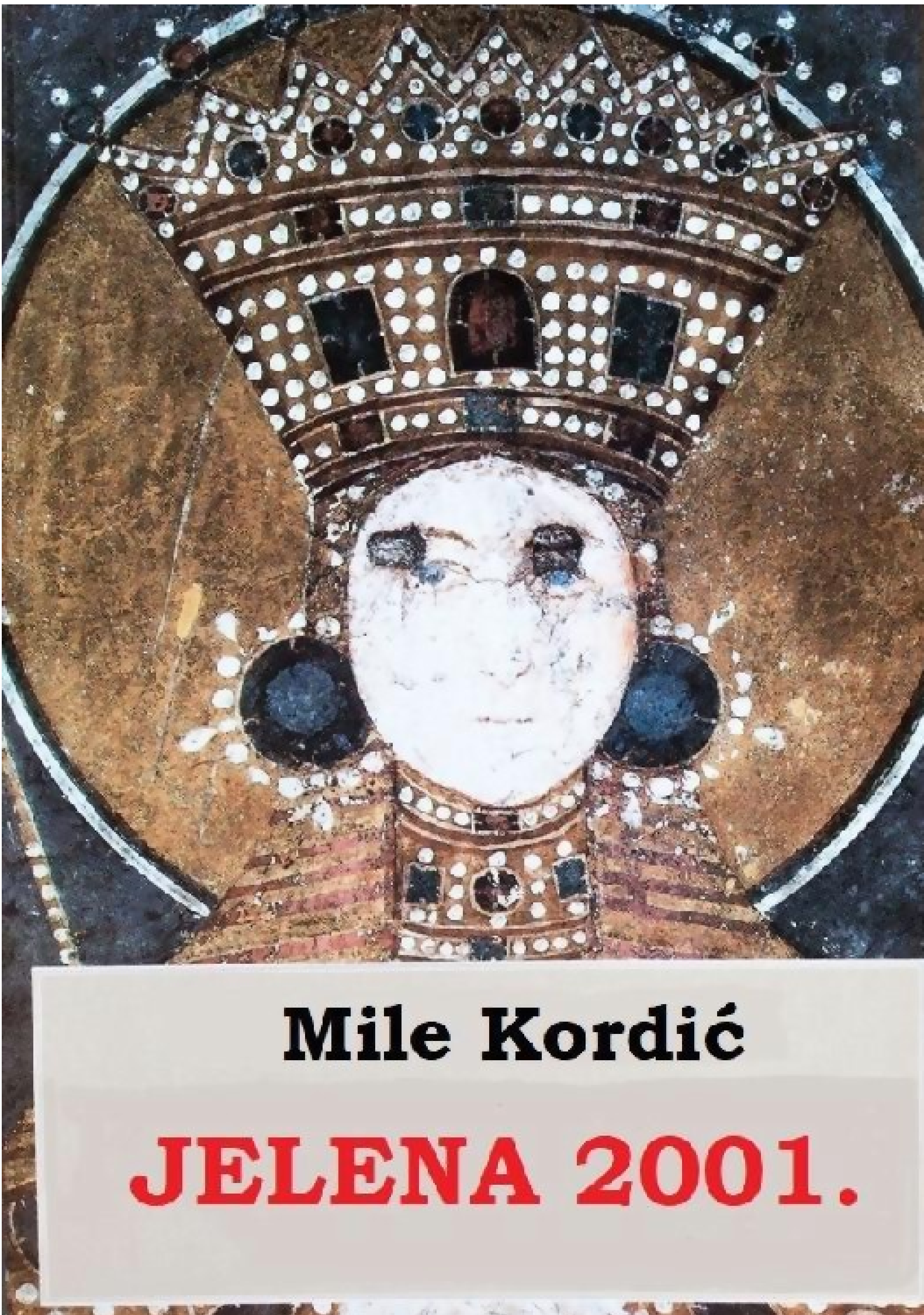

Mile Kordić

JELENA 2001.

Mile Kordić

JELENA 2001

1996

Jedva pokreće ruke. Sustigao je umor. Hrabri samu sebe da izdrži. Ostao joj je još samo jedan prozor da opere, pa može kući .

Vraća joj snagu to što zna da će od para, koje je danas zaradila, čisteći vilu gospođe Marije na Senjaku, moći da kupi hranu Milošu i Dimitriju.

Kupiće usput i dve-tri pomorandže da iznenadi Dimitrija.

- Jelena kako si oprala te prozore? K'o mačka repom!

Zastade. Trudila se da sve dobro opere i prebriše, a gospođa Marija je nezadovoljna.

- Oprostite, gospođo, reče smireno. Ako treba opraću ih ponovo.

- Ko da si u svinjcu rasla, grmi Marija.

Jelena ne reče ništa. Osetila je još jutros da je zbog nečega gazdarica ne podnosi. Ćuteći nastavi da briše prozor.

- Vi Bosanci nam Beograd zagadiste, nastavi Marija. Ulicom se od vas proći ne može. Beograd je bio gospodski grad, a od kad ste vi od preko Drine nagrnuli postao je selendra.

Jelena opet ništa ne reče. Briše poslednji ugao prozora i ćuti.

- Sve vas treba proterati, nastavlja Marija. Idite tamo odakle ste došli. I vi i Crnogorci. Ne možemo od vas da živimo k'o ljudi. Beograd je, dok vi ovamo niste nagrnuli bio evropski grad.

Kad izbrisa, Jelena se okrenu, pa reče:

- Da perem ponovo, gospođo? Na licu joj se ni jedan damar nije pomerio.

Smireno je gledala, nakinđurenu gospođu Mariju.

- Evo ti pare i gubi se, preseče je Marija pogledom, pa na sto baci pare. -

Neću da mi gosti u kući nađu Bosansku seljanku.

U Jeleni poče da kipi.Htede da joj kantu prljave vode sruči na glavu, ali se savlada. Htede i da joj one pare baci u lice, ali se seti da Miloš i Dimitrije

neće imati šta da jedu. Baci u kantu krpu kojom je prala prozore, uze novac sa stola i krenu napolje.

- Seljančuro Bosanska! - Čuje Mariju, ali se ne okreće.

Kad izađe na ulicu shvati da se smrkava. Ošamućena, krenu strmom ulicom prema Sajmu.

Pokušava da iz duše odagna mučninu.

Najvažnije je, teši sama sebe, da će Miloš i Dimitrije nekoliko dana imati šta da jedu.

Stiska pare u ruci.

Kupiće i pomorandže. Čitav kilogram. I pola kila mlevenog mesa da Dimitriju napravi ćevapčiće. Onakve kao što je pravio Asim na Baščaršiji u Sarajevu. Oseti zadovoljstvo što se setila ćevapčića. Vratiće Dimitriju deo detinjstva. Neki delić nade.

Osećaj zadovoljstva što će u kuću uneti malo sreće izbrisa u njoj poniženje koje joj je nanela gazdarica vile na Senjaku. Nije čula buku automobila u Bulevaru vojvode Mišića. Mislila

je samo kako da Dimitriju pripremi ćevapčiće koji bi ga približno podsećali na one sa Baščaršije.

- Gospođo! - Učini joj se da čuje ženski glas.

Za trenutak zastade.

- Gospođo, Boga radi, daj neki dinar. Ja sam izbeglica iz Knina. Deca su mi gladna.

Okreće se prema tom glasu. Ugleda ženu njenih godina, svu u crnom.

Nema desnu ruku a levu drži ispruženu. Pored nje prolazi žena istih godina, obučena po poslednjoj modi.

- Gospođo...

Žena u crnom je htela još nešto da kaže, ali ona gospođa odbrusi:

- Sva žgadija otuda ovamo došla!

Jeleni poče da se mrači pred očima. Učini joj se da je čitav Beograd crn kao ona žena.

Prilazi joj. Žena je zbunjeno pogleda.

Jelena ispruži ruku u kojoj je još stiskala tek zarađene pare.

- Evo sestro, reče. - Uzmi pola. Pola tebi, pola meni.

Žena u crnom, zanemela, gleda u nju i ne pomera se.

- Uzmi, - ponovi Jelena.

- Ne mogu, čudnim glasom reče žena. - Ti si naša?

- Jesam. Uzmi.

- Neću. I tvoja su deca gladna.

Jelena odvoji polovinu sume, pa joj tutnu u ruku.

Žena htede nešto da kaže, ali joj Jelena ne dozvoli. Gotovo pobeže od nje. Bojala se da joj u očima i na licu ne vidi još veću tugu.

Odjednom je neko uhvati za ruku.

- Stani, čuje onu ženu.

Jelena stade, pa se okrenu. U očima joj zaista vide neizmernu tugu. Vide i nešto drugo, neki sjaj. Kao da joj je suza iskrila.

Žena joj pruža novac.

- Uzmi ovo, reče. - Neću tvoje.

- Zašto?

- Ne mogu. Mora da si ih krvavo zaradila. Radila bih i ja...

Obori pogled.

Jelena joj odgurnu ruku.

- Uzmi to, reče, pa potrča.

Želela je da bude što dalje od nje. Da joj ne bi gledala oči.

***

Mesecima se odlučuje da pita Dimitrija da li bi pristao da se vrate preko Drine. U Bijeljinu, Srpsko Sarajevo, Banja Luku...

Svejedno gde, ali preko Drine. Tamo gde ih niko neće popreko gledati.

Boji se da mu kaže, jer oseća da bi mu to teško palo. Strepi se da bi ga povratak preko Drine stavio u dilemu da li je Dimitrije Miljanić ili Damir Fazlić.

Posle onog što joj se danas dogodilo u vili gospođe Marije i na ulici sa onom nesrećnom ženom u crnom, prelomi se.

Dimitrije će tamo neko vreme patiti, ali će to proći, a ovde u Beogradu, čini joj se, mržnja koju neki Srbi pokazuju prema izbeglicama iz Bosne i Krajine dugo neće proći.

Možda će za to trebati decenije. Vekovima je na Drini granica bila, pa su Srbi u Srbiji postali, izgleda, sami sebi dovoljni.

Pošto nahrani Miloša, pa njih dvoje ručaše, kao slučajno upita:

- Sine, da li si se zaželeo starog kraja?

Dimitrije je iznenađeno pogleda.

Oseti mučninu u sebi, pa reče:

- Bio bih srećan kada bih mogao da ga zaboravim.

Jelena se toga i bojala. Zaćuta.

Dimitrije oseti da ona nije ovo slučajno pitala. Nešto ima na umu.

- Zašto to pitaš, majko?

- Ništa, odgovori Jelena. - Onako, Nešto sam se setila Sarajeva.

Nije uspela da ga prevari.

- Ti bi da se vratiš tamo?

Jelena ćuti.

- Je li to zbog Amire, majko? Ako je zbog nje, otići ću da je tražim.

Dovešću je, kunem ti se.

Jelena uzdrhta. Uplaši se da Dimitrije ne ode u Sarajevo da traži sestru.

- Ne, sine, reče. - Nije zbog nje. Nego ovde nemamo od čega da živimo, a nismo, čini mi se, baš ni mnogo dobrodošli.

- Radiću i ja nešto. Ima fizičkih poslova koje niko neće.

- Mlad si za to, sine. A treba i školu da završiš.

- Ne možeš ni ti više ovako. Živimo od onoga što zaradiš čisteći stanove i kuće po Beogradu.

Jelena uzdahnu.

- Šta drugo da činim, reče više za sebe. - To je jedini posao koji mogu da nađem.

- A što ne odemo odavde, majko?

Jelena ga začuđeno pogleda.

- Kuda? Pa sam kažeš da preko Drine nećeš.

- Ne moramo preko Drine. Srbima koji dođu na Kosovo daju i posao i stan.

- Šta kažeš, - s nevericom upita Jelena.

- Zašto da ne odemo? Ovaj stan možemo da izdamo, a od kirije i tvoje plate možemo dole pristojno da živimo.

- Ali...

- Znam šta hoćeš da kažeš. I dole rat može da izbije.

- Bojim se za vas dvojicu, reče Jelena, a glas joj zadrhta. - Kažu da su Šiptari gori od...

Zastade. Uplaši se da ne povredi Dimitrija.

- Reci slobodno, - veli Dimitrije. - Ovde kažu da su gori i od Muslimana i od Hrvata.

- Ne znam, uzdahnu Jelena. - Ne ide mi se tamo.

- Pa zar tvoji Vojinovići nisu sa Kosova, majko? Sama si pričala da je Miloš Vojinović iz Vučitrna i da je bio sestrić cara Dušana.

- Drugo je to vreme bilo. Ne bih tamo. Bojim se.

- Čega?

- Ne znam. Ne znam tačno, ali se bojim.

***

Od kada je njegov automobil prošao kroz veliku kapiju Džek Dobroši oseća nesigurnost. I sam dobro zna šta je bogatstvo, ali ga predeli kroz koje prolazi zbunjuju. Ima osećaj da nije ni u Americi, ni na zemlji, već negde u svemiru na nepoznatoj planeti.

Sve što vidi iz automobila bilo je drugačije. Kao u naučno-fantastičnom filmu.

Posle pola sata vožnje pred njim se ukaza nešto što ga još više zbuni.

U Americi je rođen i odrastao, mislio je da ne postoji ništa značajno što o njoj ne zna, ali sada shvati da postoji i njegovom oku skrivena Amerika. Pred njim se ukaza zdanje koje nije ni vila, ni zamak, nego nešto što i mašta ljudska teško može da zamisli. Ogromna građevina načinjena od više desetina čudnih oblika delovala je nestvarno.

Njegov vozač vozi za automobilom koji ide ispred njih. Ulaze u nešto što bi se teško moglo nazvati garažom. Prostor je ogroman, kao da je pripremljen za pristajanje vasionskih brodova.

Onaj automobil se zaustavi, pa i njegov vozač stade.

Neki ljudi u čudnim crnim uniformama otvoriše vrata. On ćuteći izađe.

- Pođite za mnom, gospodine, reče jedan.

Džek ćuteći pođe za njim.

Uđoše u jednu prostoriju potpuno praznu, belih zidova i belog poda.

Vrata se za njima zatvoriše, a prostorija odjednom poče da se nekud penje.

Tek tada Džek shvati da je to lift.

Lift se ubrzo zaustavi, vrata se otvoriše, a onaj čovek izađe. Džek krenu za njim.

Iz lifta uđoše u neki prostor koji je imao kupolu kroz koju je padalo prirodno svetlo.

Čovek u crnom pođe prema jednim vratima. Ona se sama otvoriše. Uđoše u jednu polukružnu prostoriju.

- Sedite, gospodine, reče čovek, pokazujući rukom na fotelju.

Džek sede, a čovek ode.

Baci pogled oko sebe. Prostorija u kojoj se nalazio kao da je bila kružna, ali je presečena na pola zidom jarke purpurne boje.

Sedi i čeka.

O čoveku kod koga je došao ne zna ništa. Ne zna mu čak ni ime. Zna jedino da od onoga što je naumio ništa bez njega neće moći da uradi.

Naslućuje da je on glavni među onima nevidljivima koji vladaju planetom.

Dugo sedi i čeka.

Spremio se i za to. Rečeno mu je da se može desiti da satima sam čeka.

Ne smeta mu to mnogo. Čekaće ako treba i danima.

Nešto se odjednom pred njegovim očima promeni.

Purpurni zid nestade. Kao da tu nije ni bio.

Trebalo mu je sekundu-dve da se pribere i na fotelji nedaleko od sebe primeti čoveka zrelih godina koji netremice gleda u njega.

Džek htede da ustane da se pozdravi, ali mu čovek rukom dade znak da ostane gde je.

Odjednom nije znao šta da kaže. Odavno se priprema za ovaj razgovor, a sada je ostao bez reči. Kao da se od nečega uplašio. Ćutanje dugo traje.

Čovek ga ispituje prodornim pogledom.

- Slušam, progovori najzad.

- Pa, spetlja se Džek, - vi znate zašto sam došao.

- Slušam, ponovi čovek hladno.

Džek se pribira. Govori sebi da ni on nije bilo ko da bi se ovako ušeprtljao.

- Imamo zajednički interes na Balkanu, reče.

- Koji, pita čovek, a i dalje ga prodorno gleda.

- Obojica mrzimo Srbe.

- Ja ih ne mrzim.

Džek se iznenadi.

- Ali, meni je rečeno...

- Nisam rekao ni da ih volim.

Džek sada shvati da pred sobom ima čoveka bez osećanja. Nešto kao mašinu, ili kao ovu zgradu u koju je došao.

Brzo se snađe.

- Da, razumem vas, ali imamo zajednički interes.

- Koji je vaš?

- Hoću tamo na Balkanu veliku Albaniju.

- Zašto?

Džek zna da sada mora da bude precizan. Mašina nema osećanja, ona hoće racionalno objašnjenje.

- Zbog profita, - reče.

- Nije tačno, - reče čovek ne pomerivši se.

Džek se nađe na muci. Izgleda da ovaj čovek mašina više zna nego što je on mogao i da pomisli.

Shvati da mora da kaže istinu.

- Ja ih mrzim, reče. - Svi ih mi Šiptari mrzimo.

- Zašto?

- Zato što su nas vekovima potcenjivali. Mi smo za njih ljudi drugog reda, gotovo stoka.

- Da. Razumem. Zato hoćete veliku Albaniju.

- Zato. Da im pokažemo da smo jači od njih.

- Šta hoćete od mene?

- Mi ćemo s njima u rat. Treba nam pomoć.

- Oružje? Pa vi imate dovoljno novca da kupite.

- Nije to. Ako nas svet ostavi na cedilu oni će nas zgaziti. Uništiti.

- Šta tražite?

- Svet treba da poveruje da su oni nas napali. Kao u Bosni i Hrvatskoj.

Treba ponovo čovečanstvo protiv njih okrenuti.

- I sada je protiv njih.

- Potrebno je još više.

- A zašto bi mi to radili?

- Smetnja su vam. Velika smetnja.

- Za šta?

- Za vaše planove.

- Otkuda vi znate kakvi su naši planovi?

Džek se trže. Zna da je rekao više nego što sme.

- Ne znam, ali znam da su vam oni smetnja. To je naš zajednički interes.

- A šta vi nudite?

- Šta god tražite.

- Šta god tražimo?

- Da. Možete kod nas podići baze i raditi šta hoćete.

- Dok ne stvorite tu veliku Albaniju. A posle?

- I posle. Moji tamo ne smeju ostati sami. Bez vas Srbi bi nas kad tad pregazili. Čovek ćuti. I dalje pilji u njega.

Džek nije siguran da li je uspeo da napravi dogovor.

Odluči se da kaže još nešto.

- Verujte, mada vi to dobro znate, oni su najveća opasnost za novi svetski poredak. Morate ih slomiti.

- Videćemo. Idite sad.

Čovek nestade. Pred Džekovim očima ponovo je bio purpurni zid.

Ustade i krenu noseći sebi nadu da je obavio veliki posao. A tajanstveni čovek je kroz purpurnu zavesu gledao u njega. - On mene pita da li ih mrzim, prošaputa. - Da li ih mrzim? Malo je to reći.

Kad Džek zamače preko vrata, pomisli: ovaj će za nas obaviti krupan posao. Bio je zadovoljan.

***

Oseća bolove u rukama, nogama, leđima...

Čini joj se da nema dela tela koji je od premora ne boli.

Kaje se što je prihvatila da sama očisti ovoliku vilu, a istovremeno hrabri sebe da izdrži. Zna da mora da izdrži, jer u kući ponovo nema ni dinara.

Nije ni osetila da je već noć dok nije čula glas gazdarice Ljilje:

- Dobro je, Jelena. Neka toga, to ću ja. Sedi da popijemo kafu.

Radije bi nastavila da čisti nego da sedi sa Ljiljom i sluša njene priče o tome kako se njen muž Vladan obogatio u

poslednjih nekoliko godina.

Najteže joj je da pred njom izigrava priprostu ženu.

Ipak ostavi krpu, presvuče se, pa sede sa gazdaricom.

Ljilja po ko zna koji put u poslednja tri dana priča istu priču. Jelena je i ne sluša. U mislima je ponovo bila u Sarajevu.

Trgla se tek kad je Ljilja uhvati za ruku.

- Slušaj, kaže, - imam neke haljine da ti dam. Malo su nošene. Ja obučem dva-tri puta i bacim. Bolje da dam tebi nego Ciganima.

Oseti gorčinu u ustima. Zna da priglupa gazdarica ne misli ništa loše, ima dobro srce, ali joj bi teško. Ne smeta joj što za male pare čisti kuću, ali joj ovo zasmeta.

- Hvala, - reče, - ne treba. Ja sam obična žena, nisu te haljine za mene.

Ustade da bi izbegla dalji razgovor.

- Ja bih da krenem.

Ustade i Ljilja, pa viknu: - Vladane! Plati ženi.

Gazdarica nekuda ode, a na vratima se pojavi gazda. Bucmast, zadrigao u salo. Od kada ga je pre tri dana videla nešto joj kod njega smeta.

- Koliko treba, pita.

- Kako smo se dogovorili, - reče Jelena.

Vladan izbroji pare, pa joj pruži.

- Prebroj.

- Ne treba, - reče Jelena, stavi pare u džep i pođe.

Vladan je uhvati za ruku.

- Čekaj.

Jelena zastade. Čeka šta će da kaže.

Gazda se osvrnu oko sebe, a zadriglo lice mu se razvuče u ružan osmeh.

- Znaš, mogla bi ti da zaradiš i više.

Jelena nije razumela na šta debeljko misli.

- Imate neki posao, gazda?

Na njegovom licu se pojavi zagonetan osmeh.

- Nije baš posao. Znaš, ti si držeća žena, a ja u Grockoj imam vikendncu.

I to je u stvari vila. Mogli bi nas dvoje...

Jelena oseti mučninu.

- Gade, - reče i krenu napolje.

Izlete preko vrata, pa trčeći prođe dvorištem. Ispred kapije zastade da uhvati vazduh. Nešto je gušilo.

Pred očima joj je zadriglo lice gazde Vladana. Njegove oči i osmeh je na nešto podsećaju. Kao da je takvo lice negde videla.

Seti se. Vladan liči na jednog od onih pijanih muslimana koji su je silovali u Sarajevu. Iste oči, isti osmeh.

Ista pohlepa u očima.

Oseti još veću mučninu.

Možda bi je i Vladan silovao isto kao sarajevski muslimani samo kada bi imao priliku.

Prikupi snagu i krenu.

Tog trenutka joj se učini da je neko posmatra. Osetila je nečiji pogled.

Okrenu glavu levo, jer je osećala da pogled sa te strane dolazi.

Noge joj se oduzeše. Prikovaše za zemlju.

Na nekoliko koraka od nje stajao je Hamdija.

Dok pokušava da se sabere kroz glavu joj prolaze slike iz kamene kuće u Fazlagića Kuli. Safetov otac, majka, braća...

- Krmačo vlaška, odzvanjaju joj u ušima glasovi dece Fazlića.

Hamdija je i sada gleda popreko kao i kada je prvi put ušla u njihovu kuću. Još tada je osetila da je taj Safetov brat mrzi iz dna duše.

Gleda hoće li poći prema njoj, ili će možda izvući iz džepa pištolj i zapucati.

Hamdija samo stoji i pilji u nju.

Primeti da dolazi autobus. Potrča prema stanici.

Autobus stiže istog trenutka kad i ona. Vrata se otvoriše i ona zadihana upade unutra.

Pokušava da se smiri. Ubeđuje sebe da joj se možda učinilo. Možda je to samo neki čovek koji liči na Hamdiju. Otkud on u Beogradu?

Poludela si, Jelena, veli u sebi kad autobus krenu.

Odjednom ga vide u zadnjem delu autobusa.

Nije joj se pričinilo. To je on.

Munjevito razmišlja šta da učini. Sigurna je da je nešto naumio.

Uplaši se za Dimitrija. Nekako je sigurna da njega traži.

Možda je naumio da ga vrati u Sarajevo. A možda i da ga ubije.

Verovatno je saznao da on više nije Damir Fazlić nego Dimitrije Miljanić.

Autobus staje na sledećoj stanici. Vidi tu i taksi stanicu, pa ne razmišljajući iskoči iz autobusa. Pritrča prvom taksiju ne okrećući se.

Kad uđe, taksista je pogleda začuđeno.

- Nešto se dogodilo, gospođo?

- Vozite, reče ona.

Glas joj je podrhtavao.

- Kuda?

- U Teslinu, kod železničke stanice.

Dok taksista pali auto, ona se okrenu. Vidi Hamdiju da ulazi u sledeći taksi. Taksi krenu, ali i onaj drugi za njima.

Munjevito razmišlja.

Sada je sigurna da traži Dimitrija. Zato joj ništa nije učinio nego je prati.

Ne sme u Teslinu. Hamdija ne sme da sazna gde stanuje.

- Gospodine, reče okrenuvši se prsma taksisti, - koliko tražite da pobegnemo ovom taksiju iza nas?

- Da li vas to muž prati, nasmeja se taksista.

- Ne. Ovo je opasnije od toga što mislite.

- Onda ne tražim ništa, - reče taksista, pa pritisnu gas. Na prvoj raskrsnici u Požeškoj ulici naglo skrenu desno, pa opet desno ka ulici Blagoja Parovića odakle su i došli. Jelena se okrenu. Vide da onaj taksi ide za njima.

- Ne brinite, reče taksista. - Sad ću mu ja umaći.

Taksista pojuri prema Vidikovcu. Na prvom semaforu stade u desnu traku i dade znak kao da će da skrene prema Ibarskoj magistrali. Kad se semafor otvori, taksista iz mesta, pod punim gasom preseče raskrsnicu i skrenu levo prema Rakovici.

- Gotovo je,- reče. - Sad nas više neće stići.

Munjevito se sjuri u Rakovicu, pa posle nadvožnjaka skrenu prema Topčideru. Jelena je sve vreme gledala pozadi. Onog taksija više nije bilo.

Ote joj se uzdah.

- Ako nije velika tajna, kaže taksista, - šta se zbiva?

- Duga je to priča, reče Jelena čudnim glasom. - Dovoljno je da vam kažem da ste mom sinu i meni spasili život.

Taksista više nije pitao ništa. Jelena shvati da je sigurno pomislio sve samo ne ono što je istina.

- Ali da znate, gospodine, reče, - moj sin nije kriminalac. Mi smo izbeglice iz Sarajeva.

- Pravo da vam kažem pomislio sam da je neki obračun beogradskog podzemlja.

- Ovo su neki ratni računi.

Taksista neko vreme ćuti, pa upita:

- A, da ovaj od koga bežimo nije Turčin?

- Jeste, reče Jelena drhtavim glasom.

- Auuu, odjednom će taksista. - E, vala, da sam znao bežo mu nebi no bi me dobro upamtio.

- Neka, - reče Jelena. - Bolje je ovako.

Taksista više nije pitao.

Pošto se taksi zaustavi ispred njene zgrade, Jelena pogleda u taksimetar, pa izvadi novac iz džepa.

- Ne molim vas, - uhvati je taksista za ruku.

- Ali...

- Ne. Ne treba. I mene je rat u Bosni zatekao dok sam bio vojnik.

Jelena tek tada vide da je taksista mlad, simpatičan čovek.

- Hvala vam, - reče pružajući mu ruku.

Dok se pela uz stepenice razmišljala je šta da čini.

Da li da ispriča Dimitriju?

Obično od njega ništa ne krije. Ipak, poboja se. Može nešto brzopleto da učini. Možda je bolje da ujutru ode u policiju i sve ispriča?

Odjednom zastade.

Zašto da čeka do ujutru?

Zvaće odmah telefonom.

Zazvoni. Dimitrije otvori i odmah primeti da sa njom nešto nije u redu.

- Šta se dogodilo, upita.

- Ništa, reče Jelena. - Premorila sam se, pa mi je malo loše. Idi molim te kupi nešto za večeru što ti voliš.

Čim Dimitrije izađe, podiže slušalicu i okrenu devedeset dva. Dugo je slušala glas sa trake koji moli da sačeka. Boji se da se Dimitrije ne vrati. Ne želi da on išta sazna.

Najzad se javi neki muški glas.

Ona objašnjava. Nepovezano, ubrzano.

- Čekajte, gospođo, polako, kaže onaj muški glas. - Vidim da ste uzbuđeni. Da ja pošaljem nekoga kod vas.

- Ne, molim vas, - odgovara Jelena. - Neću da moj sin sazna.

- Dobro, prvo mi recite kako se zove taj brat vašeg bivšeg muža.

- Hamdija Fazlić.

- Gde je rođen?

- U Fazlagića Kuli kod Gacka, a živi u Sarajevu.

- Imate li njegovu fotografiju?

- Ne. Nemam.

- Biće teško, gospođo. Stotine hiljada izbeglica žive u Beogradu. Ko će ga u ovolikom gradu pronaći po imenu.

- Ali, on nije izbeglica.

- Svejedno. Teško da nešto možemo da učinimo. Nego se vi čuvajte.

Možda ima srpsku ličnu kartu. Svašta otuda dolazi. I neka vam sin neko vreme ne izlazi iz kuće.

Jelenu nešto preseče. Slušalica joj ispade iz ruku.

Šta ako je on ipak uspeo da je prati, a ona Dimitrija posla u prodavnicu?

- Mama. Mama.

Tek tada oseti da je mali Miloš vuče za suknju.

- Mama, gladan sam.

- Sačekaj tu, - reče Jelena, pa potrča prema vratima.

Kad otvori, sudari se sa Dimitrijem.

- Majko, kud si pošla, - gleda je Dimitrije začuđeno. - Šta ti se dogodilo?

Jelena zastade. Obori pogled.

Dimitrije je uze ispod ruke.

- Majko, sedi. Tebi nije dobro. Šta kriješ od mene?

Dok priča, Dimitrije se mršti. Vidi mu bes u očima.

- Nabaviću pištolj, - reče kad ona završi.

- Polako, sine. Moramo biti pametni. Samo nikom ne otvarajte kad ja nisam tu.

Oseti olakšanje što mu je rekla, ali i nagli premor.

Bila je potpuno slomljena.

- Moram da legnem, - reče. - Loše mi je.

- Mama, gladan sam, - kaže Miloš uvlačeći joj se u krilo. Ona ga poljubi, prigrli, potom ga podiže i stavi Dimitriju u krilo.

- Nahrani ga, molim te. Samo da malo prilegnem.

Leže na kauč u dnevnoj sobi i zatvori oči.

Nije zaspala, a san joj dođe.

Vidi vojvodu Miloša kako na konju izlazi iz neke sumaglice.

Jaše prostranim poljem. Kad se približi vide da je sav izranjavljen.

Krv sa njega lipti na sve strane.

- Jelena, čuje ga.

Glas dolazi iz daljine, a on nije tako daleko.

- Dođi u Vučitrn, Jelena!

Trže se. Otvori oči, pa ustade sa kauča.

Vojvoda Miloš je nestao.

- Šta je bilo, majko, - upita Dimitrije.

- Sanjala sam nešto. Ne mogu da se setim.

Nije htela da mu kaže. Nije razumela šta joj to vojvoda Miloš poručuje u snu.

***

S mukom otvara oči. Opet ne može da se seti gde se nalazi. Sanjao je Njujork, ali vidi da nije u svom stanu.

Sa ulice se čuje buka.

To ga je i probudilo. Ta neobična muzika.

Tek tada pored sebe u krevetu primeti tamnoputu ženu. Čvrsto je spavala. Duga crna kosa joj se rasula po jastuku, a na licu joj se vidi neko blaženstvo.

Pokušava da se priseti ko je ona. Zna da ona ima neke veze sa ovom muzikom što se čuje sa ulice.

Polako se priseća prošle večeri.

Sada zna da je u Riju i da je počeo karneval. Priseti se i da se protekle noći bio potpuno opustio, da je mnogo ludovao pokušavajući da zaboravi svoje straćene godine.

Uspeo je, ali samo na nekoliko sati.

Sada, dok se budi, ponovo se suočava sa surovom stvarnošću i svojim besmislenim životom.

Ustade iz kreveta i priđe prozoru. Gleda šarenilo na ulici. Reku ljudi u najrazličitijim kostimima i gološave lepotice kako igraju.

Dugo je zurio kroz prozor ne znajući šta da čini.

Ako ponovo izađe među taj svet, opet će biti sam kao i u ovoj sobi i opet će pokušavati da pobegne od sebe.

Ipak se odluči da izađe. Bar ga ovi zidovi hotelske sobe neće gušiti.

Obuče se na brzinu kao da nekuda žuri. Nije se ni obrijao. Svejedno mu je kako izgleda. Krenu prema vratima, pa se seti žene koja spava u njegovom krevetu. Pomisli da je probudi, pa odustade. Samo odmahnu rukom.

Kad se probudi sama će otići. Ionako joj ni ime ne zna.

Kad izađe na ulicu muzika ga udari u glavu.

Dugo je stajao ispred hotela ne znajući kuda da krene. Bilo je potpuno svejedno. Levo, desno, ili pravo, svuda će biti isto. Sešće u neku baštu, piće kafu, potom viski i neće znati šta sa sobom da čini.

Krenu levo. Verovatno zato što su u tom pravcu išli svi u šarenoj koloni.

Kod prvog prodavca novina kupi „Post", „Njujork tajms" i još nekoliko šarenih časopisa. Zna da neće imati volje da ih čita, ali tek da ih drži na stolu ispred sebe. Kad ima novine ispred sebe čini mu se da nije potpuno sam.

Spontano svrati u jednu baštu i sede za sto u uglu. Tog trenutka se seti da je i prošle noći sedeo za tim stolom i odatle u hotel odveo onu tamnoputu lepoticu.

Kad kelner priđe poruči kafu i viski sa dosta leda, pa otvori „Post". Ne čita ga već samo gleda.

Čini mu se da na stranicama poznate novine vidi svoju mladost. Sve one godine koje joj je dao, a ona mu ništa nije vratila. Seti se kako je nekada mislio da bi mu život bio besmislen ako ne bi pisao za tu novinu. Pomišljao je čak ponekad da ona bez njega ne bi mogla ni da izlazi, a „Post" je isti kao što je i bio. Ali on nije. On joj je dao život, a sada ne može ni u Njujork da se vrati.

Otvori oglase. Zna da je besmisleno da ih gleda. Verovatno se oglas koji očekuje više od dve godine nikada neće pojaviti. Ipak, mora da pogleda.

Nada u njemu nije potpuno ugasla.

Zastade.

Čita, a ne može da poveruje.

„ Izdavačka kuća Robi-pres traži savremeni roman sa ratnom tematikom. Javiti se radi dogovora..."

Ponovo čita svaku reč. Boji se da možda neko nije objavio oglas sličan onom koji on očekuje.

Kad je pročitao i treći put bio je siguran da je to Robijeva poruka.

Odjuri do šanka i zatraži telefon. Okrenu broj koji je Robi objavio u oglasu. Telefon dugo zvoni.

- Alo, začu najzad poznati glas.

- Robi! - viknu.

- Majkl, čuje uzbuđeni Robijev glas. - Majkl, čoveče! Jesi li živ? Gde si?

- U Riju. U Riju sam već dugo, matori.

- Dolazi, staro momče. Gotovo je.

- Šta je gotovo?

- Opasnost je prošla. Možeš da se vratiš.

- Jesi li siguran, još ne veruje Majkl.

- Naravno da sam siguran, zar bih objavio oglas. U Bosni i Hrvatskoj su uradili ono što su hteli. Više to nikog ne zanima, a na tebe su i zaboravili.

- A knjiga?

- Kakva knjiga, Majkl?

- Moja knjiga. O ratu u Jugoslaviji.

- Čekaće još.

- Kako to misliš? Sam kažeš da ih više to ne interesuje.

- Ne interesuje ih više mnogo šta se tamo zbiva, što ne znači da možeš da objaviš istinu.

- Pa, šta ću onda tamo?

- A šta ćeš tamo, čoveče?

- Ne znam. Ne znam ni šta ću ovde. Ni tamo, ni bilo gde.

- Dolazi i ne mudruj. Pričaćemo kad se vidimo. Ovi opet nešto spremaju.

- Šta?

- Ne znam tačno, ali Srbe još neće da ostave na miru. Mislim da nešto petljaju sa Albanijom. Biće tamo još svašta. Nego dolazi. Najvažnije je da možeš da se vratiš kući. Kad da te čekam?

Majkl ćuti.

- Majkl.

- Tu sam, Robi.

- Kad dolaziš? Da te sačekam na aerodromu.

Majklu se ote uzdah. Toliko dugo je čekao ovaj trenutak, a sada mu se i on čini besmislen. I u Njujorku će biti sam kao i ovde, ili bilo gde. Od kada je otišao iz Beograda boravio je u više zemalja i svuda mu je bilo isto. Svuda je bio sam sa sobom. Oseća da će tako biti i u Njujorku. Šenon ga je sigurno

već i zaboravila...

- Majkl.

- Dolazim Robi, - reče Majkl, a uzdah mu se ote. - Javiću ti.

***

Ne može Hamdija sebi da oprosti što mu Jelena olako izmače iz ruku.

Nedeljama ju je tražio po Beogradu, a sada je opet na početku. Video je sasvim slučajno kada je ušla u onu vilu na Banovom brdu. Mogao je da je ubije na ulici, ali bi mu tada izmakli Damir i mali Mujo.

Ponovo se zaklinje da neće odustati. Mora ih pronaći. Mora Damira da vrati u Sarajevo, u svoju veru. On je jedini muški potomak iz kuće Fazlića.

Lozu da nastavi. Ostali izginuše kada su vlasi zauzimali Fazlagića Kulu.

Predosetio je to stari deda Fejzula. Još onog dana kada je Safet onu vlašku krmaču u kuću doveo. Čim je čuo da je od Vojinovića znao je da Fazliće veliko zlo čeka.

„Vratili su se", govorio je stari Fejzula, „Vojinovići iz Koritske jame. Zlo će golemo da bidne. Ubi je Hamdija. I oca joj nađi. I braću ako ih ima. Sve pobi. Ako ima živih Vojinovića Fazliće zla sudbina čeka."

Ne posluša starog Fejzulu. Nije mogao zbog Safeta. Bio mu je najmlađi brat, mezimče.

A sada će da je ubije, jer je i Safet to hteo da uradi. Ono njeno kopile će da odvede u Sarajevo, tamo će ga osunetiti i dati mu ime Mujo od Doboja kako je Safet želeo. Mora vratiti

u Sarajevo Muja od Doboja da na Moravi džamiju podigne, kako je Safet predviđao.

Ne sme mnogo ni da se raspituje među Srbima izbeglicama. Jeste da su mu poverovali da se zove Branimir Janjić, jer im je i ličnu kartu pokazao, ali stalno ima osećaj da malo u njega sumnjaju. Mora da bude oprezan.

Razmišljajući kako da je pronađe, palo mu je na pamet da ne treba da traži nju već adresu onog krmka Mihaila Vojinovića, njenog oca koga je Safet u Sarajevu ubio. Setio se da je Mihailo napustio Sarajevo, prodao stan i otišao u Beograd, pa se vratio u Bosnu kad je rat izbio.

Potrebno mu je sada da u policiji sazna njegovu adresu.

Mora to oprezno da uradi. Zato, dok u „Balkanu" na Terazijama sedi sa grupom bosanskih Srba koji se ovde bave švercom i još nekim sumnjivim

poslovima, kao uzgred pita da li možda neko poznaje Mihaila Vojinovića.

Svi slegoše ramenima.

- A ko je on, - pita momak surovih crta lica koga zovu Laki.

- U daljem smo srodstvu, - reče Hamdija. - Voleo bih da ga nađem.

- Vidi u Crvenom krstu, - reče neko.

- Nije on izbeglica. On je davno došao u Beograd, ima skoro dvadesetak godina.

- Onda ima ovdašnju ličnu kartu. Treba videti u policiji.

- Ajde buraz, vikni turu, sad ću ti ga ja naći ako je prijavljen u Beogradu, reče Laki, pa iz džepa izvadi mobilni telefon.

Dok Hamdija poručuje piće, on na telefonu bira broj.

- Laki ovde, reče potom. - Jesi li na poslu?

Pošto čovek očito odgovori da jeste, Laki dodade:

- Ajde molim te proveri mi nešto. Proveri adresu Vojinović Mihailo.

Čovek opet nešto kaže.

Laki se okrenu Hamdiji.

- Koje mu je ime oca, - upita. - Pun je Beograd Vojinovića, a Mihaila ima nekoliko.

- Ne znam, - reče Hamdija, - ali je mesto rođenja Gacko.

Laki to ponovi.

Svi za stolom su ćutali. Čekaju.

Posle nepun minut Laki reče:

- Čujem te.

Izvadi olovku iz džepa, a neko mu dodade jedan papirić.

- Evo pišem, reče.

Pošto zapisa, reče:

- Hvala ortak. A za ono ne brini. Vidimo se.

Stavi telefon u džep, pa pruži Hamdiji papirić.

- Evo, buraz. To ti je dole kod železničke stanice. Preko puta.

Hamdija uspe da ne pokaže radost.

- Hvala ti Laki, reče. - Stalo mi je da ga nađem. Možda će mi pomoći da dobijem neki posao.

***

Od kada je pobegla Hamdiji sa Banovog brda ne uspeva da se smiri.

Miloša ne pušta da se ispred zgrade igra sa decom, Dimitriju ne dozvoljava da izlazi, a ona trkne samo do prodavnice i odmah se vrati. Ima osećaj da je Hamdija negde u blizini.

Po čitav dan pogleduje kroz prozor na ulicu očekujući da se on pojavi.

Istovremeno razmišlja šta da čini. Poznaje dobro svog bivšeg devera. Zna da mrzi sve što je srpsko. Zna i da se plaši Vojinovića više nego kuge, jer je jedan preživeo pokolj iznad Koritske jame. Čula ga je jednom kako o tome razgovara sa dedom ispred kamene kuće. Sigurna je da lako neće odustati i da će ih jednog dana pronaći.

Po ko zna koji put stade pored prozora i pogleda na ulicu.

Sledi se.

Hamdija je stajao na ulici i gledao u njene prozore.

- Sine, - reče tiho. - Dođi.

Dimitrije priđe.

- Eno ga, - reče šapatom kao da je on dole može čuti.

- Jeste, - reče Dimitrije. - On je. Odoh dole.

Dimitrije krenu prema vratima, ali ga Jelena uhvati za ruku.

- Stani. Stani, molim te. Ubiće te. Ti ga ne poznaješ.

- Ja se njega ne bojim.

- Znam. Ali to je opasan čovek. Zaklao bi te kao pile. Zvaćemo policiju.

Ti gledaj kroz prozor, a ja ću da zovem.

Dimitrije se vrati i stade pored prozora.

- Još stoji, - reče.

Jelena okrenu broj dežurne službe.

- Dežurna služba unutrašnjih poslova, javi se automat. - Molim sačekajte.

Poruka sa automata se ponavlja. Jeleni se čini da se dežurni uživo nikada neće javiti. Boji se da Hamdija ne dođe gore. U stanu nema oružja, ne mogu se odbraniti.

Konačno se javi dežurni policajac.

Sva usplahirena pokušava da objasni šta se događa.

- Polako, gospođo, molim vas, upozorava je policajac. - Lagano mi objasnite o čemu se radi.

Jelena se pribra. Objašnjava lagano.

Čovek konačno shvati da već postoji prijava protiv Hamdije Fazlića.

- Odmah će patrola doći, - reče. - Kako je obučen? Opišite ga.

Jelena ispriča kako izgleda, pa spusti slušalicu i priđe prozoru. Hamdija je još stajao na ulici.

Posle dva-tri minuta začuše se dve policijske sirene. Vide kako se Hamdija trže. Okreće se oko sebe. Potrča. Jedan policijski automobil uz jauk sirene uđe u Teslinu i pokuša da mu prepreči put. Hamdija protrča pored automobila i skrenu iza ugla. Iz automobila iskočiše dva policajca i jurnuše za njim. Sa druge strane ulice stiže još jedan automobil. I iz njega iskočiše dva policajca u uniformama i jedan u civilnom odelu i potrčaše za Hamdijom.

Jelena i Dimitrije gledaju i ćute.

Posle nekoliko minuta policajci se vratiše.

- Pobegao im je, - reče Dimitrije tiho.

Onaj u civilnom odelu krenu prema ulazu u zgradu, a ostali ostadoše na ulici. Jelena priđe vratima i otvori.

- Ja sam inspektor Zlatić, - reče čovek kad stiže do vrata.

- Izvolite, - reče Jelena.

- Umakao nam je, - reče inspektor pošto uđe. - Šta mislite, kako je uspeo da vas pronađe? Vi ovde niste prijavljeni?

- Ne, nisam. Ovo je stan mog oca. Ubijen je u Sarajevu. Dugo je ovde živeo.

- Znači, tako vas je pronašao. Gospođo, vi morate otići odavde. Da vas ne lažem, mi vas ne možemo zaštiti. Koliko god da vas čuvamo on će naći načina da učini što je naumio.

- Znam, - reče Jelena.

- Idite nekuda. Što pre. Ako budete otezali može da bude kasno.

- Razmišljam o tome ovih dana. Mogla bih da odem...

Inspektor je prekide.

- Ne govorite mi gde odlazite. Nikome ne govorite. Samo što pre idite.

Patrola će biti ispred ulaza i danju i noću dok ne odete.

***

Od kada je došla u Prištinu ima osećaj da je učinila nešto što nije trebalo.

Bolje bi bilo da je otišla u Čačak majke Vuke.

Odrasla je sa bosanskim muslimanima, bila udata za muslimana, ali je ovde na Kosovu sve drugačije.

Nešto je guši, pritiska, čini joj se ponekad da nema dovoljno vazduha.

Najviše je pogađa što ne razume ljude oko sebe. Uz to, ne može da se oslobodi utiska da je Šiptari neprijateljski gledaju.

I jutros, dok se spremala da ode u školu u Miloševo, prebacuje sebi što je ovamo došla. Boji se za Dimitrija i Miloša. Izvukla ih je žive iz Sarajeva, a sada ih je dovela u Prištinu gde svakog trenutka može da počne još veća klanica.

Kad se spremi tiho probudi Dimitrija.

- Sine, odoh ja, reče. - Nemojte izlaziti dok se ne vratim.

- Dobro majko, reče Dimitrije, pa nastavi da spava.

Tiho otključa vrata pa izađe u hodnik. Krenu prema liftu. Zastade. Nešto je u hodniku bilo čudno.

Dugo stoji, ali ne može da shvati šta nije u redu.

Oseća čudan miris.

Lagano se okreće i gleda oko sebe. Pogled joj zastade na vratima njenog stana. Gleda u vrata, a misli da joj se pričinjava. Bila su umazana ljudskim izmetom.

Oseti mučninu. Htede da vrisne, da zalupa na prva šiptarska vrata, ali se savlada. Otključa, pa tiho, da ne probudi Dimitrija i Miloša, uze iz kupatila krpu i izbrisa vrata. Prljavu krpu stavi u plastičnu kesu.

Dugo je potom prala ruke. Činilo joj se da joj se smrad pod kožu uvukao.

Sa smrdljivom kesom u ruci izađe iz stana, ponovo zaključa vrata, pa pozva lift.

Oseti u sebi mržnju. Nepoznatu. Drugačiju od one koju je osećala prema pijanim muslimanima dok su je silovali u hotelu „Evropa".

Sa mučninom u duši izađe iz zgrade, baci smrdljivu kesu u kontejner za smeće, pa ode da sačeka autobus za Miloševo.

Na ulici nema gotovo nikoga. Sreta tek ponekog prolaznika. Čini joj se da je prethodnih dana bilo drugačije.

I autobus poluprazan, a prethodnih dana je jedva uspevala da uđe.

Dok autobus ide prema Miloševu pred očima joj je neprestano slika umazanih vrata. Jasno joj je šta joj komšije Šiptari poručuju. Mučnina u njoj polako prerasta u inat.

Neće je lako oterati.

Kad se sa desne strane puta na Gazimestanu ukaza velika kamena kula, inat u njoj naraste.

Sada se više ne kaje što je došla ovamo. Pomišljala je malopre da ode u Čačak, ili negde u Crnu Goru, ali je sada odlučila: neće iz inata. Neće zbog Lazara koji je kod one kule pao. Neće zbog Miloša Obilića, Jugovića...

Zbog kosovske legende.

Zbog svog pretka Miloša Vojinovića.

Kad izađe iz autobusa učini joj se da ni školsko dvorište nije kao prethodnih dana. Dece je malo i začuđujuće su mirna. Ni glas se ne čuje, ćuteći stoje po grupama.

Zbunjena uđe u zbornicu.

- Šta se događa, upita.

- Šiptari nisu došli.

Tek tada primeti da je i u zbornici mnogo manje nastavnika nego obično.

Tu su samo Srbi.

- Zašto, izlete joj.

- Zato, koleginice, što ste ih juče potrovali.

- Kako? Šta hoćete da kažete?

- Evo, njihove novine pišu da smo mi juče puštali u školi otrovni gas i da su deca šiptarska potrovana. Puna je ambulanta bila. Evo i slike.

Jelena još stoji pored vrata. Još ništa ne shvata.

- Ko je puštao gas, pita spontano.

- Ovde piše da smo mi. Nastavnici. A to znači i vi, koleginice.

- Ali, - spetlja se Jelena, - pa otrovala bi se i srpska deca.

- Ne bi, uđe u zbornicu i direktor. - To je specijalni gas koji deluje samo na Šiptare.

U zbornici nastade smeh.

Jelena nije umela više ništa da kaže.

Seti se podmetnute bombe na Markalama u Sarajevu. Muslimani su podmetnuli bombu sami sebi, a Ujedinjene nacije Srbima uvele sankcije.

Režiseri iz Bosne su se, znači, preselili na Kosovo.

Kroz glavu joj prolaze slike iz Sarajeva.

- Sedite, koleginice, - čuje nečiji glas. - Što stojite?

- Ovo je nešto kao Markale, - reče sedajući.

- Nešto slično, - reče neko. - Danas će sve televizije sveta samo o ovome da pričaju.

- Ali, to je besmisleno, - opet će Jelena.

- Znaju i oni da je besmisleno, ali im ne smeta. Znali su u Ujedinjenim nacijama i ko je пodmetnuo bombu u Sarajevu,

pa mi dobismo sankcije.

- Kome je suđeno da bude jeben, same mu gaće padaju.

- Kolega, nemojte tako. Ima ovde i žena.

- Šta nemoj tako! Majku im jebem šiptarsku! Oteraće nas sve odavde.

Krv im jebem!

- Kolega, molim vas.

- Znate li šta su juče uradili u Belaćevcu? Uhvatili kravu jednom mom komšiji pa joj živoj odrali glavu. Nesrećno goveče pomahnitalo, pa juri poljima i riče. Svo selo odleže. A Šiptari stoje ispred kuća i seire. Nisu mogli kravu da uhvate, pa je ubiše iz pištolja da joj skrate muke. A sinoć pola Srba u selu već priča da će da se sele.

- Pusti kravu. Nije to ništa.

- Kao nije, sunce im krvavo. To nisu ljudi, to su zveri.

- Kakva krava, ljudi! Jednom nesrećniku kod mene u selu silovali devojčicu od jedanaest godina. Petorica Šiptara. I to prve komšije. Zid ih deli. Eno dete nervno poremetilo.

- I šta je on učinio?

- Ništa. Šta bi učinio. Prijavio miliciji i nikom ništa. Nema dokaza. Niko nije video.

- Vala ih ja ne bih prijavljivao.

- A šta bi im činio?

- Šta bi im činio? Paket eksploziva, pa noću dok spavaju bacio u kuću, Svi da odu u vazduh.

- Eh, koliko je silovanih devojčica po Kosovu i Metohiji. No svi kriju.

Malo ko hoće svoju bruku da kaže.

- Svi kriju i sele se.

- Oko Kline mnogi ostavljaju kuće i imanja i odlaze u Srbiju.

- Strah je golema rabota. Valja glave sačuvati.

- Sada više ne kupuju imanja. Dinara neće da daju. A nekada su davali koliko kažeš.

- A što bi davali, kad će džabe da im ostane. Nisu oni budale.

- Vala ću ja moju kuću radije zapalit' no im je ostavit'.

- Neki i pale. Kad krenu podmetnu ugarak da ne ostane Šiptarima.

- A neki ljudi se obogatiše. Skuplji je nekada ar zemlje bio na Kosovu no u Beogradu.

- Za hektar zemlje se ovde nekada bogatstvo dobijalo.

- Oni koji su na vreme prodali, vile su u Kruševcu, Kraljevu i Smederevu napravili.

- Ti su nas dovde i doveli.

- Koji?

- Ti pohlepni Srbi. Niko nama ništa nije kriv. Sami smo Kosovo izgubili.

- Ma nemoj, molim te. Nije tačno.

- Tačno je. Kako nije tačno? Koliko je sela u kojima pre dvadesetak godina šiptarske kuće nije bilo, a sada nema ni jedne srpske.

- Mnogo, bogami. Nabrojati ih ne bih mogao.

- I ko nam je sada kriv? Za pare smo prodali Kosovo, a sada kukamo.

- Nisu svi zbog para. otišli. Mnogi su i iz straha.

- Poslednjih godina. Pre trideset godina nije bilo straha. Ogromne pare su radile. A kad su pola Srba parama iselili tek onda su počeli da prete i da isteruju Srbe sa imanja.

- Moraju da nadoknade ono što su nekada davali. Nekada su davali i sto puta više nego što hektar zemlje vredi, a sada uzimaju džabe.

- Pametni ljudi, znaju šta rade.

- Ma ljudi, sve sam to gledao i nikada mi nije bilo jasno odakle im tolike pare.

- Odakle. I ti si smešan. Iz Amerike.

- Nisu oni kao mi. Svako od nas gleda da za sebe nešto uzme, a kod njih se zna red. Mora da radi onako kako mu se kaže.

- I niko ne zna ko je taj ko odlučuje.

- Kad taj kaže šta treba da se radi za jednu noć svi Šiptari znaju. Ne treba im ni radio ni televizija.

- Ni to mi nikada nije bilo jasno. Kako za jednu noć svi saznaju?

- Jednostavno. Od uva do uva. Svi znaju, a niti je ko šta vidio niti čuo.

- Tako je kad Srbi pameti nemaju. A mogli smo sve da ih iselimo.

- Kako? Kako kad im je Tito sva prava dao i još Enver Hodži obećao da će Kosovo pripojiti Albaniji. Šta smo mogli da radimo?

- Da je pameti bilo moglo je. I to mnogo ranije. No je kralju Aleksandru bilo žao para.

- O čemu to pričaš?

- Posle Prvog svetskog rata sa Turskom je bilo dogovoreno da se svi Šiptari sa Kosova i Metohije presele u Tursku.

- Idi, čoveče. Izmišljaš.

- Ne izmišljam, bogami. Objavljeno je to tada i u novinama.

- Pa što ih nismo iselili.

- Nisu se kralju davale pare.

- Trebalo je da se otkupe imanja?

- Ne. Za to nisu trebale pare. Turska im je nudila imanja džabe na nekom praznom prostoru u Aziji. Ne sećam se koji kraj beše. Naša vlada je trebalo samo da plati troškove puta, a kralju se to učinilo mnogo.

- Čoveče! Da li je to moguće?

- Moguće. Kao što je moguće da u Tirani imaju potpisan dokumenat da se Kosmet pripoji Albaniji. Potpisao ga je Pavle Jovićević na bujanskoj konferenciji po Titovom naređenju. Ko što je moguće da smo pre dvadesetak godina za pare prodali Kosovo. Kad smo mi Srbi u pitanju sve je moguće.

- Pre Drugog svetskog rata na Kosmetu je bilo više Srba nego Šiptara.

- A koliko ih je od '41. do '45. proterano?

- Više od polovine.

- A '45. Savezna skupština donese zakon o zabrani povratka Srbima i Crnogorcima na Kosovo i Metohiju, a one koji su iz Albanije došli ne proteruju, pa mi odmah postadosmo manjina.

- I treba da nas jebu kad smo takvi.

Odjednom nastade muk.

Jelena je zanemela slušajući ovaj razgovor.

Sada dok svi ćute gleda u prazno ispred sebe.

I u duši joj prazno.

Mučnu tišinu prekide školsko zvono.

Ćuteći, nastavnici uzimaju dnevnike i odlaze.

Jeleni se činilo da je svakog od svakog sramota.

***

Uspavala se pored Miloša čitajući novine.

U snu se nađe u Sarajevu. Šeta sa malom Amirom Baščaršijom.

Drži je za ručicu. Ne oseća njenu ruku. Kao da je tu samo njena senka. Odjednom joj se Amira istrže iz ruke i potrča. Jelena hoće da vikne, ali nema glasa. Ne može ni da potrči za njom. Kao da su joj se noge u kaldrmu ukopale. Amira je sve dalje, a sa brda oko Sarajeva počeše da gruvaju topovi. Čuje se užasna buka, sve se pretvorilo u neki pomahnitali huk. Napreže se iz sve snage da potrči. Mora da stigne Amiru. Ona nestaje u daljini, onaj huk je nekuda odnese.

Skočila je sa kreveta prestravljena.

Nema Amire. Nije u svom stanu u Sarajevu. Ovo je neki drugi stan. Ali, ona užasna buka se čuje.

Polako se pribira. Vidi pored sebe na krevetu dete, ali nije Amira.

To je Miloš.

Seti se da je u Prištini.

Ne može da shvati šta se to napolju događa. Nije grmljavina topova, ali je buka jeziva.

Ustade i otvori prozor.

Buka je ošinu po glavi. Ne može da odredi odakle dolazi. Iz zgrade u kojoj stanuje u Kupusištu ne vidi ništa.

Nije čula kada su se otvorila vrata.

- U gradu je lom, - nađe se pored nje Dimitrije.

- Šta je ovo, pita Jelena.

- Šiptari. Demonstracije. Kažu da će im naši jebati majku.

Jelena ga zbunjeno pogleda.

- Dimitrije, pobogu.

- Izvini, majko, pocrvene on. - Omaklo mi se. Svi smo na fakultetu poludeli. Zagrli je.

- Ne ljuti se. Znaš da ne psujem. Omaklo mi se u besu.

Jelena ga prigrli.

Buka postade još glasnija. Čuju se sada i eksplozije.

- Šta je ovo, pita Jelena.

- Suzavac. Hoće da ih rasteraju.

Trenutak-dva Jelena je ćutala, potom se okrenu od prozora, pa reče:

- Ostani kod Miloša. Odoh da vidim.

- Nemoj, majko, molim te. Opasno je. Ovo su divljaci.

- Ne brini. Neću dugo. Samo da vidim.

Nije joj bilo jasno šta je vuče na ulicu, ali je morala da vidi. U Sarajevu je rat provela u podrumima svoje zgrade i hotela „Evropa", ovo ovde hoće da vidi. Pođe prema vratima.

- Molim te, majko, - pokuša Dimitrije još jednom da je zaustavi.

- Brzo se vraćam,- reče ona i ode.

Kad izađe ispred zgrade krenu Lenjinovom prema centru. Buka otuda dolazi.

Na kraju Lenjinove vide ogromnu masu koja od naselja Ulpijana kulja prema centru. Desetine hiljada dece, mladih, starih ljudi u kečićima...

U centru se čuju eksplozije. Potom i rafali.

Dva aviona u niskom letu preleteše iznad Prištine.

Stala je. Ne zna da li da im priđe još bliže.

Začu iza sebe tutnjavu. Okrenu se i vide policijsko oklopno vozilo koje ide prema demonstrantima. Iza vozila ide vod policajaca. Prolaze pored nje.

Komandir za trenutak zastade. Čudno je gleda.

- Šta ćeš ovde, ženo, - upita.

Jelena tek tada shvati da na ulici nema nikog. Sve do nadvožnjaka prema Kosovu Polju bilo je prazno. Tu je samo oklopno vozilo, vod policije i masa Šiptara koja nadire prema centru.

- Čuješ li ti mene, ženo, ponovi komandir. - Šta ćeš ovde?

- Ne znam, - odgovori Jelena.

- Idi kući, sestro, - reče on. - Svašta ovde može da bude. Komandir produži za oklopnim vozilom, a Jelena se spontano izmače za korak unazad.

Šiptari primetiše policiju. Masa se uz gromoglasan urlik okrenu. Polete kamenje.

Potom grupa najhrabrijih sa motkama i polugama krenu prema vozilu.

Policajci staviše gas-maske, a onda počeše na njih da ispaljuju suzavac.

Istovremeno, sa oklopnog vozila mlaz vode se sruči na demonstrante.

Masa uzmiče. Policajci ponovo ispaljuju suzavac.

Začu se urlik jači od svih prethodnih. Masa koja uzmiče se zaljulja. Kao

da je neka sila potiskuje napred. Nastade jurnjava. Jelena tada shvati da Šiptari beže iz centra. Jure uz padinu prema fakultetima, a oveća grupa, nemajući kuda, sjuri se u Lenjinovu uprkos vodenom topu i policiji.

Policajci udaraju palicama. Neki Šiptari padaju, pa se pridižu i nastavljaju da beže.

Suzavac je štipa za oči. Šiptari protrčavaju pored nje. Nađe se u velikoj gomili. Masa je vuče niz Lenjinovu. Pokušava da se iščupa, jedan Šiptar, tridesetih godina, vuče je za ruku i nešto govori. Ne razume ga. Otrgnu mu se.

- Pusti me, vrisnu.

Šiptar za trenutak zastade.

- Škija! - viknu i on, pa je ponovo uhvati za ruku.

Jelena se i dalje otima. Još neko je uhvati za drugu ruku.

Vuku je niz Lenjinovu ulicu.

- Pusti me!

I dalje je drže za ruke i vuku.

Začu se rafal.

Ona dvojica je naglo pustiše i odjuriše niz ulicu. Jelena se zanese i pade.

Oseti da je neko nagazi. Spontano pokri glavu rukama. Još neko je nagazi.

Držeći ruke na glavi pokuša da se pridigne.

Neke je ruke dohvatiše. Podigoše.

- Sunce ti jebem, ženo, šta činiš? Komandir i još jedan policajac je pridržavaju.

Ne zna šta da im kaže. Ćuti.

Komandir je dugo gleda.

- Ti nisi Kosovka, veli. - Odakle si?

- Više ne znam ni ja, - reče Jelena. - Niodakle.

- Jesi li povređena?

- Ne znam. Nisam, čini mi se.

Naiđe policijski automobil. Komandir ga zaustavi.

- Uđi, kaže Jeleni. - Da te odvedu kući.

- Nisam daleko, eno dole, - brani se Jelena. - Mogu sama.

- Ne možeš, luda ženo, - odlučan je komandir.

Ugura je u automobil.

- Da te odvedu prvo kod lekara.

- Ne treba, hvala. Zaista mi nije ništa.

***

Zagrljaj je bio snažan i dug.

Majkl se ne seća kada se nekome toliko obradovao kao sada Robiju. Čini mu se da je mnogo godina prošlo od onog viđenja u Sarajevu. Sada zna da je od mnogih prijateljstava koje je u životu imao vreme izdržalo samo ovo sa Robijem. Ostala su očito bila samo usputna. Zato je, zna sada, kod njega osećaj samoće toliko jak.

- Robi, - prošaputa.

- Majkl, staro momče, - stiska ga Robi, - bojao sam se da te više neću videti. Majkl se malo odmače da ga još jednom zagleda. Ostario je.

- Jesi li živ, matori, - upita.

- Kao što vidiš. A ti?

- Znaš kako Srbi kažu: nema meni smrti bez sekire.

Robi se nasmeja.

- Što se tebe tiče, izgleda da su u pravu. Idemo. Idemo negde na večeru.

- „Indijansko pero", reče Majkl.

- Može. Nisam tamo bio od kada si ti otišao.

Ćuteći izađoše iz aerodromske zgrade. Majkl odjednom nije umeo ništa da kaže Robiju, niti je znao šta da pita. Ništa se,

u stvari, za protekle tri godine nije ni događalo. Sve mu je bilo prazno.

Ćuteći su ušli i u taksi.

Tek kad taksi krenu, Robi reče:

- Ostareli smo, Majkl.

- Zavisi kako se na to gleda. Mene ubija samoća i prazan život.

Robi ćuti. Zna da Majkl očekuje da mu kaže nešto o Šenon.

- Udala se, - reče najzad.

Majkl ništa ne reče.

- Znaš, - opet će Robi, - dugo je zvala da pita za tebe. Nisam mogao ništa da joj kažem jer ni ja nisam znao gde si.

Majkl i dalje ćuti. Besmisleno je da bilo šta pita.

- Teško joj je bilo kad sam joj rekao da ne smeš da se javiš, ali je razumela.

Samo je uzdahnula i rekla: Znam, on drugačije ne bi umeo da živi.

Ćuti Majkl. Ćuti i pita se zašto se vratio u Njujork. I ovde će mu biti kao i svuda drugo gde je ove tri godine proveo. Besmisao tamo, besmisao ovde.

Zaćuta i Robi. Oseća da je tako Majklu lakše. Ono što je trebalo rekao mu je. Ispred „Indijanskog pera" taksi stade. Majkl izađe, pa zastade. Dugo gleda u omiljeni restoran.

Robi stoji pored njega.

Majklu se ote uzdah.

- Da, - veli, - dobro si mi jednom rekao. Moglo je sve i drugačije.

- Nikada nije kasno da organizuješ život.

Majkl odmahnu rukom.

- Pusti to, idemo. Gladan sam.

Majklov omiljeni sto bio je slobodan. Obradova se tome kao dete. Kao da mu je neko ponovo podario deo mladosti.

- Gospodine Mičel, gde ste pobogu? Godinama vas nema.

Stari, dobro poznati kelner stvori se pored stola. Majkl ustade i pruži mu ruku.

- Evo, reče. - Najzad dođoh.

- Dva viskija, reče Robi. - Dupla. Večeras ću i ja da popijem.

Kad kelner donese viski i ode, Majkl reče:

- Pričaj, Robi. Šta to ponovo spremaju onim nesrećnim Srbima?

- Ne znam mnogo ni ja. Znam samo da će im ponovo podmetnuti rat.

- Na Kosovu?

- Da, na Kosovu. To je stari scenario. Mnogo stariji od onog u Hrvatskoj i Bosni.

- Kako stariji? Pa zašto onda tamo nije izbio rat no u Hrvatskoj?

- Procenili su da je bolje da prvo razbiju Jugoslaviju, pa da onda dokusure Srbiju. Da su prvo podmetnuli rat na Kosovu Jugoslavija bi imala pravo da pobunu uguši svim sredstvima.

- A sada Srbi nemaju nikakva prava?

- Upravo tako. Sada više nemaju pravo ni da se brane.

- I dokle će tako?

- Ne znam. Ne znam šta im je krajnji cilj. Nešto je tu vezano za Rusiju.

A Srbi će da najebu.

- Tako nekako. Podmetnuće im šiptarsku pobunu, ona u stvari postoji već

godinama, pa će ih kao ono u Sarajevu optužiti za genocid i zločin protiv čovečnosti.

- I tu se ništa ne može?

- Teško. Šiptarski lobi je ovde vrlo jak. Imaju ogromne pare. Droga preko njih ide.

- Zašto li im ti Srbi toliko smetaju?

- Ne znam, Majkl. Još mi to nije jasno. Ali, nešto sigurno ima.

***

Deca u odeljenju su je čudno zagledala, ali nije na to obraćala pažnju.

Puna sete jedva je čekala da završi časove i vrati se u Prištinu.

Pošto se oglasi i poslednje zvono, uze dnevnik sa katedre i ode u zbornicu.

Tek tada primeti da je i kolege čudno gledaju.

- Što me tako gledate, ne izdrža a da ne pita.

- Šta ti je to na čelu, koleginice?

Seti se masnice koju nije uspela da prikrije šminkom. Ili je juče kad je pala udarila glavom u asfalt, ili je neki Šiptar udario nogom. Videla je masnicu kada je došla kući i tek tada osetila bol.

- Poklizala sam se u kupatilu, slaga.

- A da ti nisi ona što ju je juče milicija iščupala Šiptarima iz ruku?

Jelena beše krenula da stavi dnevnik u pregradak, pa zastade.

- Kako...

- Ovde se sve brzo čuje, koleginice. Nije ovo Beograd ili Sarajevo.

- Za ime božje, šta si tražila među njima?

- Ne znam, reče Jelena. - Išla sam da vidim.

- To možete samo vi koji ovamo zalutate.

- Ne ide se među divlje zveri.

- A, bogati, koleginice, šta tebi bi da iz Beograda ovamo dođeš? Svi nekuda beže, a ti došla mečki na rupu.

- Nisam imala posla, odgovori ona.

- Kakav ti je to razlog? Ljudi ovde ostavljaju i posao i kuće i beže, a ti došla. Jelena htede još nešto da objasni, ali razgovor prekide nastavnik Jordan koji uđe u zbornicu.

- Još ste svi tu. Da popijemo po rakiju, ili sok.

Stavi na dugački zajednički sto oveću kesu i iz nje izvadi sokove, flašu rakije i papirne čaše.

- Je li ti danas rođendan, pita neko.

- Kamo sreće da jeste, odgovori Jordan. - Idem, pa da popijemo za rastanak. Nastade muk.

Jordan sipa sokove i rakiju.

Jelena stavi dnevnik u pregradak, pa sede za sto.

Svi ćuteći uzimaju piće.

Jelena htede da upita Jordana kuda ide, ali ima osećaj da je bolje da ćuti.

Zaključuje to po licima ostalih nastavnica i nastavnika.

Ćutanje traje dugo.

Jordan sede za sto, pa pošto otpi gutljaj rakije, reče:

- Domaća je, probajte. Sam sam je pekao.

Opet niko ništa ne kaže. Jeleni je ipak čudno da mu niko ne poželi bar srećan put.

- Moram ljudi, prekide Jordan mučno ćutanje. - Glave su u pitanju.

- Niko iz besa ne beži, ču se jedan ženski glas.

- Dođe mi juče komšija Šiptar, reče opet Jordan, - i veli: A bre komšija, još nisi otišo. Bolje da ideš, bolje. Imaš deca. Tako mi Boga, veli, dobar sam čoek, zato ti kažem.

- Koliko si prodao?

- Nisam prodao. Niko neće da kupi.

- Što da kupuju kad će im ostat džabe.

- Kad nisam pameti imao, nastavi Jordan setnim glasom. - Nudili su mi nekada dvesta hiljada maraka, a ja neću sa Kosova.

- Nisi jedini. I moje neke komšije odlaze.

- Odlazi ko god može. Počelo je da puca, nema se više šta čekat.

- U Peći su noćas bacili bombu na policijsku stanicu.

- Otkuda znaš, nije objavljeno?

- Objaviće možda.

- Hoće, đavola. Kao što su objavili da se prekjuče kod Mine vodio pravi rat. Napali Šiptari na srpsko selo, da im milicija nije pritekla u pomoć sve bi ih pobili.

- Šta čeka ova vojska, u pičku materinu?

- Čeka da nas sve pobiju.

- Kad se sete, biće im kasno.

- Bojim se da je već kasno. Imaju oni već svoju vojsku.

- Ma, ljudi moji, nešto mi nije jasno. Pored sve naše vojske i policije oni se naoružavaju. Kao da smo slepi kod očiju.

- Prave bunkere, kopaju rovove bagerima, a naši ništa ne vide.

- Čuo sam da im je vrhovni štab u Ćićevici. Čuda su ispod zemlje napravili.

- A posle ćemo opet sve mi da budemo krivi. Kao u Bosni i Hrvatskoj.

- Biće opet: četnici ubijaju jadne nezaštićene Šiptare.

- Neće, ne boj se. Neće ko imati da ih napada. Svi ćemo otići.

- Vala ja neću do zadnjeg. Iz inata.

- E, ja se inatit' neću. Kad se država ne inati sa njima, što bih ja. Bolje je da idem nego da mi dete zakolju.

Jelena ćuteći sluša razgovor. Nema snage ništa da kaže. Pita se ponovo da li je trebalo ovamo da dolazi. Kad sve ovo čuje čini joj se da je bilo besmisleno. Morala je da pobegne od Hamdije i ode iz Beograda, ali mogla je i negde drugo da ode. Ponovo se sama pred sobom pravda da je to učinila zbog posla, iako zna da nije. Ovamo ju je doveo onaj san, vojvoda Miloš, iako sada ne zna zašto.

Ćuteći ustade i krenu napolje. Niko to i ne primeti. Svako se o svom jadu zabavio.

Kad izađe u školsko dvorište pogleda na sat. Čekaće još dugo autobus, ali nema snage više da sluša onaj razgovor.

Ne može da stoji u dvorištu, pa izađe na put. Pomisli da zaustavi neki automobil, ali se uplaši da ne natrči na Šiptare.

Pogled joj pade na kamenu kulu na Gazimestanu. Krenu prema njoj, iako je imalo dosta da se pešači.

Nije znala šta tamo traži, ali je nešto povuče. Od kada je došla iz Beograda svakog dana iz autobusa gleda kamenu kulu. Svakog dana imala je želju da do nje svrati, a istovremeno se nečega pribojavala.

Posle desetak minuta skrenu sa magistrale na sporedni put koji vodi prema kuli. Prolazi između šiptarskih kuća opasanih debelim zidovima.

Podilazi je jeza. Oseća strah. Iako nikoga ne vidi oseća na sebi neprijateljske poglede. Ubrzava. Hoće što pre da prođe između kuća.

Bojala se i one kamene kuće u Fazlagića Kuli. Sličan strah oseća i sada.

Seti se priča da Šiptari otimaju srpske žene. Podiđoše je ledeni žmarci.

Pomisli da se vrati, ali vide da joj je sada bliža kula nego magistrala.

Potrča.

Oseti da joj se štikla polomi. Spotače se. Dok pada pruža ruke da se dočeka. Kako dohvati zemlju neke je ruke zgrabiše. Pokušava da se otrgne, ali ne uspeva. Neko je uhvati za noge.

Nekuda je nose.

***

Dugo je ležala na nekom krevetu.

Kad se pribrala od šoka podigla se i sela. Nalazila se u omanjoj sobi sa samo jednim krevetom. Pod je bio zastrt sećijama kakve je videla u Fazlagića Kuli. Kroz mali prozor sa rešetkama dolazilo je svetlo.

Ustade i priđe prozoru.

Trže se od straha jer sa druge strane ugleda iskeženo lice starijeg muškarca. Bespomoćno ponovo sede na krevet.

Vrata i da obije dočekaće je druga, a kroz prozor ne može jer su na njemu rešetke.

- Majko Bogorodice, prošaputa, - pomozi mi.

Pred očima joj se nižu slike iz sarajevskohg hotela „Evropa".

Čuje pesmu pijanih muslimana.

- Od Sarajeva do Irana biće zemlja muslimana!

Strese se od jeze.

Kleknu na kolena, sklopi ruke, pa opet prošaputa:

- Majko Bogorodice, pomozi mi. Ne daj da me opet siluju.

Dugo je klečala na kolenima ponavljajući iste reči.

Trgla se tek kad je čula škljocanje brave.

Skoči i stade u ćošak spremna da se brani koliko može.

Uđe onaj čovek čije je lice videla kroz prozor. Bio je sam. Osmehivao joj se.

- O, gospođa, reče, - ne boj se. Takom Boga neće ništa da ti bude.

Stoji kod vrata i pilji u nju. Jelena pokušava da savlada strah i ostane prisebna.

- Nema bojiš, kad ja kažem, opet reče čovek. - Ja sam Osman. Ovo moja kuća. Ništa neće da ti fali. Ima da jedeš i piješ kolko 'oćeš. I ništa nećeš radiš. Jes, takom Boga. Videćeš.

Osman otvori vrata i nešto doviknu na šiptarskom. U sobu uđe starija žena i unese poslužavnik na kojem je bila činija kiselog mleka i tanjir pun pite. Žena spusti poslužavnik na krevet, a Osman izađe.

- Jedi, reče.

Jelena se ne pomeri iz ugla.

Žena joj priđe.

Gledaju se u oči.

Žena nešto reče na šiptarskom.

- Šta kažeš, izlete Jeleni.

- Kažem, dao ti je lepo ime.

Jelena je nije razumela.

- Kakvo ime?

- Dao ti je ime Ljulje. Lepo je. A i ti si lepa.

Jelena je opet ne razume.

- O čemu pričaš?

- Ajde, sedi ovamo. Uzmi pite, kaže joj žena. - Kad se oladi, nije dobra.

- Neću, reče. - Nisam gladna.

- Moraćeš, Alaha mi, kad ogladniš.

- Ne mogu, opet reče Jelena. - Gde sam ja?

- On je Osman. Osman Fazliju. Bogat čoek.

Jelena se strese od jeze.

Šta joj se ovo događa? U Sarajevu se udala za Safeta Fazlića, a ovde na Kosovu je oteo Osman Fazliju.

Žena primeti strah na njenom licu.

- Nemoj bojiš. Nemoj. Dobar Osman. Dobar.

- A ko si ti?

- Ja sam mu žena. Najstarija. Fatima.

- Kako najstarija, ne razume Jelena.

- Ima još dva žena. Mlađa.

Jelena je gleda zbunjeno.

- Ima tri žene?

- Tri. Bogat Osman.

- Šta će mu?

- Da rađa. Ja rađala dok moglo. Sad rađa one. One ne rade ništa. Ja ih služi. Jelena ćuti. Ne veruje u ono što ova žena

priča. Misli da je zbog nečega laže.

- Ima petnes deca, dodade Fatima. - Ali 'oće još. 'Oće dvades.

- Majko Bogorodice, izlete Jeleni.

- A ti se nema bojiš. Možeš ti i tu Bogorodicu da voliš i da se krstiš, samo deca da rađaš. Još ako bude sin. Iha.

Oseti strah.

- O čemu pričaš, ženo, pita drhtavim glasom.

- Ima malo sinovi. Tebe će najviše pazi ako bude sin.

Jelena uzdrhta.

- Kakav sin? Šta to pričaš?

- Ti četvrta žena. I tebe će ja služim. Ali, takot Boga da mu rodiš sin. Da ne bude ljut. Kad je ljut nije dobar. Ovako je dobar. Dobra duša.

Strah u njoj raste. Sada je sve razumela.

Pokušava da se pribere.

- Ni mrtva, reče. - Ni mrtva neću da mu budem žena. Naći će me policija.

- O Ljulje, takom Boga, policija neće dođe.

- Doći će, prkosi Jelena.

Fatima odmahnu rukom i pođe prema vratima.

- Jedi Ljulje, jedi. Sve će bude dobro.

Htede da joj kaže da odnese poslužavnik, ali ona izađe, pa se odmah vrati sa nekom čudnom ovećom posudom koja je ličila na šerpu.

- Evo i ovo Ljulje, reče i stavi posudu pored vrata. - Ovo ti je za ono.

Znaš, kad ti dođe.

Tek tada shvati čemu služi ta neobična posuda.

- Pa kad učiniš to, ti lupaj. U vrata lupaj, ja dođem da odnesem da ne smrdi. Fatima se okrenu i izađe.

Brava škljocnu.

***

Kad prođe ponoć Dimitrije se ozbiljno zabrinu. Nikada se Jelena nije negde zadržala, a da mu ne kaže.

Zle slutnje ga obuzimaju. Kaje se što je podgovorio majku da ovamo dođu. Nije tada mogao ni da nasluti šta je Kosovo. Tek kada su ovamo došli osetio je teskobu i shvatio šta je uradio.

Ne zna šta da čini. Miloš spava, ne može samog da ga ostavi, a telefon ne

radi. Negde su Šiptari nešto pokidali, ili je policija isključila telefone.

Pogleduje kroz prozor na pustu ulicu u nadi da će je ugledati.

Kako noć odmiče nada u njemu je sve manja, a zebnja sve veća.

U trenutku se odluči. Ne može više da čeka.

Budi Miloša.

On teško otvara oči.

- Gde je mama, pita.

- Hajde da te obučem, kaže Dimitrije. - Idemo da tražimo mamu.

- Hoću mamu, poče Miloš da plače.

- Naći ćemo mamu. Samo da te obučem. Tako. Još cipelice.

- Hoću mamu, opet cvili Miloš.

Kad mu obu cipelice, uze ga za ručicu, pa izađoše u hodnik. Ima osećaj da ga komšije Šiptari gledaju kroz špijunku. Ne obraća pažnju na to. Pozva lift.

- Gde je moja mama, hoće Miloš ponovo da zaplače.

- Nemoj da plačeš. Naći ćemo je.

Izađoše na potpuno pustu ulicu. Mukla tišina u Prištini. Dimitriju grad deluje avetinjski.

Zna da je zgrada policije oko dvesta metara iza hotela „Grand", pa krenu tamo. Posle stotinak metara začu oštar glas:

- Stoj! Ne mrdaj!

Ukoči se više od iznenađenja nego od straha.

Stade. Još nikog ne vidi.

- Ruke uvis!

Bez razmišljanja pusti ručicu malog Miloša, pa podiže ruke.

Oseti cev pištolja na leđima.

- Ne mrdaj!

Neko ga prepipava.

- Nema ništa.

Tek tada ispred njega stade jedan policajac.

- Kako se zoveš, pita.

- Dimitrije Miljanić.

- Imaš ličnu kartu?

- Imam, reče pa iz džepa izvadi ličnu kartu i pruži mu. Dok on razgleda ličnu kartu, drugi mu još drži cev pištolja uperen u leđa.

- Kuda si pošao, pita policajac. - Znaš li da je policijski čas?

- Zaboravio sam, reče Dimitrije.

Tek tada oseti Miloša koji mu se pripija uz nogu. Od straha nije smeo da progovori.

Drugi policajac skloni pištolj sa njegovih rebara.

- A kuda se pošao u ovo doba?

- U policiju. Majka mi je nestala.

- Kako nestala?

- Ne znam. Nije došla kući.

- A što vučeš ovo dete sa sobom?

- Nemam kod koga da ga ostavim.

Policajac pomazi Miloša po glavi. On se još više pripi uz Dimitrija.

- Ne boj se, reče policajac. - Naći ćemo tvoju majku.

Izvuče radio-stanicu iz kožne futrole, reče šifru pa dodade: - Pošaljite jedan auto u Lenjinovu kod Automakedonije. Običan auto, ne „maricu".

Miloš shvati da mu policajci neće ništa, okuraži se i ponovo poče da cvili:

- Hoću moju mamu.

- Budi miran, doći će mama, miluje ga Dimitrije po glavi. Automobil ubrzo stiže. Policajac otvori zadnja vrata da

njih dvojica uđu, pa onom za volanom reče da ih odvede u dežurnu službu. Kad ih uvede u jednu prostoriju u prizemlju zgrade policije, jedan natmureni policajac ih preseče pogledom.

- Što si mi doveo tu decu?

- Ne znam. Šalje ih patrola.

- Šta je bilo, pita natmureni policajac Dimitrija.

- Majka nam je nestala?

- Kako nestala?

- Ne znam. Nije došla kući.

- Pa šta, ako nije došla. Zadržala se negde. Policijski je čas, kako da dođe?

- Nikakva policija, gospodine, ne bi zadržala moju Jelenu. Nešto se dogodilo. Smrknuti policajac neko vreme ćuti.

- Daj podatke, reče najzad. - Kako se zove, gde stanuje, gde je nestala?

Dimitrije govori, a policajac zapisuje.

- Znači, zavrte policajac glavom, - ona je nastavnik u Miloševu. Ne sviđa mi se to.

Lice mu se promeni. Više nije bio natmuren.

- Sedite, reče. - Da vidimo šta može da se učini.

Uključi radio stanicu. Pozva patrolu. Neki glas se javi.

- Gde se nalaziš?

- U centru sela.

Policajac priča o Jeleni, pa na kraju reče:

- Nađi nekog tu u selu ko radi u školi i pitaj šta zna.

- U ovo doba, čuje se iznenađeni glas.

- U ovo doba, kad ja kažem. Može da bude ozbiljno.

- Dobro, javiću se.

Policajac spusti mikrofon na sto, pa reče:

- Nadam se da nije ništa, ali da proverimo.

Čekaju. Policajac se raspituje odakle su. Kad mu Dimitri je ispriča da su došli iz Beograda zavrte glavom.

- Zar ima i takvih? Prvi put čujem da je neko iz Beograda ovamo došao dobrovoljno.

- Ja sam kriv, reče Dimitrije.

- E, dete, dete, sa uzdahom reče policajac. Nego, sada da ubediš majku da se vratite. Rat će ovde, sine. Beži ko god može.

Razgovor prekide glas sa radio stanice:

- Jedan nastavnik živi ovde u selu. Kaže da je ta nastavnica otišla iz škole juče oko jedan sat. Drugo ništa ne zna. I njemu je sumnjivo.

Policajac ponovo odloži mikrofon. Ćuti neko vreme.

- Znaš šta, sine. U ovo doba mnogo ne možemo da učinimo. Poslaću jednu patrolu tamo da obiđe okolinu. Ujutru ćemo učiniti više. Ali, ja se nadam da će ona ujutru doći. Odvešćemo vas sad kući, pa sutra, ako se ne pojavi dođi ponovo.

***

Odavno Džek Dobroši sanja o ovom trenutku.

Stiglo je konačno vreme da svoju vojsku pošalje na Kosovo. Ostvariće se san dede Fejzula bega. Svi sinovi crnog orla živeće u jednoj državi.

I osvetiće se Srbima. Za sve ono što su njegovim precima učinili. Za poniženja koja su Šiptari od njih trpeli.

On Srbe u stvari ne zna, sem po nekog ovde u Americi. Zna jedino da je stari Fejzula govorio da se Šiptari moraju rađati i umirati sa mržnjom prema Srbima. Govorio je Fejzula i da se Srbi ne mogu pobediti dok im se duša ne iščupa, a njihova duša je Kosovo. Nije on to Kosovo nikada ni video, ne znači mu mnogo, ali zna da Srbi bez Kosova više neće biti isti narod. Da bi klekli na kolena moraju biti poniženi.

Nije to uspela ni moćna turska imperija za pet vekova, a on će uspeti za desetak godina. Na ruku mu ide i to što oni smetaju nekim moćnim ljudima ovde u Americi. Zato je i dobio odrešene ruke da Srbe uvuče u još jedan rat.

Iz razmišljanja o budućem ratu na Kosovu trže ga lakej koji reče da je stigao Fleš.

Obradova se. Ustade iz fotelje, pa se vrati i sede. Fleš ne sme da vidi koliko je on uzbuđen.

- Uvedi ga, reče.

U salon uđe omanji žgoljavi čovek. Po onome što o njemu zna očekivao je nekog mišićavog snagatora. Gotovo nije mogao da poveruje da je ovaj čovek pola života proveo po raznim svetskim ratištima.

- Dobar dan, gospodine Dobroši, reče Fleš pružajući mu ruku.

Džek prihvati njegovu ruku i odmah shvati koliko se prevario. Od njegove naizgled sićušne šake oseti bol pri rukovanju.

Pokaza mu rukom da sedne.

- Gospodine Fleš, reče Džek sedajući, - vi znate ko vas je preporučio.

- Naravno, odgovori Fleš kratko.

- Znate i šta treba da radite?

- Nikada ništa drugo nisam ni radio.

- Posao vam neće biti težak. To nije ni Afrika ni Azija. Šiptari iznad svega vole oružje. Nema tamo kuće bez oružja. A svaki drugi je u stanju da pogodi pticu u letu.

- Donekle sam se obavestio.

- Koliko ljudi vodite?

- Odavde nešto više od dvesta.

- Da nije to malo?

- Nije. Najmanje hiljadu mojih ljudi je još u Bosni. Tamo više nemaju posla.

- Odlično, reče Džek zadovoljno. - To će biti dovoljno za obuku šiptarske vojske. Za oružje ne brinite. Ono je već tamo.

- Gospodine Dobroši, reče Fleš, - da nije malo rizično da na Kosovu okupljamo toliku vojsku. To ne može ostati neprimećeno. Mogu nas pobiti iz aviona i helikoptera.

- Ne brinite vi, gospodine Fleš. Obuka je organizovana sa druge strane granice.

U Albaniji. Tamo vas niko ne sme uznemiravati. A ja bih, inače, jedva čekao da Srbi upadnu u Albaniju.

- To je već bolje, reče Fleš.

- Obuku ćete obavljati u grupama. Kad jednu grupu obučite, vratite ih na Kosovo. Pa tako redom. Bilo bi dobro i da poneko od vaših ljudi ide sa njima na Kosovo.

- To neće biti problem. Ima ih dovoljno.

- Za početak ne ulazite u ozbiljnije sukobe. Izazivajte ih sitnim provokacijama da bi oni krenuli na vas. Svetu sve mora biti predstavljeno kao još jedna srpska agresija.

- Razumem. Nešto slično kao što smo radili u Bosni.

- Tako, samo još lukavije. Svetska javnost mora steći utisak da oni vrše genocid nad Šiptarima. Morate im prišiti masovne zločine.

- Ne brinite. To sam već radio u Bosni.

Džek sa stočića uze jedan koverat.

- Ovde su vam imena ljudi koji će vas čekati u Tirani. Možete im potpuno verovati.

- U toj tašni ispred vas je novac. Za put i troškove do tamo. Ostalo vas čeka u Tirani kod prvog čoveka sa tog spiska.

- U redu, gospodine Dobroši.

Fleš uze tašnu i htede da krene.

- Još nešto, gospodine.

Fleš zastade.

- Vi mene ne znate. Nikada se nismo videli.

- Naravno. Ne sumnjajte u to.

- Ne znam da li ste me dobro razumeli. Ja ne postojim ni za vaše ljude, ni za ove na spisku.

Fleš ga sada pogleda iznenađeno.

- Ali, reče, - to su vaši ljudi. Vaša veza za mene.

Džek se nasmeja.

- Ništa vi ne brinite. Neće vas oni tamo ni pitati ko vas šalje. Mi Šiptari smo nešto drugačiji narod od svih koje ste do sada upoznali. Ja vam ovo govorim da ne biste rekli i ono što vas ne pitaju.

- Budite mirni, gospodine Dobroši, reče Fleš, pruži mu ruku, pa izađe.

Džek se zadovoljno vrati u fotelju.

Nasu čašu albanskog konjaka, podiže je, pa reče:

- Srećno, Džek.

***

Spustila se i druga noć iznad Gazimestana.

Jelena iz dvorišta čuje dečju galamu.

Sedi na krevetu potpuno bespomoćna. Očekuje da Fatima ponovo uđe i donese joj večeru. Nije takla ništa od hrane koju joj je do sada donosila, ali ona uporno odnosi prethodno jelo, a donosi drugo.

Po ko zna koji put se pita zašto baš njoj ovo da se desi. Pita se da možda i dalje ne okajava greh što se udala za unuka čoveka koji je na Koritskoj jami poklao sve Vojinoviće.

Možda su je proklele kosti Vojinovića iz one jame?

Kad bi bar mogla da se ubije. U sobi nema ničeg osim kreveta. Ne može ni da se obesi i sve ovo prekine. Pomišlja da razbije prozor i staklom preseče vene, ali sumnja da će joj to uspeti. Čuće se prasak stakla, pa će neko doći.

Ostaje joj jedino da ne jede ništa i od gladi umre. Kad brava škljocnu nije se ni pomerila.

Vrata se otvoriše, pa Fatima upali svetlo.

- Opet Ljulje ništa ne jede, reče.

Jelena ćuti.

- Ne valja, Ljulje. Ne valja. Biće Osman ljut. Auu, što gadno kad Osman

ljut. Stavlja na krevet pored nje novi poslužavnik.

- Da jedeš, Ljulje. Da jedeš. Neće Osman mnogo čeka. Silan Osman.

Može on i drugačije. Na silu.

Jelena se tada trže.

- Šta na silu, upita.

- Ono što je njegovo. Na silu. Ako ne daš, on će na silu. Ti njegova, Ljulje.

U Jeleni nešto prepuče.

- Nisam Ljulje, viknu.

Tog trenutka primeti da su vrata od sobe ostala otvorena.

Možda...

Nije više razmišljala. Skoči sa kreveta, snažno odgurnu Fatimu koja je baš podigla prethodni poslužavnik, pa dohvati bravu.

Izlete u hodnik. Bio je osvetljen. Za trenutak nije znala kuda bi, a onda primeti izlazna vrata. Jurnu prema njima.

Sada je znala šta čini.

Možda će je ubiti!

Istrča u dvorište. Učini joj se da nema nikog. Okreće se oko sebe. Traži kapiju. Kad je kroz mrak spazi, jurnu prema njoj. Vuče za veliku kvaku, ali se teška gvozdena kapija ne pomera.

- Bre, Ljulje, ne može tako, čuje poznati glas iza leđa. - Od Osman niko ne beži. Ona i dalje vuče za kvaku.

Osman je uhvati za ruku.

- Aj u kuću, aj.

Istrže ruku.

- Ne diraj me!

- Ha, ha, ha, smeje se Osman. - Taka Ljulje ja trebam.

Jelena pusti kvaku, pa stade ispred njega.

- Ubij me, reče. - Ubije me, gade.

- Auuu, kako ubi Ljulje. Ljulje rodi sin junak.

- Gade! - vrisnu Jelena, pa se baci na njega.

Udarala ga je pesnicama u grudi. Osman se smejao.

- Ha, ha, ha... Kakav Ljulje. Kakav će sin bude.

Uhvati je za ruke. Pokušava da mu se otme, ali je on čvrsto steže.

Nešto potom viknu na šiptarskom. Iz mraka izroniše dva čoveka,

dohvatiše je i odvukoše u kuću.

***

Kad se oglasi zvono, Dimitrije skoči i u dva koraka se nađe pored vrata.

Dok otključava, srce mu ubrzano lupa. Čini mu se hoće da iskoči.

Otvori.

Ispred vrata je stajao inspektor Vukman Vidačić.

Ne sme ništa da pita. Zebe od zlog glasa.

- Da uđem, reče inspektor.

Dimitrije se izmače da ga propusti, pa tek onda nekako promuca.

- Uđite.

Inspektor uđe, pa sede. Dimitrije oseća da dobar glas ne nosi, ali ćuti.

- Da li bi neko imao razloga da Jeleni naudi, pita najzad inspektor.

Dimitrije ćuti.

- Nešto ne želiš da mi kažeš?

- Imao bi, reče pognute glave. - Moj stric.

- Zašto tvoj stric, začudi se Vukman.

- Duga je to priča.

- Ako ne želiš ne moraš da mi kažeš. Reci mi bar ime. Dimitrije opet dugo ćuti.

- Kaži mi Dimitrije.

- Zove se Hamdija...

- Molim. Kako reče?

- Hamdija Fazlić. Iz Sarajeva.

Vukman prilično zbunjen ćuti.

- Znam, reče Dimitrije, - da nešto treba da objasnim... Dok priča Vukman se mršti. Dimitrije po njegovom licu vidi da mu nešto nije rekao.

- Vi nešto imate da mi kažete, inspektore, reče kad završi. Vukman krije pogled.

- Moraš sa mnom, reče.

- Kuda.

- Da nešto vidiš.

Dimitrije shvati.

- Mrtva je, jedva uspe da izgovori.

- Ne znamo je li ona. Moraš da vidiš.

- Bogom se kunem naći ću ga i ubiti.

Nije uspeo da zadrži suze.

Miloš se stvori pored njega.

- Što plače bata, pita.

Prigrli ga. Nema snage da mu bilo šta kaže.

Vukman ustade i stavi mu ruku na rame. .

- Ne plači pre vremena. Kažu da se ne valja.

- Neću, briše Dimitrije suze. - Nego, ne znam kuda ću njega. Ponovo prigrli Miloša.

- Povedi ga. Ostaće u kolima sa vozačem.

Do bolnice na kraju Prištine niko nije progovarao. Čak je i mali Miloš, videći da se nešto događa, sve vreme ćutao. Kad izađoše iz automobila Vukman reče:

- Treba da ti kažem da moraš da budeš hrabar. Glava je razmrskana.

Dimitrije ćuti.

Uđoše u mrtvačnicu.

- Jesi li spreman, upita Vukman.

Dimitriju noge podrhtavaju. U grlu ga steže.

- Jesam, jedva uspe da izgovori.

Izvukoše leš iz hladnjače.

Vukman ga gleda. Još se ne odlučuje da otkrije leš.

- Da otkrijem, pita najzad.

- Stomak, reče Dimitrije.

- Što stomak, začudi se Vukman.

- Otkrijte stomak. Ne glavu.

Vukman sleže ramenima, pa radniku očima pokaza da učini kako Dimitrije kaže. Radnik pokri donji deo tela još jednim čaršafom, pa prvi čaršaf izvuče tako da glava ostade prekrivena.

Svi ćute. Dimitrije gleda u pod. Ne usuđuje se da podigne pogled.

Vukman mu stavi ruku na rame.

- Moraš, reče.

Usporeno, kao da glavom podiže neki ogroman teret, podiže pogled.

Vidi goli ženski stomak. Na njemu nema polumeseca.

Oseti ogromno olakšanje. Ispusti vazduh iz pluća koji je ni sam ne zna

zašto dugo zadržavao.

- Nije, reče. Ovo nije Jelena.

Okrenu se i pođe iz mrtvačnice. Gotovo je istrčao napolje.

Vukman ga pristiže.

Kad uđoše i automobil krenu prema Kupusištu, Vukman reče:

- Nisi mi sve ispričao iz Sarajeva.

- Nisam. Ne mogu.

Vukman više ništa nije pitao.

***

Majkl je verovao da će se u Njujorku ipak osećati drugačije. Sada vidi da se ništa nije promenilo. Oseća se isto kao u Riju i ostalim gradovima gde se ove tri godine krio. Čini mu se da je stranac u svojoj zemlji i u gradu u kojem je odrastao.

Pokušava da piše ono što mu nije pošlo za rukom za prethodne tri godine.

Hoće da napiše knjigu o ratu u Jugoslaviji, iako unapred zna da je niko neće objaviti. Nekako mu to i nije najvažnije. Drugačije bi se osećao kada bi bio u stanju da tu knjigu napiše. Danima drži ispred sebe uključen kompjuter, ali u njemu nema čak ni naslova.

Upisana je samo jedna reč: Istina...

Ne može od te reči da se pomeri. Nije siguran o kakvoj to istini treba da piše. O ratu u Jugoslaviji, ili o razbijanju Jugoslavije. Istinu o Hrvatima, Muslimanima, ili Srbima? Ili o svima? Ili istinu o zaveri protiv Srba?

Oseća više nego ikada da istinu nije ni trebalo tražiti tamo na tom nesrećnom Balkanu. Ovde je ona negde, u Vašingtonu, duboko zapretana ispod zemlje.

A bez toga, čini mu se, svo pisanje je uzaludno.

Ono što je tamo video samo je druga strana, naličje istine, ili bolje rečeno ono je rezultat ovde skrivene istine.

Ponekad pomisli da on u stvari više i nije u stanju ništa da napiše.

Po ko zna koji put lista svoje zapise iz nekadašnje Jugoslavije i preslušava snimke pokušavajući nešto da pronađe, ali ne uspeva. U stvari, ne zna tačno ni šta traži. Trebalo bi da to bude nešto što bi ga pokrenulo, nešto što bi odvezalo priču, a toga nema.

Koliko god tražio, to nešto ne pronalazi.

I danas pije više nego što bi smeo gajeći lažnu nadu da će u piću naći neki ključ da onoj reči u kompjuteru „istina" doda bar još nešto.

Ne uspeva, a piće ga hvata.

Telefon po ko zna koji put zvoni, ali ga ne diže. Zna da je Robi. Nema volje ni sa njim da razgovara.

Zvonjava se ponovo čuje. Prodornije nego do sada.

Besno podiže slušalicu spreman da se sa Robijem posvađa, ali nije bilo nikoga.

Iz slušalice se čuo samo signal, a zvonilo je i dalje.

Tek tada shvati da je neko na vratima.

Besan skoči i otvori.

Vidi Robija. Jedva se zaustavi da ga ne otera u božju mater.

- Uđi, reče bezvoljno.

- Neću, kaže Robi. Idemo da sednemo negde.

- Ne mogu. Nemam volje.

- Ne ide pisanje?

- Ne ide. Ni slova.

- Ajde. Izađi malo. Možda ti je i to potrebno.

- Neću.

- Moraš. Ajde polazi. Ne mogu ovde da ti objašnjavam.

- Ma, čoveče, ostavi me...

- Neću, reče Robi, pa ga uhvati za ruku. - Polazi.

Majkl nije više imao snage ni da se opire, pa krenuše. Kad uđoše u taksi Robert taksisti reče ime nekog restorana za koji Majkl nikada nije čuo.

- Zašto tamo, pita.

- Tamo nas niko ne zna.

Bio je to omanji i dosta neugledan restoran, ali je Majklu bilo svejedno.

- Slušaj, reče Robi kad sedoše, - moraš da napišeš tu knjigu.

- Zašto? I onako to ne možemo da objavimo.

- Neka bude spremno.

- Pusti, molim te. Šta imaš od toga?

- Možda zatreba. Rekao sam ti da ovi ponovo nešto spremaju. Možda nađemo neki način da je objavimo.

- Možda. Samo možda. Možda i ja uspem da nešto napišem.

- Slušaj, ovi neku gadnu igru Srbima spremaju.

- To si mi već rekao. A što ih ne upozorite kad već znate?

- Šaljemo im sva obaveštenja.

- Pa kako će onda da im nameste igru ako znaju?

- Napraviće im takvu situaciju da se iz nje ne mogu izvući.

- Ne razumem. Kako?

- Gledaj kako. Ti Srbe znaš bolje od mene.

- Mislio sam da znam, ali sada ne mogu ništa da napišem.

- Znaš dobro da su oni izuzetno ponosan narod. Neće dozvoliti da Šiptari na Kosovu ubijaju žene i decu. Narod će primorati vladu da se suprotstavi Šiptarima oružjem.

- Tako i treba. Neće valjda da dopuste da ih zgaze.

- I ja tako mislim. Postoji, međutim, jedan problem. Kada bi Srbi sve to rešili za nekoliko dana niko ne bi imao vremena da reaguje. Ali to će trajati mesecima, a ovi naši će ceo svet ponovo okrenuti protiv njih. To, doduše, i nije neki problem posle Hrvatske i Bosne.

- Kako znaš? Kako si siguran da se to ne može brzo rešiti?

- Prikupili smo nešto više podataka o Šiptarima. To je neshvatljiv narod.

Njihove vođe su spremne pola stanovništva da žrtvuju. Žrtvovaće i decu samo da bi okrivili Srbe.

Majkl ćuti.

- Ne kažeš ništa, reče Robi.

- Ne znam zašto mi to pričaš.

- Da te pokrenem da napišeš tu knjigu.

***

Od gladi joj se vrti u glavi. Oseća malaksalost.

Skloni poslužavnik sa hranom na pod, pa leže. Pokušava da se priseti koliko je već dana u ovoj kući na Gazimestanu, ali ne može. Nije sigurna.

Sve joj se izmešalo. Čini joj se da je tu čitavu večnost.

Povremeno nije sigurna gde se nalazi. Učini joj se ponekad da je Safet zatvori o u onu kamenu kuću u Fazlagića Kuli. A na trenutke ima osećaj da je u po drumu „Evrope" i da su je silovali pijani muslimani zajedno sa njenim mužem Safetom. Oseća da je san hvata, pa se opire. Ne bi htela da zaspi.

Boji se da će ući Osman i silovati je. Ipak ne uspeva. Oči joj se od iscrpljenosti i gladi zatvaraju.

Prvo je čula očev glas.

- *Malena! Gde si, malena*!

Nije mogla da ga vidi, ali ga je čula. Dozivao je odnekuda.

Htela bi da mu se odazove, da mu kaže da dođe za nju na Gazimestan, ali u njoj nema glasa. Ne može ništa da

izgovori.

Napreže se da ga zovne, ali uzalud, a njegov glas nestaje negde u daljini. Ne čuje se više.

Budi se. Priseća se sna, ali joj čudno zašto je htela da kaže ocu da za nju dođe na Gazimestan.

Bolno saznanje joj se vraća, ali je san ponovo osvaja.

Sada ispred sebe vidi veliku kamenu kulu na Gazimestanu. Ide prema njoj. Kula pred njom raste, nebo dotiče.

Oko kule crveni božuri. Iznikli iz krvi kosovskih junaka. Sve se oko nje crveni. Svo polje kosovsko je crveno od božura. Odjednom vide da to nisu božuri. Polje je krvavo. Od krvi je crveno. Noge su joj u krvi. Pokušava da se negde skloni, da nađe neko mesto koje nije krvavo. Ne bi htela da gazi po krvi kosovskih junaka. Nema takvog mesta u kosovskoj ravnici.

Ulazi u kulu da ne bi gazila krv.

Nešto je vuče da se penje uz kamene stepenice. Ide. Snaga je izdaje, ali zna da mora da se popne na kulu.

Uspela je poslednjim delićem snage.

Puče pred njenim očima Kosovo.

Čuje bojne pokliče. Vrištanje konja, zveket mačeva...

Ne vidi ništa, ali čuje kosovske junake.

U daljini vidi Šarplaninu. Vrhovi joj u oblake ulaze.

Neko otuda dolazi. Ne može kroz sumaglicu dobro da vidi, ali je sigurna da je neko njoj dobro poznat.

Nazire konjanika koji se približava Gazimestanu.

Nešto dovikuje.

Napreže se da čuje.

- *Jelenaaaaa*...

I glas joj je poznat.

Seti se. To je vojvoda Miloš.

Sada ga bolje vidi. Približava se. Opet je sav krvav, izranjavljen.

Prolazi pored kamene kule. Htela bi da mu nešto dovikne, ali ne može.

On se osvrnu prema njoj.

- *Jelena! Dođi u Vučitrn*!

Hoće opet da mu dovikne, da mu kaže da stane. Htela bi nešto da ga pita, iako ne zna šta.

Miloš se više ne osvrnu. Odjaha kosovskim poljem prema Vučitrnu.

Pomisli da potrči niz kulu, da ga pristigne, ali on nestade.

Bila je ponovo u onoj Osmanovoj sobi na Gazimestanu. Kula je tu u blizini, na nekoliko stotina koraka, ali je ona verovatno nikada neće videti.

Od straha se pridiže.

Seća se sna.

Po drugi put je vojvoda Miloš zove u Vučitrn.

Sanjala ga je u Beogradu, zato se i prelomila da ovamo dođe. Osetila je da mora ovamo da dođe. Dali su joj posao u Miloševu. Mislila je da je svejedno, na Kosovu je, zato je ostala u Prištini. Vojvoda Miloš nije zadovoljan, zato joj je opet došao u san i zove je u Vučitrn.

Kako da ode kad je zarobljena u Osmanovoj kući na Gazimestanu ograđenoj visokim zidom?

Iz ove kuće nikada neće izaći! Kako da ispuni zavet vojvode Miloša?

Mora da postoji način, hrabri sama sebe. Mora. Nije joj vojvoda Miloš slučajno u san došao. Zna on da je ona zarobljena kod Osmana, pa je opet zove.

Mora izaći iz ove kuće. Mora pobediti Osmana.

Pobedila je Safeta u Sarajevu, pobediće i Osmana na Gazimestanu.

- Majko Bogorodice, pomozi mi, prošaputa i prekrsti se.

Tog trenutka pogled joj pade na poslužavnik sa ručkom.

Mora da jede. Ako misli da pobedi Osmana i odavde izađe mora imati snage. Pridiže poslužavnik i stavi ga na krilo. Na tanjiru je bilo parče piletine sa krompirom. Pored tanjira poveće parče domaćeg hleba i bokal sa vodom.

Oseti strašnu žeđ.

Ispi gotovo pola bokala, pa potom s naporom proguta prvi zalogaj.

***

Spolja se ponovo začu buka. Bila je glasnija nego prethodnih dana, kao da dolazi iz blizine.

Dimitrije pogleda Miloša. Čvrsto je spavao. Priđe prozoru i otvori ga.

- Kosova republjik! Kosova republjik! Kosova republjik!... Pojavi se ogromna masa ljudi. Idu Lenjinovom prema centru Prištine.

- Republjik! Republjik! Republjik!...

Čini mu se da čitav grad odleže. Urlik je toliko jak da ima utisak da će se okolne zgrade srušiti.

Sada se začu i jedan drugi zvuk. Neko brujanje.

Pojaviše se dva oklopna vozila. Dolaze iz centra grada. Iza njih milicija sa šlemovima i štitovima.

Masa Šiptara zastade. Oklopna vozila i dalje lagano idu prema njima.

- Uaaaaa! - prolomi se odjednom. Polete suzavac. Pada u masu. Dim se širi. Čuje se vriska.

Oni iz prvih redova jurnuše prema vozilima. Začuše se rafali. Milicija puca iznad njihovih glava. Suzavac i dalje leti. Dim prekriva Lenjinovu.

Šiptari beže. Najviše prema Kosovu Polju, a neki u pobočne ulice.

Oklopna vozila kreću lagano napred.

Za nekoliko minuta Lenjinova je bila prazna. Samo se još čula vriska iz sporednih ulica kojima milicija juri demonstrante.

I nisu toliko hrabri, zaključi Dimitrije. Razbežali su se mnogo brže nego što je očekivao.

Seti se da je od ovdašnjih Srba čuo da Šiptari samo silu poštuju. Šiptari su, kažu, najbolje sluge, ali najgori gospodari. Ponizni su do besmisla kad su slabiji, a surovi do besmisla kad su jači.

Oseća zadovoljstvo što ih milicija tako brzo rastera.

Buka se sada začu i iz centra grada. Čuju se i eksplozije granata sa

suzavcem i rafali.

- Bato, gladan sam, trže ga Milošev glas.

Dimitrije uzdahnu. Uze Miloša u naručje, pa još jednom uzdahnu.

- Sunce batino, šapuće dok ga ljubi.

Suze mu naviru na oči, jedva ih zaustavlja.

Zna da je frižider prazan. Još danas ima nešto margarina da Milošu namaže na hleb, a sutra već ne zna šta da čini.

On nije ništa jeo od juče. Čuva to što je preostalo za Miloša. Ono para što je našao u stanu već je potrošio. Jelena je trebalo da primi platu.

- Bato, gladan sam, opet reče Miloš.

Spusti ga, pa uze margarin iz frižidera. Namaza mu na krišku hleba.

- Ručkaj, srećo batina, reče. - Šta bih da mi nije tebe.

Razmišlja šta da čini sutra.

Nikog u Prištini još ne poznaje tako dobro da bi pozajmio novac. A i kako da pozajmi kad ne može da vrati.

A nešto mora da učini. Miloš ne sme da gladuje.

Iz centra grada se opet začu urlik.

- Majku vam šiptarsku jebem, izlete mu.

Oseća neverovatnu mržnju u sebi. Nekako je siguran da su oni Jeleni nešto učinili. Ima silnu želju da izađe, uzme neku motku i pridruži se miliciji koja ih ulicama rasteruje.

Opet razmišlja šta sutra da radi.

Šta bi učinila Jelena, pita se.

Otišla bi negde da pere prozore, pomisli.

Radio bi i on bilo šta, kopao kanale, istovarao džakove, ali u ovom kosovskom ludilu je sve to nemoguće.

Jelena bi nešto smislila, opet kaže sam sebi.

Oseća bol u želucu od gladi. Pokušava da na to ne misli. Mora da smisli kako da za sutra Milošu nabavi nešto za jelo.

Da proda nešto, sinu mu.

Okreće se oko sebe. Gleda po stanu šta bi mogao da proda na ulici.

Ne može ništa da nađe. Nema ništa osim nameštaja.

Otvori plakar. Tu su Jelenine stvari.

Ne može to da prodaje. Neće da baksuzira. Doći će ona.

Otvori svoj plakar. Gleda.

Jakna. Nova je. Dobiće bar nekoliko stotina dinara.

Okrenu se prema Milošu. On jede i radoznalo gleda u njega.

Dimitrije mu priđe i pomilova ga po glavi.

- Ne boj se, mali, reče. - Ne boj se.

***

Čitavog dana se čuje buka aviona. Jelena zna da se u Prištini nešto događa. Čuje i u dvorištu žagor. Mnoštvo glasova. U jednom trenutku sa začu i pesma muškaraca koji su nekuda odlazili. Kad pesma utihnu začu se škljocanje brave. Uđe Fatima.

- Ljulje, 'oćeš kupaš, reče.

Jelena ćuti i gleda je. Voda bi joj dobro došla, danima je zatvorena u ovoj sobi.

- Ima kupatilo. Ima. Osman veliki gazda. Nije više ko nekad. I čisto da obučeš.

Zašto da ne, pomisli Jelena. Bar će se prijatnije osećati.

- 'Oćeš, Ljulje?

- Hoću, reče Jelena kulturno i ustade sa kreveta.

- Ajde, Ljulje, ajde.

Fatima izađe iz sobe, a Jelena za njom. Izvede je u dvorište. Prvi put ga vidi. Veliko je. Pored kuće iz koje je izašla bile su

još tri manje.

Okreće se oko sebe. Da sve upamti. Gleda da li se negde zid može preskočiti.

- Nemoj plašiš, Ljulje. Neće tebe niko dira. Ne da Osman. Kupatilo je jedna kućica. Očito je zajedničko za sve koji su u dvorištu živeli.

Fatima joj otvori vrata.

- Imaš tu i čisto obučeš, reče. - Ja čekam tu. Nemoj plašiš.

Jelena zatvori vrata za sobom. Htede da zaključa, ali ključa u bravi nije bilo.

Sleže ramenima. Svejedno je. I onako mogu da joj rade šta hoće.

Osmotri kupatilo. Pod je bio betonski, a na zidu su bili bojler i tuš. Pored drugog zida stajala je jedna polica na kojoj nađe čist veš.

Vidi i britvu za brijanje. Zna čemu služi. Živela je u muslimanskoj kući.

Sve njene jetrve su se brijale. Seti se da je i Safet jednom pokušao da nju

ubede da se brije. Tvrdio je da je uživanj u seksu tada mnogo jače. Danima posle toga nije sa njim htela da govori.

Ne zna da li britva tu uvek stoji, da li je nekoj od Osmanovih žena slučajno ostala, ili su je namerno njoj ostavili. Posumnja da je nisu slučajno doveli u kupatilo. Osman će sigurno noćas doći u sobu.

Htede da izađe, ali se ipak predomisli. I ako se ne okupa on će učiniti ono što je naumio.

Svlači se. Kad skide svoj veš dugo ga drži u ruci. Razmišlja da li da ga ponovo obuče, ili da uzme onaj što su joj ostavili.

Ipak će svoj, pa makar i prljav.

Ostavi gaćice i brushalter na policu, pa priđe tušu.

Baš kad htede da pusti vodu oseti da nije sama.

Naglo se okrenu.

Na vratima je stajao Osman.

Stavi ruke između nogu. Nije mogla ni da vrisne.

Odjednom vide da se Osmanovo lice menja. Vide na njemu zaprepašćenje, neki strah. Iskolačio oči, a otvorio usta.

Još ne shvata šta se zbiva. Osman prstom pokazuje na njen stomak.

- Šejtan! Šejtan!

Unazad izlazi iz kupatila, a i dalje pokazuje rukom na njen stomak.

Tek tada Jelena shvati. Video je polumesec.

Htede čak da se nasmeje. Nikada ni na kome nije videla takav strah.

Čuje Osmana kako nešto viče.

Vrata na kupatilu se zatvoriše.

Prođe je volja za kupanjem. Obuče se.

Pogled joj opet pade na britvu za brijanje. Sakri je ispod košulje.

Noćas će sve ovo da završi. Preseći će vene,

Izađe iz kupatila. Vidi strah i Fatimi u očima. Pogled joj se ukočio.

- Ajde, reče. - Ti šejtan.

Gurnu je ispred sebe.

Jelena pogleda prema kapiji. Dan je. Možda je otvorena. Možda bi mogla da pobegne.

Tada primeti trojicu mlađih Šiptara. Neprijateljski je gledaju.

Bilo je uzaludno da pokušava, pa pođe u kuću.

***

Ne može Osman da se pribere. Zatvorio se u odaju, niko na oči ne sme da mu se pomoli. Pred očima mu je neprestano onaj đavo u ženskom obličju.

Ne može da bude ništa drugo no đavo. Video joj je svojim očima polumesec na stomaku.

U ušima mu neprestano odzvanjaju reči pokojnog oca Ibraima:

- O, bre, Osman. Nemoj tu da praviš kuću. To je Gazimestan. Mnogo tu ljudi izginulo. Nemoj na krv kuću da praviš. Đavo će je odneti.

Ne posluša starog Ibraima. Napravi kuću na ničijoj zemlji i sam đavola u nju dovede.

Neprestano se pita da li ga to Alah kažnjava što je kuću načinio baš tamo gde je najviše ljudi izginulo.

A on je hteo baš tu. Baš ovde gde im je poginuo i car, i ti njihovi Jugovići i taj Obilić i svi. Baš tu da po njihovoj krvi gazi.

I nju je oteo da im se osveti. Odavno je čekao priliku da neku Srpkinju otme. Još je nazvao Ljulje, a ona đavo.

Ne zna sada šta da čini.

Ništa ne može drugo da smisli nego da ode kod hodže. Bolje će on od njega znati šta sa onim đavolom da uradi.

Obuče odeću u kojoj samo u džamiju ide. Stavi novo keče na glavu i zamota belu čalmu. Ćuteći izađe iz kuće.

Niko ne sme ništa da ga pita. Svi samo saginju glave. I deca se umirila, posakrivala negde po ćoškovima.

- Šaban!

Za tren se pored njega stvori najstariji sin.

- Ajde.

Znao je Šaban šta treba da čini. Pohita prema garaži, dok druga dvojica sinova otvoriše veliku kapiju. Šaban istera crnog „mercedesa" iz garaže, pa Osman sede.

- U Prištinu. Kod odže Ismaila.

Šaban ćuteći pritisnu gas. Ništa ne sme da pita.

Dok idu prema Prištini Osmanu je i dalje pred očima đavo sa polumesecom na stomaku. Strah u njemu narasta.

Šaban zaustavi automobil ispred hodžine kuće na Dragodanu.

- Čekaj tu, reče Osman i izađe iz kola.

Hodža Ismail ga dočeka na vratima.

- A, bre Osman, reče.

Uvede ga u odaju za goste.

Kad sedoše hodža upta:

- Koja je nevolja, Osmane?

- Golema, reče Osman. Golema, efendi Ismaile.

Dok mu priča hodža se mršti. Vrti glavom.

Kad Osman sve ispriča, upita:

- Da ti se nije učinilo?

- Nije, efendi Ismaile. Video sam kao što sada tebe gledam. Ovoliki joj polumsesc na stomaku.

- Ne valja, reče hodža više za sebe. - Ne valja nikako.

- Znam i ja da ne valja, no ne znam šta da činim. Zato i dođo. Velim, ako ko zna šta treba da uradim, znaće odža Ismail.

Hodža ćuti. Dugo. Gleda u prazno ispred sebe i mršti se.

- Ubi je, progovori najzad.

Osman se trže.

- Mislio sam, no se bojim. Bojim se kakoga zla.

- Moraš, reče hodža. - Zlo ti je u kuću došlo. Ako je ne ubiješ kuća će ti se iskopati.

Osman uzdahnu.

- 'Oću, kad ti veliš, efendi Ismaile.

- Povedi je noćas podalje od kuće. Nemoj u kuću da je ubiješ. Nikako.

Povedi je ovamo prema pašinom turbetu u onu uvalu i tu je ubi. I zapali.

- Kako, iznenadi se Osman.

- Kad je ubiješ pospi benzinom, pa zapali. Izgoreće. Čovek lako izgori.

Tako će i đavola plamen odneti. Ono kosti što ostane začeprkaj u zemlju i ugazi. Da se ne vidi.

***

Kad se smračilo oseti zebnju. Predoseća da će se ove noći nešto dogoditi.

Već bi onim brijačem presekla vene i sebi muke prekratila, ali Fatima ne izlazi iz sobe. Samo sedi na podu pored vrata i ćuti.

Ćuti i Jelena. Zna da je besmisleno da je bilo šta pita. Ako i zna šta je Osman sa njom naumio, neće joj reći. Bojeći se nečega Fatima ustade, upali svetlo, pa opet sede pored vrata.

Noć odmiče, a ništa se ne dešava. Ni iz kuće, ni iz dvorišta nikakav zvuk se ne čuje.

Prošla je ponoć kad se vrata otvoriše i na njima se pojavi Osman.

- Ajde, reče.

Jelena sedi na krevetu. Ne pomera se.

On nešto reče na šiptarskom, dohvati je za ruku i povuče.

Nije se opirala. Zna da bi bilo uzaludno.

Izvede je u dvorište. U mraku ispred kuće vide još dvojicu. Dohvatiše je za ruke i povukoše prema kapiji. Više su je nosili nego što je išla.

Osman ide za njima. Nešto govori onoj dvojici.

Izvukoše je na put ispred kuće, pa pođoše desno. Jelena zna da je vode prema velikoj kamenoj kuli.

Crni se kula ispred nje. Stopila se sa mrakom koji je pritisnuo kosovsku ravnicu. Prođoše pored kule. Spuštaju se niz jednu blagu padinu. Posle desetak minuta Osman nešto reče, pa ona dvojica stadoše. I dalje je čvrsto drže za ruke.

Osman opet nešto reče. Jedan mu nešto odgovori, ali on viknu na njega.

Njih dvojica je pustiše i nestadoše u mraku.

Osman stade ispred nje. Drži pištolj u ruci.

Jelena čeka kada će da opali.

On i dalje ćuti. Ne puca.

- Ljulje šejtan, progovori najzad. - Osman ubije šejtan.

Jelena se seti brijača koji joj je stajao ispod košulje. Lagano zavuče desnu ruku i napipa ga. Opet lagano izvuče ruku. Vidi da to Osman u mraku teško može da primeti, a i pogled mu je uperen pravo u njene oči.

I ona gleda u njega. Hoće da mu zadrži pogled da slučajno ne skrene na njenu ruku.

- Nisam Ljulje, reče tiho i mirno.

Prstima istovremeno otvori brijač.

- Nisam Ljulje, ponovi.

- Ljulje šejtan, opet reče Osman.

Jelena mu se za pola koraka približi.

- Ja sam Jelena, reče skrećući mu i dalje pažnju. - Jelena Vojinović.

- Ljulje šejtan!

Jelena naglo zamahnu brijačem. Svom snagom. Oseti da mu je prerezala grkljan.

Začu se nemušti urlik.

Primeti da se Osmanova ruka sa pištoljem podiže. Munjevito se baci na zemlju u stranu. Odjeknu pucanj. Dok se pridiže vide kako on pada.

Čuje kako krklja.

Stade iznad njega, pa reče:

- Nisam Ljulje.

Nije je čuo.

Stoji nekoliko trenutaka. Zna da mora što pre odavde. Mogu ona dvojica da se vrate.

Pokušava da shvati gde je. Vidi u daljini svetla termoelektrane u Obiliću.

Put se nalazi između velike kamene kule i termoelektrana.

Potrča u tom pravcu.

Trčala je dugo kroz visoku travu. Padala je, pa se pridizala. Oseća da su joj noge izgrebane, ali na to ne obraća pažnju. Mora što dalje od Osmana.

Vidi svetla nekog automobila na putu. Maše rukama, iako zna da je u mraku ne mogu primetiti.

Ona svetla nestadoše prema Kosovskoj Mitrovici.

Izađe na put. Tek tada shvati da u ruci još drži brijač. Baci ga.

Priština je levo. Mora tamo. Nema kuda drugo.

Trči putem. Poznaje ga dobro. Svakog dana je ovuda odlazila u Miloševo u školu.

Začu uzvike iz daleka. Dolazili su od kamene kule. Sigurno su pronašli Osmana. Potrča iz sve snage.

Odjednom kao da upade u neko svetlo. Videla je put ispred sebe.

Začu se škripa kočnica.

Oni su, pomisli, pa sva uzdrhta.

- Stani!

Trči i dalje. Neće da stane.

- Stani! - čuje ponovo.

Trči, ali je snaga već izdaje. Čuje da i oni trče za njom. Pristižu je.

Neke je ruke uhvatiše.

- Stani ženo!

Snage u njoj više nije bilo. Nemoćno klonu. One je ruke pridržavaju.

Očekuje da čuje pucanj, ili da oseti ubod noža i da sve nestane.

Vidi dvojicu ljudi obučene u nešto plavo. Ne liče na Osmanove sinove.

- Ko si ti, ženo, pita jedan.

Dok se smiruje shvata da je to policija.

- Jelena Vojinović, izgovori jedva dišući.

- Bog te tvoj, ma to je ona što je nestala, reče jedan policajac.

- Ne boj se, sestro, reče drugi. - Sad se više ne boj. Ajde u kola.

Vode je između sebe. Dok su joj pomagali da sedne, ponovo začu uzvike sa Gazimestana.

- Šta li je ono tamo, pita jedan policajac.

- Bežite odavde, reče Jelena. - Brzo.

- Zašto, čudi se policajac.

- Samo vozite. Brzo. Reći ću vam. Mogu da nas pobiju.
Automobil uz škripu guma naglo pojuri prema Prištini.

- Ubila sam čoveka, reče Jelena.

- Šta kažeš?

- Ubila sam ga.

- Koga?

- Nekog Osmana.

- Ajdemo mi u stanicu, pa tamo sve ispričaj. Danima te tražimo. Ili da te prvo vodimo u bolnicu?

- Ne treba. Nije mi ništa.

Ispred zgrade policije pomogoše joj da izađe iz automobila.

- Mogu sama, reče Jelena. - Dobro mi je.

Kad je uvedoše kod dežurnog i rekoše koga su pronašli on skoči iz stolice.

Au, viknu. - Već smo se prenadali. Sedi.

Jelena sede. Ona dvojica odoše.

- Gde su te našli, pita dežurni.

- Ubila sam čoveka, reče.

Policajac ćuti.

- Morala sam, dodade.

- Ispričaj, reče najzad policajac. Šta je bilo?

Jelena obori pogled.

- Oteli su me na Gazimestanu. Blizu spomenika...

Dugo je pričala. Osećala je potrebu da sve ispriča. I sitnice. Tako se praznila, muku iz sebe izbacivala.

Kad ispriča kako je brijačem preklala Osmana, policajcu se ote:

- Alal ti vera! Ruka ti se pozlatila. Sad ću da kažem da te odvedu kući.

Sinovi te čekaju.

- Kako, začudi se Jelena. - Zar neću u zatvor?

- Kakav zatvor, sestro mila. Nikoga ti nisi ubila. Niti sam ja što čuo.

Nego, da ti što pre ideš u Beograd. Naći će te ovde. Ne poznaješ ti Šiptare.

- Neću, reče.

- Moraš. Osvetiće se. Mogu ti sina ubiti.

- Ne znaju ko sam.

- Saznaće. Sve oni saznaju. Saznaće da si radila u Miloševu i naći će te.

Što pre da ideš.

- Ne mogu.

- Zašto ne možeš? Zbog posla?

- Nije to. Otuda sam pobegla da me ne ubije Hamdija, a iz Prištine moram da bežim da me ne ubije Osman.

- Ne razumem, reče zbunjeno policajac. - Kakav Hamdija?

- Duga je to priča. Ovamo sam pobegla da se sakrijem.

- I odavde moraš da ideš. Odmah.

- Ne mogu sa Kosova. Moram ovde da ostanem. Hoću u Vučitrn.

- U Vučitrn, začudi se policajac. - To je prljava selendra.

- Ako je. Moram tamo.

Policajac zavrte glavom.

- Ali nikom u školi u Miloševu ne govori. Svima kaži da ideš u Beograd.

A ja ću reći kome treba, da te odmah presele u Vučitrn i nađu ti posao.

- Hvala vam, gospodine.

- Hvala tebi. Povratila si mi volju za životom. Nećemo propasti kad imamo takve sestre.

***

Nedeljama Hamdija gotovo po čitav dan krijući se iza ćoškova osmatra

ulaz Jelenine zgrade. Čudno mu da se ni ona ni Damir toliko vremena ne pojavljuju. Policije odavno nema ispred ulaza. Ne čuvaju je više, ili su mu postavili neku zamku. Boji se da ga policija ne čeka u stanu, pa se ne usuđuje da uđe u zgradu. Zebe od zamke, ali istovremeno zna da je besmisleno da i dalje ovako stoji na ulici. Na kraju će nekome pasti u oči, pa će ga uhvatiti ili ubiti.

Odluči se da rizikuje. Ima „hekler" ispod jakne, ako je zamka pucaće odmah, pa šta bude. Gledaće da prvo puca u nju i učini ono što je stari Fejzula želeo.

Penje se uz stepenice držeći desnu ruku u džepu i pridržavajući „hekler"

spreman da zapuca. Levom rukom zazvoni, pa se za korak izmače tako da ga ne mogu pogoditi ako zapucaju kroz vrata.

Čuje da neko iznutra prilazi vratima. Kroz džep stavi prst desne ruke na obarač. Čeka.

Dugo se ništa ne događa.

Napokon se začu škljocanje brave. Napet očekuje šta će se dogoditi.

Kroz vrata proviri čovek sedamdesetih godina. S nepoverenjem ga pogleda, pa se na trenutak trže, ali ostade na vratima.

- Šta želite, pita.

- Tražim Jelenu, reče Hamdija.

- A ko ste vi?

- Janjić. Branko Janjić. Jelenin prijatelj iz Sarajeva.

Čovek i dalje s nepoverenjem gleda u njega.

- Jeste li i vi izbeglica?

- Jesam. Tu sam sa porodicom, u Pionirskom gradu. Jedan Mihailov prijatelj mi reče da je i Jelena u Beogradu.

- A otkuda vam adresa, opet pita čovek sumnjičavo.

- Dao mi je taj Mihailov prijatelj. Oni su se ovde često viđali.

- Otišla je Jelena, reče čovek.

- Kuda?

- Vratila se tamo. Preko Drine.

- Čudno. Ona tamo više nema nikoga.

- Zbog posla. Dobila je tamo posao. Do viđenja, gospodine.

Čovek zatvori vrata.

Hamdiji je jasno da mu nije poverovao i da ga je slagao.

Kad izađe iz zgrade pređe preko ulice, pa se zagleda u prozor Jeleninog stana. Vidi onog čoveka kako gleda kroz prozor.

Da mu ne bi bilo još sumnjivije, okrenu se, pođe i skrenu iza ugla.

Stade da razmisli.

Jelena je, pomisli, sigurno negde otišla jer se uplašila od njega, ali je malo verovatno da je otišla preko Drine. Sakrila se negde u Srbiji.

Pronaći će je. Mora je pronaći. Pratiće ovog matorog. Verovatno joj negde šalje kiriju poštom. Neće odustati makar to trajalo godinama. Mora je ubiti. Mora Damira i Muja od Doboja vratiti u Sarajevo.

***

Pakovali su poslednje stvari kad zazvoni telefon.

- Dimitrije, podigni, reče Jelena. Mora da je čika Vukašin.

- Drugi nas niko ovde i ne zove, reče Dimitrije prilazeći telefonu.

- Dimitrije, ti si, začu uzbuđen Vukašinov glas.

- Ja sam, čika Vukašine..

- Je li Jelena tu?

- Jeste. Sad ću vam je dati.

Jelena priđe i uze slušalicu.

- Jelena, sine, nešto se dogodilo, zato te zovem. Dolazio je.

- Ko, ne shvati Jelena.

- Onaj Turčin. Ja mislim da je on.

Ona za trenutak zastade. Oseti zebnju.

- Liči na Safeta?

- Jeste. Liči na njega.

- To je on. Hamdija.

- Ništa nije saznao. Rekao sam mu da si se vratila preko Drine, ali se opet bojim. Čuvaj se, Jelena, sine.

- Ne brini, čika Vukašine. I ako sazna da sam došla u Prištinu, neće me naći.

- Liči mi na opasnog čoveka.

- Opasan jeste, ali me neće naći. Upravo odlazimo odavde.

- Kuda? Šta se dogodilo?

- Ne znam još, slaga iz nekog straha. - Javiću ti se.

1998

Usamljen i zabrinut sedi Džek u svojoj vili.

Tamo na Balkanu ne ide baš kako je planirao. Sve više je mrtvih Šiptara na Kosovu, a srpska vojska nikako u rat da uđe. Samo se policija po Kosovu sa njegovom vojskom tuče.

Boji se da se među njegovim zemljacima ne pojavi kolebljivost. Da ne postanu malodušni. Predugo sve to traje, još od '81. godine, a pripajanje Kosova Albaniji nije još ni na vidiku.

Nije mu žao novca koji tamo baca. Uostalom, oni ga i zarađuju prenoseći mu drogu iz Azije, pa je red da ga na njih i troši. Ne zna čemu bi drugo toliki novac služio.

Brine ga što se Fleš ne javlja. Danima ne može da ga pronađe. Strepi da nije gde pao u ruke Srbima i sve

izbrbljao. Ne bi bilo dobro da Rusi saznaju za ime Džek Dobroši.

Kad vide signal na satslitekom telefonu, obradova se. Nema ko drugi preko te veze da ga zove osim Fleša.

- Alo, reče.

- Fleš ovde,raču.

Džek sačuva pribranost. Neće da pokaže nervozu.

- Šta ima novo, pita.

- Radim po dogovoru.

- Kako? Kako po dogovoru, kad se ništa ne događa?

- Događa. Sve kako smo isplanirali. Nema ni jednog dana da se nešto ne dogodi, da negde ne puca.

- Nije dovoljno, čoveče, izgubi već Džek živce. - Nije dovoljio. Moraš da ih uvučeš u rat.

- To i radim.

- Mora to brže. Umaći će nam stvar iz ruku.

- Kažite šta da činim. Moje je da uradim ono što vi kažete.

- Dve stvari odmah uradite. Preko toga ne mogu preći.

- Učiniću sve što treba.

- Treba napraviti prvo jednu slobodnu teritoriju.

- Praktično je imamo. U Drenici.

- Treba to i objaviti. Zovite novinare. To neće moći da progutaju.

- Neće biti problem.

- Potom treba udariti još žešće. Morate da unesete paniku među Srbe koji su još tamo ostali. Ubistva i kidnapovanja moraju da budu svakodnevna.

Palite im kuće. Činite sve da bi ih što više odatle otišlo.

- Biće učinjeno. Bar taj posao znam.

- A kakvo je raspoloženje?

- Kod koga?

- Kod naših.

- To kao problem ne postoji. Ginu i kad ne moraju.

- Ako. Neka ginu. Ima ih dovoljno. Jesmo li se dogovorili?

- Jesmo.

- Hoću da što pre srpsku vojsku uvučete u rat na Kosovu.

***

Danima ima utisak da se Vučitrn prazni. Kao da Šiptari nekuda odlaze.

Mnoge njihove kuće su zatvorene, a na ulicama ih je sve manje.

Odlučuje se da kolege u školi pita šta se zbiva, ali se suzdržava bojeći se da opet ne ispadne naivna i neobaveštena. Na Kosovu je već dve godine, a o njemu

gotovo ništa ne zna. Sve je ovde nekako drugačije nego u Sarajevu i Beogradu.

U zbornici, posle časova, razgovor o onom što Jelenu zbunjuje poče sam.

Nije morala da pita.

- Beže, mamu li im jebem.

- Izgleda da ih je dobro strah uhvatio.

- Kao ono '89. kad je proslava na Gazimestanu bila. Nestali su kao da su u zemlju propali.

- E, jeste, majku im njihovu. Nisi Šiptara tih dana mogao nigde da vidiš.

- Ama, ljudi, nikad mi nije jasno gde odlaze. Kako to da ih samo odjednom nigde nema.

- U Albaniju, verovatno.

- Ne mogu svi u Albaniju.

- Možda u Makedoniju.

- Odlaze mnogi i u Albaniju i u Makedoniju, ali je više onih koji se ovuda kriju.

- Gde mogu da se kriju?

- Po šumama.

- Kako po šumama? Pa i da su zečevi našli bi ih.

- Bi, đavola. Imaju oni svoja skrovišta odavno pripremljena.

- Čuo sam da ih ovde u Ćićevici u skrovištima pod zemljom može stati bar sto hiljada.

- Ma, nemoguće, ljudi.

- Kad su Šiptari u pitanju sve je moguće. Nisu oni kao mi.

- A što sada beže, ne izdrža ipak Jelena da ne pita.

- Boje se vojske.

- Zašto vojske, opet pita Jelena.

- Ući će vojska. Mora. Ovo se na Kosovu bez vojske ne rešava.

- A kako oni to znaju?

- Znaju bogami bolje nego neki generali.

- Osete oni opasnost kao životinje.

Kako da ne znaju kad je na jugu Srbije mobilizacija. Nisu oni blesavi.

- Znaju oni da kuda vojska prođe tu trava ne raste.

- Ne boje se oni toliko vojske koliko Arkanovih.

- A tek ako im dođu oni iz Republike Srpske.

- Mnogima je, čujem, tamo sada bez rata neobično.

- Doći će, garantujem ti. Ne mogu oni sedeti mirno, a ovde da se ratuje.

- Samo da naši ne popuste. Da opet ne bude kao u Hrvatskoj i Bosni.

- Kroz svu istoriju nam je tako bilo. Rat oružjem dobijemo, a onda u pregovorima sve izgubimo.

***

Dok vozi prema Prištini uzbuđenje u njemu raste.

Napokon će se domoći te vlaške krmače i osvetiti se za pogrom Fazlića.

Ramadan, Šiptar čije prezime ne zna, sačeka ga u svojoj kući u naselju Vranjevac na ulazu u Prištinu.

- Dobrodošo, Hamdi, reče mu još na vratima. Dobrodošo. Ajde. Ajde uđi. Hamdija uđe. Ramadan ga uvede u već poznatu odaju.

Kad sedoše, Ramadan reče:

-Našo sam trag, Hamdi. Nije džabe Ramadan bio policajac.

- Gde je, nestrpljivo pita Hamdija.

- Takom Boga to ne znam, stavi Ramadan ruku na grudi.

Hamdija se namršti.

- Pa što si me onda zvao da dođem čak iz Sarajeva?

- Znam gde je radila, pa tamo da pitaš. Oni znaju.

- A što nisi ti pitao?

- Bilo bi sumnjivo. Vide da sam Šiptar. Bolje ti da odeš. To ti je blizu. U

Miloš evo. U tu školu je radila.

Hamdija se opet namršti. Ono raspoloženje se pretvori u ogorčenje.

- Znači, nije više u Prištini?

- Nije. Nije, tako mi Boga. Da je tu, ja bi našo. No idi tamo, pa pitaj u školu. Hamdija nervozno ustade.

- A gde je to Miloševo?

- Ideš za Kosovska Mitrovica. Prvo selo. Videćeš škola pored puta.

Ljut, osećajući da mu je Jelena ponovo izmakla, Hamdija krenu prema vratima.

- A pare, zaustavi ga Ramadan.

Hamdija zastade, pa se okrenu.

- Dao sam ti dve hiljade maraka.

- Jes. Dao si. Ne kažem. A još tri iljade.

- Pet je bilo da je nađeš.

- Ooo, Hamdi. Ne valja tako. Ne valja. Ja sam svoje učinio.

Hamdija vidi kako ga Ramadan smrknuto gleda.

- Ne valja, Hamdi, ponovi Ramadan. Neće bude dobro.

Nije morao više ništa da kaže. Hamdija je shvatio da iz ove kuće neće izaći ako ne plati još tri hiljade maraka.

Izvadi iz džepa spremljen novac i pruži Ramadanu.

- Prebroj, reče.

- Ne, takom Boga, reče Ramadan. Neću da brojim.

Hamdija ćuteći izađe iz kuće.

Dok vozi prema Miloševu pokušava da u sebi savlada bes. Teši sam sebe da je bar na neki trag naišao. Pronaći će je kad-tad.

Na ulazu u Miloševo primeti školu, pa uđe kolima u dvorište.

Rad uđe u zgradu pita jedno dete gde je direktorova kancelarija, pa pokuca na vrata.

- Uđi, ču se glas iznutra.

Kad uđe vide za stolom prosedog čoveka. Radoznalo ga pogleda.

- Izvolite, reče direktor. - Sigurno zbog ocena dolazite.

- Ne, gospodine direktore, reče Hamdija, dolazim zbog drugog. Tražim Jelenu Vojinović.

Na direktorovom licu se vide iznenađenje.

- Jelenu?

- Da. Jelenu Vojinović.

- Ali, ona je davno otišla.

- Znam. Ja sam joj rođak iz Republike Srpske. Imamo smrtni slučaj u porodici, pa ne mogu da je pronađem.

- Ona se vratila u Beograd, reče direktor, a sada ga već sumnjičavo gleda.

- U Beograd, ne uspe Hamdija da sakrije iznenađenje.

- Da. U Beograd.

Po izrazu direktorovog lica zaključi da je ipak najbolje da što pre ode.

- Hvala vam, reče i izađe iz kancelarije.

***

Stiglo proleće na Romaniju.

U Kondorovu dušu se opet tuga uvlači. Kako mu pogled padne na ozelenele padine Romanije tako mu se vrati slika supruge Ljubice, ćerkice Marije i sina Marka. Da ih ne poklaše muslimani u Sarajevu sada bi deca jurila po livadi ispod kuće, a on i Ljubica bi gledali u njih ispunjeni srećom.

Tog trenutka mu se vratiše u sećanje događaji od pre pet godina.

Vraća se iz Beograda. U Sarajevu puca. Avioni u Sarajevo više ne sleću, a vozovi i autobusi ne idu. Uspeo je nekako da stigne do blizu grada. Mora porodicu da izvuče iz muslimanskog okruženja. Ulazi u zgradu, penje se,

gotovo trči uz stepenice. Hvata rukom kvaku. Vrata su otvorena. Ulazi.

Hodnik prazan. Otvara vrata dnevne sobe. Vidi krv. Sve je krvavo. Oni leže po patosu. Poklani. Dugo stoji. Ne shvata. Neće da poveruje da vidi ono što vidi.

- Kondore.

Ne čuje ovaj glas. Ponovo mu je pred očima jeziva slika iz Sarajeva.

- Kondore, zove te general.

Ona slika nestade. Shvata da je u Sokolcu, na Romaniji.

Okrenu se. Vide svog vojnika.

- Šta kažeš, pita.

- Zove te general.

Kondor još jednom baci pogled po zelenim padinama Romanije, uzdahnu, pa ustade. Ćuteći krenu prema štabu kasarne.

- Uđite, gospodine Kondor, reče mu ađutant. - Komandant vas čeka.

Kondor otvori vrata, pa reče.

- Zvao si me.

- Sedi, reče general. - Da popijemo viski i popričamo.

Kondor je voleo da sa njim priča. Rat ih je zbližio.

Sede, a general nasu dve čaše viskija. Kucnuše se ćuteći.

- Hoću nešto da te pitam, reče general.

- Pitaj. Ti možeš sve da pitaš.

- Kada će Kondor ponovo da postane profesor doktor Vladimir Dragaš?

Kondor ćuti.

- Jesi li me čuo, Vlado?

- Jesam.

- Ne kažeš ništa.

- Šta tu ima da se kaže.

- Rat je završen, Vlado. Vreme je da skineš uniformu.

- I šta posle da radim?

- Što i nekada. Da studentima držiš predavanja.

- O čemu?

- Nemoj tako. Potreban je profesor istorije u Banjaluci.

- Koje istorije, đenerale?

- Znam da ti nije lako. Znam da nisi preboleo, ali si nam potreban.

Potreban si ovoj nesrećnoj državi.

- Ko te to nagovorio?

- Oni koji moraju o državi da misle. Ne možemo opstati ako ne školujemo nove generacije. Moramo da se privikavamo na mir.

Kondor ćuti.

- Ja te molim, reče general. - Kao prijatelj.

- Ne mogu, reče Kondor. - Ne mogu više da predajem istoriju. Ne mogu više da lažem.

- O čemu ti to?

- Ne mogu da predajem ono što ne znam.

- Vlado, pobogu, pa ko onda zna ako ne ti?

- Niko. Mi svoju istoriju ne znamo. Gotovo sva je lažna.

- Onda piši novu.

- Ne mogu ni to. Hiljade godina naše istorije su samo mrak. Sve je zapretano.

- Otpreti. Istražuj. Još si u dobrim godinama.

- Ne mogu. Nemam ni volje, ni snage.

- Pa šta ćeš da radiš, čoveče? Nešto moraš. Poludećeš ako ne budeš ništa radio.

- Ne mogu da predajem. Marko bi na jesen upisao fakultet da nije...

Nije imao snage da izgovori do kraja.

- Znam, reče general sa nekom tugom. Kondor otpi gutljaj viskija. Ćuti.

Posle dužeg ćutanja general reče:

- Slušaj, Vlado. Ovde možeš da ostaneš koliko hoćeš. Ima posla i za tebe.

- Neću ostati ovde.

- Pa kuda ćeš?

- Idem na Kosovo.

- Gde, iznenadi se general.

- Na Kosovo. Tamo je počeo rat. A ja više ništa drugo ne umem da radim osim da ratujem. Povešću one moje, ko hoće sa mnom.

General opet uzdahnu.

- Da. Rat nas je sve promenio. Promenio nam je psihu. Neki sada više bez njega ne mogu. Neki računi još nisu izravnati. Ali...

- Nije to. Ne idem ja tamo da se svetim. Hoću da pomognem.

- Ne treba Srbiji pomoć. Ima ih dovoljno da umire Šiptare.

- Ima i nema. U ovakvom ratu uvek ima onih poslova koje vojska ne može i ne sme da obavi.

- Nisi ti za to.

- Jesam.

- Ti si profesor, čoveče. Doktor nauka.

- Jesam. Ali sam i Kondor. Čini mi se da mi to nekako više priliči.

***

Sve se na Kosovu promenilo. Preko noći. Odjednom se retko gde na ulici, u kafani, u prodavnici može čuti šiptarski.

Jeleni se čini da čak i malobrojni Šiptari koji su ostali u Vučitrnu sada i između sebe govore srpski.

Dimitrije joj kaže da je tako i u Prištini. Na ulicama se samo srpski čuje, a među studentima je, veli, opšte raspoloženje da se prijavljuju za dobrovoljce.

I u školi sve drugačije izgleda. Lica nastavnika su vedrija. I deca su postala drugačija. Ne vidi im se na licu potištenost.

Ni danas posle časova niko od nastavnika ne kreće kući. Svi osećaju potrebu da pričaju.

Kad se začuju eksplozije, razgovor zakratko stane. Svi osluškuju odakle zvuk dolazi.

- Ala ih rokaju, obično prvi progovori neko od muškaraca.

- Ima ih dosta, ne boj se.

- Ima, vala. Toliko ih se nakotilo da zemlja više nije mogla da drži.

- Čujem da i oni imaju i bacače i topove. Čak i bolje od naših.

- Bogami me ne bi čudilo da imaju i avione.

- Daje Amerika koliko im treba.

- E, sad im ni Amerika neće pomoći. Zaboravili su oni šta je srpska vojska.

- Ma, ljudi, ginu i naši.

- I to mnogo, samo se krije.

- Mora da se gine. Ovo je rat.

- Ipak, ovo nije moralo ovako. Deset godina se oni naoružavaju. Svi su znali, a niko ništa da uradi.

- E, sad će da plate.

- Nisam verovala da ćemo i ovaj dan dočekati. Mislila sam da smo Kosovo zauvek izgubili.

- Samo da naši posle ponovo ne popuste.

- Kako misliš?

- Kad se ovo završi da onima koji su pobegli u Albaniju i Makedoniju ne dozvole da se vrate.

- Srbima treba sada vratiti sva imanja koja su im oduzeta.

- Kako ćeš ih vratiti kad su mnogi prodali.

- Mnogi i nisu. Treba prvo vratiti imanja onima koji su proterani od '41.

do '45.

- I kasnije su mnogi proterani.

- Kad bi se vratili svi Srbi koji su proterani drugačije bi ovde bilo.

- Odavno ja govorim da emigrante iz Albanije treba proterati, a Srbe vratiti na svoja imanja.

- Da je to urađeno ne bi ovog rata ni bilo.

- Neka. Bar će sada dobiti svoje.

Razgovor prekidoše detonacije. Sada mnogo jače. Čak su se i stakla na prozorima zatresla.

- Ovo je negde blizu.

- Negde oko Samodreže.

- Ja moram kući. Uplašiće se deca.

- Idem i ja. I moja su sama. Muž mi je mobilisan.

Kao po dogovoru svi ustaju.

Eksplozije se i dalje čuju. Začu se i grmljavina aviona.

Na licima nastavnika Jelena sada vidi i strah. Rat je isuviše blizu.

Sve vreme dok su nastavnici razgovarali ona je ćutala. Boji se nečega, a ne zna tačno čega. Seća se rata u Bosni. Jer tamo Srbi vojnički pobediše, pa ih velike sile primoraše da muslimanima i Hrvatima i svoje gradove i sela ustupe. Boji se da i ovde ne bude tako.

Dok ide prema kući i dalje se čuju eksplozije. Sada i sa Ćićevice.

Ubrza. Uplašiće se Miloš.

***

Džek opet sedi ispred onog čudnog zida.

Dugo čeka da zid nestane i da se pojavi zagonetni čovek.

Ljuti ga što toliko dugo čeka, ali zna da mora. Zna da onoga koga treba da moli mora i da čeka. Isto to radi i on onima koji njega mole.

Pomisli jednog trenutka da ustane i ode, ali se odmah predomisli. Sve što je do sada uradio otišlo bi u nepovrat.

Pretpostavlja da ga zagonetni čovek kroz onaj zid od purpurne svetlosti vidi. Verovatno ga proučava, hoće da proveri njegovo strpljenje. Niko u Americi ne voli da radi sa nestrpljivim i nervoznim ljudima, zato pokušava da očuva mirnoću. Da pokaže hladnokrvnost.

U mislima je odlutao na Balkan. Zamišlja tu novu državu, veliku Albaniju. Unapred oseća zadovoljstvo što je ispunio san svoga dede.

Razmišljajući o velikoj Albaniji ne oseti kada je zid nestao. Samo u trenutku shvati da više nije sam.

Onaj čovek ga je netremice gledao.

Sekundu-dve Džek čeka da nešto kaže, ali on ćuti.

Shvati da mora prvi da progovori.

- Ja sam opet došao...

- Šta sad ne valja, reče čovek hladnim glasom koji ništa dobro nije obećavao.

- Treba nam pomoć.

- Tražili ste rat, dobili ste.

- Sami dalje ne možemo. Pobiće nas.

- Imate i vi oružje.

- I muslimani u Bosni su imali, pa im je bilo uzalud dok se svet nije umešao. Ne poznajete vi Srbe.

- Ljudi kao i drugi.

- Nisu. Kao ratnicima im niko nije dorastao. Njima ni Nemačka nije mogla ništa.

Lukavo je ovo Džek ubacio. Ne zna ko je ovaj čovek ni kako se zove, ali je uspeo da sazna da je poreklom Nemac. Hoće da ga podseti šta su Srbi Nemcima učinili u Prvom svetskom ratu.

Čovek trenutak-dva ćuti. Džek oseća da je rekao pravu stvar.

- Šta sad tražite, progovori najzad.

- Da se problem Kosova internacionalizuje. Da se umeša međunarodna

zajednica kao u Bosni.

- Još jedan Dejton? ,

- Ne mora tako. Za početak je dovoljno da ih prisilite da prime međunarodne posmatrače. Zbog zaštite ljudskih prava.

Čovek ga pogledom proučava. Džek ne skreće pogled.

- Podmetnućete im zločine protiv čovečnosti?

- Tako nekako. Za to nam trebaju međunarodni posmatrači koji će obavestiti svet o srpskim zločinima nad civilnim stanovništvom.

- Dobro.

- Siguran sam da znate koga tamo treba poslati, dodade Džek.

- Znam. A vi se potrudite da to bude uverljivo.

- Biće, reče Džek.

- Nemojte da bude kao u Sarajevu. Ono nam se umalo obilo o glavu.

- Ništa ne brinite, reče Džek.

Čovek nestade iza purpurnog zida, a Džek zadovoljan ustade i izađe iz salona.

***

Kad je sa svojim dobrovoljcima krenuo sa Romanije Kondor nije bio potpuno siguran šta traži u ratu na Kosovu. U Bosni je znao šta radi. Pored toga što je branio srpska ognjišta, imao je i lični razlog da ss osveti.

Tek kada je stigao na Kosovo shvatio je šta je njega i njegove dobrovoljce ovamo dovelo. Sada zna da nije isto izgubiti Kosovo i neki drugi kraj u kojem žive Srbi. Sa Kosovom Srbi gube i dušu, čupaju im se koreni.

Verovao je kad je došao da će se sve ovde brzo završiti. Sve je, ipak, drugačije nego što je očekivao. Mislio je da su Šiptari isto što i bosanski muslimani, a sada vidi da on o njima u stvari ništa ne zna.

Kako vojska opkoli i likvidira neku grupi terorista, na drugom mestu, niotkuda, pojavi se još veća. Nikako mu nije jasno gde se skrivaju kad se tako niotkuda pojavljuju.

A u Ćićevicu, ispod koje je on sa svojima raspoređen, ne samo da ne može da se uđe, nego ni vojska ni policija ne mogu ni da joj se približe.

Iskustvo iz Bosne mu govori da će se na ovoj planini rat odlučivati. Dok god ne padne Ćićevica rat sa šiptarskim teroristima nije završen.

A što je najgore, niko ne zna šta se u toj planini krije. Šiptari su tamo godinama gradili utvrđenja kao da je Ćićevica u nekoj drugoj državi. To ga i čudi i ne čudi. Sve je u onoj nesrećnoj bivšoj Jugoslaviji bilo ispušteno.

Iako to od njega niko ne traži, već duže vreme pokušava da sazna šta ima u toj planini ispred njega. Čuo je priče da je tamo glavni štab šiptarskih terorista. Ako je tako, a po svemu sudeći jeste, ovaj rat se ne može završti dok se taj štab ne likvidira.

Pokušava zbog toga da dođe do „živog jezika. Danima mu to ne uspeva, jer svaka grupa Šiptara sa kojom se sukobe uspeva da umakne u planinu, a mrtvi koje pronađu ne govore.

Konačno mu dovedoše jednog zarobljenika. Pokušao je noću da iz Ćićevice ode prema Vučitrnu, pa su ga njegovi dobrovoljci iznenadili i uhvatili.

Imao je tridesetak godina, omanji, mršav, sa čudno izbačenom bradom. Ni trunke straha na njemu. Kondor oseća kako ga proždire zverskim očima.

Jasno mu je kakvog protivnika pred sobom ima. Razgovor će verovatno biti uzaludan.

- Kako se zoveš, pita ga.

- Šiptar Šiptari, odgovori on drsko.

Kondor sačuva hladnokrvnost.

- A da nisi možda Alban Albani?

- Može i tako, reče zarobljenik mirno. - Za vas smo mi svi isti.

- Koji vi?

- Mi Šiptari. Za vas smo mi stoka.

Zarobljenik govori pravilno srpski. Kondoru je jasno da pred sobom ima obrazovanog čoveka.

- Nikada o vama nisam tako mislio, reče.

- Ti možda nisi, ali većina Srba tako misli. Za vas smo mi testeraši, nosači, govnari... Šiptar je za vas čistač ulica koji „jaši na mlažnjak".

- Zato mrzite Srbe?

- I zato.

- Ima, znači, i drugih razloga.

- Ima. Ima ih mnogo.

Kondor ga opet dobro pogleda.

- Pretpostavljam, reče, - da mi nećeš reći šta ima tamo u Ćićevici.

- Nemoj da pretpostavljaš, nego budi siguran.

- Postoje razni načini da se čovek prinudi da progovori.

- Znam. Ali ja neću progovoriti. Ako vas interesuje šta tamo ima dođite da vidite.

- Hrabar si, nasmeja se Kondor.

- Vi Srbi mislite da smo mi jako plašljivi.

- Svi su ljudi plašljivi. Nego, kaži mi šta ima tamo. Bolje je ovako mirno, nego drugačije.

- Spreman sam na drugačije čim sam vam pao u ruke.

- Progovorićeš.

- Neću. Ne možete nas pobediti. Koliko god da nas pobijete, opet će nas ostati dovoljno. Kurcem ćemo vas pobediti.

- Šta kažeš?!

- Dobro si čuo. Kurcem ćemo vas pobediti. Za tridesetak godina biće nas više nego vas. Vi se smanjujete, a mi se munjevito umnožavamo. Čije ovce toga i planina. Kosovo je naše.

Kondor se jedva savlada da ga udari.

- Videćemo, procedi kroz zube.

- Hoćemo, drsko reče zarobljenik. - I to vrlo brzo.

U Kondoru nešto prepuče. Uplaši ga samouverenost zarobljenika. Čini mu se da ne govori u prazno.

- Vodite ga, reče. Znate šta treba da činite. Mora da progovori.

***

Fleš zadovoljno trlja ruke. Međunarodni posmatrači su stigli na Kosovo i Metohiju. Čak ih je 1500, mnogo više nego što je i tražio. A što je još važnije vodi ih njegov stari poznanik i ortak u ovakvim rabotama Vilijam Voker. Kad sada namesti igru Srbima moći će od Džeka da traži mnogo više novca nego što su se dogovorili. Zna da će mu više novca i trebati, jer dobro poznaje Vokera. Sa njim može sve, ali po visokoj ceni.

Čim mu javiše da je u nekom selu Račak izginula veća grupa Šiptara iz Oslobodilačke vojske Kosova pozva Vokera.

- Fleš ovde, stari, reče. - Imam pravu stvar.

- Nisam ni sumnjao kad si ti u pitanju, nasmeja se Voker.

- Dođi u Račak. To ti je blizu varošice Lipljan, naći ćeš na karti, a i ovi ovde znaju.

- Koga da povedem?

- Nekoliko tvojih najpouzdanijih i što više novinara. Najbitnije su kamere i fotoreporteri.

- Znači, stvar je za slikanje.

- Biće.

- Kako biće? Jeste, ili nije?

- Kad ja kažem, biće. Ne sumnjaš u mene.

- Ni najmanje, ali ipak pazi. Mora da bude uverljivo. Da se ne jave sumnje kao na onim vražjim Markalama u Sarajevu.

- Neće. Ne brini. Ja odoh tamo i čekam te.

Kad uđe u džip osmehnu se. Vozi se pod zastavom Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju. I on je sada zvanično međunarodni posmatrač, a i njegovi telohranitelji Šiptari. Ne mora više da strepi da će odnekuda Srbi na njega zapucati.

Iz baze u Drenici tri džipa se penju na Kosovo.

Njegov najbliži saradnik Rahman Ajeti vozi i uz put mu objašnjava gde se šta nalazi.

Čim se popeše na Kosovo naiđoše na prvu policijsku rampu. Tu su oklopna vozila, bunkeri napravljeni od džakova sa peskom, mitraljeska gnezda.

- Da ne zapucaju, reče Rahman, a glas mu zadrhta.

- Samo ti vozi, kaže Fleš. - Neće nas ni zaustavljati.

Policajac im zaista samo pokaza da prođu.

Kad malo odmakoše Fleš se nasmeja.

- Kao što vidiš sada možemo kuda hoćemo. Više se ja plašim neke tvoje budale da ne zapuca nego njih. Oni neće sigurno.

Naiđoše i na jednu kolonu vojnih vozila.

- Ja ipak zebem, opet će Rahman.

- Vozi, čoveče, šta si se usr'o.

Ni vojska ih nije zaustavljala.

Posle pola sata Rahman skrenu na uzani seoski put.

- Tu smo, reče. - Ono je Račak.

Uskoro naiđoše na leševe koji su ležali oko puta, pa džipovi stadoše.

Fleš izađe. Ide od leša do leša i zagleda ih.

Svi su poubijani iz automatskog oružja i svi su u uniformama Oslobodilačke vojske Kosova.

Još nije obišao sve leševe kad se oko njih okupi gomila starijih seljaka Šiptara sa belim kečićima na glavama. Pričaju nešto svi uglas.

- Šta kažu, pita Rahmana.

- Kažu da su se ovi danima krili u selu i noćas pokušali da se izvuku, pa su naišli na zasedu.

Fleš gleda u okupljene seljake, pa skrenu pogled na pobijene teroriste.

U trenutku mu sinu.

- Neka donesu iz sela seljačku odeću. Isto ovo što oni nose.

- Zašto, ne shvati odmah Rahman.

- Samo ti radi što ti kažem.

Rahman sleže ramenima, pa reče seljacima šta treba da rade. Oni odjuriše prema selu.

- Obući ćemo ih u seljačku odeću, reče Fleš. - To će mnogo veći efekat imati kod svetske javnosti nego ako su u uniformama.

Rahman se nasmeja.

- Bravo, šefe.

- Skupite ih na jedno mesto, dodade Fleš. - Da ne budu ovako rastureni.

Rahman više ništa nije pitao, samo reče svojima šta treba da rade.

Stigoše i seljaci sa odećom u rukama.

- Sad ih presvucite, naredi Fleš.

Sa mrtvih terorista Rahmanovi ljudi i seljaci skidaju uniforme i oblače im seljačku odeću.

- A sada noževima, reče Fleš kad završiše.

Rahman ćuti. Ne prevodi.

- Jesi li me razumeo? Sada ih treba unakaziti noževima. Da izgleda kao da su izmasakrirani.

- Neće dati, pogleda Rahman prema seljacima.

- Ko neće dati?

- Oni. To su uglavnom njihovi sinovi.

- Mora, čoveče. Bez toga nismo ništa uradili. I požurite. Sad će i Voker sa novinarima.

Rahman još stoji. Koleba se.

- 'Oćete li vi da dobijete rat, čoveče, viknu Fleš. - Drugačije ne može.

Sa zebnjom Rahman priđe seljacima. Objašnjava im šta treba da se uradi.

Nije morao da im objašnjava zašto. Sami su shvatili.

Neko vreme seljaci ćute. Smrkli se.

- Dobro, najzad reče jedan seljak, očito glavni u selu.

Rahman kaza svojim ljudima šta treba da čine.

Poče kasapljenje mrtvih terorista. Nekima prerezaše grkljane, drugima rasporiše stomake, trećima su sekli ruke, noge, vadili oči...

Seljaci su nemo posmatrali šta se zbiva.

- Je li dobro, šefe, pita Rahman.

- Razbijte još dvojici-trojici glave nečim, pa je dobro.

Obaviše i to kundacima.

- E, sada je dobro, bio je zadovoljan Fleš. - Sada čekamo Vokera i novinare. Uskoro se pojavi kolona džipova i automobila.

Iz prvog izađe Voker. Dok prilazi Flešu baci pogled na leševe.

- Dobro obavljeno, majstore, reče pružajući mu ruku.

- Kao i uvek stari, osmehnu se Fleš. - Sada nastupaš ti.

- Za to ne brini.

Iz automobila izlaze novinari, kamermani, fotoreporteri... Desetine njih.

- Bravo stari, osmehnu se Fleš. - Čudo ćemo napraviti.

Novinari prilaze.

- Evo gospodo, kaže im Voker. - Ne treba ništa da vam objašnjavam. Sve sami vidite. Ovo su mirni seljaci koje su Srbi sinoć pobili, pa potom izmasakrirali.

Zazujaše kamere. Počeše da škljocaju fotoaparati.

Novinari priđoše okupljenim seljacima. Seljaci objašnjavaju kako su ovi ljudi mučki pobijeni i masakrirani. Kažu da bi i oni bili među mrtvima da nisu na vreme pobegli na drugi kraj sela i posakrivali se.

***

Majkl se ne seća da je nekada video Roberta toliko zabrinutog i tako malodušnog. Izgleda kao da je digao ruke od svega i predao se životnoj stihiji. Nimalo ne liči na starog odlučnog Robija, koji uvek zna šta treba da uradi.

Sede već čitav sat, a Robi samo ćuti i pije viski. Nikada ga nije video ni da toliko pije. Prazni čašu za čašom.

- Čoveče, šta je s tobom, najzad progovori Majkl. - Šta ti se dogodilo?

Robi ćuti. Drži čašu viskija u ruci i pilji u nju.

- Ne želiš da govoriš. Pij onda, biće ti lakše. Ja bar znam kako to izgleda.

- Nemam više snage, stari moj, progovori Robi jedva čujnim glasom.

- Onda se ubij. Bolje je nego da kreneš mojim putem. Dobro znaš da na putu kojim ja kroz život idem nema ničeg osim praznine.

- Oni su poludeli, Majkl. Potpuno.

- Ko? Klinton i Olbrajtova?

- Ma, daj, Majkl. Kada je u Americi predsednik nešto odlučivao.

- O kome onda govoriš?

- O nevidljivima. Sam znaš da nevidljivi drmaju i Amerikom i svetom.

Majkl to dobro zna, ali odluči da starog prijatelja malo oraspoloži.

- Kako znaš kad su nevidljivi, reče kroz smeh.

- Stari, nije mi do zezanja. Ovo je isuviše ozbiljno. Ti ludaci će gurnuti svet u provaliju.

- Misliš da mogu da izazovu treći svetski rat?

- Ne radi se o tome. Trajali su ratovi i po sto godina, pa su se završavali, a čovečanstvo bi uvek posle toga zakoračilo napred. Ovo je nešto drugo.

- Moram da priznam da te ne razumem.

- Grupa ludaka hoće da vlada planetom, čoveče. Sve je isuviše otišlo daleko. Izgleda da ih ništa ne može zaustaviti.

- Misliš na novi svetski poredak. Ne shvataj to tako ozbiljno. Naići će i oni na prepreku koju neće moći da savladaju.

- Naišli su na tu prepreku, ali se bojim da će je savladati.

- Na šta misliš?

- Na Srbe. Neće da im se pokore.

Majkl uzdahnu. Seti se Bosne, Sarajeva, Jelene, krštenja u onom starom manastiru. Ne može više da se seti imena. Negde je u Srbiji.

- Misliš da će ih slomiti?

- Moraju. Ako njih ne slome ne mogu dalje. A utepali su ih u zamku.

- Kakvu?

- Ti ne gledaš televiziju?

- Retko.

- Od juče na svim kanalima samo bruji o novom zločinu Srba.

- Šta su im sada podmetnuli?

- Neki masakr nevinih civila Šiptara na Kosovu. A ti znaš da je to samo priprema za glavni udar.

- Znam. Ne znam samo šta više mogu da im urade.

- Mogu. Mogu šta hoće. Spremaju im sada neku mirovnu konferenciju.

- Pa, dobro. Bolje je to nego rat.

- Nije. Hoće da ih ponize. Hoće da ih nateraju da kleknu na kolena.

Majkl zaćuta. Predosećao je još pre nekoliko godina kada je tamo bio da ih lako neće ostaviti na miru.

- Ćutiš, reče Robi.

- Ćutim. Odavno strepim da će se to dogoditi,

- A, da li shvataš kuda čovečanstvo ide?

- Ti reče u provaliju.

- Jeste, stari moj. U provaliju. Ova grupa ludaka neće da ponizi samo Srbe. Nisu samo oni u pitanju.

- Na koga su se još nameračili?

- Na čoveka, Majkl. Na čoveka. Na sve ljude sveta. Hoće sve ljude sveta da nateraju da kleknu na kolena. Da više ne budu ljudi. Hoće ljudskom biću da iščupaju dušu da bi njime mogli da upravljaju kako hoće.

Majkl se zamisli.

- Ali, Robi, to nema smisla. To je potpuni besmisao. Šta time dobijaju?

- To verovatno ne znaju ni oni. I Hitler je uvukao svet u strašni pokolj misleći da čini dobro. Verovatno i ti paranoici misle da čovečanstvu čine dobro. Nekim ljudima nikada nije dovoljno moći. Što je više imaju žele je još više. To ide do apsurda.

- Pa, čoveče, to se mora zaustaviti. Šta ti tvoji rade?

- Ništa. Ne radimo ništa, jer smo nemoćni.

- Znam te drugačijeg Robi. Ranije si govorio da ćete ih zaustaviti.

- Veruj mi da ne možemo ništa. To je nevidljiva sila. Ne znaš protiv koga se boriš.

- Morate, Robi, čoveče. Morate. Evo, ja ću napisati knjigu o Srbima.

Obećavam. Hajde da je nekako objavimo. Da upozorimo javnost. Oni se samo javnosti plaše.

- Nema načina da je objavimo, Majkl. Pogotovo ne sada kada se

spremaju da samelju Srbe. Možeš da je objaviš jedino na Kubi kod Kastra, ili u Kini, ali time ništa ne dobijamo. Ni ovde, ni u Evropi je niko neće objaviti.

***

Uznemirio se Kondor.

Ništa ne ide kako treba. Čak se boji da je sve pošlo naopačke. Čim je gomila belosvetskih razbojnika i lopova uspela da uđe na Kosovo kao tobožnji mirovnjaci i posmatrači na dobro ne može da izađe. I u Bosni je tako bilo. Sve je krenulo naopačke kada su se oni umešali.

Sluti veliko zlo. Pogotovu posle navodnog masakra u Račku. Oseća da su se režiseri iz Bosne preselili na Kosovo. Ista to ruka radi. Po već isprobanom scenariju.

- Komandante, trže ga Milutin iz razmišljanja.

- Šta je bilo, upita.

- Onaj hoće da govori.

- Ko, ne seti se odmah Kondor.

- Onaj Šiptar.

Bar nešto ohrabrujuće, pomisli.

- Nije, znači, više tako hrabar.

- Nije, reče Milutin.

- Dovedi ga.

Milutin izađe, pa uskoro dovede zarobljenika. Bio je iznuren. Nije više imao onaj drski pogled.

Kondor ga je dugo gledao. Hteo je da ga potpuno polomi psihički, da mu pokaže koliko je sitan i bezvredan.

- Slušam te, reče napokon.

- Šta te interesuje, pita zarobljenik.

- Prvo, kako ti je pravo ime? Šiptar Šiptari, ili Alban Albani?

- Vehbi Mitrovica.

Kondor se zamisli. Nešto mu je čudno u tom prezimenu.

- Nekako mi je tvoje prezime poznato, reče.

- Moj deda je bio Redžep Mitrovica.

- Sada znam, seti se Kondor. To je onaj što je u Kosovskoj Mitrovici dočekao '41. godine Nemce kao oslobodioce.

- Jeste. To je bio moj deda.

- Pa ti krenuo istim putem?

- Za nas drugog puta nema.

- Nema, veliš. A šta vam je falilo u onoj Jugoslaviji?

- Ništa i sve. Teško je to objasniti.

- I ne moraš. Reci mi, šta ima gore? U toj Ćićevici?

- Ima svašta. Bunkeri, utvrđenja, mnogo naše vojske.

- Priča se da vam je tu i glavni štab.

- Možda.

- Kako možda? Zar ti to ne znaš?

- Ne. Malo ko to zna.

- Kako to?

- Ni oni koji nam komanduju ne znaju jesu li glavni.

- Zanimljivo. Ali, nisam baš razumeo.

- I oni odnekuda dobijaju naređenja.

- Kako to odnekuda? Valjda znaju ko im naređuje.

- Ne znaju. I ne pitaju.

Kondor zastade. Zbunjen je. Nije siguran da li zarobljenik govori istinu, ili pravi od njega budalu.

Možda ga uopšte nije slomio? Možda se on samo sa njim izruguje?

Zarobljenik shvati.

- Misliš da lažem, reče.

- Ako ne lažeš, onda mi objasni, uspe Kondor da sačuva mirnoću.

- Pa, vidiš, mi nismo kao vi. Zato smo i uspeli da opstanemo. Kod nas je oduvek taj koji naređuje, koji je glavni, bio nevidljiv. Niko nije znao ko je on.

- Interesantno, reče Kondor.

- Možda sam i ja tom koji je glavni sedeo u kući, ili sa njim razgovarao negde drugo, ali ja ne znam da je to on. Niko ne zna. A možda taj glavni i nije ovde no ko zna gde.

- Neka je i tako, ali ne shvatam baš čemu to? Slušate bez pogovora, a ne znate koga.

- Dosta je jednostavno, komandante. Da znam ko je ja bih ga sada izdao.

Slomili ste me. Ovako ne mogu da ga izdam i kada bih namerno hteo.

Kondor zaćuta. Nešto hladno mu se uvuče u dušu. Prvi put se uplaši Šiptara. Nije to bio običan strah, nego neki podmukli, nepoznat.

Da li se može pobediti nevidljivi, zapita se.

Nervozno odmahnu rukom, kao da se brani od nevidljivog.

- Vodi ga u štab, reče Milutinu. - Predaj ga njima.

***

Dok ide kroz Vučitrn ima osećaj da nešto nije kao prethodnih meseci.

Promenilo se nešto, ali ona ne može da shvati šta.

I kad dođe do škole učini joj se da je sve drugačije. Deca su tu, u dvorištu, ali neobično mirna. Ne čuje se graja, nema jurnjave po školskom dvorištu.

U zbornici nastavnici obesili glave. Ćute.

- 'Oćeš li kafu, Jelena, pita je stara „tetkica" Ruška.

- Hoću, reče Jelena, pa sede na svoje uobičajeno mesto.

- Dobro jutro, pojavi se na vratima direktor. Daj mi Ruška kafu.

Sede i on.

- Vidite li vi ovo, reče više za sebe.

- Znao sam ja da će po đavolu da krene čim su se one belosvetske protuve pojavile.

- Opet su izmileli iz rupa.

Jelena još ne razume o čemu pričaju, ali ne pita. Zna da će joj ubrzo biti jasno.

- A, bili smo se ponadali.

- Nadanje je naše zakopano na Kosovu u jednu grobnicu, citira nastavnik srpskog jezika Njegoša.

- Bolje bi bilo da smo i mi zakopani kad se opet upustismo.

- Ne mora da znači, ljudi, da je gotovo. Jesu se Šiptari okuražili, ali neće se vojska tako lako pustiti.

- A ja se bojim da se već upustila. Čim su se Šiptari vratili.

- Znaju oni to bolje no naša vrhovna komanda.

- Kako im je naređeno da se sklone, tako im je sada naređeno da se vrate.

Tek sada Jelena shvati o čemu pričaju. Shvati zašto joj je jutros Vučitrn drugačije izgledao nego prethodnih mesesci. Na ulicama je sretala Šiptare i videla njihovu decu.

- Ma, ljudi, jasno je šta se događa čim su ono u Račku podmetnuli.

- A ja se, ipak, pitam šta nam mogu.

- Kako šta mogu? Mogu šta hoće.

- Ne mogu više ništa. Sankcije su nam odavno uveli, pare nam uzeli, isključili nas iz Ujedinjenih nacija, više nam ne mogu ništa.

- Ne znam. Ja se bojim. Nisu se Šiptari uzalud vratili. Oni nešto očekuju.

1999

Džek hoće da pukne od besa. Toliki novac su on i još neki ljudi sručili tamo na Balkan, a Srbi mu na kraju proteraše i Vokera i ostale posmatrače.

Nije mu zbog novca. može da ga baci i dva puta više, no sada i glava može da mu ode. Obećavao je mnogo, a učinio malo. Njegova Oslobodilačka vojska Kosova se istanjila, Srbi su je desetkovali. Još se samo neke manje grupe po šumama kriju, a ni one neće dugo.

Zebe šta će mu reći čovek koga očekuje. Zna da ga šalje onaj zagonetni Nemac iza purpurne zavese, a ne šalje ga da

mu darove donese. Čovek je, doduše, telefonom jedino rekao da mora da se vidi sa njim, ali je Džek sve razumeo.

Kad lakej uvede vitkog otmenog čoveka tridesetih godina ne uspe da sačuva hladnokrvnost. Ustade, pruži čoveku ruku koja se znojila i pokaza mu da sedne.

Čovek mirno sede, odmeri ga pogledom, pa reče:

- Vi znate ko me šalje.

- Znam, reče Džek.

- Oni čekaju.

Počeše da mu izbijaju graške znoja.

- Kažite da ću preduzeti sve. Sve što se može.

- Oni nisu zadovoljni.

- Znam. Kažem, učiniću sve što se može.

- Ne, gospodine Dobroši. Učinićete ono što se mora, a ne što se može.

Sami ste ovo tražili. Razumete li?

- Razumem, odgovori Džek.

- Bolje je za vas da razumete, gospodine Dobroši. I bez odugovlačenja.

Odmah.

- Učinili smo dosta. Podmetnuli smo im onaj masakr.

- Nije dovoljno, gospodine Dobroši. Providno je. Mora da bude nešto mnogo krupnije. Razumete?

- Da. Razumem.

- Svet mora da se uzbudi. Ceo svet, gospodine Dobroši. Nešto tako krupno posle čega ih neće štititi ni njihovi prijatelji Rusi i Kinezi.

- Shvatio sam, reče Džek znojeći se.

- Bolje je za vas, reče čovek ustajući. - Oni imaju krupne planove.

Izašao je bez pozdrava.

Pošto obrisa znoj sa čela, Džeku je trebalo nekoliko minuta da se pribere.

Pun besa naredi da mu pronađu Fleša.

Kad zazvoni telefon nervozno dohvati slušalicu, pa viknu:

- Fleš! Šta ti tamo radiš, čoveče!?

- Ono što smo se dogovorili, odgovori Fleš.

- Nismo se tako dogovorili. Nismo.

- Ja sam svoje uradio.

- Nije tačno, viknu Džek. - Ništa ne ide po dogovoru.

Vi mislite, gospodine, da je lako sa ovom stokom, viknu sada i Fleš.

Džek trenutak zastade, pa reče:

- Molim. Ne razumem.

- Razumete vi dobro. Znate ih bolje od mene. Vaši su.

- Znam ih ja dobro. Poslušni su, a to je najvažnije. Učiniće ono što se kaže. Odmah preduzmite nešto. Krupno. Mnogo krupno da bude.

- Šta hoćete krupnije od onog u Račku?

- Malo je to. Nije imalo većeg odjeka.

- Šta onda?

- Nešto krupnije. Mnogo krupije. Hoću masovni egzodus. Hoću da se ceo svet zgražava. Razumete li Fleš?

- Razumem, ali ne znam kako.

- Kako vam glava zna. Napravite kolone izbeglica prema Albaniji i Makedoniji. Desetine hiljada. Stotine hiljada, čoveče!

Fleš ćuti.

- Čujete li vi mene, Fleš, viknu Džek.

- Čujem, no ne znam kako vi to zamišljate. Kako da se pokrene toliki narod?

- Nije to problem.

- Kako nije?

- Nije, čoveče. To su Šiptari. Učiniće sve što im se kaže.

- Ne znam, reče Fleš. - Pokušaću.

Džeka uhvati bes.

- Ne, gospodine Fleš! Nećete pokušati, nego ćete to uraditi.

- A ako ne bude moglo?

- Onda spremite sebi mrtvački sanduk!

- Vi to meni pretite?

- Pretim, Fleš. Pretim. Otvoreno. Ako ja ovu igru treba glavom da platim i vi ćete.

- Niste me uplašili, gospodine Dobroši.

- Bolje bi bilo da jesam. Za obojicu bi bilo bolje. Moji Šiptari tamo kažu: Teško žabama gde se bivoli kupaju. Pitajte ih šta to znači. Vi i ja, Fleš, smo žabe u ovoj bari, a i ne znamo ko su bivoli. Samo će nas zgnječiti, čoveče.

Obojicu.

Fleš opet ćuti.

- Čujete li me, Fleš, ponovo pita Džek.

- Čujem. Čujem dobro.

- Onda učinite nešto.

- Učiniću. Što se mora, nije teško.

- To ste tamo čuli. Od Srba.

- Da. Od njih. Oni tako kažu. Nego, mogu li ja da ubijam?

- Ne razumem. Šta drugo tamo radite? Rat je.

- Mislim na vaše. Na Šiptare.

- Koliko hoćete, čoveče. Sto manje ili više, svejedno je. Ima ih dovoljno.

Samo veliki haos napravite.

- Dobro, gospodine Dobroši. Biće kako kažete. Samo to zahteva i više...

- Novca, mislite?

- Da. Troškovi će biti mnogo veći.

- Obavite vi posao kako valja, čoveče, i bićete zadovoljni.

***

Gruvanje topova oko Ćićevice čuje se od svitanja. I Dimitrije se

probudio, pa ćuteći zajedno piju jutarnju kafu. Nije im do razgovora.

Sa ulice seraču buka. Mnoštvo ljudskih glasova.

- Šta li je ovo, reče Dimitrije, pa izađe da pogleda.

Jelena ostade da sedi.

- Čudno, reče Dimitrije kad se vrati. - Nekuda idu.

- Ko, upita ga Jelena.

- Šiptari.

Jelena ustade. Bilo je vreme da krene u školu, pa izađe iz kuće.

Ispred kuće zastade zbunjena. Ulicom je išla kolona Šiptara. Starci, žene, deca. Neki su na traktorima, a mnogo njih ide pešice.

Žene i deca plaču.

Tu je i Melanija. Izašla ispred kuće, gdeda i ćuti. Pojaviše se još neki susedi Srbi. Svi stoje na ulici. Nemi.

Jeleni se tuga uvlači u dušu. Seti se kolona izbeglica iz Bosne i Krajine.

Žao joj ovih ljudi.

- A, bre što nas ćerate, zavika jedna starija Šiptarka prolazeći pored nje.

Šta ćemo mi u Albannja?

- Bre, bre Srbi, viče jedan Šiptar, - ne dobro. Ne dobro što nas ćeraš.

- Deca će umru od glad, čuje se ženski glas.

Mučnina u Jeleni raste. Jedva savladava sebe da im ne priđe i kaže im da ostanu.

Iznad Vučitrna prelete avion u niskom letu. Grmljavina zagluši plač žena i dece.

- I bre, će nas sve pobiju, začu se vrisak.

Kolona zamače iza ugla. Muk pritisnu Vučitrn.

Sa mučninom u sebi krenu prema školi. Ide praznim ulicama, a ima osećaj da je nešto skrivila.

Kad uđe u zbornicu pita još sa vrata:

- Šta se ovo događa?

- Na šta misliš?

- Na one izbeglice. Tuga ih je gledati. Jesu Šiptari, ma su ljudska bića.

Čuje smeh. Svi se smeju.

- Šta je tu smešno, pita, zbunjeno. - Meni je muka, verujte. Ne treba to da radimo.

- A šta to mi radimo, koleginice?

- Progonimo Šiptare kao što su Hrvati i muslimani progonili Srbe iz Bosne i Krajine.

- Niko njih ne progoni.

- Kako ne progoni? Svojim očima sam malopre videla. Kolona izbeglica ode.

- A znate li, koleginice, kuda idu?

- Kažu u Albaniju.

Opet nasta smeh.

- Pobogu, šta vam je smešno, besno viknu Jelena.

- Daleko je Albanija odavde, Jelena. Ne misliš valjda da će pešice do Albanije.

- Pa kuda će onda?

- Tu negde do neke poljane, ili šume. Neće daleko, nemoj da im se brineš.

- Ne razumem, zbuni se opet Jelena.

- Skupiće se negde na nekoj poljani da se slikaju.

- Da se slikaju?

- Jeste, da se slikaju. Doći će strani novinari da slikaju. Onda će na svim svetskim televizijama da kažu da je to logor izbeglica u Albaniji.

- Ti ih žališ, a ne znaš šta nam spremaju.

- Ne rade oni ovo slučajno, koleginice. Krupno se nešto sprema.

- Meni se učinilo... Ne znam. Muka mi je bilo dok sam ih gledala.

- Nemoj da ti je muka, slobodno. Da su prave izbeglice ne bi ih ti ni videla. Samo bi preko noći nestali.

- Prošle godine kada je vojska ušla pa ih je strah uhvatio, jesi li igde kolonu videla?

- Samo su negde nestali.

- A kad su one belosvetske protuve došle, odmah su se pojavili.

- Razumeš li sada, koleginice?

- Ne znam. Valjda razumem.

***

Nerado prilazi Ramadanovoj kući, ali zna da mora. Bilo bi isuviše opasno da sada traži nekog drugog Šiptara, jer se rat na Kosovu razbuktava.

Zazvoni na vratima očekujući da vidi namrgođeno Ramadanovo lice.

Umesto toga na vratima se pojavi osmehnuti Ramadan. Hamdija nije mogao da se otme utisku da ga je očekivao.

- O, Hamdi, reče Ramadan.

- Merhaba, pozdravi ga Hamdija.

- Merhaba, Hamdi. Merhaba. Ajde u kuću.

Uvede ga u odaju za goste.

- 'Oćeš čaj, Hamdi, pita kad sedoše.

- Radije bih slatku kafu, ako može.

- Može, Hamdi, može. U kuću si mi došo.

Pljesnu rukama. Uđe njegov sin, pa mu Ramadan reče da donese čaj i kafu.

- E, Hamdi, Hamdi.

- Ja, evo opet, reče Hamdija.

- Ako, Hamdi. Ako si došo.

Uđe ponovo sin, stavi ispred njih čaj i kafu, pa ćuteći izađe.

- Ona nije u Beogradu, reče Hamdija kad ostadoše sami. Negde je na Kosovu, znam sigurno.

- Može da bude. Može. Sve može da bude.

- Da je potražiš.

Ramadan ćuti.

- Hoćeš li?

- Opasno. Mnogo opasno, Hamdi.

- Znam da je opasno. Platiću.

- Može glava da pane. Vidiš šta nam Srbi rade.

- Platiću.

- Mnogo opasno, Hamdi, opet reče Ramadan.

Hamdiji je jasno da hoće da mu izvuče što više para.

- Platiću koliko treba.

- Petnes.

- Šta petnaest?

- Petnes hiljada.

Hamdija ćuti. Ipak nije očekivao da će toliko tražiti.

- Nisam rekao da je ubiješ, već samo da je nađeš.

- Petnes. Deset sad, a pet posle. Opasno. Mnogo opasno, Hamdi.

Hamdija vidi da nema pogađanja.

- Dobro, reče. Platiću. Samo je nađi što pre.

***

Pošto se gvozdena kapija otvori i automobil krenu već poznatim putem prema ogromnoj vili Džeka podiđe jeza.

Ne zove ga Švaba slučajno. Sigurno opet nije zadovoljan onim što se na Kosovu događa.

A Džek ni sam ne zna šta bi više moglo da se učini. Snimili su nepregledne kolone izbeglica, iznemogle, uplakane žene, izgladnelu decu...

Snimili su i izbegličke logore sa desetinama hiljada izbeglica „u Albaniji".

Pita se šta još može da se učini.

Pribojava se da cela igra sa izbeglicama nije provaljena negde u štampi, da neko nije objavio da u stvari nikakvih izbeglica i nema, pa su nevidljivi sada ljuti.

Kad automobil stade, zebnja se u njemu pojača.

Vode ga već poznatim hodnicima i uvode u poznati salon.

Sede. Sada mu ostaje samo da čeka. Zna da će to biti dugo.

Minuti prolaze, a ona zavesa stoji. Pomalo se kaje što se u sve ovo upetljao. Mogao je mirno da živi, ali sada je za to kasno. Ovo je prekrupno da bi se sada povukao.

Kad purpurna zavesa nestade, trže se.

Švaba ga je prodorno gledao. Džek očekuje da nešto kaže, ali on ćuti.

Pred njim na stolu nešto zapišta, pa on pritisnu jedno dugme.

- Da, reče.

- Ja sam, čuje se glas preko interfona.

Džeku se taj glas učini poznat.

- Šta to činite tamo, pita Švaba.

- Zakazali smo u Parizu mirovnu konferenciju.

Džek je sada već prepoznao glas.

- To znam, reče Švaba, - ali ne znam zašto. Zašto već jednom ne uđete tenkovima na to usrano Kosovo?

- Ne možemo.

- Zašto? Ne razumem?

- Pobiće nas.

- Ko će vas pobiti?

- Srbi.

- Kažem ti da ne možemo. Sve procene ukazuju da bi to bio pravi pokolj.

- O čemu ti to pričaš, čoveče?

- Desetine hiljada naših bi izginuli dok bi Srbe isterali sa Kosova. A ti znaš šta to znači. Ovde bi se javnost uznemirila gore nego zbog Koreje i Vijetnama. Posledice bi bile nesagledive. Moramo ovim putem.

- Izvući će vam se. A ja hoću da ih vidim na kolenima i unižene.

- Tako će i biti.

- Kako?

- Postavićemo im teške uslove.

- A ako prihvate. To može da se tumači i kao njihova pobeda.

- Neće moći. Ako prihvate uslov da se povuku sa Kosova mi ćemo tražiti da NATO stavi pod kontrolu čitavu Srbiju.

- A ako i to prihvate?

- Onda ćemo tražiti da Srbijom upravlja naš čovek, kao u Bosni. Tako će biti poniženi.

Švaba neko vreme ćuti. Džek vidi da razmišlja,koleba se.

- Alo, začu se onaj glas.

- Tu sam, tu sam. Razmišljam o ovome što si rekao.

- To je najbolje, veruj mi. Naši neće izginuti, nećemo ovde imati problema, a Srbi će biti na kolenima. Poniženi. Ni za koga neće više biti nesalomivi, a to znači da nam više neće biti nikakva smetnja. Posle toga možemo dalje po planu.

Švaba opet dugo ćuti.

- Alo, čuje se ponovo.

- Da, da. Tu sam. Neka bude tako. Nemoj samo da vam se čitava stvar izmakne iz ruku, pa da oni ispadnu pobednici. Sam znaš šta bi to značilo za sve što smo planirali.

- Neće. Ne brini.

- Ipak vi napravite i rezervni plan. Sa njima se nikada ne zna.

- Dobro. Pripremićemo i rezervni plan. Obavestiću te.

- I nemoj da pogrešite. Trebaće nam posle godine da to popravimo. Ako konferencija ne uspe hoću da Srbiju sravnite sa zemljom. Puni su vam

magacini „tomahavki". Za šta ih čuvate!?

- Ne brini, sve je pod kontrolom. To je rezervni plan.

- Zdravo, reče Švaba i isključi telefon.

Dok je slušao razgovor Džek se sve vreme pitao zašto je pozvan da ga sluša. Zna on dobro da ovaj čovek sa grupom nevidljivih vuče sve konce, ali mu nije jasno zašto im je potrebno da on to zna i na ovaj način.

Švaba ga opet dugo prodorno gleda.

- Čuo si, reče najzad.

- Jesam, odgovori Džek.

- Znaš s kim sam razgovarao.

- Znam.

- Jasno ti je da se više nazad ne može.

- Jeste. Jasno mi je.

- Jasno ti je i da više ne sme da se pogreši.

- Nismo grešili ni do sada, ohrabri se Džek da kaže.

- Jeste. Grešili ste. U Vijetnamu smo izgubili rat zato što je predugo trajao. Svetska javnost se okrenula protiv nas. Ovde to ne sme da se dogodi.

- Neće. Obećavam.

- Nemam ja ništa od obećanja.

- Sve smo učinili.

- Nije dovoljno. Mora još. Još više. Dok traje konferencija u Parizu tamo morate učiniti sve da se svetska javnost zgrozi. Morate ubediti svet da Srbi hoće da iskorene čitav jedan narod. Samo tako ćemo ih oboriti na kolena.

- Razumeo sam, reče Džek.

- Upozoravam, bez grešaka, reče Švaba, a između njih se stvori purpurna zavesa.

***

- Jelena!

Vrisak se čuo sa ulice. Nije imala vremena ni da se okrene kad se začu prasak stakla na prozoru.

- Jelena!

Olovka kojom je ispravljala pismeni zadatak ispade joj iz ruke. Bol joj reže utrobu dok ustaje i trči prema vratima.

Kad istrča iz kuće vide unezverenu Melaniju.

- Jelena! - vrisnu ona ponovo. - Miloš!

Okreće se oko sebe. Ne razume o čemu Melanija govori.

- Oteše ti dete, kukavice!

Okrenu glavu za Melanijinim pogledom i vide kako jedan automobil zamiče niz ulicu. Tog trenutka postade svesna šta se dogodilo.

- Miloše! - vrisnu i potrča za automobilom.

Auto zamače iza ugla, a ona nastavi da trči.

- Miloše!

Stiže do ugla iza kojeg je automobil skrenuo. Ulica je bila prazna.

Nemoćno zastade.

- Miloše, šaputala je. - Miloše. Sine.

Zemlja joj se izmiče ispod nogu. Oseća da pada, ali je neke ruke prihvatiše.

- Zovite miliciju, čuje neki glas dok pokušava da se održi na nogama.

Vode je ulicom prema kući. Svi uzbuđeno viču, a njoj se čini da čuje Safetov smeh.

- Ha, ha, ha...

- Miloše, sine.

- Nije on Miloš, kurvo srpska. On je Mujo od Doboja. On će na Moravi džamiju podići. Ha, ha, ha...

- Ne, vrisnu, pa se otrže onim ljudima iz ruku. - Ne dam. On je Miloš! Miloš Vojinović!

- Ha, ha, ha...

Safetov smeh je odjekivao Vučitrnom.

Potrča ponovo, ali je opet neke ruke zaustaviše.

- Jelena! Polako, kukavice. Kuda ćeš sada? Sad će policija. Hajde u kuću.

Pušta Melaniju da je vodi.

- Psi, kaže neko. - I prozor joj razbiše.

Melanija je uvede u kuću. Posadi je na stolicu, pa joj dodade čašu vode.

Ljudi i dalje nešto pričaju, ali ona jedino čuje Safetov smeh. U kuću uđoše policajci. Neko im objašnjava šta se dogodilo.

- Je li neko video auto, pita jedan policajac.

- Crni „mercedes".

- A broj?

- Nije imao tablice.

- Ljudi, evo ga ovaj kamen kojim su razbili prozor. Umotan u papir.

Jelenu to trže.

Sigurno je Safetova poruka.

- Dajte mi ga, prošaputa.

Neko joj dodade papir. Slova joj igraju pred očima. Ne može ništa da pročita.

- Šta piše, prošaputa pružajući papir policajcu.

- Ako ne odeš iz Vučitrna dete je mrtvo, pročita policajac. Potom se okrenu prema svom kolegi.

- Javi centrali da blokiraju puteve. Možda još nisu umakli. Tog trenutka u kuću utrča Dimitrije.

- Šta je bilo, majko, viknu.

Jelena skoči, pa mu se obesi o vrat.

- Dimitrije, sine. Oteše Miloša.

Dimitrije je prigrli. Ćuti.

- Sine, šta ćemo bez Miloša?

- Jebaću im majku šiptarsku, procedi Dimitrije.

Ispred kuće se začu škripa kočnica, a potom zvuk automobilske sirene.

Svi se zgledaše.

- Mama, začu se spolja Milošev glas.

Od zbunjenosti niko se nije pomerio.

- Mama, utrča mali Miloš u kuću.

Delić sekunde Jelena ga je gledala unezvereno, a onda skoči, uze ga u naručje i snažno prigrli.

- Mama, one čike kažu da ne može Miloš u Vučitrn. Stiskala ga je na grudi zaustavljajući suze.

- I još su rekli da me drugi put neće vratiti.

***

Namrštio se kad na vratima vide Robija.

- Ako si došao da mi popuješ možeš odmah da ideš, reče.

- Pusti me da uđem, budalo matora, kaže Robi.

- Pustiću te, ali da mi ne otimaš flašu iz ruku.

- Ma ubi se ako hoćeš, budalčino, baš me briga. Ali nešto moraš da čuješ.

Robi ga gotovo odgurnu, pa uđe i sede u dnevnu sobu. I Majkl ćuteći sede, pa nasu dve čaše viskija.

- Ako nisi potpuno pijan da čuješ nešto, reče Robi i izvadi mali kasetofon iz džepa.

- Zar ima nešto da se čuje što do sada nismo znali?

- Ima. Ovo nisi mogao ni u snu da pomisliš.

- Opet nešto izmišljaš, Robi.

- Slušaj!

„Morate ih uvući u rat"

„A ako prihvate sve uslove?"

„Ako ih danas prihvate, sutra ih promenite"

„Dokle da idemo?"

„Sve dok ne odbiju. Moramo imati razlog da ih napadnemo. Srbi jednom za svagda moraju biti zgaženi."

- Šta je to Robi, pita Majkl zbunjeno.

- Čuješ i sam. Poznao si glasove. Nemoj da me pitaš kako sam do ovoga došao.

- Čekaj, čoveče. Pa to su Klinton i ona baba Olbrajtova.

- Naravno da su oni. Što se čudiš. Rekao sam ti šta se sprema.

- Pa šta još mogu da urade tim Srbima, pobogu?

- Hoće da ih uvuku u rat i da ih unište. Napašće ih čitav NATO.

- Ma, daj Robi, to je nemoguće.

- Moguće je. Zakazali su mirovnu konferenciju u Parizu, a Srbima su pripremili zamku. Moramo im pomoći, Majkl.

- Ko? Ti i ja?

- I još neki ljudi. Moramo sprečiti ovaj rat.

- Pa ti si potpuno podetinjio. Jesi li mi sam nedavno rekao da se protiv nevidljivih ništa ne može, a sada tražiš da im pomognem.

- Jesam, Majkl. Rekao sam tako. Uhvatila me bila malodušnost, ali sam se povratio. Ako svet sazna da nije bilo nikakvog genocida nad Šiptarima već

da je u pitanju zavera protiv Srba zaustavićemo ih. Moramo saznati zašto hoće da unište Srbe.

- Pa kad si ovaj razgovor dobio, valjda i to znaš.

- Ne, Majkl. Ne znam. Nisam siguran da i ovo dvoje ludaka znaju zašto to rade. I njima neko naređuje. Razumeš? 0 svemu odlučuju nevidljivi.

- Da. Sad razumem što si došao, ali te molim da me se maneš. Nisam ja više za te poslove. A i prošli put koristi nije

bilo, osim što smo mogli da glave pogubimo.

- Moraš, Majkl. Nema ko drugi. A znam i da si ih zavoleo kad si prošli put bio tamo.

- Ne znam, Robi. Ne mogu. Mislim i da bi bilo uzaludno, jer ne znam šta bih radio.

- Idi tamo. Tajna je negde u Evropi. Idi u Vatikan. Počni odatle.

- Ja, ipak, ne verujem u sve to.

- Budalo. Ne gledaš televiziju. Ne vidiš šta im spremaju. To je nešto kao sa Jevrejima.

Majkl ćuti. Seti se da je pre šest godina otputovao u Bosnu jer je svet obišla vest da su Srbi silovali 160 hiljada muslimanki, a tamo je našao silovane Srpkinje. Umesto silovane muslimanke Ene, našao je Jelenu.

Video je još tada tu balkansku istinu, ali je bilo uzalud. Jedva je živu glavu otuda izvukao.

- Ne, Robi, reče. - Ne mogu. Besmisleno je.

- Razumem te. Prošli put smo te jedva izvukli iz onog balkanskog vrtloga.

- Nije to. Nisu me oni uplašili nego ne mogu ponovo uzalud nešto da radim.

***

Kroz kišno tmurno jutro iz ravnice izroni konjanik.

Ne vidi ga dobro, ali je sigurna da je Miloš Vojinović. Viđala ga je više puta.

I sada jes izranjavljen. Opet s njega lipti krv.

U daljini iza Miloša naziru se ruševine nekog grada.

Ne može da se seti koji je to grad, ali je sigurna da joj je i on blizak.

- Jelenaaaaa!

Milošev glas više je ličio na vapaj. Čitava ravnica je odjekivala od njegovog urlika.

- Jelenaaaa!

Htela bi da mu se odazove, da mu nešto kaže, ali u njoj glasa nema. Nikako iz grla da joj izađe. Htela bi i da mu potrči u susret, ali su joj se noge za zemlju prikovale. Ne može da se pomeri.

Zna da ni ranije kad ga je viđala ranjenog nije uspevala da se pomeri.

- Dođi u Vučitrn, Jelena!

Konj ga nekuda nosi. On se naginje čas na levu čas na desnu stranu. Pridržava se za grivu da ne padne.

Jelena vide da ga snaga izdaje i da će pasti s konja. Mora da se pokrene, mora nekako da mu pomogne.

Griva mu se izmače iz ruku i on skliznu s konja.

- Miloše! - vrisnu iz sveg glasa.

Uspela je da se trgne, da odvoji noge od zemlje, ali odjednom sve nestade. Nije bilo Miloša. Nije bilo ni onog polja u tmurnom jutru, ni grada, ničega. Bila je negde u nekom mraku.

Drhteći od straha, htede ponovo da zovne Miloša, a onda se seti da je taj Milošev amanet ispunila. Seti se da je u Vučitrnu.

Dok se u mraku svoje spavaće sobe smiruje, pita se zašto joj se ovaj san ponovo vratio.

Miloš joj nešto poručuje. Ni noćas, kao ni svih onih noći kada ga je ranije sanjala, ne može da shvati poruku. Očito joj Miloš noćas poručuje da nije dovoljno što je došla u Vučitrn. Nešto još treba da uradi, ali ona ne zna šta.

Ili joj je možda ranjeni predak u san došao zbog toga što se uplašena za dete pokolebala juče i pomislila da bi trebalo da ode sa Kosova.

Sigurna je samo da Milošev dolazak u san posle toliko vremena ništa dobro ne sluti.

Osluškuje. Ne čuju se minobacači sa Ćićevice. Potpuni je muk noćas u Vučitrnu.

Zebnja joj se u dušu uvlači. Čini joj se da po njenoj utrobi para usijani Safetov nož. Od sećanja na usijani nož ledena jeza joj obuze čitavo telo.

Strese se pokušavajući da je od sebe otera, pa ustade. Ne znajući zašto, priđe prozoru i otvori ga. Ošinu je hladni kosovski vazduh. Napolju je mesečina. U

daljini se crni Ćićevica. Prija joj hladnoća. Pomaže joj da se pribere i pokuša da shvati šta joj je Miloš noćas poručio.

Nasloni se laktovima na prozor, pa pogleda prema nebu. U trenutku oseti da joj nestaje vazduha, da ne može da diše.

Gore, u tamnoplavom beskraju iznad Kosova, stajao je usijani polumesec. Isti kao onaj na njenom stomaku.

Poslednjim delićem snage uspe da uhvati vazduh i odmakne se od prozora. Kroz glavu joj prolaze slike iz hotela „Evropa" u Sarajevu. Vidi Safetov usijani nož i čuje urlik pijanih muslimana:

- Alah uegber!

Drhtavim rukama zatvori prozor i navuče zavesu. Činilo joj se da će polumesec sa neba ući u njenu sobu. Oseća kako on smrzava sve oko nje.

Smrznuće malog Miloša, Dimitrija, čitavo Kosovo će u ledenicu pretvoriti. I vojvoda Miloš je negde izranjavljen pao s konja. I njega će pretvoriti u ledenicu. A iz Ćićevice će kao mravi izmileti Šiptari i preplaviti čitavo Kosovo. Sve će uzeti. I kulu i stari most i Sitnicu. Sve će, uz pomoć polumeseca sa neba, prigrabiti.

Mora da se odbrani. Kosovo da odbrani. Mora da spreči polumesec da sve u led pretvori.

Seti se vatre.

Vatra je jača od njegovog mraza.

Dohvati stare novine. Cepa ih i trpa u peć.

Drhtavim rukama pokušava da upali palidrvce. Plamičak se pojavi, pa usahne.

Strah u njoj raste. Ne može da upali vatru, a mraz od polumeseca sve više steže. Hvata je paničan strah.

Konačno jedno palidrvce prihvati. Prinese ga novinama. Vatra planu.

Stavlja preko novina sitna drva za potpalu. Mora vatra da bude jaka, da zaustavi polumesec.

Oseća da pred plamenom mraz popušta.

Noćas se odbranila od Safetovog polumeseca, ali će se on pojaviti i naredne noći. Oseća da između Miloševe poruke u snu i polumeseca iznad Kosova postoji neka povezanost. Dok gleda u vatru pokušava da shvati šta li

je to izranjavljeni carev sestrić hteo da joj kaže.

Zle slutnje joj se u dušu uvlače.

Predoseća da će se nešto dogoditi, nešto strašno, a ona ne zna šta treba da učini.

Ne zna to od kada je iz Beograda došla na Kosovo.

***

Nije imala snage da održi poslednji čas. Reče đacima da idu, pa skrhana pođe kući.

Sve vreme joj u ušima odzvanja:

- *Jelena, dođi u Vučitrn*!

Koliko se god trudila ne uspeva da protumači šta joj je Miloš poručio.

Ima osećaj da je ledeni mesec još na nebu iznad Kosova. A Ćićevica je i danas gluva. Boji se njene gluvoće. Kao da se nešto grdno sprema.

Ispred kuće se gotovo sudari sa Melanijom.

- Što si se zamislila?

- Ništa. Onako.

- Nisi se ti snuždila tek tako. Da ti nije dete bolesno?

- Nije, komšinice. Dobro su obojica.

- Kaži tetka Melaniji, lakše će ti biti. Najgore je kad čovek nešto u sebi drži.

Jelena se zagleda u nju. Draga joj je ova žena, a i uvek joj se nađe pri ruci ako treba Miloša da pričuva.

- Sanjala sam nešto, tetka Melanija. San me muči.

- A što ne kažeš, kukala. Ajdemo dole kod Živke sve će ti ona protumačit.

- Neka, tetka Melanija, reče i htede da pođe.

- 'Oćeš, tako mi Boga. Bolje no da se mučiš. Evo tu je ona, peta kuća odavde. Ajde, ćeri. Ajde sa mnom.

Melanija je uhvati pod ruku i povede. Nije se opirala.

Ko zna, pomisli, možda joj ta žena pomogne da shvati Miloševu poruku.

Melanija je uvede u dvorište jedne oronule kuće stare ko zna koliko.

- Baba, viknu Melanija. Jesi li živa, baba?

Ne čekajući odgovor otvori vrata.

- A još mi je duša tu,raču se iz kuće. - Daće Bog neće dugo.

- 'Oće, baba, 'oće, kaže Melanija s vrata. - Nadživela si ti mnoge. Evo sam ti dovela jednu pravu gospođu. Profesoricu.

- Ajte unutra. Ajte.

Jelena uđe za Melanijom. Pored peći ugleda smežuranu staricu. Imala je sigurno više od sto godina.

- Sedite, kaže ona. - Ja vam ustat ne mogu. Noge me ne drže.

- E, vala, baba, reče Melanija sedajući, - veća ti gospođa u kuću ulazila nije.

Jelena ćuteći sede pored nje. Gleda u staricu. Ima nečeg čudnog u njenom spečenom licu i gotovo ugaslim očima.

I starica se zagleda u nju. Dugo je ispituje.

- Ti, ćeri, nisi sa Kosova, a opet jesi.

- Kako to, baba, nije, a jeste, smeje se Melanija.

- Tako. Vidim ja.

Jelena oseća strah od nje. Čini joj se da joj ugaslim očima ore po duši.

Da zaviruje u najskrovitije tajne.

- Što si došla, ćeri, pita starica. - Je li da ti san tumačim?

Jelena je zbunjeno pogleda, a starica i to oseti.

-Šta se čudiš, ćeri? Mene je i Bog zaboravio. Poneko svrati samo ako ga muka natera k'o tebe. Jesi li zbog sna došla?

- Jesam, reče Jelena, a glas joj uzdrhta. - Sanjala sam nešto, pa me Melanija dovede.

- Kasno si došla, bojim se, ćeri. Da ti nisi od Vojinovića?

Jelena je gleda s nevericom.

- Jesam, promuca.

- Pričaj mi, ćeri. Pričaj. Da nisi Miloša krvavoga videla?

- Ka... kako...

- Ne pitaj me kako znam, no pričaj kako si ga sanjala.

Jelena drhtavim glasom poče da priča. Starica je sve vreme gledala u oči, kao da proverava da li joj govori istinu. I da je htela pred njenim očima nije mogla ništa da sakrije.

- Šta da činim, bako, pita na kraju. - Došla sam ovamo, a sada ne znam zašto. Ponekad mi se čini da sam ja samo umislila da treba ovamo da dođem.

A možda sam ja, bako, poludela. Često i na to pomišljam.

Starica dugo ćuti.

Ćute i Jelena i Melanija. Ne usuđuju se ništa da je pitaju.

- Ja, ćeri, progovori najzad starica, - pamtim kad su Turci ovde bili. Moja baba je tada pričala da će Turci otići, a Šiptari doći na Kosovo. Pričala je da Kosovo naše biti neće dok se neko od Miloševih ne vrati ovamo i učini da bude kako je nekada bilo. Ali će, kazala je, kasno biti ako vatra sa neba počne da pada.

Zaćuta. Zagleda se negde u prazno.

- A šta mi je Miloš...

- Ne znam ćeri. Ne znam šta ti je Miloš poručio. Trebalo je da ga pitaš.

Trebalo je da budeš jača od sebe. Nešto treba da učiniš, pa da bude kako je nekada bilo.

Jelena htede još nešto da pita, ali starica reče:

- Idi kući, ćeri. Traži tamo.

Okrenu se prema peći i poče da loži vatru.

Jelena i Melanija kao po dogovoru zajedno ustadoše.

Po staričinom licu se videlo da je uzaludno da je bilo šta više pita.

- Do viđenja, bako, reče Jelena.

Starica se ne pomeri. Ne odgovori.

Izađoše napolje. Ćutale su.

Jeleni se sve pomutilo u glavi. I ona je osetila još kada se sinoć probudila da je morala da smogne snage i pita vojvodu Miloša šta treba da uradi u Vučitrnu.

Izgleda da nije trebalo da ona ovamo dolazi. Možda je trebalo da to bude neko drugi od Vojinovića. Možda se zavet na muške potomke odnos i, a ona se i za Turčina udavala. Možda zbog toga nije razumela Miloša i nije imala snage da ga pita. A možda joj ne bi ni rekao. Ona je bila Fazlić. Jelena Fazlić.

- Hoćeš na kafu, pita Melanija kad stigoše.

- Neću, hvala ti, odgovori, pa uđe u kuću.

Mali Miloš joj skoči u zagrljaj.

- Bata ima nešto, veli.

Dimitrije je sedeo u kuhinji. Kad ona uđe ustade. Zbunjeno ga gleda.

Čudno je obučen.

- Šta je to, sine, ote joj se, a nešto hladno joj zapara dušu.

- Vidiš i sama, majko. Uniforma.

- Ideš tamo?

- Idem. Kod naših. Ima ovde dosta dobrovoljaca iz Bosne i Krajine.

- Znala sam da će se ovo dogoditi, reče, pa nemoćno sede na stolicu.

***

I noćas je budio onaj san.

Sve je bilo isto kao i ranije. Nije uspela da progovori i pita izranjavljenog Miloša šta treba da uradi.

Sve je bilo isto, a opet, nije. Miloš je bio ljut. U očima mu je videla bes i prekor. I očaj mu je u očima videla. I nešto što grdnu propast najavljuje.

Ponovo mamurna i sa bolovima u glavi izlazi iz kuće vodeći malog Miloša za ruku da ga ostavi kod Melanije.

Melanija otvori vrata vidno neraspoložena. Lice joj je bilo smrknuto.

Mora da je i ona nešto sanjala, pomisli Jelena.

- Ajde, veli Melanija - gotova je kafa.

- Ne bih, žurim, htede Jelena da krene.

- Ajde jadna, stići ćeš. Brzo ćeš ti bez tog posla ostati. No daj Bože da glave sačuvamo.

Jelena se trže. Pomisli na Dimitrija. Ko zna gde je sada. Možda gore u Ćićevici juri one šiptarske krvoloke.

Sa zebnjom u duši uđe kod Melanije i sede.

- E, ćeri moja, u zao čas smo ti ovamo došli. Zlo se sprema. Osetila je ona to noćas po Milošu. U njegovim očima je videla da zlo dolazi, ali hoće taj osećaj od sebe da odagna. Neće to pred Melanijom da prizna.

- Kako to? Pa naši su oslobodili čitavo Kosovo i Metohiju. Bandi ima još samo po šumama. Brzo će i to biti gotovo.

- Bojim se da neće. Zebem ja ćeri. Osilili Šiptari.

- Kako osilili?

- Osilili, zar ne vidiš? Do juče su ti se sklanjali s puta, a sada te svako gleda ko da će te zubima preklati.

- Ja to ne vidim.

- Ako ne vidiš danas, videćeš sutra. A šta misliš, što Srbi odlaze?

- Koji Srbi?

- Srbi, Kosovci. Prodaju kuće i imanja budzašto i idu u Srbiju. No više ne mogu ni da prodaju. Neće Šiptari više ni da kupuju. A što bi i kupovali kad će i onako njihovo biti.

Jelena ćuti. Javlja joj se onaj poznati bol u utrobi ispod Safetovog polumeseca.

- Jebem ti i ovu Srbiju, nastavlja Melanija. - Mi otuda, od preko Drine, u nju ko u sunce gledali, a oni sa nama tako.

- Nije nam, Boga mi, Srbija ništa kriva, reče Jelena setno.

- No ko je? Mogla sam ja sa Hrvatima sto godina živet da nas Srbija u rat ne uvuče. A kad sila navali, oni vele da Srbija nije u ratu sa Hrvatskom. A kad preko Drine utekosmo niko da nas pogleda ko smrdljiv sir. Ko da smo šugavi, daleko bilo. Ponekad mi se čini da nas više mrze ovi Srbijanci no Hrvati.

- Nemoj tako, tetka Melanija. Primili su nas. Kuda bi mi da nije Srbije?

- Primili su me, veliš. Ja pobegla od Hrvata, a oni me poslali među Šiptare.

Jelena ispi poslednji gutljaj kafe, pa ustade. Nije mogla više da izdrži ovaj razgovor.

- Miloše, reče - da budeš dobar i da slušaš teta Melaniju. I nemoj sam na ulicu da izlaziš. Mogu one čike ponovo da te uhvate.

- Samo ti idi, a za nas dvoje ne brini. Šta bi ja radila svo jutro da mi on ne dođe. Čuvaću ga kao oči u glavi.

Jelena poljubi Miloša, pa izađe.

Skrhana krenu prema školi. Jedva korača.

Da bar Dimitrije ne ode. Bilo bi joj lakše da je on tu. Osećala bi sigurnost. Ovako joj se čini da je sve ugrožava. Sada misli da je trebalo da ga zaustavi. Da je zaplakala verovatno ne bi otišao. Ali nije mogla da zaplače. Nije smela. Ne bi onda bila njegova Jelena.

Nije ni primetila da je ušla u školsko dvorište. Iz razmišljanja je prenu tišina.

U dvorištu nema dece. Nema uobičajene dečje graje i jurnjave. Okreće se oko sebe, ali ne vidi nikog.

- Šta je ovo, prošaputa.

Pomisli da je zakasnila i da su časovi počeli. Pogleda na sat. Ima još dvadeset minuta do početka nastave.

Možda su deca ušla u zgradu. Hladno je napolju.

Uđe u školu. I ona je bila prazna. Avetinjski prazna i ledena.

Gotovo trčeći stiže do zbornice i uđe. Vide direktora kako gleda kroz prozor i dve nastavnice koje sede za stolom.

- Šta je ovo, pita ne pozdravivši ih.

- Vidiš i sama, reče Ivanka ne okrećući glavu.

- Vidim da nema nikoga, ali ne znam zašto.

- Da si ovde odrasla ne bi ni ti došla.

- Ne razumem, zbuni se Jelena.

- Gde ti živiš, sestro mila, skoči Ivanka kipteći od besa. Ti stalno nešto ne razmeš.

- Izvini, ali stvarno ne shvatam šta se zbiva.

Ivanki nešto sevnu u očima, htede da vikne, pa se suzdrža.

- Izvini i ti, reče tiho i setno. Svi smo na ivici živaca. I bolje je da ne razumeš. No da ti sestra nešto kaže. Vodi decu odavde dok imaš vremena.

Tebe bar ništa ovde ne vezuje.

- Ipak mi reci zašto škola ne radi.

- Koleginice, okrenu se direktor, škola ne radi i verovatno više nikada neće raditi.

- Radiće, direktore, ali će u nju ići šiptarčići, jetko dobaci profesorica Marija. Jelena sede. Svi ćute, a ona pokušava da shvati šta se zbiva. Ipak, nije mogla.

- Nemojte da se ljutite, reče, - ali bih vas, ipak, molila da mi kažete o čemu se radi.

- Jelena, zaboga...

- Čekaj, upade direktor. - Slušaj Jelena, mi ovde na osnovu ponašanja Šiptara unapred znamo šta će se dogoditi. Poslednjih dana su se uskomešali, a mesecima su bili gotovo nevidljivi. Zato Srbi beže sa Kosova. Zato, draga koleginice, jutros nikog u školi nema. Osim ovo što nas vidiš. to god može decu negde po Srbiji sklanja. Ne bi bilo loše da to i ti uradiš.

Jelena je ćutala. Nije imala volje da im objašnjava zašto iz Vučitrna ne može da ode. Morala bi da im objasni i zašto je došla, a oni bi onda sigurno pomislili da je luda.

- Idite i vi kući, reče direktor. - Ja ću ostati ovde da dežuram. Možda nešto bude trebalo.

Njih tri ćuteći ustadoše i izađoše iz zbornice.

U dvorištu za trenutak zastadoše.

- Pa, reče Ivanka, možda se i vidimo.

Ćuteći se raziđoše.

Jelena je shvatila da ne ide kući tek kad se našla u centru grada ispred kule Vojinovića.

Gleda u staru kulu očekujući da joj ona kaže šta joj je vojvoda Miloš poručio.

Stoji po ko zna koji put je pred njom, ali ona je i jutros nema. Nema je, ali drugačija. Kao da je oronula, potamnela.

Oskrnavljena je pre mnogo vekova i od tada ćuti. Jelena bi htela da ona progovori. Da iz nje čuje glas vojvode Miloša.

- Nešto treba da bude kako je nekada bilo, čuje glas one starice.

Da li je to kula?

Da li u njoj, možda, ponovo treba da žive Vojinovići?

Uzalud pita i sebe i nju. Onemela stara kula, pa ništa ne kaže.

- Škinja, škinja, škinja...

Ti glasovi ne dolaze iz kule. Kao da su dečji.

- Škinja, škinja, škinja...

Čula je negde tu reč. Tako, čini joj se, Šiptari zovu svinju.

- Škinja, škinja, škinja...

Glasovi su dolazili otpozadi. Okrenu se i vide gomilu dece. Ni jedno nije starije od deset godina. Gledaju u nju kao zverčice. U očima im primeti mržnju.

Gleda, a ne može da poveruje.

Šta se to dogodilo sa bistrim dečjim pogledima i nevinim dušama?

- Škinja, škinja, škinja, vikala su deca u horu.

Vidi da su povici njoj upućeni, ali neće u to da veruje.

To nije moguće. To su deca.

Okrenu se oko sebe. Nije bilo nikakve svinje. Ispred kule su bili samo ona i deca. Svom svojom dušom je želela da tu bude neka svinja, da ona mržnja nije njoj upućena.

- Škinja, škinja, škinja...

Nesvesno krenu unazad.

Deca još glasnije zavikaše:

- Škinja, škinja, škinja...

Deca sa ulice skupljaju kamenice.

Neće, valjda, pomisli.

Gomila kamenica polete prema njoj. Okrenu se i potrča. Jedna kamenica je udari u leđa. Nesvesno uvuče glavu u ramena, pa potrča još brže.

Posle stotinak metara skrenu u svoju ulicu. Dečji glasovi utihnuše.

Zastade da uzme vazduh.

Teško dišući se prekrsti, pa prošaputa:

- Gospode, šta ovo činiš od čoveka?

***

- Ne mrdaj, čuo je strog glas.

Dok je otvarao oči osećao je da ga neke ruke drže prikovanog za krevet.

Prvo što je video bila je puščana cev uperena u njegovu glavu. Čini mu se da je čovek koji drži pušku Boško, ali ne može da shvati šta se zbiva.

Hteo je nešto da pita, ali se neko prodra.

- Veži ga!

Bunovnog i zbunjenog okrenuše ga na stomak, zavrnuše mu ruke na leđa, a onda oseti da su mu stavili lisice.

- Diži se!

Hteo je da ustane sa kreveta, ali ga neke ruke zgrabiše, podigoše i postaviše na noge.

Sve te ljude oko sebe poznaje. Svi su dobrovoljci sa one strane Drine.

Budan je, a misli da sanja. Siguran je da se ovo ne događa. Siguran je da će se probuditi i da će ružan san nestati. Zato im ništa i ne kaže. Hoće da se probudi.

- Polazi!

Ne opire se. Pušta da ga povedu. Čeka da se san završi ili prekine.

Vode ga poznatim hodnikom škole u kojoj su spavali.

Pomisli koliko će se sutra smejati kada im bude pričao šta je sanjao.

Otvoriše jedna vrata pa ga uvedoše unutra. Za stolom ugleda Kondora.

- Evo ga, komandante, reče neko.

Kondor ga dugo gleda. Pogled mu je leden. Dimitrija je strah od njegovih očiju.

- Govori, reče najzad.

Polako shvata da ne sanja. Do sada bi se, ipak, probudio. Zatvori, pa otvori oči, ali se slika nije promenila. I dalje je stajao vezan pred Kondorom koji ga reže svojim ledenim pogledom.

- Govori!

- Šta, gospodine komandante, reče Dimitrije sada već siguran da ne sanja.

- to si i ko te je poslao?

- Znaš ko sam, gospodine komandante. Dimitrije Miljanić, dobrovoljac.

Kondor ustade, obiđe oko stola, pa mu priđe.

- Dobrovoljac jesi sigurno, ma ne znam čiji. Da li Alijin ili Klintonov.

- Ne razumem, gospodine komandante. Ja sam Dimitrije Miljanić.

- Ime oca?

Dimitrije ćuti.

- Govori! to ti je otac?

- Ja nemam oca, gospodine komandante, reče, a polako počinje da shvata šta se događa.

- Komandante, kaže Boško - obrezan je. Svojim očima sam video.

- Skinite mu gaće!

- Gospodine komandante! Objasniću...

- Ćut, dreknu Kondor, pa mu udari šamar.

Oseti kako mu obraz bridi, a rumenilo mu zahvati lice od poniženja.

Za tren mu otkopčaše kaiš na pantalonama, pa ih zajedno sa gaćama spustiše do peta.

- Eto, komandante, vidiš i sam kaže Boško.

Dimitrije obori glavu. Zna da je besmisleno da bilo šta kaže. Kroz glavu mu prođe slika onog dana kada su ga u Sarajevu sunetili.

Učini mu se da čuje zurle i bubnjeve.

- Damir beže na kuli seđaše, na kuli seđaše, odjekuje mu u ušima.

Vidi izbezumljenu Jelenu kako ga gleda dok on podignute glave kaže:

- Hoću da se sunetim, neću da budem neosunećeni krmak!

- Govori ko si, Turčine, trže ga Kondorov glas.

Ćuti oborene glave.

- Da ga likvidiramo, komandante, kaže neko.

- Ne. Još ne. Moram da znam ko ga je poslao i zašto je baš kod nas došao. Kondor se okrenu oko sebe, pa ga iz sve snage udari pesnicom u

stomak.

- Govori, Turčine!

Dimitrije se povi od bola, ali ostade na nogama. Sada je kasno da bilo šta kaže. Neće mu verovati.

- Govori, sunce ti tursko jebem!

- Ubijte me, reče.

Glas mu je bio čudan. I njemu samom nepoznat. Kao da se pomirio sa tim da će za koji trenutak umreti.

- I hoću, ali pošto mi kažeš ko te je poslao, besno će Kondor, pa ga još jednom udari u stomak.

Dok hvata vazduh shvata da nije ni Damir ni Dimitrije, ni Fazlić, ni Miljanić.

Prvo osunećen pa kršten, nije stigao ni tamo ni tamo. Shvati da mu sada neće pomoći ni Muhamed ni Hrist, jer je samo bespomoćni čovek kome život visi o koncu.

Kad uhvati vazduh, podiže glavu, pa pogleda Kondora pravo u oči. Video je u njima neku patnju. Nešto slično viđao je ponekad u Jeleninim očima.

Kondor se odjednom okrenu. Kao da nije izdržao njegov pogled. Ode za sto i sede.

- Boško, reče, - preuzmi ga ti. Mora da progovori.

- Ne brini ti, komandante. Progovorili su meni i tvrđi od njega.

- I nemoj da ga neka budala ubije dok ne saznamo zašto je došao.

***

Nikada Džek nije osetio takav strah. Po ponašanju ljudi koji su došli da ga odvedu kod tajanstvenog Švabe jasno mu je da je nešto krenulo po đavolu. Bili su neljubazni i kad su ušli u njegovu vilu i kad su ga uveli u salon sa purpurnom zavesom.

Čeka više od jednog sata, a purpurna zavesa još stoji.

Pokušava da sačuva mirnoću jer zna da ga Švaba gleda kroz zavesu.

Gleda ga i pušta da se muči. Hoće da ga psihički slomi pre nego što ukloni zavesu.

Kad zavesa nestade i kad mu vide lice shvati da njegov strah nije bezrazložan. Švaba je bio smrknut. Obrve mu se gotovo

spojile, a usne

stegle.

Dugo ćuti i gleda u Džeka, a njega podilaze hladni žmarci.

- Slušam, reče posle dva tri minuta.

Džek se nakašlja, pa reče:

- Sve ide po dogovoru.

- Kako to misliš, još više se smrači Švaba.

- Napravili smo kolone izbeglica, logore, ustalasali smo čitavu svetsku javnost.

- I? Kakav je rezultat?

- Čekamo šta će biti na pregovorima. U Parizu nisu popustili, popustiće sada u Rambujeu.

- Neće! - viknu čovek. Neće popustiti. A gde je vaša vojska? Nema je više. Uništili su je. Još se samo jedna grupa u nekoj planini tamo drži.

- U Ćićevici, reče Džek.

- Svejedno je meni koja je. Znam da su vas razbili, zašto bi sada popuštali na pregovorima? Sada mogu da kažu da terorista više nema i da je tamo na Kosovu mirno.

- Koliko ja znam moraju da popuste. Zaprećeno im je bombardovanjem Srbije.

- Ništa ti ne znaš. Ništa. Oni se na naše pretnje ne obaziru.

- Nemoguće, izlete Džeku.

- Moguće je. Ne veruju u naše pretnje. Nadaju se da će ih Rusija zaštiti, a i da veruju opet ne bi popustili. Znate li vi Šiptari u šta ste nas uvalili?

Džek ćuti.

- Nemaš šta da kažeš? Čitav svet možete u provaliju da povučete.

Švaba je hteo još nešto da kaže ali na stolu ispred njega zapišta telefon.

On podiže slušalicu.

Neko mu nešto govori.

- Ko, pita.

Pogleda prema Džeku. Džek shvati da taj razgovor ne treba da sluša, pa ustade da izađe. Švaba mu pokaza rukom da ostane, pa on ponovo sede.

Čovek potom spusti slušalicu, pa uključi interfon.

- Ja sam,raču se onaj poznati glas.

- I drugi pregovori su propali, reče Švaba.

- Preterali smo u zahtevima. Ne prihvataju.

- Onda idemo na rezervni plan.

- Teško će biti.

- Zašto?

- Rusi i Kinezi će staviti veto u Savetu bezbednosti.

- Ko je pominjao Savet bezbednosti? Ne interesuje me nikakav Savet bezbednosti, čoveče. Neće oni da vladaju svetom nego mi.

- Ne bismo smeli drugačije.

- Mora, strogo reče Švaba mršteći se. - Nazad se više ne može.

- Ipak...

- Ništa ipak. Neće valjda jedna šačica Srba da pobedi čitav svet.

- Moramo biti oprezni.

- Neću nikakvu opreznost. Razumeš li? Hoću da. bombardujete Srbiju.

Hoću za tri dana da ih vidim na kolenima, da mole.

- Da malo, ipak, razmotrimo neke stvari.

- Nema razmatranja.

- Ipak...

- Upozoravam te. Mi smo te tu doveli mi ćemo i da te smenimo. Neću nikakvu neposlušnost.

- Ali...

Švaba isključi interfon.

Na licu mu se video bes.

- Kukavica, reče za sebe. - Uplašio se nekakvog Saveta bezbednosti.

Pogledom preseče Džeka.

- Eto u šta ste nas uvalili.

- Učinili smo sve što smo mogli, reče Džek.

- Ništa vi niste učinili. Ništa. Vi ste jedan nesposoban narod. Sposobni ste samo da budete sluge i ništa više. U pravu su Srbi što vas toliko potcenjuju.

Džeku ovo nije bilo pravo. Htede nešto da kaže, ali uspe da se suzdrži.

- Nego, nastavi Švaba, - nisam te zbog toga zvao. Niste samo vi nesposobni no i ovi. I u njih sada sumnjam. A Srbi moraju da budu kažnjeni.

Za primer drugima. Da se još neko ne osmeli da nam se suprotstavi.

Džek shvati da nešto treba da uradi.

- Učinićemo sve što treba, reče.

- I ne morate, odseče Švaba. - Meni je svejedno.

Džeku se ovo ne dopade. Pomisli da će ih ostaviti na cedilu.

- Šta treba da uradimo, upita nesigurnim glasom.

- U jednom trenutku treba da sklonite vaše stanovništvo iz gradova i kosovske ravnice u planine.

- Zašto, iznenadi se Džek.

- Dovoljno je da znate samo to.

- Atomsko oružje, izlete Džeku.

Švaba ga smrknuto pogleda.

- Rekao sam da je za sada dovoljno da znate samo ovo. Ne preduzimajte ništa dok vam se ne javi. I ponavljam, meni je svejedno. I onako vas ima isuviše, a niste ni od kakve koristi.

Džek je hteo još nešto da pita, ali se ispred njega stvori purpurna zavesa.

***

- Srbiju će sravniti sa zemljom, čuje po ko zna koji put Robijev glas.

Čini mu se da ponovo oseća bolove u zglobovima ruku od onog konopca kojim su ga vezali muslimani za krst u Sarajevu. Vidi Jelenu razapetu na krstu pored njega i čuje malog Miloša kako plače.

Zbog ovog sećanja sve više mu se čini da je Robi govorio istinu.

Tada su u Sarajevu razapeli na krst njega, Jelenu i njenog oca, a sada izgleda pripremaju jedan ogroman krst na koji će razapeti čitav jedan narod.

Čini mu se da vidi taj ogromni krst. Toliko je veliki da para nebo, a na njega prikovani milioni ljudi.

Oseća gorčinu u ustima. Ni viskijem ne može da je spere. Najčudnije mu je što mu je glava bistra. Danima ga već piće nije uhvatilo.

Sumnja ga nagriza.

Možda Robi sa tim svojim ljudima i može nešto da učini?

Možda im istina o Srbima zaista treba?

Možda bi istinom mogli da zaustave pogrom nad tim narodom?

Pažnju mu skrenu mapa Evrope koja se pojavi na ekranu. Unapred je bio siguran da će opet saopštiti neku laž o Srbima.

Nije se prevario. Kamera posle Evrope pokaza Balkan, pa Srbiju i na kraju Kosovo. Na ekranu se potom pojavi dobro poznati komentator.

- Zločini Srba nad nedužnim albanskim stanovništvom, poče on - ne

prestaju. Pogledajte samo ove kolone izbeglica koje spas traže u Albaniji. Na samom kraju dvadesetog veka Srbi su, eto, izvršili pravi genocid...

- Znači, smislili su ponovo Markale, reče Majkl glasno.

Sada je ubeđen da je Robi u pravu. Medijska priprema pred napad na Srbiju uzima zamah.

Na ekranu se zatim pojavi slika unakaženih ljudi. Kamera ide od jednog do drugog i pokazuje detalje, dok komentator objašnjava šta se dogodilo.

- Ove se slike verovatno sećate, nastavlja komentator, - jer je to nemoguće zaboraviti. Verujemo da je sada svima jasno da su Srbi zlo seme čovečanstva. Zbog toga američkoj vladi i ostalim demokratskim vladama sveta postavljamo pitanje: Dokle će čovečanstvo trpeti to što Srbi čine i hoće li se naći neko da ih privede pameti milom ili silom. A kako se do sada u mnogo slučajeva pokazalo oni znaju samo za silu. E, pa vreme je da se sila upotrebi. Čekanja više nema -istrebimo zlo seme čovečanstva u interesu budućnosti svih ljudi na svetu...

- Moj Bože, glasno reče - pa ovo je poziv na genocid.

Ustade, krenu preko sobe, pa zastade. Nije znao kuda je pošao, pa se vrati i sede.

Jevrejima su podmetnuli da su ubili Hrista, pomisli, pa ih evo progone dve hiljade godina. Moj Bože, zašto hoće da unište Srbe?

To što se oni, Balkanci, između sebe ne podnose nije razlog da čitav svet izvrši genocid nad Srbima.

Ima tu nešto drugo. Nešto što oni koji hoće da ih unište skrivaju kao zmija noge. U pravu je Robi.

Tog trenutka shvati šta je malopre hteo.

Dohvati telefon pa pozva Robijev broj.

- Alo, čuje njegov glas.

- Robi, viknu glasno.

- Ti si, stari moj. Znao sam da ćeš se javiti.

- Otkuda znaš zašto te zovem?

- Znam. Bio sam siguran da ovakvom izazovu ne možeš odoleti.

- Pokvarenjak matori. Opet si mi postavio zamku.

- Nećeš se kajati, uveravam te.

- Reci mi, molim te, šta ti od mene očekuješ. Ipak mi nije dovoljno jasno.

- Nemoj telefonom, Majkl. Ajde da se vidimo.

- Kaži gde i kad.

- Svejedno mi je.

- Za sat kod „Indijanskog pera ".

- Dogovoreno, drtino matora.

Spusti slušalicu, pa oseti neko olakšanje. Kao da je uradio veliki posao, a nije ga ni počeo.

Pođe rukom prema flaši, pa se predomisli.

- Ne sada, Majkl, reče sam sebi. - Glava mora da ti bude bistra.

Oseti potrebu i da se obrije. Sav je zarastao u bradu, ne ide mu se tako iz kuće. Pogleda na sat. Ima vremena i da ode kod frizera.

Odjednom sam sebe nije mogao da prepozna. Za samo nekoliko trenutaka postao je ponovo onaj stari Majkl, pun energije, sa nesalomivom voljom.

Oseti da u njemu nešto zaigra. Kao onda kada je bio mlad, željan putovanja, slave.

Možda još, pomisli, nije dosegao svoj vrh u novinarstvu. Pulicerova nagrada mu je godinama za milimetar izmicala iz ruku. A što bi se, kaže sam sebi, uopšte borio za tu nagradu. Možda može da učini nešto što će nju daleko nadmašiti, nešto što će ostaviti traga u istoriji ljudskog roda.

Možda je ovo prilika da učini nešto zbog čega je vredelo protraćiti sve godine života.

***

Strah od mržnje koju je videla u očima dece kod Kule Vojinovića danima je ne napušta. Čini joj se da se toliko nije uplašila ni usijanog Safetovog noža.

Gledala je mržnju i u očima bosanskih muslimana, ali je sigurna da je ona bila potpuno drugačija. Ovo je nešto iskonsko, nešto što se, čini joj se, dobija rođenjem.

Jeza je hvata od te pomisli. Ako je tako, onda dečja duša nije „tabula raza".

Ovde je, izgleda, ta tabla ispisana još u majčinoj utrobi. Sada joj se čini da ništa oko sebe za protekle tri godine nije videla na pravi način. Pošto je rođena i odrasla u muslimanskoj sredini i živela u muslimanskoj porodici nije joj ni ovde ništa posebno bilo neobično. Smetala joj je užasna prljavština na

ulicama, u prodavnicama, svuda oko nje, pa je mislila da se kosmetski gradovi jedino po tome razlikuju od ostalih.

Tek sada primećuje da nije samo prljavština. Sve je drugačije, a najviše ljudi.

Sada oseća zebnju i kad izađe ispred kuće. Čini joj se da je iza svake kapije gledaju onim njihovim čudnim očima punim mržnje.

Ima osećaj da se i vazduh u Vučitrnu promenio. Jedva ga udiše. A nebo kao da se spustilo pa je pritiska i hoće da je uguši.

Boji se da ponovo ode do Kule. Ne plaši se njihovih kamenica, već očiju.

A mora da ode do Kule. Starica joj je rekla da traži u kući. Možda je mislila na najstariju kuću u kojoj su živeli

Vojinovići. Možda će jednog dana, tamo ispred Kule, razumeti šta joj Miloš u snu poručuje.

Pošto posle podne nahrani i uspava malog Miloša i zamoli Melaniju da oslušne ako se probudi, uprkos strahu od dečjih očiju, krenu prema Kuli.

Grad začuđujuće prazan. Gotovo nikog nema na ulicama, iako je prilično toplo za ovo doba godine.

Prilazeći centru naiđe na Ivanku. Ona je zbunjeno pogleda.

- Zar nisi otišla, pita.

- Kuda, začudi se Jelena.

- Bilo kuda, ali ovde nemoj da ostaješ. Ja sam decu odvela u Kraljevo.

Muž i ja smo se vratili da nešto stvari pokupimo.

- Ne znam. Ne ide mi se. Dimitrije je u vojsci. Nije pravo da ja odem, a on da ostane.

- Skloni onog malog, kukala ti majka. Miči dete odavde.

- Videću, reče Jelena i htede da pođe.

- A kuda si pošla? Ajde kod mene na kafu.

- Hvala ti. Idem malo da prošetam kroz grad.

- Šta ćeš da radiš, s nevericom je pita Ivanka.

- Da prošetam. Zašto se čudiš?

- Danas si našla da šetaš!

- Zašto ne? Toplo je.

- Vidiš li da žive duše nema u gradu. Znaš li ti šta to znači?

- Ne. Ne razumem.

- Razumećeš brzo. Idi kad si blesava, reče Ivanka, pa produži.

Jelena pogleda za njom. pa sleže ramenima. Čudna je danas, pomisli.

Stiže pred Kulu, pa stade. Opet ćute kamene zidine. Ništa ne može da dopre iz minulih vekova. Priđe uz sam zid. Gleda da u nekom kamenu možda nije uklesana neka poruka.

- Nešto mora da bude kao što je nekada bilo, čuje onu staricu.

Uzalud. Hladna kamena zidina samo podseća na propalo carstvo.

Možda bi trebalo da uđe unutra. Starica je rekla da traži u kući.

Ujutru će otići u opštinu. Moliće da joj otvore, da razgleda Kulu. Možda je vojvoda Miloš unutra nešto ostavio.

Odjednom se sa svih strana prolomi neki urlik. Nikada tako nešto nije čula.

Kao da je iz zemlje probio. Učini joj se da se zemlja pod njom zaljuljala koliko je taj urlik bio snažan.

Okrenu se. Ulicom koja vodi ka izlazu iz Vučitrna prema Prištini ka centru grada slivala se reka ljudi. Više zbunjena nego uplašena načini nekoliko koraka unazad, potom se okrenu i potrča prema malom trgu u centru.

Onaj urlik se ponovo začu sa svih strana Vučitrna.

Potrča iz sve snage, ali posle stotinak metara zapanjena zastade. I iz ulice koja vodi prema izlazu za Kosovsku Mitrovicu slivala se nova reka ljudi.

Za trenutak je zastala ne znajući kuda da krene. Okrenu se da pođe dole prema kamenom mostu, ali vide da masa dolazi i otuda.

Skamenjena stoji na trgu pored hotela.

Sada je tek shvatila o čemu je Ivanka govorila.

- NATO!

Urlik se ponovo prolomi. Sada ga je razumela.

- NATO! - grmnu ponovo.

Nije imala vremena ni da pomisli kuda da krene, a nađe se u masi koja je urlikala.

Moraš da se pribereš, govori sama sebi. Moraš da ostaneš mirna.

Znala je da iz te rulje živa izaći neće ako je prepoznaju, ako shvate da nije njihova.

Pomerala se stopu po stopu.

- NATO!

Ne zna koliko je dugo to trajalo. Činilo joj se da je prošla večnost kada se našla izvan mase.

- Majko Bogorodice, prošaputa. - Koliko ih samo ima, kao da su iz zemlje iznikli. Požuri sporednim putem prema kući

uplašena za Miloša.

- NATO, prolamalo se Vučitrnom.

***

Robi nije mogao da sakrije zadovoljstvo. Usta mu se razvukoše u osmeh, ustade iza stola i snažno ga zagrli.

- Takvog te volim, staro momče, razvika se usred restorana. Opet onaj stari Majkl. Opet će najlepše žene da te vuku za rukave.

Osmehnu se i Majkl.

- Sve u svoje vreme, Robi. Omatorilo se. Nisam ja više za to.

- Videćemo. Do prve prilike.

Sedoše. Kelner priđe.

- Dva viskija, reče Robi.

Majkl se osmehnu.

- Ja ne bih. Hoću da mi glava bude bistra.

- Donesite vi dva viskija, opet će Robi.

Kelner ode, a Robi ga opet potapša po ramenu.

- Ne napijaš se ti od viskija, no od tuge, a tugu danas na tebi ne vidim.

Majkl se opet osmehnu. Robi ga je zaista dobro poznavao. Nije postojala količina pića koja ga je mogla oboriti s nogu ako je normalnog raspoloženja.

- Robi, reci mi šta ti u stvari od mene očekuješ? Nisam te baš najbolje razumeo. Hoću sve, ali se pribojavam da posao ne bude besmislen. Možda, u stvari, verovatno, i ne postoji nikakva posebna mržnja prema Srbima. Pre će biti da se njima zalomilo, jer ovi naši ludaci uvek moraju negde da imaju neki rat.

Grešiš, Majkl. Ovo je nešto drugo. Nije ovo ni Koreja ni Vijetnam. Ovog puta su otvorili ratište u srcu stare Evrope. Na Balkanu, u kolevci civilizacije.

Za ove naše šizofreničare Balkan je isto što i Afrika. Ne uzbuđuje njih mnogo što je to u Evropi.

- Čekaj. A zašto su onda sve evropske zemlje uz njih? Neće samo Amerika napasti Srbiju, no i sve evropske zemlje. Tu nešto ima, Majkl. Čak će i slovenske zemlje, Poljska, Češka, pa čak i pravoslavna Bugarska biti uz

Ameriku. Razumeš li ti to? Znači, nisu u pitanju ni vera, ni nacija, nego nešto drugo.

- Daj, Robi, to je nemoguće.

Videćeš. U istoriji ljudskog roda se nije dogodilo da se gotovo čitav svet udruži da napadne jednu zemlju koja nema ni deset miliona stanovnika. Ne može to biti slučajno, Majkl. Hoću to da istražiš. Hoću da istražiš zašto zapadni svet hoće da uništi taj narod.

Majkla polako poče da napušta onaj zanos. Odjednom mu se opet učini da je sve to besmisleno.

- Kako ti to zamišljaš? Da pitam Klintona, ili englesku kraljicu, ili predsednika Francuske...

- Majkl, ni ja ne znam tačno kako ćeš, ali ja drugog čoveka koji bi to mogao da uradi ne znam osim tebe. Idi u Vatikan. Tamo se kriju sve svetske tajne. Odatle počni, pa vidi sam. Uostalom, prošetaj malo Evropom. Obiđi prijatelje. Obiđi Jelenu. Znam da je nisi zaboravio.

- Nisam. Takva žena se ne zaboravlja.

***

Ne zna koliko je vremena prošlo od kada su ga doveli u podrum.

Pomešala su mu se smrkavanja i svitanja, pa više ne razlikuje dan od noći.

Po ko zna koji put ponovo se osvestio na betonskom podu i ponovo iznad sebe video Boška. Igra mu njegov lik pred očima.

- Slušaj Turčine. Bolje ti je pričaj jadan, no da te ponovo dižem gore.

Dimitrije ćuti.

- Šta to kriješ, kukala ti majka, kad ovolike muke trpiš?

- Ubij me Boško, prostenja.

- Ma to ti bolan ne gine, no možeš da biraš. Priznaj, pa da te ubijem kao čoveka. Ako ne priznaš sve ću ti koske jednu po jednu polomiti.

- Čini šta hoćeš, prošaputa Dimitrije.

- Dižite ga.

Konopac kojim su mu vezane ruke ponovo se zateže. Vuče ga uvis. Oseti opet strašni bol u zglobovima ruku. Opet je visio obešen za ruke.

Više od bola u zglobovima razum mu muti žeđ. Iako je u podrumu hladno oseća vatru u stomaku. Čini mu se da će mu utroba izgoreti.

Boško kao da oseti njegovu žeđ, uze bokal, nasu čašu vode, pa mu je pruži.

- 'Oćeš vode?

Dimitriju čaša zaigra pred očima.

- Nećeš. Dobro. Kad nećeš, prosuću. Ja nisam žedan.

Lagano prosipa vodu iz čaše. Pušta je da curi na pod i da se žubor čuje.

Dimitrije više čuje nego što vidi vodu. Čini mu se da to Miljacka teče Sarajevom. Čuje joj žubor. Prilazi obali, hteo bi da u nju zagazi, ali se ona izmiče. Taman kad pomisli da će zagaziti, voda se povuče.

Zna da ponovo gubi svest. Poslednjim delićem snage otvara oči.

Boško to primeti.

- Šta je? '0ćeš vode?

Sada uze čitav bokal, podiže ga visoko, pa pusti vodu da curi.

- Vidiš, ima vode.

Odjednom zastade.

Pogleda ga u oči, pa reče:

- A što se mučiš toliko, crn kuko? Jado moj, niko zbog tebe tolike muke podnosio ne bi.

I Dimitrije njega gleda u oči. Čini mu se da uprkos mukama na koje ga je stavio u njima nema mržnje. Čak mu se na trenutak učini da u Boškovim očima vidi sažaljenje.

I Boško u njegovim očima primeti nešto čudno.

Dugo se gledaju.

'Ajde Dimitrije, ili kako se već zoveš, Mujo, Alija, Huso ili Haso, progovori bolan, ne budi lud. Čovek si. Žao mi te iako si Turčin. Nekako si drugačiji, iako si njihov.

Odjednom se okrenu, spusti bokal na sto, pa opet priđe Dimitriju.

- Mujo, jado, govori. Kaži ko te poslao i zašto, u očev grob ti se kunem glavu ću ti sačuvat? Govori, mrčo moj, i ti si Srbin kao i ja. Srbin si no ne znaš, kukala ti majka.

- Nisam Mujo, jedva izgovori Dimitrije.

- Onda si Alija.

- Nisam ni Alija.

- Huso, Haso, Meho, Latif...

- Spusti me. Reći ću ti.

Bošku se na licu vide olakšanje.

- Tako, luda glavo turska. Mlad si da ovako umreš, kukala ti majka tvoja.

Spustite ga.

Konopac popusti. Dimitrije pokuša da se dočeka na noge, ali ipak pade na kolena. Pokuša da se pridigne, ali nije imao snage.

Boško ga pridiže, pa mu podmetnu stolicu.

- Sedi Turčine. Sedi i pričaj.

- Bio sam Turčin, Boško. Bio sam više Turčin nego oni u Anadoliji.

- Kako bio, jado moj? Kako bio? I sad si Turčin, nesrećniče.

- Boško, veli Dimitrije, - pusti me da ti sve ispričam, a ako mi ne poveruješ čini šta hoćeš.

Boško ga opet sažaljivo pogleda.

- Pričaj, jado, pričaj.

- Bio sam Turčin, Boško. Zvao sam se Damir Fazlić...

Dugo je pričao. Boško ga je gledao čas razrogačenih očiju, čas s nevericom, čas sažaljivo.

- Dobro, jado moj, upita kad Dimitrije ućuta, - i da je tako kako kažeš, šta ti pade na pamet da se nazoveš Miljanić?

- To sam zaboravio da ti kažem. Fazlići iz Fazlagića Kule su poreklom Miljanići iz Bileće. Znali su i koji se prvi Miljanić poturčio. Samo sam vratio svoje staro prezime.

Ćute obojica. Boško ga pogleda, pa skrene pogled. Ustane, pa sedne.

- Ja bih ti, jado moj, možda i poverovo, ali Kondor neće. Kad si osunećen da te sam Hristos krstio kod njega bi ti džabe bilo.

- I Hrist je bio obrezan, reče Dimitrije ni sam ne znajući zašto.

- Ne laj pseto, skoči Boško. - A ja umalo da ti poverujem.

- Istinu ti govorim. Pročitaj u Svetom pismu ako mi ne veruješ. Jevreji su se obrezivali mnogo pre no što se islam pojavio.

Boško ga popreko gleda. Najradije bi pucao u njega, ali mu se čini da govori istinu. Vidi da ga ne laže, pa mu je krivo da je Hristos bio osunećen.

- Hoću nešto da te zamolim, Boško. Pošto mi ne verujete, znam šta me čeka.

- Znam i ja, kaže Boško, a nema snage da ga pogleda.

- Moja Jelena će me tražiti. Znam je. Ništa je ne može zaustaviti da ovamo ne dođe. Samo te molim, recite joj da sam poginuo od Šiptara.

Baš je htela da izađe i zovne Miloša da ruča, kad on otvori vrata i uđe.

- Došao si, srećo mamina, reče. -- Hajde da ručaš.

Miloš ništa ne odgovori. Jelena pomisli da je otišao u kupatilo da opere ruke, pa postavi ručak. Tek tada primeti da on snuždžen stoji ispred vrata.

Po izrazu njegovog lica videla je da mu se nešto dogodilo. Priđe mu i kleče ispred njega.

- Šta je bilo, srećo mamina?

Miloš ćuti.

Jelena ga pomilova.

- Kaži tvojoj mami. Šta je bilo?

Miloš grcajući hoće nešto da kaže.

- Oni... oni...

- Šta, sine? Kaži mami tvojoj.

- Oni neće da se igraju sa mnom.

Jelena ga opet pomilova po kosi.

- Ko, srećo, neće da se igra s tobom?

- Ljuan i Fatima.

- A zašto? Šta si im uradio?

- Ništa, mama. Kažu da sam ja škinja.

Jelena se sledi. Nije u trenutku umela ništa da kaže.

- Šta je škinja, mama?

- To je...

Zastade. Ne sme da mu kaže.

- To se oni šale s tobom, promuca.

- Ne šale, mama. Ljuan kaže da sam ja škinja i da će njegov tata da me zakolje. Jelena se prekrsti.

- Majko Bogorodice, pomozi nam, prošaputa.

Htela je nešto da objasni Milošu, ali nije ni sama znala šta. Zanemela gleda u dete.

- Šta je škinja, mama?

Tog trenutka nešto lupi u vrata. Preplašena dohvati Miloša i posadi ga na stolicu.

- Sedi tu, reče.

Podrhtavajući priđe vratima. Osluškuje. Ne čuje se ništa. Odškrinu ih i pogleda napolje. Ne vidi ništa. Ohrabri se, otvori i izađe. Na kapiji ugleda

čoveka sa kečetom, u gunju i belim čakširama. Gleda u nju i ćuti.

Noge joj zadrhtaše.

- E, šteta, reče čovek.

Gleda u njega. Ne razume o čemu priča.

- Šteta. Dobar pas bio.

- Kakav pas, promuca Jelena.

- Tvoj pas. Dobar bio. Šteta.

Primeti da on gleda u nešto ispred njenih nogu. Pogled joj skrenu prema zemlji. Ispred samih njenih nogu ležao je mrtav njihov Žuća. Preklan. Krv mu je još curila iz vrata.

Dah joj se oduze. Nije imala snage ni da vrisne.

- Šteta za pas, čuje onog čoveka. - Šteta. Ali za dete što može da bude šteta... Zemlja poče da joj se izmiče ispod nogu. Nasloni se na zid da ne padne.

Dok joj se mrači pred očima vidi onog čoveka kako se okreće i odlazi.

- Šteta za pas. Al, dete. Iiii....

***

Čovek koji ga je primio u biblioteci imao je na sebi mantiju kakvu nose katolički kaluđeri, ali Majkl nije mogao da odredi kakvo zvanje ima, jer to nikada po njihovim mantijama i kapicama nije mogao da zaključi.

- Očekujemo vas, gospodine Mičel, reče kaluđer pozdravljajući se sa njim, ali istovremeno izbeže da kaže kako se zove.

Gledao ga je sitnim zmijskim očima kao da je pokušavao da i pre nego Majkl bilo šta kaže shvati ono što mu neće ni reći.

Odmah mu je bilo jasno da ima pred sobom izuzetno nepoverljivog čoveka. Majkl htede nešto da kaže, ali ga on preduhitri.

- Šta možemo da učinimo za vas, gospodine Mičel?

Odgovor na ovo pitanje pripremao je od kada je pošao iz Njujorka. Od toga da li će u ovom trenutku biti uverljiv zavisi svo njegovo dalje istraživanje.

- Verujte mi, reče, - ni sam nisam siguran da li mi uopšte možete pomoći.

Ideja da dođem u Vatikan nije moja nego mog izdavača iz Njujorka. Od mene se zahteva da napišem knjigu o Srbima i objasnim zašto savremeni svet sa

njima ima toliko nevolja.

Čovek ga ponovo prodorno pogleda. Majkl je imao utisak da mu ništa ne veruje.

- Zanimljiva ideja, reče on. - Zanimljiva i dobra. A zašto mislite da vam mi ovde to možemo objasniti?

Majkl zna da sada ne sme da upadne u zamku koju mu je postavio.

- Nisam ni mislio da mi to neko ovde posebno objašnjava. Moj izdavač reče da imate jednu od najbogatijih biblioteka na svetu. Želeo bih da saznam nešto više o njihovoj prošlosti. Ono što ne piše u školskim udžbenicima.

- Istražujete prošlost, da bi razumeli sadašnjost, osmehnu se čovek zagonetno.

- Upravo tako.

- Onda moram da vas povedem kod nekog od ovih naših knjiških moljaca. Imamo jednog koji dobro poznaje istoriju Slovena. On može da vas uputi u literaturu.

Čovek kod koga ga je poveo imao je nešto više od šezdeset godina, omanji, suvonjav, a nosio je naočare sa velikom dioptrijom. Kroz ta stakla Majklu su njegove oči izgledale ogromne.

Dok fratar koji je Majkla primio objašnjava šta Amerikanac hoće, on ne trepćući bulji kroz naočare.

- Vi ste Amerikanac, znači, reče nekako više za sebe.

- Rođen sam u Njujorku.

- Jeste li katolik?

- Jesam, slaga Majkl, - mada iskreno da priznam nikada nisam bio neki vernik.

- Da, da. Kao i svi Amerikanci. Vama je tamo svaka vera ista.

- Nisam o tome razmišljao, gospodine.

- Ja bih da idem, reče fratar koji ga je doveo. - Više vam ne trebam. Do viđenja, gospodine Mičel. Ako vam nešto zatreba znate gde sam.

- Hvala vam, reče Majkl.

Čovek ode, a čičica ga ponovo prostreli kroz naočare.

- A znate li latinski i starogrčki, gospodine, pita, a na licu mu se vidi podrugljiv osmeh jer unapred zna odgovor.

- Ne, reče Majkl mirno.

- Da, da, opet će on podrugljivo. - Vi tamo u Americi ništa ne učite.

Hoćete da vladate svetom, a ništa o njemu ne znate.

- Iskreno da kažem, ja sam novinar. Nisam pretpostavljao da će mi ti jezici ikada trebati.

- Bez znanja tih jezika nećete mnogo uraditi, gospodine. Naravno, ukoliko nemate nameru da preko svega po novinarskom običaju samo ovlaš pretrčite.

Majkl oseća da mu stvar izmiče iz ruku, ali odluči da se lako ne preda.

- A da li bih mogao da vas zamolim da me bar uputite u tu materiju, da mi neke stvari kažete usmeno. Siguran sam da mnogo toga znate.

- Tipičan američki novinar. Drugi godinama kopaju po knjigama, a vi na tuđem znanju zgrćete novac i stičete slavu. Ne bi me čudilo i da tražite da vam to napišem i to na engleskom, a da vi samo malo preuredite i objavite.

Majkl vidi da je ovaj čovek zbog nečega nezadovoljan i sobom i životom, pa pokuša da ga odobrovolji.

- Ja, gospodine, samo molim za pomoć koliko je moguće.

- E pa, gospodine iz Amerike, moraćete malo i sami da se potrudite.

Pođite sa mnom.

Uvede ga u jednu omanju prostoriju u kojoj su se nalazili samo jedan sto i drvena stolica.

- Sedite, reče, pa nekuda ode.

Ipak si uspeo, staro momče, kaže sam sebi. Nećeš ostati potpuno praznih ruku. Čovek se ubrzo vrati sa jednom knjigom u ruci.

- Evo, gospodine iz Amerike. Prvo pročitajte ovo. Ovo je engleski prevod, nadam se da na svom jeziku znate da čitate.

- Zahvalan sam vam, gospodine, sačuva Majkl pribranost.

- Ova je knjiga pisana u šesnaestom veku na latinskom. Trebaće vam dva-tri dana da ovo proučite. Možete tu sedeti, niko vas neće uznemiravati.

Kad pročitate, ako budete imali neka pitanja, pokušaću da odgovorim.

Majkl uze knjigu.

„Mavro Orbini - Poreklo Slovena i razvoj njihovog carstva" pisalo je na koricama.

- Ali, gospodine, reče, - mene interesuje istorija Srba, a ne svih Slovena.

- Ne može ništa olako, gospodine. Da bi shvatili ko su Srbi morate znati ko su Sloveni. A videćete, svi Sloveni su poreklom Srbi. Srećan rad, gospodine.

Čovek nekuda ode, a Majkl otvori knjigu.

Poče da čita.

„Sloveni kao potomci Jafata, starijeg Nojevog sina, obitavaju najpre u Kilikiji i odatle se šire prema severnim i severozapadnim oblastima, dopirući do Britanije. Ta njihova ekspanzija nagoveštena je već u imenu pretka Jafata koje znači „širenje" (allargamento).

Rođeni ratnici Sloveni će pokoriti mnoge zemlje i narode.

Iz Skandinavije, oko 1460. godine pre Hristovog rođenja Sloveni se naseljavaju i šire po beskrajnoj Sarmatiji, pojavljujući se pod raznim imenima: Vepedi, Sloveni, Anti, Verli (Eruli), Alani (Masagoti), Hiri, Skiri. Sirbi, Daki, Svedi, Fini, Prusi, Vandali, Burgundi, Goti, Ostrogoti, Vizagoti, Geti, Genidi, Markomani, Kvadi, Poloni, Bosmi, Slezi i Bugari.

Nešto poznije iz sarmatskih ravnica Sloveni se raseljavaju u raznim pravcima. Ove strašne ratnike sa divljenjem opisuje na crnomorsku obalu prognani pesnik Ovidije. Od mnoštva njihovih naziva vremenom se izdvajaju tri najglavnija - Venedi, Anti i Sloveni, da bi na kraju preovladalo ime Sloveni kao opšti naziv.

Iz Sarmatije jedan ogranak prelazi u oblasti Baltika, a drugi se spušta u Podunavlje. O tim podunavskim Slovenima prvi je izvestilac Prokopije iz Ezarije, koji pripoveda o slovenskim plaćenicima u romejskoj vojsci i prikazuje ih kao odvažne ratnike, opisuje njihove običaje, govori o njihovim upadima u Trakiju i Ilirik. Malo docnije Sloveni zauzimaju Dalmaciju, Makedoniju, oblasti Venecije, Korušku, Istru, Norik. Oni pomažu Langobardima pri osvajanju Padove i Rima. Pobeđuju Avare. Njihov kralj Samo vodi borbe protiv Franaka...

Sorabi - ogranak onih koji stanuju u Gornjoj Meziji i koje Halkokondil naziva Tribalima - upadaju često u Turungiju i Saksoniju. Prapostojbina prvih i drugih Soraba, prema Pliniju, jeste oblast oko Azovskog mora (**Meoćbe raŠbe**). Odatle jedni pređoše u Meziju, a drugi u Luzaciju. Glavni gradovi ilirskih (Srba) Soraba su Samandrija na Dunavu, Nisa, Prizren (mesto Justinijana), Novo Brdo i drugi.

Sa lužičkim Sorabima Karlo Veliki vodio je teške borbe, u

kojima su izginuli **sorapski** kralj Ljubidrag i trideset hiljada franačkih ratnika. Posle sklopljenog mira sa Karlom Velikim Sorabi, predvođeni kraljem Draškom, prodiru u Dansku. Godine 934. oni ratuju sa Henrikom prvim...

Slavna prošlost Slovena, najmoćnijeg naroda na svetu, slabo je poznata iz dva razloga: nedostatak domaćih istoričara i njihova nesloga...

Od najstarijih vremena slovenski Goti poznati su kao ratnici.

Podelivši se, jedni odsele na jug i zauzmu Egipat (pominje ih Herodot), drugi krenu na zapad, a ostali na istok i zauzmu Skitiju.

Prema osvojenoj zemlji, dobiše ime Skiti. To se desilo još pre trojanskog rata, pošto u tom ratu neki Goti učestvuju i to na strani Trojanaca...

U stvari i Amazonke su slovenskog roda. Čuvena je Magrena, kraljica Amazonki...

Posle mnogih pobedničkih pohoda, Amazonke stižu na Kavkaz, tu se neko vreme zadržavaju i potom svojoj vlasti podjarmljuju Jermeniju, Galatiju, Siriju, Kilikiju, Persiju i mnoge druge zemlje...

Rimski carevi Klaudije, Prob i Kar bili su Iliri, Dioklecijan je bio Dalmatinac, Decije, Jovinijan, Valentijan, Valens i Gratije bili su poreklom panonci, car Aurelije potiče iz Mezije, carevi Galerije, Maksimin i Licenije bili su Dačani, car Maksimin je iz Trakije, sveti Jeronim je Sloven iz Dalmacije, romejski car Bes (Bosanac) je Sloven, Justinijan je takođe Sloven iz Prizrena, pape Gaj i Ivan četvrti potiču od slovenskih Dalmatinaca..."

***

Strah joj se u dušu uvukao. Razara je. Više se uplašila danas mrtvog psa nego onog dana kada su joj oteli malog Miloša. Boji se da će joj jednog dana i njega tako baciti zaklanog pred noge.

Zebe i zbog Dimitrija. Zlo sluti.

Sve joj se u glavi pomutilo.

Da je Dimitrije tu čini joj se da bi se odlučila da ode iz Vučitrna. Sada ne zna šta da čini. Ne može da ode, a njega da ostavi na kosovu.

Gleda u stari prsten na stolu. kao da od njega pomoć traži. Taj prsten je ovamo i doveo, ali joj sada nikakav odgovor ne daje.

Zuri u čudne znake na njemu pokušavajući da pronikne u njihovu poruku.

Ona plava svetlost iskri oko tajanstvenih znakova. Jelena omamljeno gleda u nju dok se širi i zahvata čitav prsten, a onda čitavu kuću.

U deliću sekunde kao da nešto blesnu.

.. .*Sedela je na brežuljku ispred svoje kuće u hladovini smokve.*

Oko nje nepregledna ravnica, a u njoj mnoštvo raštrkanih kućica i šatora.

Istovremeno je i srećna i tužna.

Srećna je što su svi koji tu žive njeni potomci, a tužna što ju je Jafat ostavio i Bogu otišao.

Sa setom se seća i starog Noja. Nisu mu verovali kad je počeo da gradi barku govoreći da će Bog na zemlju strašne vode pustiti i sve živo potopiti. I Jafat i njegova braća pomišljali su da je stari pameću pomerio. Gde je Bog baš njega odabrao da mu kaže kako će potopiti zemlju da zlo na njoj uništi. Sumnjali su u njegovu priču, ali niko to nije smeo da mu kaže, pa su mu svesrdno pomagali da barku načini.

Dobri stari Noje je osećao njihovu sumnjičavost, ali je ćutao i radio.

A kad vode provališe sa svih strana, samo je rekao:

- Bog zna šta čini. Morao je zlo da uništi.

Sa jezom se seti vremena pre potopa. Krave su telile telad sa ljudskom glavom, ovce jagnjad a koze jarad, a žene su rađale decu sa konjskim kopitama. Nije se znalo šta su ljudi, a šta životinje.

Mali su jedni druge i jeli živo meso polu ljudsko, polu životinjsko.

Oseća sada toplinu u ostareloj duši što je zlo za vazda ostalo pod vodom i što semeđu njenim potomcima ništa nije rodilo što nije ljudsko biće.

Trže je iz razmišljanja neka vika.

Oči je izdale pa ne vidi dobro, ali joj se čini da se prema njoj približava jedna grupa ljudi galameći zbog nečega.

Kad priđoše bliže učini joj se da poznaje Javanov glas.

Napreže se da bolje vidi. Odista ispred svih ide Javan, a grupa iza njega vodi jednog momka vezanog kononcem.

Hladno joj nešto zapara dušu.

Kad stigoše ispred nje stadoše. Svi ćute pognutih glava, osim onog vezanog momka. On gleda pravo u nju. Učini joj se da mu u očima vidi nešto što je u ljudskim očima viđala samo u ona davna vremena pre potopa.

Ona zebnja u duši preraste u strah. Uplaši se njegovih očiju.

- Šta je bilo , pita drhtavim glasom.

Javan podiže glavu. U očima mu zaiskriše suze.

- Ubio je, veli.

Pomisli da nije dobro čula. To je nemoguće. Zlo je pod vodom ostalo. Bog to ne bi dozvolio.

- Šta reče, sine, pita.

- Ubio je, ponovi Javan.

Onaj momak je i dalje drsko gledao u nju. Ona ga bolje zagleda. Ne može da se seti ko je, ali joj se po liku čini da po ženskoj liniji ima Hamove krvi. Zlo je samo kroz krv Hamove žene moglo da opstane. Nije slučajno stari Noje na njega prokletstvo bacio.

- Šta da radimo, majko, pita Javan.

Ne zna. Ne zna šta treba učiniti. Da je tu stari Noje on bi znao.

Njemu bi se Bog javio i rekao mu. Nikada se drugom nikom nije javio osim njemu.

Strah je sve više obuzima. Hoće li zlo ponovo nadjačati dobro u čoveku? Hoće li Bog ponovo morati da otvori izvore na zemlji da bi još jednom zlo potopio?

- Majko...

- Pustite ga, prošaputa.

- Ali, majko, ubio je brata!

Ona dugo gleda u Javana.

- A šta bi ti učinio, pita.

- Treba ga ubiti, reče neko.

- Ako ga ubijemo onda ćemo i mi učiniti zlo. Onda će nam se svima polako zlo u duše uvući, pa će biti kao nekada.

Svi pognuše glave. Odvezaše ruke opom momku.

- Idi i ne vraćaj se ovamo, reče ona.

Momak ih sve prostreli zlim očima, okrenu se i ode.

Pa licima svih videla je strah. Dogodilo se ono o čemu su samo iz priča slušali...

- Jelena! Jelena, šta ti je?

Vidi Melaniju kako preplašeno gleda u nju.

- Šta je bilo, pita.

Jelena ćuti. Ne ume ništa da kaže.

- Sva si se izobličila. Šta se dogodilo?

Jelena se zamisli. Zna da se nešto dogodilo, ali nije mogla da se seti šta.

***

Čuje kucanje na vratima.

Tako rano može da bude samo Melanija. Sigurno je mrzi da sama pije kafu.

- Uđi, reče ne ustajući od stola. - Otvoreno je.

Kucanje se ponovi, ali sada jače.

Melanija tako ne kuca.

Sa zebnjom ustaje da otvori vrata. Tako rano u kuću niko ne dolazi osim prvog komšije, a Melanija bi već ušla.

Kad otvori ugleda uniformu. U deliću sekunde pomisli da je Dimitrije pa htede da vrisne od radosti, ali vide lice nepoznatog čoveka.

- Dobro jutro, reče on.

Jelena se potpuno paralisala. Po licu čoveka koji je stajao na vratima shvatila je da joj dobar glas ne donosi.

Htela bi da pita je li živ, ali ne sme. Neka je nada u njoj da ipak nije ono najgore.

- Mogu li da uđem, pita čovek.

Ona ne ume ništa da kaže, samo ga propusti u kuću.

- Sedite, konačno drhtavim glasom izgovori i pokaza mu da sedne.

Čovek skide beretku, pa sede. Tog trenutka primeti strah na njenom licu.

- Ne bojte se gospođo, reče, još se ništa strašno nije dogodilo.

- Je li...

Htela je da pita je li ranjen, ali joj je reč zapela u grlu.

- Jeste li vi Jelena, pita vojnik.

- Jesam, drhtavim glasom odgovori ona.

- Jelena Vojinović?

- Jesam.

- Jeste li bili udati za Safeta Fazlića?

Pomisli da je neko od njegovih iz Sarajeva. Munjevito sa police dohvati pištolj i uperi ga u njega.

- Napolje, viknu.

Čovek se i ne pomeri.

- Nemate čega da se plašite, gospođo. Ja sam Srbin. Zovem se Boško.

- Šta hoćeš, pita ona, ali pištolj ne spušta.

- Je li vaš muž bio Safet Fazlić, ponovi on.

- Jeste, pa šta. Kaži šta hoćeš.

- Imate li vi sina Dimitrija?

Pištolj joj ispade iz ruke.

- Je li živ, vrisnu.

- Živ je, gospođo. Živ, ma neće dugo biti, ako nešto ne učinite.

- Ranjen?

- Nije ni ranjen, ali može još danas da bude streljan. Sve ću vam objasniti, ali vas molim da nikom ne kažete da sam bio ovde..

***

Ne može da zaspi.

Razmišlja da li se koreni mržnje prema Srbima nalaze u onim davnim vremenima o kojima piše Mavro Orbini.

Iz prvog poglavlja Orbinijeve knjige zaključio je da su najveću imperiju u istoriji čovečanstva srušili Sloveni, Srbi.

Možda im drugi narodi to i danas pamte.

Možda im nisu zaboravili da su nekada gospodarili čitavom Evropom, dobrim delom Azije i čitavom severnom Afrikom.

A možda neki zapadni narodi, poput Prusa, ne žele da ih išta podseća da su srpskog porekla. Ni jedan narod koji je promenio veru, naciju ili jezik ne

želi da se to zna. Video je to u onoj nesrećnoj Jugoslaviji. I većina Hrvata, muslimani i Makedonci dobro znaju da su Srbi, a ni po koju cenu to neće da budu. Hoće da se oslobode kompleksa manje vrednosti.

Oseća, ipak, da ovo što je iz one knjige saznao o praistoriji Srba ne može biti jedini razlog tolike mržnje prema njima. Ima tu još nečeg. Nečeg što možda samo vuče korene iz praistorije.

Moraće, izgleda, mnogo dana da provede u onoj maloj sobici u Vatikanu i da se ulaguje onom fratru punom zlobe.

Uze sa stočića beleške koje je pravio u Vatikanu da još jednom proveri da li je zaista i Aleksandar Makedonski bio Srbin.

Sam, u hotelskoj sobi, počinje da sumnja da možda to nije dobro zapisao, ili nije dobro ni pročitao. Moraće sutra još jednom čitavo ono prvo poglavlje da pročita.

Da je knjigu pisao neki srpski hroničar, ne bi je verovatno ni shvatao ozbiljno, niti bi se toliko bavio praistorijom Srba. Pisao ju je Italijan u čiju objektivnost nema razloga da sumnja.

A, opet, pita sam sebe, ako je tako, zašto se to skriva?

Zašto ni u jednom udžbeniku istorije na svetu to ne piše?

Oseća da bi možda odgovor na to pitanje otkrio i neke korene mržnje prema Srbima.

Orbini na jednom mestu, seti se, piše da Sloveni svoju istoriju nisu napisali jer su međusobno bili nesložni.

Da li su ostali narodi to iskoristili da istoriju skroje po svojoj meri?

Bila je duboka noć kada ga je san savladao.

Sanjao je Vandu, kraljicu Vandala. Jahala je na predivnom belom konju ogromnim prostranstvom. Vetar je vitlao njenu dugu crnu kosu.

Mnoštvo sveta ide za njom onim prostranstvom. I mnoge od njih je negde viđao.

Odjednom se slika promeni.

Vanda vitla sabljom jureći na belom konju, a hiljade konjanika za njom.

Neki čudni ljude beže ispred nje i njenih konjanika. U očima im se vidi strah.

I neke od njih je negde viđao.

Više puta se probudio, ali se san posle toga iznova vraćao.

Prekinula ga je zvonjava telefona.

Podigao je slušalicu i čuo Robijev glas.

- Matori. Kako ide, matori?

- A, ti si Robi. Hoćeš li ti svake noći da me budiš pre svitanja?

- Ustaj, ustaj. I po evropskom vremenu je svanulo.

Majkl pogleda na sat.

- Vidi, stvarno. Skoro je devet. Dugo nisam mogao da zaspim, a spustio sam roletne.

- Pa, kako ide?

- Zasada nije loše, no tek je početak. Videćemo.

- Javljaj mi kako napreduješ.

- Hoću, matori. Da se obučem, pa idem u Vatikan. Čini mi se da ću se načitati koliko u životu nisam.

Robi se smejao.

- Nije ni to loše. Treba ponekad ponešto i pročitati, a ne samo pisati. Ali to što tražiš verovatno nije u knjigama, ili bar ne u onima koje ćeš imati u rukama.

- Verovatno si u pravu, no od nečega moram da počnem. Zdravo matori, žurim u školu.

Pošto spusti slušalicu seti se noćašnjeg sna i vandalske kraljice.

- Bože, reče glasno, pa to je bila Jelena.

I Vandali su, piše Orbini, bili Srbi, zato je Jelenu sanjao kao Vandu. Njeni konjanici bili su Srbi koje je sretao u Bosni, zato su mu bili poznati. Seti se onih koji su bežali, pa se nasmeja. Među njima je bio i Klinton, Olbrajtova, njegove kolege koje je sretao u Zagrebu i Sarajevu kada je prošli put bio u Jugoslaviji.

Možda se oni, sinu mu, zbog nečega boje Srba.

- Jelena, kraljica Vandala, prošaputa.

Rad ovde iščita sve knjige koje mu onaj cinični fratar bude dao moraće u Jugoslaviju, da je potraži. Možda će mu ona pomoći da otkrije tajnu za kojom traga.

Skoči iz kreveta, na brzinu se istušira, obrija i obuče, pa ne svraćajući u restoran ni da popije kafu izađe iz hotela i sede u taksi.

Vratar ga na ulazu u biblioteku zaustavi.

- Izvolite, gospodine, reče ljubazno.

Objasni mu kod koga je pošao.

- Žao mi je, gospodine, uz osmeh reče vratar. On nije tu.

- Ali, molim vas, reče Majkl, ja sam juče bio ovde i dogovorio se da danas ponovo dođem.

- Žao mi je, gospodine, kratko i sada bez osmeha ponovi vratar.

- A gospodin koji je zadužen za štampu? Juče sam bio i kod njega. Mogu li njega da vidim?

- Žao mi je, gospodine.

Majkl tada shvati. Bez reči se okrenu i izađe.

Znao je da ovde više nema šta da traži.

Dugo je stajao na ulici razmišljajući šta da čini. U ovom trenutku jedino može da se vrati u hotel, pozove Robija i sa njim se dogovori. Možda će on imati neku ideju.

Dok je zaustavljao taksi imao je osećaj da ga neko posmatra. Otvori vrata taksija, pa zastade i okrenu se. Jedan čovek mlađih godina zaustavljao je sledeći taksi.

Majkl zatvori vrata, reče taksisti kuda da vozi, pa se okrenu. Onaj čovek uđe u taksi.

Bio je siguran da će ga pratiti do hotela.

Ispred hotela izađe, pa se ovlaš okrenu. Drugi taksi je stao na dvadesetak metara iza njega.

Kao da ništa nije primetio uđe u hotel, uze svoj ključ i ode u sobu.

Robi se nije iznenadio što ga čuje.

- Imaš problema, matori, reče.

- Izgleda. Izbacili su me iz škole, a dobio sam i društvo.

- Mora da si na nešto gadno nagazio.

- Po svemu sudeći, mada ne znam još šta je.

- Vrati se, Majkl.

- Ne mogu.

- Zašto? Ne rizikuj.

- Znaš me stari. Nikada ne odustajem, a ovo je tek sada izazov. A ima još jedan razlog što hoću da ostanem.

- Roji?

- Želim da vidim kraljicu Vandala.

- Šta kažeš?

- Hoću da vidim kraljicu Vandala. Sinoć sam je sanjao.

- O čemu to pričaš, Majkl? Nisi se, valjda, već napio. Pa tamo je još

jutro.

- Nisam, stari, ne brini. Ni kap popio nisam. Čak ni kafu.

- Pa ko ti je ta kraljica?

- Znaćeš kad bude vreme. Čućemo se, stari.

- Majkl, ipak se vrati.

- Neću, Robi. Čujemo se.

Još nije znao šta će da radi, ali je rešio da se u Ameriku ne vrati dok bar ne pokuša da sazna istinu o Srbima.

Pošto nije znao šta u ovom trenutku da radi odluči se da prošeta Rimom.

Možda će mu razgledanje drevnog grada pomoći da dođe do neke ideje.

Iako je u Rimu bio nekoliko puta opet ga iznova doživljava. Sada zbog potrage o istini o Srbima na neki poseban način. Čini mu se da i ostaci drevnog Rima kriju tu tajnu.

Dok razmišlja kojim putem da krene u dalja istraživanja uhvati sebe da stoji pred izlogom jedne knjižare koja je prodavala knjige na stranim jezicima. Htede da uđe, pa pomisli da je budalasto da u takvoj knjižari traži Orbinijevu knjigu koja je objavljena još početkom veka. Ipak uđe. Možda će ga bar uputiti gde da knjigu potraži.

- Izvolite, gospodine, reče jedna simpatična mlađa žena.

- Dobar dan, reče Majkl. Treba mi jedan savet. Interesuje me jedna knjiga objavljena pre skoro devedeset godina na engleskom, a autor je Italijan.

- Možda je ima u odeljenju antikvarijata, kaže žena. To vam je pa spratu.

Uz one stepenice, gospodine.

U antikvarnici ga sačeka jedan stariji Italijan.

- Šta mogu da učinim za vas, gospodine, pita na italijanskom.

Majkl je razumeo, ali ga ipak upita da li govori engleski.

- Kako da ne, gospodine, samo izvolite.

- Trebala bi mi knjiga Mavra Orbinija „Poreklo Slovena i razvoj njihovog carstva" na engleskom. Objavljena je početkom ovog veka.

- Samo da pogledam u kompjuteru.

Priđe kompjuteru, pa ukuca podatke.

- Žao mi je, gospodine, reče. - To izdanje nemamo. Imamo samo iz '51.

godine, i to objavljeno u Londonu.

Majkl se blago osmehnu. Italijan je očito shvatio da on želi baš to staro izdanje.

- Svejedno mi je, reče. Nije mi bitno kada je knjiga objavljena.

- Želite to izdanje, ponovo upita Italijan.

- Da, da, odgovori Majkl.

Antikvar uđe u separe, pa se brzo vrati sa knjigom u ruci.

Majkl plati, pa razgledajući knjigu izađe na ulicu. Odustao je od dalje šetnje. Želeo je da što pre nastavi da čita.

Zaustavi taksi. Ulazeći opet oseti da ga neko prati. Okrenu se i vide onog istog čoveka kako zaustavlja sledeći taksi.

- Izvinite, reče taksisti, pruži mu pet dolara, pa izađe.

Želeo je da se uveri da ga onaj čovek zaista prati.

Onaj taksi je stajao. Stajao je i Majkl i čekao.

Posle minut-dva odluči da stvar istera na čistac. Okrenu se i kao pođe.

Posle nekoliko koraka se naglo okrenu. Čovek je išao za njim. Majkl naglo krenu prema njemu.

Čovek se zbuni, zastade, okrenu se oko sebe kao da je od nekoga tražio pomoć. Baš kad htede da potrči Majkl, stiže do njega i uhvati ga za revere.

- Zašto me pratiš, reče besno. - Govori!

Čovek koluta očima.

- Mama mija, zavrišta.

Rekao je još nešto na italijanskom što Majkl nije razumeo.

U njemu je bes rastao. Izgubi kontrolu, što mu se retko i u pijanom stanju događalo.

- Za koga radiš, gnjido, viknu, pa ošamari čoveka.

On još glasnije zajauka, a Majkl ga ponovo ošamari. Radoznali Italijani počeše da se okupljaju i galame.

Majkl ih je čuo, ali nije na njih obraćao pažnju. Držao je za rever čoveka i tresao ga.

Umiri se tek kad shvati da mu ga je policajac iščupao iz ruku.

***

- Šta želite, gospođo, zaustavi je stražar ispred seoske škole u kojoj je bio smešten štab dobrovoljačke jedinice.

- Htela bih da vidim Dimitrija Miljanića, odgovori Jelena.

Stražar je čudno pogleda.

- Koga, pita dosta glasno.

- Dimitrija Miljanića, ponovi Jelena.

Stražar je sumnjičavo odmeri pogledom.

- A, ko ste vi, gospođo?

- Ja sam njegova majka.

On se trže, skide pušku sa ramena, pa je uperi u Jelenu.

- Milutine, viknu.

- Šta je bilo, dotrča Milutin.

- Pretresi je, reče stražar.

- A što jadan, vidiš da je naša?

- Pretresi je kad ti kažem. Veli da je majka onog Turčina. Jelena htede nešto da kaže, ali shvati da je najbolje da se sa njima dvojicom ne objašnjava.

Milutin zinu od čuda, pa reče:

- Opa! Došla maca na vratanca. A ja bi se zakleo da je Srpkinja.

Priđe Jeleni.

- Podigni ruke, bona, a za noge ćemo videti kasnije.

Ona opet ne reče ništa. Podiže ruke i pusti da je Milutin pretrese.

Milutin se posebno zadržavao oko njenih grudi.

- Dobro ih nosiš, nema šta, reče smejući se. - A onoj mojoj sise ko jaja na oko. Jelena i dalje ćuti.

Opipa je oko struka, zavuče ruku pod suknju, pa se ispravi.

- Nema ništa.

- Hoću kod komandanta, reče tek tada mirno Jelena.

- 'Oćeš i da nećeš, tako mi Boga, kaže Milutin. - 'Ajde, polazi.

Uhvati je za mišicu.

- I nemoj, bona hanuma, da bežiš. Moraću pucat.

Jelena mirno pođe sa njim prema ulazu u školu. Vodi je kroz hodnik, pa otvori jedna vrata.

- 'Ajde, ulazi.

Jelena uđe. Vide krupnog čoveka okrenutog leđima kako gleda kroz prozor.

- Šta je sad, upita on ne okrećući se.

- Komandante, ova žena kaže da je majka onog Turčina.

- Šta kažeš?!

Komandant se naglo okrenu. Nije skrivao iznenađenje.

Jelena ga dobro zagleda. Imao je oštre crte lica, orlovski nos, kratke brkove i prodoran pogled.

I on nju dobro odmeri pogledom.

- Je li to tačno, ženo?

- Jesi li ti komandant, pita Jelena umesto da odgovori.

- Ovde, ženo, ja pitam, a ne ti. Nego, govori. Jesi li ti majka onog Turčina?

- Ako si ti komandant ovoj vojsci, reći ću ti.

- Jesam. Ja sam komandant.

- Ja sam majka Dimitrija Miljanića, reče tada. - I nije on nikakav Turčin.

- Ja šta je, bona, no Turčin. Da je Srbin ne bi bio osunećen. No kazuj ko si ti. Ko je sad tebe poslao?

- Ja sam Jelena Vojinović. Izbeglica iz Sarajeva. Živim tu u Vučitrnu.

- Ene, kaže Kondor ironično. - Sve junačka prezimena. On Miljanić, a ti Vojinović. Što se bar ne dogovoriste kako se prezivate? Sad ćeš mi još i reći da ti je onaj Miloš Vojinović iz narodne pesme rod rođeni.

- I jeste, mirno će Jelena. - Moji su baš potomci Vojinovića iz Vučitrna.

- E, znao sam, tako mi Boga. Pravo si ti iz narodne pesme ovamo došla.

Ne znam samo ko te to nauči i ovamo posla. No znaću i to.

Šeta po sobi, pa zastade ispred nje i pljusnu joj šamar.

- Govori, dreknu, - inače ćeš da visiš o gredu kao i onaj tvoj sunećeni sin.

Jelena se zaljulja od udarca, ali uspe da se održi na nogama.

- Nisi ti nikakav komandant, viknu. - Da si komandant i Srbin ne bi ženu tukao! Kondor zastade iznenađen njenom drskošću. Gleda je u oči.

- Pogledaj me dobro, vajni komandante. Ja jesam Jelena Vojinović!

- Ženo, reče Kondor ledenim glasom. - Ili hoćeš da te zovem hanuma.

Govori hanuma što si došla. Ko te je poslao? Ovo je rat, hanuma. Ja takve streljam po kratkom postupku. Ovde sam ja i zakon i sud.

U Jeleni nešto prepuče. Razum joj se pomuti.

- Pa streljaj! Evo me! Streljaj! Ništa nisi bolji od bosanskih Turaka!

Kondor zaneme. Iskolači oči. Bes mu se na licu vidi, samo što ne eksplodira.

- Da joj ja ispunim želju, komandante, pita Milutin.

- I to odmah, procedi Kondor kroz zube. - I nju i onog Turčina iz podruma. Milutin dohvati Jelenu za ruku i povuče prema vratima.

- Ajde bulo, reče. - Sad ću ja tebe smirit.

Jelena mu se otrže, pa se okrenu komandantu.

- Ja bula?! Ja bula?! E, gledaj komandante ono što nikada nisi video!

Strže sa sebe jaknu i baci na pod. Milutin je ponovo uhvati za ruku, ali mu se ona opet otrže.

- Pusti me!

Rukama rastrgnu džemper, pa i njega baci na pod. Kondor i Milutin zanemeli gledaju šta radi.

U besu Jelena rastrže i bluzu, pa suknju i pusti je da padne na pod.

- Gledaj! Gledaj, komandante! Jesi li nekada ovo video?!

Kondor zaprepašćen gleda u polumesec na Jeleninom stomaku. Podiže pogled prema njenim očima, pa ga vrati na stomak.

- Gospode, ote mu se.

- Vidiš li, vajni komandante?! Ovo su mi muslimani u Sarajevu uradili.

Moj muž mi je usijanim nožem ovaj đavolji znak urezao! Jeste! Bila sam udata za Turčina! Dimitriju je otac musliman. Jeste, komandante. Moj sin se nekada zvao Damir Fazlić, a sada je Dimitrije Miljanić. Dobrovoljno je došao u tvoju vojsku. A sada streljaj!

Kondor, zbunjen, ne ume ništa da kaže. Podiže njenu jaknu sa poda, pa je ogrnu.

- Sestro, zamuckivao je. - Oprosti, sestro. Oprosti. Rat je.

***

Ne može da zaboravi Dimitrijev pogled. Njegove je oči proganjaju.

Videla je u njima osećaj krivice, ali i postiđenost. Znala je da su mu oči bile takve zbog onog dana kada su ga u Sarajevu sunetili. Tog dana je u njegovim očima videla mržnju. Sigurna je da se u njemu osećaj krivice javio zbog toga.

Ne može da se otme osećanju da je još nekada davno videla osećaj krivice u njegovim očima. Pokušava da se seti kada je

to bilo, ali ne uspeva.

kao da ima neku rupu u sećanju.

Dok se naprezala da se priseti učini joj se da je prošla kroz neku koprenu...

Vladislav je krio pogled.

- Ja sam kriv, prošaputa. - Da sam na vreme stigao otac bi bio živ. Odbranio bih ga od Kitajaca.

- Nisi ti kriv ništa, sine, kaže ona. Svarog je tako hteo.

- Čini mi se da nas je Svarog prepustio Crnom Bogu, majko, reče Vladimir.

- Nije, sine. Nemoj tako. - Svarog je jedini Bog i on neće dozvoliti Crnom Bogu da pobedi Belog Boga.

Kaže to, a u duši zebe. Vidi i ona da je Crni Bog postao nadmoćniji od Belog i da zlo na zemlji nadjačava, samo ne zna zašto to Svarog dozvoljava.

- Jači je Crni Bog i od Svaroga, izgleda, gnevno će Vladimir.

- *Nemoj to nikada ni da pomisliš, a ne da kažeš, sine. Seti se kako je otac govorio: I kada bi postajao neko između nas koji bi, zabludan, brojao bogove - želeći da ih odvoji od Svaroga - trebalo bi da bude prognan iz plemena, jer mi nemamo bogova izvan Svaroga, u kome su oni predstavljeni, pošto je Bog jedan i jedinstven u množini, i ne deli se i niko ne može da tvrdi da imamo puno bogova, jer Vrhovni ulazi u nas i mi ćemo biti dostojni.*

- *A šta su onda Perun i Svetovid, majko, podiže Vladislav pogled.*

- Oni proizilaze iz Svaroga, sine. Oni su vrhovno trojstvo. Veliki triglav.

- I pored svih njih Kitajci nam ubiše oca. I nas će pobiti. Niko preživeti neće.

- Hoće. Preživećemo.

- Kako, pita Vladislav. - Kako, kad su oni jači. Oni nisu ljudi no zveri. I liče na zveri onako crni.

Ona se zamisli. Bila je mala kada su se Kitajci prvi put pojavili. Došli su niotkuda, sa mora. Pričalo se da ubijaju i pale sve pred sobom. Tada je prvi put osetila strah. A kada je prvi put videla Mtajce strah od zla joj se za navek u dušu uvukao. Zlo se videlo u njihovim pogledima, na njihovim crnim licima. Mnogo puta se pitala zašto je i njih Svarog stvorio, ali nije umela da odgovori. Zna za priču da je u davna vremena praotac Noje prokleo sina Hama zbog zla koje je u sebi nosio. Možda su Mtajci

Hamovi potomci, kao što je njeno pleme od Jafata nastalo.

- Majko, trže je Vladislav. - Šta da činimo? Ti si kraljica. Ljudi umiru od gladi zbog suše, a Kitajci sve više s mora dolaze. Ono što ne pomre oni će pobiti.

- Neće, reče ona odlučno. - Otići ćemo.

Sinovi je pogledaše zbunjeno i s nevericom.

- ^da, pitaju uglas.

- Daleko. Što dalje od zla. Otići ćemo tamo gde nas zlo Crnog Boga ne može naći.

- Da ostavimo Inđiju, majko!

- Moramo. Inđija je prokleta zemlja. Zato je zlo Crnog Boga sa mora ovamo i došlo.

- A ako narod neće?

- *Oni koji neće ja im pomoći ne mogu.*

- A kuda ćemo, majko?

- Za suncem. Mtajci dolaze odakle i sunce dolazi, a mi ćemo za njim, tamo kuda odlazi.

- A da pokušamo da ih proteramo, majko. Da ih na more vratimo ili pobijemo. Ovo je naša zemlja.

- Ne možemo, sine. Zlo Crnog Boga je uzelo maha. Možda ga je Svarog pustio toliko jer hoće odavde da nas odvede.

- Naši ne umeju da ratuju kaže Vladislav. - Mtajci nas ubijaju kao muve.

- Sinovi moji, zreli ste ljudi, moramo otići što dalje odavde. Od danas ćete obojica biti kraljevi.

- Kako obojica?

- *Zar pored tebe žive, majko?*

- Čekajte. Ti si Vladimire mlađi. Ti povedi narod za suncem preko onog mora u koje sunce odlazi. Ti Vladislave povedi narod kopnom za suncem. Tako ćete obojica biti kraljevi. Zaustavite se gde vam najbolje bude, ali što dalje od Inđije.

- A ti, majko? Nećeš valjda da ostaneš?

- Neću. Ja sam vaša majka i kraljica. Povešću treću grupu tamo gde sunce nikada ne ide.

Sinovi je pogledaše zbunjeno.

- Šta ćeš tamo, majko?

- *Moramo tako. zna šta nas tamo kuda idemo očekuje. Bolje je da se razdvojimo da bar neko opstane. Ako Svarog tako bude hteo možda će se naši potomci negde i naći.*

- Ja bih više voleo da svi idemo zajedno, reče Vladimir. - Tebe bi narod najbolje slušao. Veruje ti.

- Verovaće narod i vama. Samo ne dajte da se zlo u ljudima pojavi, pa će vas slušati i verovaće vam. Nije zlo samo u Kitajcima.

I među našom braćom ga ima. I ne dajte da zaborave da su Srbi, od jednog pretka potekli. Ako se nekada sretnu da znaju da su braća. A kad vam najteže bude zabodite mač u zemlju, kleknite ispred njega i pomolite se Svarogu. Mač je krst, a krst je na nebu sa Svarogom. Ovaj svet gde smo sada je JAV, a iza nebeskog krsta je NAV, drugi svet. Kroz nebeski krst prelazimo iz ovog sveta u onaj.

- *Zlo se zlom ne može pobediti, čuje ga.*

Tog trenutka je bila sigurna, da je jednom iz JAV-a odlazila u NAV, da je bila sa druge strane nebeskog krsta.

- I upamtite, reče, zlo se zlom ne može pobediti.

Htela je još nešto da im kaže, ali je odjednom nešto povuče.

Prošla je kroz nebeski krst...

...Ona koprene nestade, a ona ponovo vide Dimitrijeve oči. Opet je imala osećaj da ih je negde nekada videla.

- Majko Bogorodice, prošaputa krsteći se. Šta mi se ovo događa?

***

Iz zatvorske ćelije u kojoj je proveo noć, stražar ga povede hodnikom, pa uz stepenice do jednih vrata.

Otvori vrata, pa reče:

- Sačekajte ovde, gospodine.

U prostoriji se nalazio jedan sto, a oko njega obične drvene stolice. Sede.

Nije znao šta čeka. Verovatno će ga odavde odvesti pred sudiju koji će mu odrezati kaznu zbog tuče na ulici. To se više nije dalo popraviti, pa se pomiri

sa tim da će verovatno koji dan provesti u rimskom zatvoru.

Posle desetak minuta vrata se otvoriše. Pojavi se čovek u civilnom odelu.

- Dobar dan, gospodine Mičel, reče i pruži mu ruku.

Majkl iznenađen ovom ljubaznošću ustade i prihvati pruženu ruku. Hteo je nešto da kaže, da se nečim opravda, ali je znao da je besmisleno. Uz to, još nije znao ni ko je čovek. Možda je iz američke ambasade, govorio je engleski sa čikaškim naglaskom.

Čovek sede.

- Sedite, gospodine Mičel.

Majkl sede ćuteći.

- Gospodine Mičel, o vama ne znam ništa osim da ste popularan novinar i pisac u Americi. Više i ne želim da znam. Ne želim da znam ni zašto ste došli u Rim.

- Gospodine, ja...

- Nemojte molim vas, gospodine Mičel. Nemojte ništa da mi objašnjavate. Evo vam vaš pasoš i novčanik. I za vas i za mene je najbolje da odete iz Rima.

- Ali, gospodine...

- Srećno, gospodine Mičel prekide ga čovek ustajući.

- Ali...

Čovek otvori vrata i izađe.

Majkl prilično zbunjen ustade.

Tek sada, kad čovek ode, učini mu se da je čudno izgledao. Bio je dosta preplašen.

Stajao je još nekoliko trenutaka razmišljajući šta se događa.

Možda će se još neko pojaviti na vratima.

Nije bilo nikoga. Uze sa stola pasoš i novčanik, pa izađe. Ni na izlazu iz zgrade policije niko ga ne zaustavi.

Nađe se na ulici. Zaustavi taksi i reče da ga odveze do hotela. Uz put se predomisli. Prvo će do antikvarnice da kupi još jednu knjigu „Poreklo Slovena i razvoj njihovog carstva".

Onu što je juče kupio ubacio je u taksi, a potom se potukao.

Antikvar nije mogao da sakrije strah kad ga je ugledao.

- Dobar dan, reče Majkl. - Juče sam ovde kupio Orbinijevu knjigu...

- Znam... znam, gospodine, zamuckuje antikvar. - Na žalost, više nemamo

ni jednu.

- Može i novije izdanje, svejedno mi je.

- Žao mi je, gospodine. Ono je bio jedini primerak.

- A da li...

Majkl je hteo da pita da li se knjiga može negde nabaviti, ali ga preplašeni antikvar prekide.

- Oprostite, gospodine, imam posla.

Tek tada Majkl obrati pažnju na njegov strah u očima. Pogleda mu ruke.

Drhtale su.

Sve je razumeo.

Bez reči se okrenu i izađe. Sede u taksi. Ćuti.

- Kuda sada, gospodine?

- U hotel, trže se Majkl.

Nije znao kuda bi drugo u ovom trenutku otišao. A i bio mu je potreban san.

Jeste da je u zatvoru imao krevet, ali mu gotovo cele noći san nije hteo na oči.

Recepcionar mu reče da ga je i sinoć i jutros zvao šef i poručio da mu se javi.

Dobri, stari Robi, reče u sebi. ^o da ima radar u glavi. Uvek oseti kada se nešto zbiva.

Pozva ga čim uđe u sobu.

- Zdravo, ja sam, reče.

- Opet si negde zaginuo, stari, kaže Robi, a Majkl mu po glasu oseti da je zabrinut.

- Prenoćio sam kod nekih prijatelja. Mrzelo me da se vraćam u hotel.

Robi za trenutak zaćuta, pa shvati.

- Da tvoji prijatelji nisu preterali u piću?

- Nisu, ne brini. Bili su krajnje korektni.

- Vraćaš li se ovamo, ili ideš kod Vande?

Majkl se nasmeja.

- Nije ono što misliš, stari. Vanda zaslužuje...

- Znam, znam, prekide ga Robi. - Šalim se. Stiže proleće biće kod nje interesantno. Sigurno ćeš preko Beča da obiđeš staru groficu.

Majkl zastade. Zna da Robi hoće nešto da mu poruči.

- Hoću, reče, iako nije razumeo. - Nisam je dugo video.

- Pa, zdravo matori. Javi se.

- Hoću, reče Majkl i spusti slušalicu.

- Stara grofica, reče glasno.

Setiće se dok stigne u Beč. Sada mora da se ispava.

Pogled mu pade na kofer. Učini mu se da ga nije tako ostavio. Otvori ga.

Stvari su bile ispreturane.

***

Bes i osećaj poniženosti su nestali, ali ga zglobovi na rukama još bole.

Vide se i tragovi konopca.

Možda bi sve što se dogodilo i zaboravio da nije video Jelenu. Njen pogled nikada neće zaboraviti. Nije morala da kaže ništa. Oči su sve govorile. Kao da je u njima bila sva ljudska patnja.

Primećivao je kod nje i ranije nešto slično, ali nije posebno na to mislio niti je baš razumeo. Sada mu se čini da shvata njenu patnju.

Sada zna da Jelenu muči to što on nije ni Damir ni Dimitrije, ni Fazlić ni Miljanić.

A Amira je negde tamo u Sarajevu. Ko zna šta sada misli o svojoj majci vlahinji.

Zna da je muči i Miloš. Raste. Pitanje je dana kada će tražiti da mu objasni zašto nema oca.

Jelenina patnja ga progoni i noću i danju.

Usamio se. Malo s kim razgovara.

A Boško stalno gleda da bude uz njega. Dimitrije vidi da i on ima osećaj krivice.

Iz razmišljanja o Jeleni i Bošku, opet ga trže Boško.

- Tuguješ, brate, veli.

- Ne. Onako sam se nešto zamislio.

- Nisi. Nisi onako. Duša ti pati. Vidim ja.

- A čija ne pati?

- Tvoja, čini mi se, ponajviše. No, ne mogu a da te ne pitam opet. Jesi li mi oprostio? Ja sam te prijavio.

- Znaš da jesam. Ti si me prijavio, ti si mi i glavu spasio.

- Hvala ti, brate. U duši mi je nekako lakše. Ajde, zove te Kondor.

- Šta hoće?

- Ne znam, ma vidim da je i njemu krivo. 'Oće da pukne od muke. U

životu se, više, nije toliko obruko kao pred tvojom majkom.

- Pusti, reče Dimitrije ustajući. - Bilo šta je bilo.

Dok ide prema štabu vidi Jelenine oči.

Moraće sa njom o tome da popriča. Čini mu se da će je rasteretiti ako joj kaže da se on zaista oseća kao Dimitrije Miljanić.

Zakuca na komandantova vrata.

- Uđi, čuje njegov glas.

Otvori vrata, pa reče:

- Zvao si me, komandante.

- Uđi Dimitrije. Uđi. Sedi.

On se snebiva.

- Sedi kad ti kažem. Šta si se skupio.

Dimitrije ćuteći sede.

- Ponosim se tobom, sine, reče Kondor ustajući. - Ni stariji i jači ne bi izdržali ono što si ti.

Dimitrije ćuti. Zna da ga zbog toga nije zvao, jer mu je to već rekao nekoliko puta.

- Hoću da me povedeš kod majke. Da je zamolim za oproštaj i da joj ponese m jedan poklon.

- Oprostila ti je ona, komandante. Znam ja moju Jelenu.
Kondor je šetao po sobi. Zastade.

- Izgleda da je mnogo voliš.

- Ko ne voli svoju majku?

- U pravu si, ma čini mi se da ti nju voliš na poseban način.

Dimitriju se ote uzdah.

- Duga je to priča, komandante.

- Nešto malo sam čuo. Zato i hoću da je bolje upoznam. Nije to obična žena. Tog trenutka se otvoriše vrata. Dvojica vojnika uvedoše jednog svezanog civila.

- Ufatili smo ovoga komandante.

Dimitrije ustade. Kondor se zagleda u zarobljenika.

- Ko je on, upita.

- Ko će mu ga znati. Probisvet ko i drugi. Ima američki pasoš, a šiptarsko ime. I samo ćuti.

- Progovoriće, reče Kondor, pa s mržnjom pogleda u zarobljenika.

I zarobljenik njega s mržnjom pogleda.

Oči su mu bile sitne, vučje, a iz njih je nešto sevalo.

- I šta kažeš, veli Kondor. - Neće da priča. Govorićeš ti šiptarčino i ono što te ne pitam. Neće ti sada pomoći ni Klinton ni ona jevrejska veštica koju su Srbi jebali dok je ovde bila.

Zarobljeniku iz očiju opet nešto sevnu.

- Ćivša none, škinja, reče.

- Šta veliš, jadan? Govorićeš ti meni srpski ne zvao se ja Milutin.

- Kaže: pička ti materina, svinjo, reče Dimitrije.

- Pa ti znaš šiptarski, začudi se Kondor.

- Znam. Ja jezik lako naučim. Kao da se za mene lepi.

- Vodite ga dole, odmahnu Kondor rukom. - Neka ga Boško ispituje, a ti Dimitrije prevodi. A sutra da me odvedeš kod Jelene.

***

Vraća se iz škole. Otišla je gajeći potajnu nadu da su učenici ipak došli, da će sve biti kao ranije i da će držati časove. Kako je u školi našla samo direktora, sada utučena nogu pred nogu ide kući.

Kad uđe u dvorište, začu Milošev smeh.

Sigurno se igra sa Melanijom, pomisli.

Dobro je što je budan, bar će je njegov smeh razgaliti.

Kad otvori vrata zastade iznenađena. Vidi Dimitrija kako na ramenima nosi Miloša, a Kondor sedi za stolom.

- Sine, ote joj se radostan uzvik.

Dimitrije spusti Miloša, pa je zagrli.

- Sine. Sine moj, ponavljala je, dok joj se u dušu toplina uvlačila.

- Vidi ko je došao, majko.

Jelena se odvoji od Dimitrija, pa pruži Kondoru ruku.

- Gospođo Jelena, reče on ustajući, - oprostite što ovako dolazim. Ne bih mogao da budem miran, a da vas još jednom ne zamolim za oproštaj.

- Sve sam vam oprostila istog dana, reče Jelena.

Pogledaše se u trenutku kada su jedno drugom uzeli ruku.

Oboje prođoše topli žmarci.

- Hvala vam, gospođo Jelena. Verujte mi da ne mogu da spavam zbog onog što sam vam učinio.

- Sedite. Sedite, gospodine...

- Kondor. Tako me zovu.

- To nije ime, reče Jelena.

- Nije. Ime mi je Vladimir. Ovi moji me tako zovu zbog ove moje nosine.

Nasmejaše se i on i Jelena.

- Dimitrije, što nisi izneo piće, sine?

- Sad smo ušli, brani ga Kondor.

Dimitrije donese piće, a Jelena stavi na šporet džezvu za kafu. Kondor i Dimitrije se ćuteći kucnuše.

Kondor oseti nelagodnost. Imao bi mnogo toga još da kaže, da se još jednom izvine, ali nema dovoljno reči.

I kafu pije ćuteći.

Ćuti i Jelena. I ona bi rado pričala sa ovim čudnim čovekom, ali ni ona ne ume.

- Gospođo Jelena, prekide Kondor ćutanje. - Imao sam toliko slobode da vam nešto donesem na poklon u znak pomirenja.

Kondor iz džepa izvadi jednu kutijicu.

- Najiskrenije želim da vam ovo poklonim. Molim vas da ne odbijete.

Jelena otvori kutijicu, pa iz nje izvadi srebreni lančić sa krstićem. Bio je neobičan. Nikada nešto slično nije videla.

- Ali, ja zaista, ne bih mogla ovo...

- Nemojte odbiti, molim vas. To i nije namenjeno vama. Znam da vam je u Sarajevu ostala ćerka. Nadam se da će ponovo kad-tad biti sa vama.

Jelena mu čudno nešto vide u očima. Duboko negde u njima uspela je da nasluti ogromnu patnju.

- Ali, ovo je isuviše vredno. Mora da je staro stotine godina.

- Starost je nepoznata. Nosila ga je i moja čukun baba, a pripadao je mojoj ćerki. Dajem ga vašoj ćerki.

Obori glavi. Na licu mu se pojavi grč.

Jelena htede nešto da kaže, ali videći njegovo lice odusta.

Nije morala ništa da ga pita. Sve je razumela.

On ustade.

- Sada moram da idem.

krijući poglede da mu ne vidi suze pruži joj ruku. Ona prihvati ruku sa obe i čvrsto je steže. Oseti njegov drhtaj.

- Do viđenja, reče Kondor i izlete napolje.

Dimitrije zagrli Jelenu, pa izađe za njim.

Jelena ostade sa osećajem topline na rukama.

- Ruka, šaputala je. - Njegova ruka.

Opet je osetila da nekuda odlazi...

... *Gleda u njegove prekrštene ruke. Čini joj se da još na svojim rukama oseća toplinu od njegovog poslednjeg dodira.*

Sagnu se iznad sanduka i pomilova ga po rukama. I iz mrtvih ruku oseća toplinu. Suze joj kaplju po njima.

Stanislav je uhvati za ramena.

- Nemoj majko, veli. - Otac je bio junak, a za junakom se ne plače. Nije sam poginuo. Vidi koliko ih je.

Ona se ispravi.

- Neću, sine, prošaputa. - Neću plakati.

Pogledom prođe po iskopanim rakama u raskvašenoj zemlji.

Stotine iskopanih grobova i drvenih sanduka. Oko njih hiljade zanemelih ljudi, žena, dece...

Slabo prolećno sunce probi se kroz oblake i obasja groblje. Svi pogledaše prema nebu. Sunčev zrak obasjao je samo groblje.

Kralj iskorači bliže grobovima, podiže ruke prema nebu, pa zavika:

- *Ovo je Svarogov znak. Hvalimo Svaroga, dedu bogova, jer je on princip božanskog plemena i poreklo svih večnih izvora koji teku leti i ne mrznu nikada. Onaj koji pije tu vodu biće napojen njom do dana kada ćemo doći kao Njegovi u doline nebeskih gora.*

Naša izginula braća su sada u dolinama Svarogovih gora.

Kralj spusti ruke, pa još korak priđe bliže drvenim sanducima i pokloni se izginulima.

Potom ponovo podiže ruke prema nebu, pa reče:

- Mi hvalimo i Boga Peruna, gospodara gromova i Boga bitke i

boja, koji ne prestaje da pokreće točak živih bića i koji nas vodi pravim stazama u boj i u veliku triznu ovih junaka i sve što je palo vodi u besmrtan život.

Kralj ponovo spusti ruke, pa pogledom pređe preko okupljenog naroda.

- Braćo, veli - prošlo je i hiljadu godina od kada nas je naša stara kraljica dovela ovamo iz proklete zemlje Inđije. Naši preci došli su ovamo bežeći od zla kitajskoga nadajući se da će u ovoj snegovitoj zemlji mirno živeti. Crni Bog doveo je Kitajce i ovamo na našu zemlju Sibiriju. Stotinama godina ginu naši najbolji junaci braneći Sibiriju, ali je zlo kitajsko toliko da se ne možemo odbraniti. Zato nas evo sada Svetovid obasja ovim suncem poručujući nam da napustimo i Sibiriju i krenemo za suncem.

Negde tamo su sinovi naše kraljice Vladislav i Vladimir odveli vašu braću. Vodiću vas kod njih, što dalje od zla kitajskoga.

Hiljade očiju gledaju u kralja. On oseti da će ga poslušati, pa još jednom podiže ruke prema nebu.

- Objavljujemo slavu Boga Svetovida jer je on Bog i jeste PRAV

i jeste JAV i njemu pevamo himne jer je on svetlost preko koje mi možemo da spoznamo svet koji vidimo i da

ostanemo u JAV-u. On nas štiti od NAV-a i njemu zato igramo i pevamo u slavu i preklinjemo našeg Boga jer on drži čvrsto zemlju, naše sunce i zvezde u svetlosti. Evo kako se naše srce kaje i mi se usuđujemo da priznamo naša loša dela da bismo bili hitriji u dobrim željama.

Svetovid će ispuniti našu želju da odemo za suncem kod naše braće.

Odjednom svi podigoše ruke prema nebu. Onaj zrak sunca utrnu, a začu se jaka grmljavina.

- Evo još jednog znaka braćo, zavika kralj. - I Svarog nam poručuje da krenemo za suncem. Veliki triglav je sa nama. To je velika tajna da je Svarog u isto vreme i Perun i Svetovid jer su to dva bića koja upravljaju zemljom!

Kad kralj ovo izreče svi spustiše ruke.

- A sada sahranite ove junake. Svakom njegov mač iznad glave u zemlju zabodite da Svarogov nebeski krst bude sa njima i da

lakše odu u doline nebeskih gora.

Ona vide kako se poklopac približava sanduku u kojem je njen gospodar.

- Čekajte, reče.

Sagnu se i poljubi ga u čelo, pa mu potom steže ruke.

Čitavim telom joj nešto prostruja...

Stajala je zureći u vrata kroz koja je izašao Kondor. Ruke su joj bile ispružene kao da nešto drži.

Osetila je snažno strujanje telom.

***

Dok se avion spuštao na bečki aerodrom oseti glad. Drugi dan je kako ništa nije jeo. Pomisli na svinjske kolenice i pivo. Seti se da nigde bolje kolenice nije jeo nego kod „Stare grofice".

Tog trenutka se osmehnu.

Matori pokvarenjak, reče u sebi. Da li je moguće da me toliko poznaje?

Uzaludno je satima razbijao glavu da shvati kuda ga Robi šalje, a bilo je toliko jednostavno.

Osećao je takvu glad da je na aerodromu jedva sačekao kofer. Odmah je seo u taksi i otišao kod „Stare grofice".

Dobri stari restoran je bio isti kao nekada. Oseća se u njemu dah prošlog, ili još ranijih vekova.

Livrejisani šef sale odveo ga je do jednog slobodnog stola. Odmah se tu stvorio i kelner, a Majkl zatraži kolenicu.

- Želite li aperitiv, gospodine?

- Viski. Imate li „čivas"?

- Naravno, gospodine.

Znao je da ne treba ništa da preduzima. Dovoljno je što je tu. Taj ko treba da ga nađe snaći će se.

Kelner stavi ispred njega viski. Majkl otpi gutljaj, pa ipak ne izdrža da ne baci pogled po sali. Hteo je da proveri sebe, da li možda može da predvidi koji će mu čovek prići. U restoranu su ljudi njegovih godina ili još stariji.

Nije mogao da nasluti ko bi mogao da bude Robijev čovek.

Stiže i kolenica, a niko mu nije prišao. Valjda će ga pustiti da prvo utoli glad, pomisli.

Uživao je u masnoj kolenici i pivu. Od Nemaca je naučio da uz kolenicu mnogo bolje ide pivo nego vino.

Završio je ručak i od kelnera zatražio još jednu kriglu piva očekujući da će mu neko prići.

Ispio je i tu kriglu, pa poručio novu, ali se ništa nije dogodilo. Polako ga stiže umor a pivo omamljuje, pa reši da ode u neki hotel, a da sutra ponovo dođe.

Zbog nečega taj Robijev čovek verovatno neće večeras da mu se javi.

Pozva kelnera, plati, pa ustade da pođe.

- Moj kofer, molim vas, reče.

- Vaš kofer je u taksiju, gospodine, reče kelner.

- Hvala, reče Majkl, stavljajući mu u ruku jednu novčanicu.

Na izlazu iz restorana sačeka ga jedan dežmekasti čovek i reče na engleskom:

- Izvolite gospodine, vaš taksi je tu.

- Hvala, reče Majkl i pođe za njim.

Sede na prednje sedište, a dežmekasti za volan, pa krenuše.

- Gospodine Mičel, kaže dežmekasti, ja sam ovde vaš domaćin. Rečeno mi je da vas smestim u jedan manji skroviti

hotel. Nije kao oni hoteli na koje ste navikli, ali ste tamo mirni.

- Mislite da sam u nekoj opasnosti?

- To ćemo tek da vidimo. Rečeno mi je da ste ovde samo u prolazu.

- Da. Hoću u Jugoslaviju.

- Žurite li tamo?

- Ne. Nije ništa toliko hitno.

- Onda bi bilo dobro da koji dan ostanete ovde. Dok sve ne bude pod kontrolom.

- Nemam ništa protiv. Volim Beč.

Čovek je dalje ćuteći vozio sporednim ulicama.

Posle petnaestak minuta auto se zaustavi.

- Stigli smo, gospodine Mičel. Ovde vam je rezervisan jedan manji apartman. Ako vam nešto zatreba u bilo koje doba dana ili noći ovo je broj mog mobilnog telefona. Ah, da. Umalo da zaboravim. Evo i vama jedan.

Tako i ja vas mogu uvek naći.

- Hvala, gospodine, reče Majkl i otvori vrata automobila.

- Gospodine Mičel, da li vam nešto treba?

Majkl zastade.

- Trebala bi mi jedna knjiga. Ne znam da li je ima u Beču.

- Nadam se da ima. Ovo je nekada bio centar Evrope.

- Da, osmehnu se Majkl. - Zaboravio sam. Ako ima u Rimu, mora imati i u Beču.

- Koja vam knjiga treba?

- „Poreklo Slovena i razvoj njihovog carstva" Mavra Orbinija, ali na engleskom. Govorim nemački, ali je knjiga nešto drugo.

- Naravno, gospodine Mičel. Dobićete je ujutru na doručku.

***

Amira je trčala Baščaršijom.

Raširila ručice i viče:

- Mamaaa!

Jelena hoće da joj potrči u susret, ali ne može da pomeri noge.

- Mamaaa! Dođi, mamaaa!

Zapinje iz sve snage, ali uzalud.

Pogleda prema zemlji. Sa zaprepašćenjem vide da su joj noge okovane.

Gleda, a jeza je podilazi. Noge uhvatio ogromni polumesec od užarenog gvožđa. Oseća kako joj noge gore. Čuje cvrčanje sopstvene kože.

- Mamaaa!

Zapinje iz sve snage da izvuče noge iz polumeseca.

- Ha, ha, ha, ha...

Taj smeh joj je poznat. Dobro poznaje taj glas.

- Ajde, kurvo srpska! Potrči, krmačo vlaška! Ha, ha, ha, ha...

Sada zna. To je Safet. On joj je noge okovao polumesecom.

- Jesi li rodila Muja od Doboja, krmačo vlaška?

Hoće da mu kaže da on nije Mujo nego Miloš. Miloš Vojinović, kao njegov slavni predak koji je srpskog cara čuvao.

- Uzeću ti ga, krmačo srpska! I njega ću da sunetim. Čitavo Sarajevo će na sunećenje doći.

- Mamaaaa, vrišti Amira.

- On će na Moravi džamiju podići i sve Srbe poklati. Neće više biti vlaških krmaka. Seme će vam moj Mujo od Doboja zatrti.

- On je Miloš!

Vrisnula je iz sve snage. Činilo joj se da se čitava Baščaršija prolomila.

Trgla se i iščupala noge iz usijanog polumeseca. Htela je da potrči prema Amiri, ali odjednom nestade Baščaršije. Nije bilo ni Amire. Nije se čuo ni Safetov glas.

Shvati da je u Vučitrnu, pa se od straha paralisa.

Da Safet nije ukrao Miloša?

Skoči iz kreveta, pa se nagnu iznad njegovog krevetića.

Spavao je mirno.

- Mamaaa!

Zastade zbunjena. Dečji glas se opet ču.

Ali, to nije Amira.

- Mamaa!

Spolja dolazi. Tek tada postade svesna da je svanulo.

Spolja se čuju još neki glasovi. Neka galama. Priđe prozoru. Na ulici se okupilo dosta sveta.

Šta li se to događa, zapita se.

Na brzinu se obuče i izađe. Gotovo sve te ljude poznaje. Komšije su.

Okupili se oko jednog kamiona. Iz kuće preko puta iznose stvari i tovare na kamion.

Priđe bliže da vidi šta se zbiva. Zna da u toj kući živi bračni par u poodmaklim godinama. Od Melanije sazna da je neko ko se iselio iz Prištine svratio i za njih.

- I kažeš, ostavio si kuću otvorenu, čuje razgovor.

- A što ću je, brate, zatvarat. Ko da Afrim ne može da obije bravu.

- A koji ti je taj Afrim?

- To mi je prvi komšija. Iz kuće jedan drugome nismo izlazili.

- I što mu ostavi kuću?

- Zato što sam avetan. Pametni su na vreme prodali. Dobijali su i po pet puta više no što im kuće vrede. Pametni s obogatiše, pokupovaše kuće po Srbiji, a ja sve nešto čekam. Sve mislim biće bolje. E, sad sam dočekao svoje bolje. Osta Afrimu kuća bez dinara. Dajte ljudi još to što imate, pa da krećemo.

- A koliko si mogao prodat kuću ranije?

- Afrim mi je nudio trista hiljada.

- Dinara?

- Kakvih dinara. Maraka.

- E, crni sine. Tolike pare.

- Tako mu je to. Kad je Afrim davao pare, ja nisam hteo. Sad došlo njihovo, pa meni Afrim kaže:

„Ti, komšija, da ideš, ovo je moja kuća."

Gledam ga ja, gledam, pa pitam:

„Kako tvoja, komšija, kad je moja?"

„Bila tvoja, kaže on, a sad je moja. Bilo vaše, a sad je naše. Bolje da ideš, komšija."

Ja ćutim. Ćutim. Znam kad ti Šiptar tako kaže da je đavo došao po svoje.

Ode glava začas. Ma nije mi za mene, no sam se za decu bojao.

Gledamo se tako nas dvojica. Vidim ja nije više to onaj moj dobri komšija Afrim. Iz očiju mu vidim da će nas poklati kao zečeve.

„Dobro, velim, komšija, daj trista hiljada, pa da idem."

„Nema", kaže on.

„Kako, pitam, komšija, nema?"

„Nema ništa, kaže. Nema ni trista maraka. Ništa. No da sutra ne omrknete ovde. Tako mi Boga, dobre sam duše, ne bih voleo da vam se što desi."

I evo. Sinoć potovarih što sam mogo, pa jutros put pod noge.

Svi zaćutaše. Pognuli glave i gledaju u zemlju.

Jelena se čudno oseća. Čini joj se da je ona u koži ovog čoveka koji se seli. Zna da joj se osećanje seobe na neki način poznato.

Vučitrn sa svim onim ljudima izblede...

... *Dokle god oko dopire prostrla se ravnica.*

Nikada nešto tako nije videla. Na jesenjem suncu sve se žuti i

rumeni. U staroj Sirbiji nešto tako se nije moglo videti.

Kralj sa konja rukom daje znak da svi stanu.

U daljini se vidi naselje. Ima ih još, tamo gde pogled jedva dopire.

- *Izgleda da smo stigli, gospodaru, reče neko.*

- Nadam se da nam je Svetovid pravi put pokazao, odgovori kralj. - Idemo dole, nazad se nema kuda.

Spuštaju se padinom prema onoj ravnici. Niko ne progovara.

Čuje se samo topot konja i škripa točkova. Neki pas povremeno zalaje. Iza njih se čuje rika goveda i blejanje ovaca.

Ona krišom pogleda sinove, kralja i ostale vojvode. Na svim licima je isti izraz -blagi strah od neizvesnosti.

Sigurna je da se svi pitaju ono što i ona: ko su ti ljudi dole u ravnici i kako će ih dočekati. Da li su to potomci sinova stare kraljice kod kojih su pošli?

Zanemela masa naroda približava se lagano onom selu.

Iz sela izlazi narod. Stoje i čekaju ih da priđu.

Kad stigoše na stotinak koraka do njih, kralj rukom dade znak da se stane.

Dugo ćuteći gledaju jedni u druge.

Ona primeti da niko od njih ne drži ni mač, ni koplje, ni strelu.

Iz naroda se izdvoji čovek zrelih godina sa kapom iz koje su štrčala dva volujska roga.

- Ko ste vi, pita.

- Srbi, odgovori kralj.

- Ako ste Srbi što nam dolazite pod oružjem?

- Tamo odakle dolazimo bez oružja se nikuda ne ide, odgovori kralj.

- A odakle dolazite?

- Iz Sirbije.

- I ovo je Sirbija. Da niste vi oni koje je stara kraljica odvela tamo gde sunce nikada ne ide?

- Jesmo.

-Pa kud ste pošli posle hiljadu godina?

- Bežimo od Kitajaca, a za suncem smo krenuli. Braću tražimo.

- Našli ste nas. Nas je kralj Vladislav ovamo doveo. A jesi li ti kralj?

- Jesam. A koliko vidim i ti si.

U njoj nešto zaigra. Bila je sigurna da njihovog kralja dobro zna.

- Sine, viknu...

- Bre, bre, Jelena,raču neki glas. - Imaš sin. Još ga imaš. Opet je bila u Vučitrnu ispred kuće u kojoj stanuje.

Pored nje je stajao onaj Šiptar koji joj je ubio psa. Pogledi im se sretoše.

U očima mu je videla da likuje.

- Oooo. Idu, a komšika. Ako, ako. Bolje u Srbiju, bolje. Jelenu je strah od njegovih očiju. Iste su kao u one dece koja su je gađala kamenicama.

- Takom Boga, i ti da ideš. Jel' ti imaš Miloš?

Jelena se okreće kao da traži pomoć.

- Ne, bre Miloš Vojinović, nastavlja Šiptar tiho. - Iiii. Kad to bilo. Iiii.

Jelena bi htela da uđe u kuću, ali joj nešto ne da. Stoji kao omađijana i gleda u Šiptara.

- Nema više Miloš Vojinović. Iiii...

Čovek se odjednom okrenu, pa nogu pred nogu krenu niz ulicu. Jelena gleda za njim, a mučnina joj u duši raste.

- Majko Bogorodice, prošaputa, - sve će nas oterati.

Sagnu glavu i ode u kuću.

Nije imala volje ni kafu da skuva.

Sede snuždena i zagleda se u prazno. Pita se zašto je uopšte ovamo dolazila kada će morati da ode. U ovom delu Vučitrna ostale su još samo tri četiri srpske porodice, i one će za koji dan otići.

Na Kosovu neće biti Srba, a ona je ovamo došla da bi oni ostali.

Odjednom se seti da okrvavljenog vojvodu Miloša dugo nije sanjala.

Uplaši se.

To na dobro ne sluti. Nije razumela njegovu poruku, a on je shvatio da je za sve kasno, pa ga noćima nema. Shvatio je da je gotovo.

- Gotovo je, sele...

U ušima joj odzvanja Radmilin glas.

Mora da ode u crkvu i zapali sveću za njenu dušu.

- Sele, pa ovo su znaci Veda!

Skoči.

- Majko Bogorodice, kako se nisam setila, viknu glasno. Prsten!

Sakrila ga je još prvog dana kada je iznajmila ovu kućicu u Vučitrnu. Da nikom ne bude na oku, za svaki slučaj. I ona starica je rekla da traži u kući.

Možda će joj prsten kazati šta treba da učini.

Podiže dušek od svog kreveta i izvadi drvenu kutiju.

Prsten je potamnio. Seti se kako ga je Radmila onda u Koviljači ribala pastom za zube.

Uđe u kupatilo, uze pastu i četkicu za zube, pa poče da ga riba. Prsten ubrzo sinu. Oživeše čudni znaci na njemu.

Zuri u prsten nadajući se da će sa njega shvatiti šta je Miloš hteo da joj kaže.

- Nešto mora da bude kako je nekada bilo, čuje ponovo onu staricu.

Možda...

Istrča napolje. Onaj kamion je taman polazio, a okupljeni ljudi se razilaze. Melanija primeti da je uzbuđena.

- Šta je Jelena? Šta se desilo?

- Ništa. Ništa se nije desilo. Molim te pripazi na Miloša. Još spava. Brzo ću ja.

Melanija nije imala vremena da je bilo šta više pita. Jelena ode gotovo trčeći.

U opštini su joj obećali da će joj danas oko podne otvoriti kulu Vojinovića, ali ona nije mogla da čeka. Daleko je podne. Mora odmah do kule. Možda kula ne može ništa da joj kaže dok ne donese prsten.

Zadihana stiže do starog kamenog mosta.

Ispod njega, čula je ovde, do pred samu kosovsku bitku tekla je Sitnica.

Turci su je noć uoči boja pregradili i skrenuli da bi zavarali srpsku vojsku.

Tako je most Vojinovića ostao na suvom.

Vekovima.

Gleda u most. Prvi zraci sunca pali na njega, pa nestvarno izgleda. Kao da je sa neba doleteo i tu ostao da vekuje.

Uhvati sebe da drugačije zagleda most. Stalno je nešto odvodilo kod Kule, a na mostu se nikada nije mnogo zadržavala. Jutros joj drugačije izgleda.

A možda...

Možda je u mostu tajna.

Žmarci je podiđoše kad zakorači na njega.

Stade na sredinu, pa izvadi prsten iz džepa. Pred očima joj igraju oni znaci.

Stapaju se jedni u druge, pa opet kao da od nekuda izranjaju. Iz znakova poče da izbija ona svetlost koju je videla kada ga je pronašla u kući Fazlića u Fazlagića Kuli. Plava svetlost širila se sa prstena. Prvo je obasjala most.

Učini joj se da vidi Sitnicu ispod mosta. Ogromna je kao i most. Čuje je kako žubori.

Nešto joj Sitnica govori.

Kroz njen žubor neka poruka dolazi. Napreže se da čuje.

- Srbi su...

Ima još nešto. Još nešto Sitnica kaže. Njen žubor prerasta u huk. Kao da je planinska reka, a ne kosovska ravničarska. Huči Sitnica, svo Kosovo odjekuje.

- Srbi su...

Mora da čuje i ono drugo.

Napreže uši i gleda u prsten.

Odjednom...

Ne može da poveruje.

Pročitala je.

Na prstenu je pisalo: Srbi su majka.

Ču sada i Sitnicu:

- Srbi su majka!

Plava svetlost se vinu prema nebu.

Pogled joj ode za svetlošću.

- Srbi su majka, učini joj se da čuje glas iz svetlosti.

- Majko Bogorodice, prošaputa krsteći se. - Šta to znači?

Odozgo zagrme. Nikada takvu grmljavinu nije čula. Gleda u nebo, ali ništa ne vidi. Samo se čuje grmljavina.

- Opet ništa ne razumem, šapuće.

Začu vrisku. Iz stotina hiljada grla. Vriska se stopi sa grmljavinom u jedan huk, a iz kosovske ravnice preko mosta nagrnu neki narod.

Htede da se skloni, ali shvati da je oni ne vide. I ne osećaju je. Prolaze

kao senke.

Zna da su to Srbi, njen narod. Oseća to.

Ne zna samo kuda odlaze.

Gleda za njima. Kad pređu most nestaju.

Kad svi odoše primeti da svuda okolo, do samog mosta stoje neki ljudi.

Muškarci imaju bele kečiće na glavama, žene do očuju zabrađene u marame, a deci užagrile oči. Odjednom vidi da nisu samo u Vučitrnu. Svo su Kosovo pritisli.

Jeza je hvata. Čini joj se da su svi njihovi pogledi u nju upereni. Oseća da je pogledima seku na komadiće.

- *Jelena!*

Dobro joj je poznat taj glas. Trže se i okrenu.

Ugleda Miloša na konju. Iskrvavljen kao u svakom snu. Jaše kroz masu prema njoj. Šiptari se u strahu sklanjaju ispred njegovog konja.

- Jelena! Jesi li razumela Sitnicu?

- Nisam! - viknu.

Hoće da se vrati!

Miloš odjaha kroz masu Šiptara i nestade. Kako on zamače Šiptari se osokoliše.

- Bre, bre, nema više Miloš, vikali su.

- Miloše, viknu Jelena.

Već je nestao. Nije je čuo.

- Nema Miloš, ima NATO!

- Miloše, vrisnu Jelena.

Odjednom sve nestade.

Bila je sama na starom kamenom mostu. Ispod njega nije bilo Sitnice.

- Nešto mora biti kako je nekada bilo!

Sitnica. Hoće da se vrati. Mora poteći ispod starog mosta.

***

Zarobljenik je bio mnogo tvrđi nego što su Kondor i Boško očekivali.

Šiptari koje su ranije hvatali progovorili bi ili odmah, ili posle najviše dan-dva. Njihova hrabrost bi nestajala čim bi ostali sami, pa bi govorili i ono što ih ne pitaju.

Ovaj je bio potpuno drugačiji. Trpi sve i ćuti.

Kondor pomišlja da ga preda redovnoj vojsci, ali zna da će oni iz njega još manje izvući. Na vratu su im razni belosvetski posmatrači i lažni humanitarci, pa će ga ili pustiti ili izvesti na sud pa osloboditi. A ima predosećaj da zarobljenik nešto krupno krije.

Dimitriju ga žao. Ne može da gleda šta Boško od njega čini.

- Ako bude hteo da govori zovi me, obično kaže, pa izađe napolje.

Kondor ga tako nađe oslonjenog o zid škole i zamišljenog.

- Šta radiš tu, pita ga.

- Ništa, slaga Dimitrije. Izašao sam malo na vazduh.

- Onaj još ćuti?

- Ćuti. Ni reči.

- Hajde da ga vidim još jednom.

Uđoše u podrum.

- Iseći ću te na komade, sunce ti šiptarsko jebem, čuju Boška kako arlauče. -Nećeš ti mene zajebavat!

Zarobljenik visi rukama obešen o gredu za koju je Boško vešao i Dimitrija.

Glava mu klonula na grudi.

Boško ih nije primetio kad su ušli. Peni od besa.

- Živa ću da te zakopam u zemlju!

- Šta je, Boško? Ne vredi?

- Ne vredi sunce mu šiptarsko jebem. Ni reč da progovori. Samo mi ponekad kaže škinja. Zaklaću ga, komandante, tako mi Boga. Ne mogu da trpim da mi to kaže.

Kondor priđe zarobljeniku, pa mu podiže glavu. On otvori oči. Dugo se gledaju. Ispituju jedan drugoga.

- Ne vredi, reče Bošku. - Likvidirajte i zakopajte da ne ostane trag.

Okrenu se i pođe napolje.

- Stani, odjednom reče zarobljenik na engleskom. Kondor se okrenu. S

nevericom gleda u njega.

- Šta kažeš?

- Rekao sam da staneš.

Kondor se vrati. Stade ispred zarobljenika. Dugo se gledaju ćuteći.

- Hoću da govorim, reče zarobljenik.

- Spustite ga, kaže Kondor.

Boško popusti konopac. Zarobljenik se jedva dočeka na noge.

- Daj mu stolicu, pa on sede. Pogleda Kondora u oči.

Boško mu podmetnu stolicu.

- Jesi li ti ovde glavni?

- Jesam, odgovori Kondor.

- Govoriću. Reći ću sve ako mi obećaš da ćeš me posle prebaciti do mađarske granice.

Kondor nije uspeo da sakrije iznenađenje.

- Odjednom si rešio da progovoriš. Čudno.

- Ipak mi se živi. Neću da umrem zbog vaših balkanskih budalaština. Oni koji su me ovamo poslali ostaće da žive, a vi ćete mene zakopati negde da mi se ni trag ne može naći.

- Blefiraš da dobiješ na vremenu.

- Ako budem lagao lako ćeš proveriti.

- A kako ti meni možeš da veruješ? Kako znaš da te kad sve kažeš ipak neću ubiti?

- Nećeš. Znam te.

- Znaš me? Siguran sam da me nikada nisi video.

- I nisam.

- Pa, kako me onda znaš?

- Video sam ti sve u očima. Ako daš reč možeš samo mrtav da je ne ispuniš.

Kondor zaneme. Zato nije mogao da izdrži njegov pogled. Za to ga je onako prodorno gledao.

- Daješ li reč?

Kondor je razmišljao. Možda on i nema šta da kaže no hoće glavu da sačuva. Zarobljenik to oseti.

- Važno je, reče. - Važnije nego što možeš i da pomisliš.

- Lažeš.

- Ako lažem, proverićeš. A ako to nije važno, tvoja reč ne važi.

- Toliko si siguran?

- Jesam.

- Imaš moju reč. A sad govori.

- Ima li iza Kosovske Mitrovice jezero na reci Ibru?

- Ima.

- Došao sam da, ukoliko bude trebalo, srušim branu. Ja sam specijalista za eksplozive takve razorne moći kakvu ne možete ni da naslutite.

- Lažeš. A gde ti je eksploziv?

- Dolazi drugim putem. Ne misliš valjda da ga nosim sa sobom.

- Ipak lažeš. Ako srušiš branu čitavo Kosovo će biti sravnjeno sa zemljom. Stradaće i Šiptari.

- Neće. Na vreme će se skloniti u brda. Kondor ga podozrivo gleda.

- A šta ti znači ono: ako bude trebalo?

- Ako ne bude naše, da ne bude ni vaše.

- A kako da proverim da ne lažeš?

- Pošalji ovoga što zna i šiptarski i engleski. Mene tamo niko lično ne poznaje. Neka ide umesto mene.

***

Zaspao je čitajući knjigu Mavra Orbinija.

U san mu je ponovo došla Jelena. Ovog puta nije bila kraljica Vanda no kneginja Milica.

Nosi na licu neizmernu tugu zbog pogibije na Kosovu. Šeta dvorom kao da lebdi. Lagana je kao zrak sunca. Svi se pred njom klanjaju.

Odnekuda se stvori turski car Bajazit. Grub, divalj. Očima strelja srpsku kneginju.

Ona ponosito stoji ispred njega. Nije se uplašila. Mirno gleda krvožednog Azijata.

- Neću ti zemlju spaliti, kaže joj Bajazit, - ako budeš plaćala porez i ako mi daš Oliveru.

Na kneginjinom licu se pojavi zabrinutost.

- Koju Oliveru, pita s nevericom.

- Oliveru. Tvoju ćerku.

- Šta će ti Olivera pored onolikog harema? Čula sam da imaš stotine

žena.

- Daj Oliveru ili ću sve živo sabljom iseći, a zemlju spaliti.

-Čestiti care, pa Olivera je još dete. Nema ni deset godina.

- Ako je dete. Bolje da raste kod mene nego kod tebe. Kneginja kleče na kolena i sklopi ruke pred Bajazitom.

- Ne uzimaj mi dete, čestiti care. Traži šta god hoćeš, samo mi dete ostavi.

- Rekao sam, dreknu Bajazit.

Kneginja klečeći htede još nešto da kaže kad se pojavi Olivera. Zaista je dete.

- Ići ću ja, majko, reče dečjim glasom. Bolje ja jedna da stradam nego čitav narod.

Devojčica se okrenu, pa priđe Bajazitu.

- Idemo, strogo reče on.

- Ne, vrisnu kneginja. - Ostavi mi Amiru!

Majkl sada vidi da je to stvarno Amira. Poznaje je iako je nikada nije video. Bajazit sa Amirom nekuda odlazi uz udaranje bubnjeva i pištanje zurli.

- Ne, viknu. - Ostavi Amiru!

Budi ga sopstveni povik. Sve je nestalo. Nema turskog cara ni srpske kneginje, ali se ona buka čuje. Još udaraju bubnjevi i pište zurle.

Pomisli da ta buka dolazi spolja, a onda shvati da zvoni telefon. Pogleda na sat. Znao je da u ovo doba može jedino da ga zove Robi. Opet je zaboravio koliko je sati u Evropi.

Podiže slušalicu, pa ne čekajući da Robi bilo šta kaže, viknu:

- Pobogu, čoveče, znaš li ti koliko je ovde sati!?

- Izvini, matori, opet sam zaboravio. Hajde spavaj, čućemo se kasnije.

- Spavaj! Nervira se Majkl. - Kako sad da spavam, kad si me probudio?

- Ne ljuti se na matoru budalu.

- Ma ne ljutim se, samo sam malo umoran.

- Jesi li zaginuo negde?

- Ne. Nisam iz sobe izlazio, čoveče.

- Pa, od čega si onda umoran? Ti si umoran samo kad prepiješ.

- Čitam knjigu.

- Onu knjigu?

- Jeste. I što više čitam, sve manje razumem. Sada mi baš ništa nije jasno.

- Shvatićeš. Samo polako.

- Znaš li ti, čoveče, da je njihova kultura mnogo starija od evropske?

- Ne znam, ali ti samo kopaj. Naći ćeš nešto.

- Ma, nalazim ja svašta, ali ne znam da li ću naći ono što tražim. Znaš li ti da je Evropa bila divlja u vreme kad je kod njih cvetala umetnost. Nemački car Barbarosa prvi put je na srpskom dvoru kad je seo za sto da ruča video noževe i viljuške. Nije znao da ih upotrebi nego je rukama čerupao meso.

- Pa, meni se čini da napreduješ.

- To je samo prividno. Ne znam, u stvari, šta tražim. Znao sam i ranije da ih u Evropi ne vole mnogo jer su pravoslavci. Kad se hrišćanstvo podelilo oni su se dugo kolebali na koju će stranu. Čak je i njihov Nemanja, rodonačelnik velike dinastije, po rođenju kršten kao katolik, pa je kasnije prešao u pravoslavlje. Ali, to je samo jedan od razloga što ih Evropa mrzi.

Ima tu još nečeg što ja ne mogu da dokučim.

- Nikada nisi bio malodušan. Šta ti je sada?

- Ne znam. Kao da tumaram po mraku. Ti ne možeš ni da zamisliš šta je ta Evropa njima uradila.

- Pobogu, Majkl, pa mi ovde o Evropi gotovo ništa i ne znamo.

- Oni su ovde imali carstvo, Robi. Gotovo čitav Balkan je njihov bio. I znaš li šta je Evropa uradila?

- Naravno da ne znam. Do sada ni ti nisi znao.

- Prepustila ih je Turcima. Hrišćanska Evropa je Srbe prepustila Turcima, a evropski vladari su kao sa ponosom išli u krstaške ratove da oslobađaju Hristov grob. Zamisli to farisejstvo. Išli su da oslobađaju Hristov grob, a pustili su Turke da u Evropu uđu i stotinama godina gospodare Srbima.

- Takvog te volim, staro momče. Čim u tebi bes proključa ne postoji ništa što ne možeš uraditi. Samo napred.

- Kuda napred, u pizdu materinu, što kažu Srbi. Što više napred idem u sve veći mrak upadam.

- Snaći ćeš se ti i po mraku, znam te. No reci mi, zato sam zvao, je li tu sve u redu?

- Jeste za sada. Čovek me sačekao i smestio. Učiniće sve što treba. Kaže da ostanem dan-dva ovde dok ne pohvatam sve konce.

- Pouzdan je to čovek. Nemoj da krećeš dok ti on ne kaže. Čitaj tu knjigu

i čekaj.

- Mogu da čitam ispočetka, opet neću razumeti.

- Ne nerviraj se, stari. Hajde, pokušaj da spavaš.

***

Noć je bila čitava večnost. Ustajala je ko zna koliko puta, šetala po sobi, prilazila prozoru i zurila u mrak. Nekoliko puta je htela da otvori prozor i pogleda da li usijani polumesec stoji iznad Kosova, ali ga se plašila.

Kad god bi zaspala sanjala je da u rukama nosi ogromni drveni krst i njime hoće da ubije malog Miloša.

Bila je na onoj klinici u Beogradu. Išla je sa krstom u rukama kroz hodnike pokušavajući da pronađe sobu gde drže bebe. Borila se sama sa sobom pokušavajući da se oslobodi krsta, ali je on nekako bio zalepljen za njene ruke.

Od straha se budila, ustajala, ali kada bi ponovo legla i zaspala san se vraćao.

Želela je da joj u san dođe vojvoda Miloš.

Želela je da joj kaže šta sada da čini kad je shvatila njegovu poruku.

Nije noćas baš sigurna ni da je shvatila.

Kako da Sitnica poteče koritom kojim nije tekla šesto godina?

Miloš je na mostu tako rekao, ali noćas ona nije sigurna šta je u stvari hteo da kaže.

Možda je Sitnica samo simbol nečega što ona ne može da shvati, kao što ne može da shvati ni poruku sa prstena.

„Srbi su majka".

Oseća da su te dve poruke povezane, da su jedno, ali je to njoj nedokučivo. Kada bi bar mogla nekom da kaže.

Da je tata živ on bi možda razumeo. On je i onda kad je video Safeta prepoznao đavola sa Koritske jame.

Bilo kome drugom da kaže pomisliće da je pameću pomerila.

A, možda i jeste.

Možda ona odista odavno nije pri čistoj pameti. Koji bi normalan čovek zbog nekog sna došao u ovu kosovsku vukojebinu?

I poslednja bosanska čaršija je za ovaj Vučitrn civilizacija, a ona je došla

ovde da živi i još dovela decu.

Noćas, pošto ništa od poruka ne može da razume, prvi put počinje da sumnja u svoj razum.

Možda je umesto što je ovamo došla da traži senke prošlosti bolje bilo da je otišla kod psihijatra.

Ko je ona da skreće Sitnicu u davno presahlo korito?

A možda je i ta legenda o prstenu koji je Sveti Sava doneo sa svog putovanja, ko zna kako izmišljena.

Opet priđe prozoru. Ovog puta ne izdrža da ga ne otvori.

Pogleda prema nebu.

Usijani polumesec opet je zlokobno stajao iznad Kosova.

***

Prilično mamuran otišao je u restoran na doručak. Kad je video švedski sto pun hrane i Švabe kako pretrpavaju tanjire, izgubi apetit. Uvek mu je bilo muka kad vidi Nemce koliko jedu.

Ode u aperitiv bar i zatraži kafu i viski. Viski mu je više prijao od kafe.

Strese se od prvog gutljaja, pa oseti kako mu krv prostruja žilama.

Nije znao šta tog jutra da čini. Izgubio je volju da razgleda Beč.

Osećaj da tumara po mraku i da ne zna šta traži jutros je u njemu bio još jači.

Pročitao je Orbinijevu knjigu pa mu se čini da to što traži ipak nije u prošlosti.

To je negde u ovom vremenu, a odgovor verovatno nije ni u Evropi, ni u Srbiji, već u Vašingtonu. Bolje bi bilo da je umesto što luta Evropom otišao u Vašington da procunja i da preko nekih svojih veza u CIA pokuša da sazna tajnu o Srbima. Nisu se Klinton i Olbrajtova okomili na Srbe zato što su oni Jafatovi potomci. Zbog nečeg drugog oni hoće da ih unište, kao što su nekada doseljenici uništavali Indijance. Indijanci nisu uništeni zbog toga što su crvene kože, već zato što je doseljenicima trebala njihova zemlja.

Zato su im Indijanci smetali.

1 Srbi su sada nekome neka smetnja.

To treba da pronađe, a ne da danima uzaludno kopa po prošlosti. Nije mu jasno jedino otkuda matorom Robiju uopšte ideja da ga u ovom pravcu

usmeri.

Pomisli da bi najpametnije bilo da se prvim avionom vrati u Njujork, pa se seti kraljice Vandala - srpske kneginje.

Podsećanje na nju ispuni mu dušu toplinom.

Mora da je vidi. Prvo će u Beograd da nju pronađe, pa će nazad u Ameriku.

Tajna je negde u CIA ili Pentagonu, ili u nekoj multinaconalnoj kompaniji.

Tajna je u onoj grupi nevidljivih koji vladaju svetom, u budućem novom svetskom poretku.

Odjednom i u to posumnja.

Ako odgovor koji traži nije u Evropi i Srbiji, zašto su mu zatvorili vrata Vatikana i zašto je onaj čovek u rimskoj policiji bio onako uplašen?

Sinu mu.

Nekome je jasno da je krenuo pogrešnim putem, pa želi da ga na tom putu zadrži.

Nekome odgovara da se on batrga po mraku srpske istorije umesto da odgovor traži tamo gde je zavera i skovana.

Zato su pokušali da ga kao bajagi zaplaše kako bi pomislio da ja na pravom tragu.

Poruči još jedan viski. Kad povuče gutljaj i spusti čašu, trže ga poznati glas.

- Dobro jutro, gospodine Mičel.

Pored njega je stajao čovek koji ga je dovezao iz „Stare grofice".

Seti se da ga nije ni pitao kako se zove. A možda je bolje da ne zna.

- Dobro jutro, gospodine...

- Helmut. Ime mi je Helmut.

- Gospodine Helmut, ja bih, ipak, što pre u Beograd. Ovde nemam šta da tražim.

- Mislim da se varate, gospodine Mičel. Koliko sam razumeo, vi istražuje te istoriju Srba?

- Nešto tako, bezvoljno reče Majkl.

- E, vidite, o njima ćete mnogo više saznati u Beču nego u Beogradu.

- Kako to?

- Oni su vekovima živeli u turskoj carevini. Beč im je bio kulturni centar.

Nego, o tome mnogo više zna jedan profesor. On je doktorirao na istoriji

Srba. Možda ne bi bilo loše da se vidite.

- Mislim da je nepotrebno, odmahnu Majkl rukom.

- Kako hoćete, gospodine Mičel. Ja sam vam za sve na raspolaganju.

Odjednom se predomisli. Zašto da se ne vidi sa tim profesorom. Koristiti mu neće verovatno, ali neće ni štetiti.

- Možda bi i mogao, reče. - Zakažite mi razgovor.

- Nema potrebe. Već sam ga pitao. Kaže da možete doći kad želite, biće celog dana u kabinetu.

- Možemo li sada?

- Naravno, gospodine Mičel. Profesor je ranoranilac.

- Pa, idemo.

Majkl plati piće, pa izađoše iz hotela.

Dok su se vozili Helmut mu je pokazivao Beč. Majkl bi ponekad ćuteći klimnuo glavom. Malo ga je ovaj Švaba zamarao. Gde ga samo Robi iskopa.

Helmut parkira auto ispred jedne veoma stare zgrade.

- Stigli smo, reče. - Ovo je institut.

I po unutrašnjosti zgrade Majkl je zaključio da je veoma stara. Imala je nečeg tajnovitog, kao da se u njoj nešto skriva.

Čovek kod koga ga je Helmut doveo bio je tipičan profesor. Omanji, proćelav, sa kratkom bradicom i naočarima.

Ustade iza ogromnog izrezbarenog stola, pa pruži Majklu ruku.

- Ja sam profesor Šmit. Adolf Šmit. Nemojte da vas zbunjuje moje ime.

Rođen sam u vreme kada je ime Adolf bilo najpopularnije u Nemačkoj i Austriji.

Majkl na to ne obrati pažnju.

- Ja sam Majkl Mičel, reče. - Novinar.

- Izvolite, sedite, reče profesor. - Helmut mi je rekao da vas interesuje prošlost Srba. To je intsresantno. Jako interesantno. Oni imaju burnu i zanimljivu prošlost.

- Nešto sam malo ovih dana čitao. Došla mi je do ruku knjiga Mavra Orbinija.

- Da, da. Ta knjiga je dosta dobar istorijski izvor, ali ne i jedini. Ima ih još dosta, i to pouzdanijih. No, morate mi reći šta vas interesuje.

Majkl pogleda Helmuta.

- Bez ustezanja, gospodine Mičel. Profesor je naš čovek. Njemu su Srbi

prilično prirasli za srce.

- Znam dosta toga o Srbima, kaže profesor. - Mislim da je svet krajnje nepravedan prema njima.

- Pa, to me i interesuje, reče Majkl.

- Mislite na nepravdu prema Srbima?

- Upravo na to. Vidite i sami šta im, na žalost moja zemlja, sprema.

- Vi ste interesantan čovek, gospodine Mičel. Otkuda vam ideja da razloge te nepravde tražite u prošlosti?

- Ne znam ni sam. Želim da saznam zašto Zapad toliko mrzi Srbe, pa sam gotovo slučajno počeo da tražim korene u prošlosti. Više je to predosećaj nego racionalno zaključivanje.

- Interesantno. Vrlo interesantno. Iznenađujuće od jednog Amerikanca. Na dobrom ste putu, gospodine Mičel. Veoma dobrom. Samo sa tog puta povratka nema, gospodine Mičel.

- Molim. Ne razumem.

Profesoru se naglo lice promeni. Nije više bio ljubazni čičica, već čovek sa gvozdeno hladnim licem.

- Razumećete, reče. - Brzo ćete razumeti. Vi ste zajedno sa vašim Srbima na putu za večna lovišta, kako bi rekli vaši Indijanci.

Majkl se trže. Hteo je da ustane, ali oseti cev pištolja na vratu.

- Ne mrdaj, ču strog glas.

- Pazite šta činite, reče hladno Adolf. - Neću nikakvu halabuku oko njega. Neka bude saobraćajna nesreća.

- Kako vi kažete, šefe.

Majkl htede nešto da pita, ali uvide da je besmisleno.

- Diži se i ne pokušavaj ništa, reče onaj sa pištoljem.

***

- Zvao si me, komandante.

- Slušaj, Dimitrije, predomislio sam se. Nećeš ići tamo.

- Zašto? Sve je spremno. Napravili su mi pasoš, o onaj me obučio oko eksploziva.

- Ako. Ipak nećeš ići.

- A šta ćeš sa zarobljenikom? Dao si mu reč.

- Reč sam dao i održaću je. Prebaciću ga do mađarske granice.

- A brana, komandante? Ako su poslali njega, poslaće i drugog.

- Znam. Možda su istovremeno poslali još nekog, ali da jedan za drugog ne znaju.

- Baš zato bi trebalo da idem.

- Ne, sine. Imam loš predosećaj. Ne mogu te pustiti u taj zverinjak.

- Ako sruše branu, komandante, žalićemo obojica dok smo živi.

- Javiću komandi korpusa. Oni za ove stvari imaju specijalne jedinice.

- Znam, komandante, ali to znaju i oni u Americi. Bojim se da je sve kao u njihovim filmovima. Ovo može da reši samo jedan čovek, a ne specijalna jedinica.

- Mislio sam i o tome, no opet ne mogu da te pustim.

- Ne brini, komandante, vratiću se.

- Bojim se da otuda povratka nema.

- Pa šta i ako nema. Koliko ti je ljudi do sada izginulo? Bio bi to samo još jedan više.

- Nije tako, sinko. Nije to isto.

- Isto je, komandante, Vojnik je vojnik. Svi smo dobrovoljci. Niko nas nije primorao.

- Nije isto. Njihove majke ne poznajem, a Jelenu znam.

- Hrabra je moja Jelena. Junak.

- Video sam. Jelena je...

- Zato će i razumeti. Neće te okriviti ni za šta.

- Kako bih joj u oči pogledao?

- Ja idem, komandante. Na svoju ruku.

- Ne dozvoljavam.

- Pobeći ću. Samo te jedno molim. Ako se ne vratim, brini o Jeleni i Milošu.

***

U hodniku opštinske zgrade obrati joj se jedna žena. - Treba li vam nešto, profesorice?

Jelena se zbuni. Nije znala šta da kaže.

- Htela sam...

- Vama nije dobro, profesorice?

- Ne, ne. Dobro mi je. Htela sam sa nekim da porazgovaram. Ja ovde ne poznajem nikog.

- Znam. Moj sin je bio u vašem odeljenju. Mnogo je pričao o vama. Ja ovde radim. Kod koga hoćete?

- Ne znam. Kod nekog od glavnih.

- Da vidim je li Cobi tu. I on je bio profesor.

Žena otvori jedna vrata, pa reče.

- Cobi, tu je profesorica Jelena. Treba joj nešto.

- Neka uđe, kako da ne, čuje muški glas.

- Izvolite profesorice, reče ona žena. - I hvala vam u ime mog sina.

Jelena uđe, a čovek šezdesetih godina ljubazno se osmehujući ustade iza stola i pruži joj ruku.

- Drago mi je da vas upoznam, koleginice. Slušao sam dosta o vama. Ne znam ko vas više hvali. Da li učenici ili roditelji. Pravo je čudo da ste vi ovamo došli. Sedite, koleginice. Šta mogu da učinim za vas?

Jelena ćuti. Pokajala se što je došla. Dugo se odlučivala da ovde dođe, smišljala šta da kaže, a sada oseti da će bilo šta da kaže biti besmisleno.

Pogleda čoveka u oči. Pokušava da mu iz očiju pročita da li će je razumeti.

Odluči se da pita direktno.

- Kolega, može li Sitnica da se skrene?

- Molim, pogleda je čovek zbunjeno misleći da nije dobro čuo.

- Sitnica. Reka Sitnica, da li može da se skrene iz sadašnjeg korita?

Čovek se još više zbuni.

- Verujte mi, koleginice, ja sam ovde rođen, ali nikada o tome nisam razmišljao.

- Da li bi mogla da se skrene u korito kojim je tekla pre kosovske bitke?

Ispod kamenog mosta.

Čovek ćuti. Ćuti i gleda je.

- Šta hoćete da mi kažete, pita najzad.

- Pitam vas šta bi trebalo učiniti da se Sitnica vrati u staro korito.

- Pravo da vam kažem, ne znam. Trebalo bi porušiti stotinak kuća u Vučitrnu i prokopati kanal. Ali ja vas i dalje ne razumem.

- Nažalost, ne razumem ni ja samu sebe, reče Jelena ustajući.

- Sedite, koleginice. Hoćete da poručim kafu?

- Hvala vam, ne bih da vas zadržavam. Do viđenja, kolega.

Izašla je na ulicu pognute glave, postiđena.

Posle desetak korakaraka začu sa raznih strana:

- NATO, NATO, NATO...

Potrča da ponovo ne upadne u podivljalu rulju...

Urlici su dolazili sa svih strana. Ličilo je na riku krvožednih zveri.

Potom se začuo topot konja i vriska.

Dok otvara oči vidi Radomira kako izleće iz kreveta i pritrčava prozoru. Potrčala je za njim. Oči joj zablesnu odsjaj vatre. Plameni jezici dizali su se prema nebu.

-Germani, viknu Radomir. - Beži!

Još ne shvata šta se događa. Kao omamljena gleda u plamen koji para mrak u selu.

- Beži! Moram u sklonište. Za oružje.

- S tobom ću kaže ona.

- Beži, rekao sam. - Izađi na druga vrata, uzmi konja i javi kralju.

- Neću bez tebe.

Radomir je dohvati za ramena otvori vrata i gurnu napolje.

- Javi kralju, viknu.

Potrča prema štali. Njena kobila je oseti, pa zarza. Čim otvori vrata kobila joj priđe. Dohvati je za grivu pa joj se baci na leđa.

Stisnu je nogama i potera kroz noć. Za njom ostadoše urlici i odsjaj plamenih jezika.

Kobila juri galopom. Ne oseća vetar koji je šiba polugolu. Zna samo da što pre mora da stigne do kralja i kaže mu da su Germani napali.

Dok juri kroz praskozorje pita se zašto su to uradili. Okrenu se na trenutak. Vide odsjaj vatre na nebu.

Bože Svarože, pomisli, da li će iko tamo preteći živ. Dugo je jurila ravnicom. Nije primetila kada je svanulo. Videla je jedino da je sunce visoko odskočilo kad je kobila ugalopirala u dvorište

kraljevog dvora.

Sigurno su je iz daleka videli jer i kralj stajaše ispred ulaza.

Nesvesna da je polugola iz kreveta izletela i bacila se na kobilu, sjaha pa potrča prema kralju.

- Gospodaru, zavika.

- Šta se dogodilo, Jelena, pita on.

- Germani! Crni Bog!

Neko joj prebaci ogrtač preko ramena. Ona to i ne primeti.

- Crni Bog je stigao, gospodaru!

Kralj joj priđe i stavi joj ruku na rame. Vidi mu na licu osmeh.

Ne razume šta mu priča.

- Gospodaru, ponovi, - Crni Bog je stigao. Germani sve pobiše i spališe selo.

Kralju se lice promeni. Nestade osmeha.

- Germani, veliš. — Zašto? Pa i oni su Srbi iz Inđije. Primili smo ih ovde pošto smo braća. I oni su pobegli od Kitajaca.

- Ne znam, gospodaru. Tamo živ niko preteći neće.

-Da ti nisi pameću pomerila, pogleda je kralj sumnjičavo. - A što Radomir nije došao da javi?

- Ne znam da li je još živ, gospodaru.

Iz daljine začu urlik.

- Stižu, gospodaru, viknu ona.

- Otvorite sklonište, zavika kralj. - Dajte oružje! Onaj urlik nebo prolomi...

- NATO! NATO! NATO!

- Crni Bog, prošaputa Jelena. Potom zastade. - Gospode, šta mi se ovo događa? Kakav Crni Bog?

***

Svestan je jedino da sviće, jer iznad sebe vidi nebo.

Oseti bolove. Ne zna tačno gde. Boli ga svuda.

Pokušava da se pribere.

Priseća se da su ga izveli iz one stare zgrade i uveli u automobil. Vozio je

Helmut, a dvojica su pozadi sedela sa njim sa pištoljima uperenim u njegova rebra.

Ušli su u neku garažu. U jednoj prostoriji sa prozorčićem vezali su ga za vodovodnu cev.

Pala je noć kada su se vratili. Opet su ga uveli u automobil.

Iz Beča su izašli na autoput, pa potom skrenuli na sporedni. Peli su se uz neku planinu.

Seća se da su se negde zaustavili. Helmut je izašao iz automobila, a ona dvojica su potom izveli i njega.

Osetio je tup udarac u glavu i utonuo u mrak.

Sada negde leži na leđima.

Polako, trpeći bolove, pridiže se i sede. Kroz praskozorje vide da je na jednoj strmini. Na nekoliko metara ispod njega je provalija.

Polako se priseća. Ispao je iz automobila kad su ga gurnuli niz strminu.

- Opet si imao sreće, drtino matora, reče glasno. - Budalu i Bog čuva, što bi rekli Srbi.

Podiže prvo desnu, pa levu ruku. Nisu polomljene. Opipa noge. Izgleda da su i one čitave.

Za sada je dobro, pomisli. Ako je neko rebro slomljeno, ne će biti strašno.

Pogleda uz strminu. Uspon je veoma oštar.

Puzao je lagano i sporo. Put je bio dosta daleko od mesta gde je ispao.

Posle petnaestak minuta stiže do puta. Ispravi se. Može da diše. Izgleda da su mu i rebra ostala čitava.

Otrese sa sebe ostatke zemlje, pa se okrenu da vidi gde se nalazi. Bio je na nekoj krivini.

Čuje da putem uz planinu dolazi automobil. Zavuče ruku u džep...

Pasoš je bio tu, a i novac. Ništa nisu uzeli.

Automobil se pojavi iza krivine. Izađe na put. Maše sa obe ruke.

Automobil uspori, pa stade. Iz njega izađe čovek srednjih godina, spečena lica, tamnoput. Majkl mu na licu vide zbunjenost.

- Šta ti se dogodilo čoveče?

Za trenutak nije znao šta da kaže. Bilo bi besmisleno da slaže kako je zalutao u ovoj divljini.

- Sleteo sam s puta, reče.

- Vi Švabe ne znate da vozite. A gde ti je auto?

- Survao se dole. Iskočio sam.

- Bog te tvoj, kaže čovek pošto pogleda niz strminu. - Ti si imao više sreće no pameti. A kuda si pošao?

Majkl po govoru zaključi da nije Nemac.

- Sad je svejedno, reče. - Mogu li sa vama do prvog grada?

- Može, kako da ne može, čoveče. Hajde, ulazi.

Uđoše u kola pa krenuše.

- Jeste li mnogo povređeni, upita čovek sada već persirajući mu. - Da vas povezem u neku bolnicu?

- Izgleda da nisam. Dobro mi je.

- Vi niste Švaba, reče čovek. - Po govoru se vidi da ste stranac.

Majkl munjevito razmišlja da li da kaže ko je.

Odluči da slaže.

- Tačno, reče. - Iz Londona sam. Ovde sam nekim poslom.

Popeli su se do jednog prevoja, pa počeše da spuštaju niz planinu.

- Dole je jedan gradić, kaže čovek. - Zaboravio sam kako se zove.

Hoćete da vas tu ostavim? Ja produžavam dalje.

- Može, reče Majkl. - Samo do prvog grada.

Tiha muzika koja se čula sa radija prestade. Spiker čita vesti.

Prva vest je bila da je Havijer Solana generalni sekretar NATO ovlašćen da u svakom trenutku može da naredi bombardovanje Jugoslavije ukoliko se sa Srbima ne postigne dogovor oko Kosova.

Čovek udari rukama po volanu, pa besno opsova.

Majkl je prepoznao srpski. Tu psovku je već čuo.

Ne reče, ipak, ništa.

Vide da se smračio. Obrve mu se skupile. Besno mota auto po krivinama.

- Majku im jebem, opsova čovek ponovo na srpskom.

Majkl je ovo dobro razumeo.

Spiker čita dalje:

- Noćas je u teškoj saobraćajnoj nesreći poginuo američki novinar Majkl Mičel. On je iznajmljenim automobilom sleteo sa planinskog puta...

Majkl, zamišljen, ovu vest možda ne bi ni čuo da čovek odjednom naglo ne zakoči.

- Bog te jebo, pa to si ti! Ovo je taj put.

Preseče ga pogledom.

- Zašto lažeš da si iz Londona?

Nije umeo ništa da kaže.

- Šit, samo tiho procedi kroz zube.

- Šta kažeš, pita čovek.

- Kažem - sranje.

- I jeste, besno će čovek. - Ti si od onih koji pišu da su Srbi ubice i koljači, da jedu živu decu?

Majkl je ćutao. Znao je da mu neće poverovati ako mu sada i kaže istinu.

- Pišeš li i ti ta sranja?!

Majkl je i dalje ćutao.

- Napolje!

- Šit, reče opet Majkl, - pa otvori vrata da izađe.

- Jebo te Klinoton i Olbrajtova i čitav NATO! Jebo te Havijer Solana! I svi Šiptari te jebali!

Kiptio je od besa.

Izađe, a čovek ne čekajući da zatvori vrata automobila pritisnu gas i krenu.

Sa osećanjem postiđenosti gledao je za njim.

Posle stotinak metara auto se zaustavi, pa krenu unazad.

Majkl se uplaši. Ko zna šta je onako besan čovek u stanju da uradi.

Htede da pobegne, ali auto već stiže do njega.

Čovek otvori vrata i izađe.

- Ulazi, reče strogo.

Majkl je zbunjen stajao.

- Ulazi, jebo te Klinton. Možda imaš neko unutrašnje krvarenje, Bog te jebo!

Ćuteći uđe, pa krenuše.

- Vi ste Srbin, oseti potrebu da nešto kaže.

- Ćuti i jebi se! Vodim te u bolnicu, neću da te imam na savesti.

Sve dok ne uđoše u gradić čovek više nije progovorio ni reč. Kad uđoše u grad zaustavi auto, pa izađe da nešto pita jednog prolaznika. Onda se vrati i sede za volan.

- E, pa, gospodine novinaru, stigli smo. Odvešću te do bolnice. Posle ćeš sigurno napisati kako te je jedan zli Srbin ostavio na putu povređenog. Neću

se iznenaditi ako napišeš i da sam te pretukao.

Majkl oseti nelagodnost.

- Znate, gospodine...

- Ništa ne govori, rekao sam ti. A piši šta god hoćeš. Ništa ružno ne možeš izmisliti što već niste napisali.

Majkl zaćuta. Vidi da je uzaludno da mu bilo šta objašnjava.

Posle nekoliko minuta čovek zaustavi automobil ispred jedne zgrade koja je već na prvi pogled ličila na bolnicu.

- Evo, stigli smo, reče čovek. - Ovo je bolnica. Možeš li sam, ili da ti pomognem? Naravno, ako se ne bojiš da te dodirnem mojim prljavim, zločinačkim srpskim rukama.

Neugodnost se u Majklu poveća, ali nije umeo ništa da kaže. Otvori vrata da izađe, pa zastade.

Ako ode u bolnicu oni će pozvati policiju, saznaće da je živ.

- Šta čekaš, pita čovek. - Ako ne možeš, da ti pomognem?

- Znate šta, gospodine. Ne bih kod lekara. Nije mi ništa. Samo sam malo ugruvan.

- Kako hođeš. Ja sam te dovde doveo. Zbogom, gospodine novinaru.

Majkl ne izlazi iz automobila. Nikako mu se ne ostaje u ovom gradiću.

Gotovo je siguran da će ga oni koji su ga gurnuli niz strminu za sat-dva pronaći.

- A kuda vi idete, gospodine, upita.

- Tamo gde ja idem takvi kao ti nisu dobrodošli. No bolje izađi.

- Ne idete valjda u Srbiju?

- A što da ne idem?! Misliš li da ste me uplašili vašim „tomahovkama” i nevidljivim avionima? Nikoga vi u Srbiji uplašiti nećete. Praćkama ćemo se braniti ako treba. No izlazi. Dalek me put čeka.

Majkl ga gotovo ne sluša. Munjevito razmišlja kako da ga smekša i ubedi da ga povede u Srbiju. Na neki način je ubeđen da je ovog čoveka samo proviđenje poslalo.

- Gospodine, ako bih vam objasnio da ono noćas nije bio udes već da su hteli da me ubiju, da li biste me povezli u Srbiju?

Ne znam zašto lažeš, i šta ćeš u Srbiji, ali znam sigurno jedno...

Zastade.

- Da se ti ne baviš drogom?

- Pobogu, gospodine.

- Napolje! Napolje iz kola!

- Gospodine, osta Majkl pribran - dopustite mi da vam nešto ispričam.

Brzo ću. Ako mi ne poverujete izaći ću iz kola.

***

Sumnja nagriza Dimitrija. Kad se odlučio da pođe među Šiptare sve mu se činilo jednostavno, a sada kada treba da krene ima osećaj da će upasti u klopku.

Ne veruje više u ono što je zarobljenik rekao. Ako Amerikanci baš i budu hteli da sruše tu branu zašto bi slali diverzante umesto da to urade avionima?

Oseća da mu zarobljenik nešto krije.

Ode kod njega u podrum da proveri svoje sumnje.

Zarobljenik se ne iznenadi kad ga vide. Čak se i osmehnu, što Dimitrija malo zbuni.

- Je li ti smešno što me šalješ u sigurnu smrt, pita.

- Sada znam da nisi budala, reče zarobljenik. - Da nisi došao hteo sam da zovem nekog i kažem da te tamo ne puštaju.

- Ne razumem, iznenadi se Dimitrije. - Ne brineš se valjda za moju sudbinu.

- Za tvoju ne, ali za moju se brinem. Ako tamo pošalju budalu i moja glava ode. Sada vidim da nisi budala. Pitaj šta te interesuje.

- Reci mi zašto branu ne sruše avionima ili „tomahovkama" no šalju tebe?

- Taj eksploziv nije za projektile.

Dimitrije ga dugo gleda, pa reče:

- Nešto kriješ. Nešto mi nisi rekao.

- Dobro je, nasmeja se zarobljenik. - Pravi si čovek za ovaj posao.

Uspećeš.

- Ne razumem. Znači li to da si priču o brani izmislio?

- Ne, ali ti nisam ni sve rekao. Možda bi branu i mogli da sruše avionima i „tomahovkama ali posao ne bi bio obavljen kako valja.

- Zašto?

- Na Kosovu postoje još dva veštačka jezera. Jedno je kod Prištine, a

drugo kod Podujeva. I te brane treba da se sruše, ali to mora da bude u sekundu sinhronizovano. Iz aviona je to gotovo nemoguće izvesti.

Dimitrije ga podozrivo gleda, ali počinje da mu veruje.

- Zašto je to važno?

- Slušaj dobro. Prvo treba da se sruši brana na Ibru. Talas će potpuno sravniti Kosovsku Mitrovicu i Vučitrn i sela u ravnici. Deo vode će prema proračunima skrenuti niz Ibar prema Srbiji. U određenom trenutku ruše se brana na

Batlavskom jezeru kod Podujeva. Taj talas će opustošiti naselja od Podujeva prema Prištini i donekle zaustaviti talas koji dolazi sa Ibra. Tada se ruši brana kod Prištine. Taj talas će potpuno uništiti Prištinu, Kosovo Polje i okolna naselja i zajedno sa talasom od Podujeva vratiti vodu nazad prema Kosovskoj Mitrovici. Talas će potom dolinom Ibra otići u Srbiju da u Pomoravlju načini još malo štete.

- Kako bi stigao da porušiš i ove dve brane? Da li eksploziv treba da aktiviraš daljinski?

- Bravo! Mlad si, ali ti kefalo radi. Ja sam zadužen samo za Ibar.

- Ko ruši ostale?

- Ne znam. Možda ćeš to saznati kad tamo odeš. No to je nebitno.

Dimitrije se začudi.

- Kako nebitno? I ako ja ne srušim branu na Ibru ova dva jezera će napraviti pustoš?

- Neće.

- Kako?

- I ja i ostali diverzanti samo treba da postavimo eksploziv i nestanemo.

Posle se sve radi iz satelita.

- Gospode, zavika Dimitrije. - Pa to se ne može sprečiti.

- Može ako budeš pametan. Glavni detonator je kod mene.

- Nemoguće. Pretresli su te do gole kože.

- U peti je od cipele. Bez njega inače tamo nemaš kuda. Odmah bi te otkrili. Skini mi cipelu i okreni petu udesno.

- Koju?

- Desnu.

Dimitrije mu skide cipelu, pa okrenu petu udesno. Ona se odvoji od cipele. U njoj je bila jedna pločica u plastičnoj foliji.

- Eto, to je to, reče zarobljenik. - Iz satelita se preko toga aktivira eksploziv na Ibru. Istovremeno, satelit dobija povratni signal i po programu aktivira eksploziv na ostalim branama. Bez eksplozije na Ibru ne mogu se aktivirati ni oni eksplozivi na druge dve brane. Postoji jedan način da se satelit prevari i ne aktivira eksploziv na Ibru.

- Kako?

- Objasniću ti šta treba da uradiš kada postavite eksploziv. Ali, pazi. Ako pogrešiš otići ćeš u vazduh zajedno sa branom.

***

Kad otvori vrata i vide Kondora noge joj se oduzeše. Po očima mu je videla da nešto nije u redu.

- Šta je sa Dimitrijem, pitala je ne dajući mu ni da se pozdravi.

- Mogu li da uđem, pita Kondor krijući pogled.

- Uđi, reče Jelena, a glas joj zadrhta.

Kondor uđe, pa sede. Jelena ostade da stoji očekujući šta će da kaže. On je gledao ispred sebe u prazno.

- Došao sam...

Zastade, pa podiže pogled prema Jeleni.

- Moram nešto da ti kažem...

- Je li živ, prekide ga Jelena.

- Jeste.

Osetio je olakšanje.

- Živ je. Živ, ali u velikoj opasnosti.

- Ranjen? Gde je?

- Nije ni ranjen.

Sada Jelena oseti olakšanje. Sede.

- Pa šta je, onda?

- Ne smem ti reći gde je ni šta radi. Ne smem ni zbog njega ni zbog tebe i Miloša. Došao sam samo da ti kažem da je na svoju ruku otišao. Nisam mogao da ga zaustavim.

Živ je. Živ je, ponavlja Jelena u sebi. Čuvaće ga Majka Bogorodica.

Nije htela ništa da pita. Da treba više da zna Vladimir bi sam rekao.

Uhvati sebe da ga ne zove Kondor kao ostali.

- Hoćeš li nešto da popiješ, pita više da bi prekinula ćutanje.

- Bih rado. Baš mi je potrebno.

Jelena donese flašu domaće rakije i dve čaše. Nasu. Tek tada shvati da je sipala i sebi. I njoj je bilo potrebno piće.

Kondor podiže čašu.

- Neka ga Bog čuva.

- Ako ga ima, hoće, dodade Jelena.

Kucnuše se. Jelena otpi samo mali gutljaj, a Kondor iskapi čašu.

Jelena pođe rukom za flašu da mu ponovo naspe, ali on reče:

- Neka. Sam ću.

Istovremeno krenu i on rukom prema flaši, pa im se ruke dodirnuše.

Oboje oboriše poglede.

Kondor je osećao potrebu da joj priča o porodici koje više nema, o ćerki, sinu i ženi koje su u Sarajevu zaklali muslimani, ali se bojao da će je podsetiti na sve ono što je ona preživela. Dovoljno je uzdrmao vešću da je Dimitrije u životnoj opasnosti.

Dugo ćutanje prekide Jelena.

- Znaš, želim nešto da ti kažem. Nemam kome drugom.

Glas joj je bio drhtav. Kondor oseti da ona u sebi nosi nešto čega se verovatno i sama boji.

Pogleda je osmehnuvši se da je ohrabri.

Ona uhvati njegov pogled, ali obori svoj. Nije imala snage da ga gleda u oči dok priča.

- Znaš, mislim da povremeno nisam pri zdravoj pameti.

- Svi mi koji smo nešto slično preživeli kao ti možemo to da kažemo, reče Kondor. - Trebaće nam godine da to potisnemo u zaborav. Nemoj da si zbog toga uznemirena.

- Nije to. Događa mi se nešto drugo. Imam čudne snove i priviđenja...

Dugo je pričala. Od prstena koji je pronašla na tavanu kamene kuće, pa do onog što joj se dogodilo na starom mostu u Vučitrnu.

Neko vreme su oboje ćutali.

- Morala sam ovo nekom da kažem, uzdahnu Jelena. - Kada sam se odlučila da dođem u Vučitrn bila sam ubeđena da ispunjavam neki zavet.

Sada više ništa ne znam. Bojim se da ja nisam potrebna Kosovu nego meni psihijatar, ali nemam hrabrosti da odem kod njega.

- I nemoj.

- A šta drugo da činim? Kada sam posle porođaja htela da ubijem Miloša, dušu mi je sačuvao jedan prota u crkvi Svete Petke. Sada se bojim i u crkvu da odem. Ovo je nešto drugo. Ne znam šta da činim, a ne mogu više ovako.

Kondor se negde zagleda, pa više za sebe reče:

- Sitnica kažeš. Sitnica treba da poteče ispod starog mosta. Ima tu nečega.

- Možda samo u mojoj glavi.

Kondor je uhvati za ruku.

- Proći će i to.

U kuću utrča mali Miloš. Jelena trgnu ruku.

Miloš gleda u Kondora radoznalo. Potom mu pogled skrenu na

„kalašnjikov" koji je stajao naslonjen na zid.

- Čiko, jeli ovo tvoja puška?

- Jeste, sine, nasmeja se Kondor. - E, umalo da zaboravim.

Ustade i uze automat.

- Ovo sam tebi doneo, reče Jeleni.

Ona se osmehnu.

- Misliš da mi treba?

- Bojim se da može trebati. Šiptari su se ne osilili, nego podivljali. Znaš li da rukuješ?

- Ko od nas otuda ne zna.

Kondor obori pogled.

- Navratiću kad budem mogao, veli. - Nadam se da će se i on brzo vratiti.

Bog će ga sačuvati.

Jelena pođe za Kondorom da ga isprati, a u ušima joj sve vreme odzvanjaju njegove reči:

- Bog će ga sačuvati.

Vratila se u kuću ošamućena. Jedva stiže do stolice i sede.

- Bog... Bog... Bog...

Lažeš, otpadniče! Crni Bog vam je dušu uzeo, pa i ne znate ko ste.

- Vežite ih!

Germanski ratnici spopadoše nju i kralja i vezaše konopcem.

Tek tada vide da se nalazi na seoskom trgu prepunom naroda.

Zanemeli ljudi gledaju u vezane kralja i kraljicu.

- Na kolena pred časnim krstom, viče sveštenik u crnoj mantiji.

Njih dvoje se i ne pomeriše. Neke ruke ih gurnuše prema zemlji. Padoše na kolena.

On je pogleda, pa tiho pita:

- Bojiš li se, kraljice moja?

- Ne, gospodaru moj. Kad sam sa tobom ničega se ne bojim.

Sveštenik se okrenu prema okupljenom narodu, podiže ruke prema nebu, pa zavika:

- Vaš kralj i vi ste bezbožnici! Za Boga ne znate, no se hrastovima molite!

- Ne laži, viknu i kralj. - Od potopa na ovamo mi za Boga jednoga znamo no si ti veru Nojevu zaboravio.

- Bog je jedan, neverniče!

- To i deca srpska znaju, budalo! Svarog je stvoritelj neba i zemlje! On je svemoguć!

- Umukni neverniče, udari ga sveštenik drvenim krstom po glavi. - Ti Hristovu veru ne priziaješ.

- Svarog je jedini bog i svi ostali iz njega proizilaze, zavika kralj. - I Perun i Svetovid. To je velika tajna, budalo. Svarog je u isto vreme i Perun i Svetovid!

- Hrist je božji sin!

- Ti si nevernik! Nema Svarog ni sina ni ženu. On je svemogući stvoritelj!

- I Hrist je Bog!

- Niko koga je žena rodila nije Bog. Ko se rodi mora i da umre, a Bog je večan. Sveštenik ga ponovo udari krstom po glavi, pa mu prinese krst ustima,

- Poljubi časni krst, neverniče!

- Krst je na nebu, budalo, kaže kralj. - Čitavo nebo je krst samo ga mi ne vidimo.

- Hrist je zbog nevernika kao što si ti umro na krstu, zavika sveštenik.

Kralj se grohotom nasmeja.

- Kako je mogao da umre ako je Bog? Bog ne može da umre, budalo.

- Pokaj se pred smrt, neverniče!

- Smrt je samo drugi život, budalo. Srećan ću u Irij. Tamo su Svarogove doline.

- Posecite ga! - dreknu sveštenik.

Ona vidi mač koji se podiže, pa spušta prema kraljevom vratu.

- Svarože, ne zaboravi pleme svoje, povika kralj, a onda mu se glava zakotrlja po zemlji.

Krv iz vrata šiknu i po njenim obrazima. Zaslepi joj oči.

- Sve Srbe čeka mač, čuje sveštenika kako arlauče, - ako u veru Hristovu ne pređu!

- Braćo, viknu i ona, - ne bojte se! Ne dajte dušu Crnom Bogu!

Ne dajte da zlo na zemlji pobedi! Ovo su sluge Crnog Boga!

- Seci! - ču se ponovo podivljali vrisak sveštsnika.

Nije mogla da otvori oči od kraljeve krvi. Čula je samo kako je mač fijuknuo kroz vazduh i osetila rezak bol.

Odjednom je nestao i onaj crni sveštenik, narod, selo...

Lebdela je iznad zemlje, plovila kroz vazduh prema predivnoj reci kakvu nikada nije videla. Sa druge strane reke vide Svarogove doline.

Oseti radost u duši...

Mama. Mama, onaj čika je zaboravio pušku.

***

Kad stigoše ispred hotela „Hajat" Majkl pruži ruku da se pozdravi.

- Hvala vam, gospodine Barać. Mnogo ste mi pomogli.

Milan ćuti. Ne pruža ruku da se pozdravi. Zamišljen je.

- Čekajte, reče, nešto mi se ovde ne dopada.

- Ne razumem. Šta?

- Isuviše je automobila sa stranim tablicama.

- Bio sam već u ovom hotelu. Ovde uglavnom odsedaju stranci. Za vaše

je malo skupo.

- Idemo odavde, gospodine Mičel. Spavaćete kod mene. Bar večeras.

Imam prazan stan.

- Zašto, pobogu, začudi se Majkl.

- Ovih dana u Beograd iz sveta ne dolaze poslovni ljudi. Svi su odavde pobegli. Ovi ovde u hotelu su sve sami špijuni. Ne možete se sakriti.

Majkl uhvati sebe da o tome uopšte nije razmišljao. Verovao je da je onima koji su ga gurnuli niz onu strminu umakao ako je došao u Beograd.

- Da idem u neki drugi hotel?

- Ne. Noćas ćete kod mene. Tu sam ja, nema petsto metara odavde.

- Ipak mi je neugodno.

- Bolje i da vam bude neugodno nego da završite na dnu Dunava.

Milan okrenu automobil i izađe sa parkinga.

- I znate šta bi još bilo dobro?

- Recite, gospodine Barać.

- Nemojte neko vreme da se javljate u Njujork. Bolje je da svi misle da ste izgoreli u onom automobilu.

- U pravu ste. A ja sam mislio da se još večeras javim.

Stadoše ispred jedne dugačke zgrade.

- Tu mi je stan. Na drugom spratu.

Milan izvadi kofer iz gepeka, pa krenuše prema ulazu. Ispred lifta je stajala jedna podeblja starija žena.

- Otkud vi, doktore, ako Boga znate? Ko god može beži iz Beograda, a vi došli ovamo.

- Iz inata, gospođo Marić. Došao sam iz inata.

Žena pogleda Majkla.

- Gospodin nije iz naše zgrade?

Majkl htede da joj se predstavi, ali ga Milan preduhitri.

- Ovo je doktor Šreder. Radimo zajedno.

Objasni Majklu šta je rekao, a on uz osmeh klimnu ženi glavom. Uđoše u lift.

- Ovde je strah. Samo se priča o bombardovanju. Hoće li nas stvarno bombardovati, gospodine doktore? Vi to tamo bolje znate.

- Niste se, valjda, uplašili, gospođo Marić, reče Milan umesto odgovora.

- Kako da nisam. Ne mogu od straha po svu noć da zaspim.

Lift stade na drugom spratu, pa njih dvojica izađoše uz pozdrav. Gospođa ostade u liftu, a na licu joj se videlo da je razočarana što nije dobila nikakav odgovor.

Kad Milan otključa stan, i uđoše, Majkl ne izdrža da ne pita:

- Zašto ste rekli da sam doktor Šreder?

- Bolje je tako. Ona je takva torokuša da bi sutra pola Novog Beograda znalo da je kod mene došao američki novinar Majkl Mičel.

***

Samopouzdanje sa kojim je krenuo među šiptarske teroriste je jenjavalo.

Nije više siguran ni da tako dobro govori šiptarski da ga neće poznati, a ni engleski ipak ne govori kao pravi

Amerikanac. Što je najgore, o eksplozivu i elektronici za vezu sa satelitom zna samo ono što ga je zarobljenik naučio.

Sada nije siguran da je to dovoljno, a počeo je i da sumnja da mu sve nije ni rekao.

Zarobljenik mu je rekao da ja najvažnije da se ne zbuni pri prvom susretu. Opisao mu je kako izgledaju ona dvojica što su ga dovela iz Albanije, pa su poginuli.

Dok ide uz Ćićevicu hvata ga malodušnost. Sada vidi da ovo, ipak, nije jednostavno kao u filmovima. Shvata da nije nimalo lako biti junak.

Prošla ga je želja da izigrava Džemsa Bonda. Najradije bi se vratio, ali ne zna kako da Kondoru i ostalom društvu pogleda u oči.

Šta će reći Jelena kada sazna da je sam tražio da ide među Šiptare, pa se uplašio i vratio?

Šuma kroz koju ide deluje zastrašujuće. Čini mu se da ga iza svakog stabla neko gleda.

Ne zna kuda ide. Zarobljenik mu je rekao da mora ići Ćićevicom dok oni njega ne pronađu, pošto su ona dvojica što su znala put poginula.

Ide već dva sata i ništa se ne događa. Niko da ga pronađe. Ipak, ima osećaj da ga neko već duže vreme prati.

Na jednom proplanku sede na oboreno stablo da predahne.

Čini mu se da čuje neko šuštanje.

Izgleda da su ga pronašli.

Mora da ostane miran. Sada ne sme da pogreši. Ne sme da mu se zbog

uzbuđenja i straha omakne da progovori srpski.

- Ne mrdaj, čuo je na šiptarskom.

Ostao je smiren. Nije se ni pomerio.

- Diži se!

Sada mora da ih nadmudri, pomisli.

Umesto da ustane podiže ruke.

Opkoliše ga. Nekoliko njih sa uperenim puškama.

On mirno sa podignutim rukama ustade, pa na engleskom upita:

- Ko ste vi?

Oni ćute. Gledaju ga ispitivački.

- Ja sam Amerikanac, reče Dimitrije.

- Izgleda da je Amerikanac, kaže jedan.

- Da ga vodimo kod Zmije. Neka on vidi ko je.

- Jeste, braćo, reče Dimitrije na šiptarskom. - Ja hoću kod Zmije.

Na njihovim licima primeti zbunjenost.

Nadmudrio ih je.

- Ti znaš šiptarski, kaže jedan, očito vođa, a smrknuto ga gleda.

- Znam braćo. Šiptar sam kao i vi. Iz Amerike. Evo mi pasoš u džepu.

- Izvadi. Ako nešto pokušaš mrtav si.

Dimitrije mirno iz džepa izvadi pasoš i pruži onom smrknutom. On gleda u pasoš, pa u njega.

- Šta tražiš ovde, pita.

- Ne mogu da kažem. Vodite me kod Zmije.

- Otkuda ti znaš za njega?

- Ne mogu da kažem. On me čeka.

Smrknuti stavi pasoš u džep.

- Pretresite ga i uzmite oružje.

Dimitrije ponovo podiže ruke. Pusti da ga pretresu i uzmu pištolj i dve bombe. Onaj što je uzeo pišolj dugo ga zagleda.

- Ovakav do sada nisam video, reče.

- Nisi ni mogao, nasmeja se Dimitrije. Nema ih ovde.

Napetost u njemu popušta, a malodušnost polako nestaje.

Siguran je da je prvi susret prošao kako treba.

- A sada reci zašto nisi odmah govorio šiptarski, iznenada će smrknuti.

- Bojao sam se podvale.

- Podvale veliš? Kakve podvale?

- Bojao sam se da nisam naišao na Srbe.

Smrknuti ga još gleda sumnjičavo. Dimitrije oseća da mu mnogo ne veruje.

- A kako si se provukao dovde? Srbi su svuda okolo.

- Dvojica su me dovela iz Albannje.

- Pa gde su?

- Naiđosmo dole kod nekog sela na Srbe. Oni poginuše, a ja sam uspeo da pobegnem.

- Ma šta kažeš, gleda ga smrknuti podozrivo. - Oni koji svaki metar Kosova znaju poginuli, a ti došao iz Amerike pa pobegao.

Dimitrije vidi da može da upadne u nevolju.

- Vodi me kod Zmije. čoveče, viknu. - Glavu će ti skinuti ako me ne dovedeš. Upalilo je.

- Polazi, reče smrknuti strogo. - Zavežite mu oči.

Jedan mu s leđa stavi maramu preko očiju pa zaveza, a drugi ga uze pod ruku.

- Idemo, veli.

Dimitrije mirno krenu.

Sumnja opet poče da ga nagriza. Ako je ovaj smrknuti toliko sumnjičav, kako će prevariti tog Zmiju? Sigurno ga ne zovu slučajno tako.

- Slušaj Hasane, čuje nekog kako govori srpski. - Da ja njemu malo pustim krv? Oseti da je ovo presudno. Ničim ne sme da pokaže da je razumeo.

Mirno je nastavio da ide.

- Ima vremena za to. Neka Zmija odluči.

- Ja bih ga, ipak, preklao. Ako je neki špijun pa nešto učini, Zmija će nas pobiti. Kod njega nema praštanja.

- Bre, bre, ko da ste deca. Skinite mu gaće. Ako je naš, videće se.

I ovog puta uspe da održi pribranost. Čak se u sebi osmehnu. Nedavno umalo zbog sunećenja da izgubi glavu, a sada će mu je Safetov sunet spasiti.

Onaj što ga je vodio reče na šiptarskom:

- Stani.

- Jesmo li stigli, pita Dimitrije.

- Ti možda nećeš stići nigde, no da vidimo.

Još jedan ga uhvati za drugu ruku, a neko mu otkopča pantalone.

Morao je da pokaže da je iznenađen.

- Braćo! Šta je ovo? Šta činite? Reći ću sve Zmiji! Pokušavao je da im se kao bajagi otme, ali su ga oni čvrsto držali.

Oseti kako mu pantalone spadoše, a neko mu svuče gaćice. Nastao je tajac.

- Pustite ga, čuje smrknutog.

Neko mu skide maramu sa očiju.

- Oprosti brate, stade smrknuti ispred njega, a osmeh mu se pojavi na licu. - Obuci se. Moralo je ovako. Ove srpske svinje stalno pokušavaju da nam ponekog ubace.

***

Čini joj se da neko kuca.

Oslušnu.

Lagano, gotovo stidljivo kucanje se ponovi.

Ustade da otvori. Iznenadi se kada vide svog učenika.

- Lazare, reče. - Otkuda ti?

- Došao je da se pozdravi sa vama, profesorice.

Jelena tek tada primeti da Lazar nije sam. Vide mršavog čoveka spečenog lica.

- Ja sam njegov otac, dodade čovek. - Nije hteo da ode dok se sa vama ne pozdravi.

- Izvolite, kaže Jelena. - Baš mi je drago.

- Hvala profesorice, kaže čovek. - Idem do Samodreže. Ujutru odlazimo, ko zna da li ću je više ikada videti.

- Tamo je bila kosovska večera, reče Jelena. - Nisam nikada tamo bila.

- To je tu. Desetak kilometara.

- Volela bih da vidim.

- Nemate šta da vidite, profesorice. Ali ako baš hoćete, evo ja polazim.

- Hoću. Ne znam zašto, ali hoću. Nećete dugo ostati?

- I da hoću ne mogu. Samo da još jednom bacim pogled.

Jelena mu u očima vide tugu.

- Miloše, idi kod tetka Melanije. Doći će mama brzo.

Miloš istrča iz kuće.

- Do viđenja, profesorice, kaže Lazar i htede da krene.

- Čekaj. Čekaj da te poljubim.

Poljubi Lazara. On pognute glave ode. Uspeo je da prikrije suze.

Kad uđoše u automobil, Jelena reče.

- A kako se zove Lazarev tata?

- Ljuba Knežević. Prezime znate. Lazar priča da ste im bili i profesorica i majka. Jelena uzdahdu.

- To su mnogo dobra deca.

Izađoše na put prema Prištini, pa skrenuše levo na uza ni seoski put.

- Nemojte da se plašite, kaže Ljuba. - Ovamo Srba više nema, ali ne bojte se. Šiptari su kukavice.

Ljuba je usput pričao još o Šiptarima, ali ga ona nije čula. U mislima je bila na starom kamenom mostu.

Srbi napuštaju Kosovo, a Sitnica se nije vratila u staro korito. A ona ne zna šta treba da uradi.

Iz razmišljanja se trgla tek kad se automobil zaustavio.

- Stigli smo, reče Ljuba.

Kad izađoše iz automobila vide oronulu zgradu seoske škole i u dvorištu crkvicu.

- Tamo sam kao dete provodio leto, objašnjava Ljuba. - Tu je živeo moj deda. Morao sam još jednom ovo da vidim.

- A gde je bila kosovska večera?

- Na onoj zaravni. Vidite? Tu je bio Lazarev šator. Gore na onom brdu je bio letnjikovac Vuka Brankovića.

Jelena se čudno oseća. Podilaze je žmarci. Kao da od mita ništa nije ostalo. Zaravan gde je bila kosovska večera je najobičnija njiva.

- A crkva, pita.

- Evo je ispred vas.

- Tako mala?

- Samo je u narodnoj pesmi velika.

Jelena uđe u školsko dvorište i krenu prema crkvi.

- Nemojte. Nemojte tamo.

- Zašto, začudi se Jelena.

- Nemojte, molim vas. Biće vam teško.

Jelena ga nije čula. Priđe crkvi, pa šokirana zastade. Vrata su bila razvaljena.

- Profesorice. Nemojte unutra.

Sada ga je čula, ali uđe.

Ostala je skamenjena. Ugazila je u ljudski izmet.

Ljuba pritrča i povuče je za ruku.

- Izađite. Nemojte to da gledate.

- Majko Bogorodice, šta je ovo, prošaputa.

- Izađite, molim vas.

Ljuba je izvuče napolje.

- Šta je ovo, pita Jelena potpuno ošamućena.

- Tako je od kada ja znam. Uđite u kola. Bolje je da idemo.

- Pa oni...

- Jeste. Njima naša sveta Crkva Samodreža služi kao klozet.

Čudan osećaj je obuze. Čini joj se da je jednom ovo videla, a prvi put je u Samodreži.

Crkva odjednom nestade...

... *Prilazi groblju. Ogromno je. Mnoge humke su još sveže. Sve su grobovi izginulih u poslednjem boju sa Germanima.*

Gleda ljude oko sebe. Navikli su da sahranjuju izginule. Viđala je na sahranama i suze i jauke, ali nešto ovako nikada. Sva lica su spečena, niko suzu da pusti.

Nose prema groblju desetine mrtvačkih sanduka. Najvše je malih, dečjih. U velikim su žene. Svi su isečeni germanskim mačevima.

Povorka zastade. U sredini je, pa ne zna zašto se stoji. Posle minut-dva ljudi počeše da se pomeraju napred. Jedni levo, drugi desno. Priđe i ona bliže groblju. Gleda u groblje s nevericom.

I ostali zanemeli stoje i gledaju u raskopane grobove. Iz daljine joj se učinilo da su to sveže humke, a sada vidi da su sanduci iz grobova izvađeni i probodeni mačevima. Jeza je podiđe kada vide na svakom sanduku ljudski izmet. Groblje je pretvoreno u nužnik.

Oni koji su nosili nove mrtvačke sanduke spustiše ih na zemlju ne znajući šta da čine.

- Braćo, začu se gnevan muški glas, - dokle ćemo ovo trpeti?

Ubijaju naše žene i decu, pale nam sela, a sada su nam i groblje opoganili! I dete u kolevci treba da im zatremo!

- Sve germansko pod mač!

- Stanite, braćo, ču se sada drhtavi starački glas. - Stanite!

Pred narod izađe starac sede kose i duge sede brade.

- Ne možemo tako, braćo, veli podižući desnu ruku prema nebu.

- Svarog sve vidi.

- Kad vidi što zlo ne zaustavi?

- Oni nisu ljudi no zveri!

- Oko za oko, zub za zub!

- I dete u kolevci ću im zaklati!

- Ne, zavika starac. - Ne činite to, tako vam svemogućeg Boga Svaroga! Zlo se zlom uništiti ne može već samo još više razbuktati!

- A šta da činimo, starino? Dokle ćemo ovo trpeti?

- Germani, drhti starcu glas, - naša nekadašnja braća u vlasti su Crnog Boga. A u našim dušama je Beli Bog. Ako se Belog Boga odreknemo, nećemo više biti ljudi. Postaćemo zveri kao i oni.

- Moju su decu poklali! Gde je bio Beli Bog da ih zaštiti?

- Slušajte me, braćo. Ja sam star, spremam se na put u Svarogove doline. Od mojih starih čuo sam priču, a oni od njihovih, da se od pamtiveka selimo od zla bežeći.

- Nećemo valjda i ovu zemlju ostaviti?

- Moramo, braćo. Ako ovde ostanemo, Crni Bog će i naše duše uzeti.

- Nema se kuda više, starino! Tamo kuda sunce odlazi je more kome kraja nema. Kuda da idemo?

- Braćo, ja sam star i ne mogu nikuda. Ostaću ovde da čuvam ove grobove dok sam živ, a vi krenite za suncem.

- Nema se kuda tamo osim da se svi potopimo.

- Braćo! Idite za suncem kad najviše na nebu stoji. I tamo su naša braća. Iz Inđije ih je doveo najmlađi sin stare kraljice. Tamo Germana nema!

Neko je vuče za ruku. Slika groblja bledi pred očima.

Odjednom nestade...

- Znate li da vozite?

Za trenutak ne može da se seti gde je, a onda ispred sebe vide ljudski izmet u maloj crkvi.

- Znate li da vozite, čuje ponovo.

Tek tada shvati da je u Samodreži i da je Ljuba vuče za ruku.

- Znam, reče ne shvatajući ga.

- Sedite za volan. Brzo.

I dalje ne znajući šta se zbiva sede za volan. Ljuba uđe na druga vrata.

- Vozite, reče, pa sa zadnjeg sedišta dohvati automat. Jelena još ništa ne razume. Samo sedi za volanom.

- Vozite, pobogu, viknu Ljuba.

Upali auto.

- Kreći! Brzo!

Jelena poslušno pritisnu gas i krenu.

Začu se pucnjava, a meci zafijukaše oko automobila.

- Brže! - viče Ljuba pucajući kroz prozor.

Jelena još jače pritisnu gas, a Ljuba ispali još jedan rafal. - Dobro je.

Umakli smo.

***

Profesor je za trenutak bio zbunjen.

- Vas to ozbiljno interesuje, gospodine Mičel?

- Zaista bih želeo da saznam šta se krije iza svega što se vama događa.

- To bih, dragi gospodine, i ja jako voleo da znam. Na žalost, u svojim istraživanjima nisam otišao dalje od pretpostavki.

- Interesuju me i pretpostavke.

- A koliko vi znate o Srbima?

- Boravio sam '93. ovde duže vreme, a ovih dana sam pročitao knjigu Mavra Orbinija.

- Sjajno, gospodine Mičel. Olakšali ste mi posao. Nadam se da ste mogli da vidite da je Srbija u vreme cara Dušana bila jedna od najmoćnijih država Evrope.

- Da. To sam shvatio. Na daleko višem kulturnom nivou od Evrope.

- Tako je, gospodine Mičel. Još u doba Stevana Nemanje Srbi su imali bolnice, porodilišta, pisali knjige. Srbi su bili naslednici vizantijske kulture.

- A onda su između sebe zaratili?

- Samo polako, gospodine. Doći ćemo i do toga. Šta mislite, koliko je u to vreme Srbija imala stanovnika?

- Ne sećam se da sam naišao na taj podatak.

- E, vidite. U doba carstva Srba je bilo oko šest miliona. Isto toliko je bilo je i Engleza. A znate li koliko danas, posle šesto godina, ima Srba, a koliko Engleza?

- Znam da Engleza ima mnogo više. I ja sam poreklom Englez.

- Dragi gospodine, ima vas malo mnogo više. Ni vi sami ne znate tačno koliko vas ima, jer je pola sveta vaše bilo. Ima vas sigurno preko dvesta miliona, a nas Srba gotovo isto kao u vreme cara Dušana.

- Interesantno. Zaista intsresantno poređenje.

- Više je tragično no interesantno, moj gospodine. Srbi su se u to vrsme okrenuli Vizantiji i pravoslavlju, čime su izazvali gnev katoličke Evrope.

Nisu srpsko carstvo srušili Turci, no Evropa.

- Ne razumem. Kako?

- Ne bi Turci, gospodine Mičel, ni ušli na Balkan da Evropa nije umešala svoje prste. Znate li kako je umro naš car Dušan?

- Ne, osim da je umro jako mlad.

- Otrovan je. Otrovan po nalogu Vatikana. Od toga trenutka počela je propast Srba.

Majklu postade jasno zašto su mu vrata Vatikana preko noći zatvorena.

- Onda Srbi počinju između sebe da ratuju, reče.

- Jeste. Između sebe. Mada nisam siguran da Vatikan i tu nije umešao svoje prste.

- Vi za sve optužujete Vatikan i Evropu.

- A koga drugog, dragi moj gospodine? Koga drugog? Evropa je rasturila srpsko carstvo, a potom pustila Turke da Srbe dokusure.

- Kako to mislite da je pustila Turke, pita Majkl iako je to i sam zaključio iz Orbinijeve knjige.

- Lepo, gospodine Mičel. Dok su Turci čerečili Srbe, Evropa prstom nije makla da ih zaštiti.

- Tu teoriju sam negde već čuo.

- Nije to nikakva teorija. To je surova istina. Znate li koliko je vremena Turcima trebalo da zauzmu Srbiju?

- Ne, naravno.

- E, vidite gospodine, Srbi su se prvi put sudarili sa Turcima na reci Marici 1371. godine, a zadnja srpska prestonica Smederevo pala je tek 1459.

godine.

Turcima je, znači, trebalo blizu sto godina da zauzmu Srbiju. Toliko su Srbi zadržavali na ovim prostorima najveću silu sveta da na prođe u Evropu.

A, šta mislite, kako bi Evropa danas izgledala da se ludi Srbi nisu toliko odupirali? Da su propustili Turke da prođu?

- Ne znam. O tome zaista nisam razmišljao.

- Evropa bi danas, gospodine, verovatno bila islamska zemlja. Vi niste maniti kao mi Srbi. Kako ste lako primili hrišćanstvo, tako bi lako primili i islam.

- Da malo ne preterujete, profesore?

- Ne, gospodine Mičel. Ne preterujem ni malo. Vi ste, pošto je Srbija pala, Turke jedva zaustavili pod Bečom. A zamislite dokle bi Turci stigli da su ih Srbi pustili da prođu. U vaš London bi ušli, gospo dine. Evropa bi umesto katedrala džamije gradila.

Profesor je ućutao. Na licu mu se vide seta, a pogled mu odluta u prazno.

I Majkl je ćutao. Nije znao šta više da pita.

- Hajde, ljudi, živeli, prekide Milan ćutanje. - Vi se zapričali, a piće niko ni da pipne.

- Jeste, zapričali smo se, setnim glasom reče profesor. - 0 ovome se danima može pričati i uzaludno traćiti vreme.

Odjednom se okrenu prema Majklu.

- Kažete da možda ne preterujem. A znate li li vi, gospodine Mičel, šta nam je posle radila ta vaša Evropa?

- Ne ljutite se na mene, profesore.

- Ne ljutim se. Naravno da se ne ljutim. Kada bi u svetu bilo više Mičela ne bi nam se ovo ni događalo.

Opet je zaćutao, a pogled mu ponovo odluta u prazno. Zaboravio je šta je hteo da kaže.

Majkl oseti da je to nešto zanimljivo.

- Hteli ste još nešto da kažete, gospodine profesore.

- A, da. Pitao sam vas da li znate šta nam je radila Evro pa dok su Turci bili ovde.

- Naravno da ne znam.

- Pošto su Turke vratili od Beča i suzbili ih na Balkan, onda su naša braća hrišćani iz Evrope upadali ovamo da nas oslobađaju. I znate li kako su nas oslobađali?

Majkl je ćutao.

- Ne znate, naravno. Upadali su preko Save i Dunava kao bajagi da Turke proteraju, a gore su pustošili Srbiju no Turci. Nikada Turci takva zvsrstva po Srbiji nisu činili kao braća hrišćani. Jadna srpska sirotinja je Boga molila kad oni dođu da se Turci vrate.

- Da li je to moguće, gospodine profesore?

- Znam. Znam da vam je teško da u to poverujete, ali to je, na žalost, istina. Kao što je istina da nas nisu podržali kada smo pre dvesta godina krenuli da se oslobađamo od Turaka.

- O tome baš ništa ne znam.

- Pa, evo, reći ću vam. Posle više vekova ropstva Srbi su smogli snage da dignu bunu. Ustali su 1804. godine. Znate li da se Austrougarskoj to ni malo nije svidelo. Više je katoličkoj Evropi odgovaralo da se na Savi i Dunavu graniči sa turskom carevinom no da na Balkanu ponovo vaskrsne davno nestala Srbija. Sve je Evropi bolje od Srba. A sada kažu da smo mi remetilački faktor čovečanstva.

- Nisam razumeo.

- Optužuju nas da smo remetilački faktor. Valjda hoće da kažu da bi u svetu vladala harmonija kada nas Srba ne bi bilo.

Majkl naslućuje da je profesor samo dotakao nešto što bi moglo da baci malo svetla na korene mržnje prema Srbima.

- Možete li to malo da mi objasnite?

- Mogu satima o tome da pričam, ali će vam biti dovoljno nekoliko rečenica. Optužuju nas da smo više puta poremetile odnose u Evropi i svetu.

Prvo, što smo pre dvesta godina nenadno vaskrsnuli da bi srušili tursko carstvo. Tako smo poremetili tadašnju mapu Evrope i sveta. Optužuju nas i da smo izazvali Prvi svetski rat.

- A je li to tačno?

- I jeste i nije. Tačno je da je Prvi svetski rat počeo na našoj granici jer su

Srbi u Sarajevu ubili austrougarskog prestolonaslednika Ferdinanda. Ali je tačno i da je to samo ubrzalo početak rata. Tako su, kažu, Srbi srušili još jedno veliko carstvo i opet izmenili mapu Evrope. Nemci nam nikada neće oprostiti taj rat, a Boga mi ni Drugi svetski rat.

Majkl se zbuni.

- Ne optužuju vas valjda da ste i Drugi svetski rat počeli.

- Ne, ali ima Nemaca koji misle da su ga zbog nas izgubili, a to vam je isto.

- Zaista mi to nije jasno.

- Vidite, dragi gospodine Mičel. Hitleru '41. godine ni malo nije odgovaralo da otvara bilo kakvo ratište na ovom

prostoru. Zato je sa našom vladom sklopio pakt. I šta mislite šta se dogodilo?

Majkl se samo osmehnu i slegnu ramenima.

- Srbi su izašli na ulice Beograda i srušili vladu, a Hitler je morao da napadne Jugoslaviju. A zbog napada na Jugoslaviju morao je da odloži pohod na Sovjetski Savez. Neki nemački istoričari smatraju da je to bilo presudno što je rat izgubljen. I kako onda da nas ne mrze, pitam ja vas, gospodine Mičel?

- Gospodine profesore, to su razlozi što vas mrze Nemci. Ali, zašto vas mrze Englezi, Francuzi i ostali u Evropi? U oba svetska rata bili ste na njihovoj strani.

- Rekao sam vam što znam, gospodine Mičel. Ostalo su pretpostavke.

- Mislite na daleku istoriju?

- Ja o tome ne bih. Nisam se time bavio i ne znam dovoljno. Ima nekih ljudi koji se u poslednje vreme bave poreklom Srba, samo nisam siguran koliko je to pouzdano. Ako vas to interesuje povezaću vas sa nekim od njih.

***

Zmija je kiptio od besa.

- Ko su oni da meni određuju kada će se rušiti brane?! Ne žive oni sa svinjama srpskim nego ja. Nema od toga ništa. Rušiću ih kad ja hoću!

Dimitrije ga mirno gleda u zverske oči. Nikada ni u jednom čoveku toliko mržnje nije video kao u njemu. U sebi

pobednički likuje. Besan zbog toga što se brane ne ruše pritiskom na dugme u njegovom podzemnom štabu na

Ćićevici već negde u Vašingtonu potpuno ja zaboravio da možda malo proveri došljaka iz Amerike. To je Dimitriju dalo mogućnost da stekne čvrstu poziciju i otkloni eventualne sumnje.

- Ne možete, gospodine Zmija, reče odlučno. - Eksploziv se može aktivirati samo iz satelita, a satelit dobija program iz Vašingtona.

- Vašington! Opet taj Vašington! Tamo samo lažu. Obećali su da će bombardovati Srbe, pa šta čekaju? Znam ja šta čekaju. Da Srbi prvo nas pobiju, a onda će oni njih, pa da nema ni njih ni nas.

- Ja, gospodine Zmija, imam vrlo precizna naređenja.

- Naređenja! Kakva naređenja? Da postaviš eksploziv, pa da bežiš u Ameriku. To može i moja baba!

- Moj posao se time završava.

- Tvoj posao je da radiš ono što ja kažem!

- Ne, gospodine Zmija. Meni naređenja izdaje jedino Vašington.

Zmija se unezveri. Lice mu se iskrivi od besa.

- Ovde ja naređujem, Fatmir! Jesi li razumeo?!

- Ne, gospodine Zmija. Ponavljam vam, ja imam precizna naređenja i ona se ne mogu menjati.

- Mogu kad ja kažem!

- Ne mogu, gospodine Zmija. Detonatori reaguju jedino na signal iz satelita.

- Promeni!

- Šta da promenim?

- Detonatore, eksploziv, Boga oca! Sve promeni! Ja hoću da srušim branu!

- To je nemoguće.

- Lažeš! Lažeš, Fatmir!

- Ne lažem. To je tehnički neizvodljivo.

- Kukavice! Prodao si se Amerikancima.

- Nije tačno, viknu sada i Dimitrije. Nisam ja manje Šiptar od tebe.

- Dokaži!

- Kako?

- Prepravi detonator.

Dimitrije ćuti. Zmija mu sam omogućava da isključi satelit i onesposobi eksploziv na sve tri brane. Zna da sada mora da bude izuzetno oprezan.

- Ali...

- Nema tu, ali. Amerikanci će nas sutra prodati ako im ne budemo trebali.

- Ali, gospodine Zmija, meni onda nema povratka u Ameriku.

- A šta ćeš tamo? Daće Alah da Srbe pobijemo ili proteramo. Bolje će ti biti ovde nego u toj Americi.

- Ipak, ne znam...

- Fatmir! Ne igraj se glavom. Dobro znaš kako me zovu.

***

Vidno neraspoložena Melanija uđe i ćuteći sede. Mali Miloš joj se uvuče u krilo, ali se primiri osećajući njeno neraspoloženje.

Tek pošto skuva kafu i sede za sto Jelena reče:

- Pričaj.

- A šta da ti pričam, jado moja, kad znaš i sama. Samo mi ostasmo.

Jelena je odmah nije razumela.

- Kako samo mi?

- Ti sa ovim detetom i ja sa onim mojim bolesnim mrčom. Odoše i Vasići.

- Kada?

- Jutros.

Jelena uzdahnu, pa upita.

- A što ste vi ovamo došli?

- Što. Što se nije imalo kuda. Dali nam ovu kuću neki Kosovci koji su odavno odavde pobegli.

- Pa, idite nekuda. Snaći ćete se.

- A Boga mi, jadna, moramo i da nećemo. Eno ga onaj opet stoji tamo.

- Ko?

- Onaj Šiptar što viče „bre, bre". Stoji i gleda čas u tvoju kuću, čas u moju i samo viče „bre, bre".

U Jeleni poče da kipti.

- I sada je tu, pita.

- Eno ti ga, pogledaj.

- I hoću, majku li mu šiptarsku, smučio mi se, procedi Jelena kroz zube.

Puna besa ustade, pa sa ormara dohvati „kalašnjikov".

- Šta ćeš to, začudi se Melanija.

- Videćeš, reče Jelena, pa sklanjajući automat iza leđa izađe u dvorište.

Priđe kapiji, pa tu stade. Šiptar stoji sa druge strane ulice i gleda u nju.

- Bre, bre, kaže - još tu Miloš Vojinović. Iiii. Bre, bre, ne valja. U Srbiju Miloš treba ide. Bre, bre, ne valja, ič.

Jelena ćuti i gleda ga pravo u oči.

- Ne valja, ič, nastavlja Šiptar. - Bre, bre, to moja kuća.

Jelena i dalje ćuteći pokaza automat.

- Bre, bre, žensko, pa puška ima.

Ona ubaci metak u cev, pa nanišani u njega.

- Nemoj, Jelena, šapuće joj Melanija iza leđa.

- Bre, bre...

Šiptar reče samo to, pa zaćuta. Vidi se da ga hrabrost napušta. Okreće se oko sebe, gleda kuda bi pobegao.

Jelena obori cev prema njegovim nogama, pa ispali kratak rafal. Meci napraviše krug po zemlji oko njegovih nogu.

- Iiiii! Luda žena, bre, bre!

Šiptar se dade u trk kao da ga sam đavo tera.

Jelena spusti pušku, pa pognute glave pođe prema vratima.

- Alal ti vera, Jelena, čuje neki glas, ali se ne okreće.

- Sa njima samo ovako može, opet viče neko dok ona ulazi u kuću.

Prolazi kroz vrata ali ne uđe u kuću u Vučitrnu...

... *U šator uđe sluga.*

- Svi su tu, gospodaru, veli.

Samovlad ustade, pa se okrenu prema njoj.

- Ajde da vidimo te ljude.

- Bolje je ti sam razgovaraj sa njima.

- Ti si kraljica. Neka te vide.

Ustade i pođe za njim. Kad izađe iz šatora pred njom se ukaza ogromno polje. U daljini se nazirala neka visoka planina, a po obodu polja uzdizali su se manji brežuljci. Svuda se čulo pevanje kosova.

Kad Samovlad i ona izađoše, dvadesetak ljudi koji su sedeli ispred šatora poustajaše.

Jedan izađe ispred njih, pa reče:

- Dobro nam došao gospodaru Samovlade Lužičanine.

- Bolje vas našao, braćo, kaže on. - A otkuda vi znate ko sam ja?

- Pročulo se, gospodaru.

- Od starina se zna da će jednog dana kralj srpski sa severa doći da nas od zla izbavi. Hvala svemogućem Svarogu što te dovede.

-Hvala i Svetovidu što ti put pokaza.

- A Peruna ćemo moliti da ti da snage da nas od zla izbaviš.

- O čemu to pričate, braćo? Ja od Crnog Boga ovamo pobegoh i ovaj narod dovedoh, nadajući se u vas, a zlo ovamo izgleda stiglo pre mene.

- Od davnina je zlo ovde, gospodaru. I dedovi dedova naših su pod zlom Crnog Boga rođeni.

- Zar su Germani i ovamo stigli?

- Ne znam ko su ti ti Germani, gospodaru, ali nas će Grci zatrti.

- Grci, veliš. A ko su oni? Jesu li i oni od nas nastali?

- Ne znamo, gospodaru. U davna vremena su odnekuda morem počeli da dolaze. Drugačiji su od nas. Tamnoputi i mali, ali je Crni Bog sa njima te nam zagospodariše.

- Pričaju da su oni ovde od postanja, a da smo mi divljaci odnekuda došli.

- Hoće trag da nam zatru. U knjigama nas ne zovu Srbima, no čas Tribsti, čas Goti, čas Skiti, čas Vandali i šta ti ja znam.

- I jezik su naš prisvojili, pa kažu da je njihov.

- I za slova naša vele da su njihova.

- Na jeziku našem su knjige pisali sve dok svoja slova nisu izmislili.

- I našeg cara su za Grka proglasili.

- Imali smo Aleksandra Makedonskog, no oni vele da je njihov.

Grk.

- Od starina se priča da su i oni od Srba nastali. Od nekih koji su iz Inđije preko mora otišli.

- A sada hoće u neku drugu veru da nas prevedu.

- Kažu da mi za Boga ne znamo.

- Uče nas da je Bog jedan, kao da mi to od pamtiveka ne znamo!

- Sad vele Bog je jedan, a do juče su stotinu nekakvih bogova verovali.

- Kažu da Bog ima sina i da njemu treba da se molimo.

- Pričaju da su tog božjeg sina na krst razapeli, pa nas teraju da pred krstom klečimo, a ne znaju da je krst na nebu.

- Vodi nas nekuda, gospodaru! Ovde nam opstanka nema.

Samovlad obori glavu. Ćuti.

I oni ljudi ućutaše. Čekaju šta će on reći.

Ćutanje dugo traje. Postaje mučno.

- Kaži im nešto, prošaputa ona. -Daj im malo nade.

- Nema nade, prošaputa Samovlad. - Beli Bog nas je zaboravio.

- Vodi nas nekuda Samovlade Lužičanine! Svarog te je ovamo poslao!

Samovlad podiže pogled.

- Braćo, zavika, - za nas odavde ni jednog puta nema. Došli smo otuda odakle i sunce dolazi bežeći od Kitajaca. Tamo kuda sunce odlazi je more nepregledno, tamo se ne može. Ja sam sa severa od Germana pobegao, a vama su Grci sa juga došli. Nema se više kuda, braćo. Od zla se više pobeći ne može!

- Onda ga pobedi, prošaputa ona.

Samovlad je zbunjeno pogleda.

- Ne boj se Crnog Boga, prošaputa ona ponovo.

Samovlad ćuti.

- Učini nešto, gospodaru, začu se jedan glas.

- Braćo, kaže Samovlad drhtavim glasom, - ja sam gospodar ovom narodu koji sam sa severa doveo. Imate vi svog gospodara.

Neka on nešto čini, a ja ću ga verno služiti.

- Nemamo!

- Nemamo gospodara!

- Zato smo dovde i došli što gospodara nismo imali.

- Svako je hteo da bude gospodar na svome!

- Nikada se složiti nismo mogli!

- Zlo je i u nas ušlo, zato i propadamo!

- Ti si nam jedina nada!

- I dedovi naših dedova su te čekali!

- Ne boj se, šapuće mu ona. - Svarog će ti pomoći. Zaustaviće Crnog Boga. Samovladu se odjednom lice promeni. Kao da neka svetlost pade na njega.

Svi to primetiše.

- Svetovid je s tobom, gospodaru, zavika neko. - Evo te obasja kao nikoga do sada.

- I tvoje ime je Svarogov znak, Lužičanine!

Samovlad podiže ruke.

- Stanite braćo! Stanite! Vi ste ovde hiljade godine, a ja sam letos došao. Hoćete li vi da vam ja budem gospodar?

- Hoćemo, zavikaše svi iz glasa.

- Onda me slušajte, braćo! Dažbog nam je svima dao život, ali da ga živimo kao ljudi priklanjajući se Belom Bogu. Mi moramo u rat protiv slugu Crnog Boga da branimo našu zemlju. Ako ne branimo našu zemlju nećemo biti dostojni da budemo unuci Dažboga. Ali ako umremo za našu otadžbinu tada ćemo biti pravi unuci Dažboga!

- Pobićemo Grke do poslednjeg, začu se uzvik.

- Ne, braćo, viknu Samovlad. - Onda će nas Beli Bog ostaviti.

Ne činimo zlo, samo se od zla branimo. Mi smo unuci Belog Boga!

I ne bojte se krsta! Krst je nebeski Svarogov znak. Nebo je krst, ne bojte se!

Ona podiže desnu ruku. Nije znala šta hoće...

... Dok se krstila vidi pred sobom Melaniju, Miladina, Vidosavu i neke komšije kojima ni imena na zna. Svi zbunjeno gledaju u nju.

- Šta ti se dogodilo, Jelena, pita Melanija.

U deliću sekunde nešto joj se izgubi ispred očiju.

- Ništa odgovori.

- Alal ti vera, Jelena, kaže neko. „Bre, bre" se usro u gaće.

***

Ćuteći ispijaju jutarnju kafu. Milan vidi na Majklu odsutnost.

- Nešto si jutros neraspoložen, reče.

- Ne znam ni sam. Pokušavam da složim kockice, ali mi ne uspeva.

Nikako da se slože. Nikako da dokučim bar jedan racionalan razlog što vas toliko mrze.

- Ja za jedan znam.

- Koji, trže se Majkl.

- Znam zašto nas mrzi vaš državni sekretar Madlen Olbrajt. Zašto nas mrzi predsednik Amerike ne bih umeo da kažem, ali za ovu nedojebanu vešticu sigurno znam.

- Pa ona je Jevrejka?

- Nema to veze sa nacijom. Znaš li da je ona dugo živela u Beogradu i da govori srpski kao ja?

- Ma daj Milane, molim te. Otkuda ti sada to?

- Znaš da je ona rođena u Čehoslovačkoj, u Pragu, a ne u Americi?

- Da, ali je otac dok je bila mala doveo u Ameriku.

- E, vidiš, nije. To ona vama tamo tako priča. Otac joj je bio komunista i dugo je u Beogradu bio čehoslovački ambasador. Ona je ovde provela najlepše godine, mladosti.

- Moj Bože, pa bila je neka afera u novinama oko njenog oca i nekih slika.

- Eto vidiš. Ne krije zmija noge bez razloga. A znaš li da ona ima sina sa jednim našim Srbinom iz Nikšića?

- E, sad si stvarno preterao. To se u Americi ne bi moglo sakriti.

- Kao što vidiš, može. Dok je u Beogradu živela zaljubila se u jednog momka, u našim novinama mu je i ime objavljeno, pa kad je zatrudnela on je ostavio. Toliko je bila ružna da je nestao glavom bez obzira.

- Čekaj, molim te. Ako je bila toliko ružna, šta je tražio sa njom?

- E, moj Majkl. Ne znaš ti kako se ovde u to vreme živelo. Taj momak je došao iz Nikšića da studira, a nije imao hleba da jede. Ona je imala, naravno, sve što joj treba, pa se on, kako mi kažemo, malo grebao i žmurio na njenu ružnoću.

- Majkl malo poćuta.

- Je li to stvarno istina?

- Istina je. Njen otac je zataškao aferu, dete su negde sklonili i ubrzo

potom otišli u Ameriku. Zbog toga momka ona mrzi sve Srbe. Ako bi joj se pružila prilika sve bi nas uništila.

- Ako je to i tačno, nije ono za čim tragam.

- Naravno. To je nešto drugo, ovo sam ti onako ispričao. Hoćeš li danas kod onog profesora koji se bavi praistorijom?

- Ima vremena zato. A mislim i da mi neće reći ništa što već ne znam.

Idem da potražim jednu ženu.

- A, znači i to imaš ovde. Zato ti toliko voliš Srbe.

- Ne. Nije to što misliš. To je jedna strašno nesrećna žena. Hoću da je obiđem, ali prvo da se negde smestim. Kažeš da ne idem u „Hajat"?

- Nećeš ti nigde odavde. Beograd danas ima više špijuna nego bilo koji grad u svetu.

- Ne bih da ti dosađujem.

- Pusti to, Majkl. Evo ti ključevi od stana. Idi kuda hoćeš, ali ćeš ovde da spavaš. I ne govori ko si ako ne moraš.

Majkl se osmehnu.

- Vi ste Srbi zaista čudan narod.

- Hoćeš li da te odvezem?

- Nema potrebe. Imaš ti svojih obaveza. Taksijem ću.

Ispi poslednji gutljaj kafe, pa ustade.

- Sačekaj da ti pozovem taksi, reče Milan.

Milan pozva taksi, pa Majkl izađe na ulicu.

Taksista ga dovede do Tesline ulice. Poznao je zgradu u kojoj je pre nekoliko godina našao Jelenu.

Kad uđe u zgradu oseti čudno uzbuđenje. Nešto kao tremu.

Da li će se prepoznati, pomisli.

Pope se na drugi sprat. Ne može da se seti broja stana. Gleda pločice na vratima. Ni na jednim nema njenog prezimena. Na jednim vratima nema pločice. Čini mu se da je to stan u kojem je bio.

Sekundu-dve se odlučuje, pa ipak pritisnu zvonce.

Na vratima se pojavi čovek sedamdesetih godina. Gleda ga ispitivački.

- Govorite li engleski, pita.

- Ne, reče čovek. Samo nemački.

- Ja sam novinar, reče Majkl na nemačkom. - Iz Amerike...

Čovek se namršti.

- I, šta tražite ovde?

- Jelenu.

- Koga, prostreli ga čovek pogledom.

- Jelenu Vojinović.

Čovek ga od glave do pete odmeri pogledom. Majkl vide da mu je nešto sumnjivo.

- Mi smo prijatelji, reče.

- Uđite, kaže čovek.

Majkl uđe. Priseća se nameštaja u stanu. Čovek mu pokaza da uđe u dnevnu sobu.

U njoj je sedela žena takođe u godinama.

- Dobar dan, reče Majkl na srpskom.

- Sedite. Sedite, gospodine, kaže mu čovek. - Otkuda vi znate Jelenu?

- To je duga priča, gospodine. Slučajno sam u Beogradu, pa sam želeo da je pozdravim.

- Niko danas ovde ne dolazi slučajno, pogleda ga ponovo čovek sumnjičavo. - Kad ste, kako kažete, prijatelji, zašto se

niste javili telefonom?

- U pravu ste, gospodine. Nažalost, broj sam davno izgubio.

- Nažalost, gospodine, reče čovek malo cinično, - ona ne živi ovde.

Vratila se u Sarajevo,

Majkl nije uspeo da sakrije iznenađenje.

- Kako? Zar posle svega...

- Da, gospodine. Nama je ostavila ovaj stan da joj čuvamo. Nisam čuo vaše ime, gospodine.

- Majkl Mičel. Ja sam Majkl Mičel, novinar iz Njujorka.

- I kažete, Jelena vas dobro poznaje?

- Da, gospodine. Zaista se dobro poznajemo.

- Proveriću, gospodine. Sad ću proveriti. Ona u Sarajevu ima telefon.

Izađe u hodnik, pa se vrati sa bežičnim telefonom u ruci. Iskuca neki broj, pa ga prinese uvu.

- Alo. Jelena ti si? Vukašin ovde. Kako si?

Ćuti neko vreme i sluša.

- Da te pitam nešto. Reci mi, molim te, poznaješ li ti ne kog Majkla Mičela iz Njujorka?

Posle kratke pauze Vukašin reče:

- Evo ga tu kod mene.

Iz slušalice se začu vrisak:

- Majkl tu! Daj mi ga molim te!

Vukašin promeni izraz na licu. Umesto sumnjičavosti pojavi mu se osmeh.

- Hoće da vas čuje, reče i pruži Majklu telefon.

- Jelena, viknu on glasno u slušalicu.

- Majkl! Majkl! Pa nisam znala ni da li si živ, čoveče!

- Jelena, šta ti radiš u Sarajevu?

- Kakvom Sarajevu?

- Pa, ovde mi kažu da si u Sarajevu.

Jelena se nasmeja.

- Dobri moj čika Vukašin. Nije smeo da ti kaže gde sam.

***

Ostavili su ga samog u jednoj podzemnoj prostoriji zajedno sa eksplozivom i ostalom opremom.

Tek tada je potpuno shvatio u kakvoj je nevolji.

Zarobljenik mu je objasnio jedino kako da na detonatoru koji je doneo sa sobom prevari satelit, a on sada treba da prevari Zmiju.

Gleda u napravu koju mu je Zmija dao da bi njome umesto iz satelita sam aktivirao eksploziv. I da ume sve to da prepravi ne bi uradio.

Hladan znoj ga obliva.

Ostaje mu jedino da kaže da neće to da uradi i da i dalje izvršava samo naređenja iz Vašingtona.

Oseti da mu neko stoji iza leđa.

Okrenu se. Iznenadi se kad vide devojku u maskirnoj uniformi sa beretkom na glavi.

- Što si se zbunio, nasmeja sa ona.

- Ko si ti, pita Dimitrije, a glas mu uzdrhta.

- Ne boj se, neću ti ništa, opet se ona nasmeja. - Ja sam Drita. Poslali su me da ti pomognem.

- Kako da mi pomogneš?

- Ja sam inženjer elektronike.

- Pa šta radiš ti ovde?

- Što? Misliš da samo vi muškarci možete da ratujete. Nisam ja jedina, ima nas još. A kako se ti zoveš?

- Fatmir, jedva izgovori Dimitrije.

- Lepo ime, reče ona. - Koliko imaš godina?

- Uskoro punim 25, slaga on.

- Ja imam 22. Diplomirala sam u Tirani za četiri godine. Hajde da radimo. Što si se smrzao? Kao da tamo u Americi nikada žensko nisi video.

Koliko ih imaš? Hajde, reci.

- Ni jednu, ote se Dimitriju, a obraze mu zahvati rumenilo.

- Baš si lažov.

Dimitrije gleda u njene oči. Nešto ga je u njima gotovo paralisalo. Toliko su ga omamile da nije mogao ni da se pomeri, niti da nešto kaže.

Ona to primeti, pa se nasmeja.

- Lažove, treba li što da ti pomognem?

Dimitrije se tada pribra. Seti se gde se nalazi.

- Ne, veli. - Ne treba ništa.

- Možeš sam?

- Ne sme ništa da se menja. Bilo bi opasno.

- Zmija će da poludi.

- Ne komanduje meni Zmija.

- Čuvaj se, reče ona, pa mu se odjednom obesi oko vrata i poljubi ga.

Okrenu se i pođe. Na vratima zastade, i opet mu se osmehnu.

***

Samo što je spustila slušalicu posle razgovora sa Majklom u kuću utrča Melanija. Jelena vidi da je sva unezverena.

- Šta da činimo, sestro, pita.

Jelena je zbunjeno pogleda.

- Što? Šta je bilo?

- Kako šta je bilo, crna ti. Zar ne slušaš vesti?

- Nisam uključivala televizor.

- Rat!

- Bože, Melanija, pa ovde se ratuje mesecima. Šta ti je danas?

- Bombardovaće nas, ženo! Šta je s tobom?

- Ne boj se, tetka Melanija. Samo plaše mečku sa rešetom.

- Bog s tobom, Jelena. Objavljeno je ratno stanje.

Jelena zastade. Gleda u Melaniju s nevericom.

- Uključi televizor, sad će vesti.

Uključi televizor pa sede. Sede i Melanija. Na ekranu se pojavi sat.

Nemo obe gledaju u kazaljku koja se vrti.

Sat nestade, pojavi se špica za vesti, a posle nje predsednik Savezne vlade. - Građani Jugoslavije, Savezna vlada je na današnjoj sednici odlučila da proglasi ratno stanje...

Odjednom, kao da se nešto prekide. Sve utihnu oko nje...

... *Ispred sebe vidi mnoštvo ljudi u svečanim odeždama. Za trenutak nije mogla da se seti gde se nalazi, a potom prepozna Dupljansko polje, jer je nešto dalje, ispod polja, videla Gostivar.*

Pored nje na prestolu sedi kralj Budimir.

Polako shvata da je ona njegova žena, jer je i njoj kruna na glavi.

Ipak još ne razume zašto su se okupili svi srpski gospodari. Iz svih srpskih krajeva su došli.

Vidi u prvom redu Lava i Jovana poslanike grčkog cara Konstantina, a pored njih kardinala Honorija papinog izaslanika.

Uplaši se od nečega.

Šta će ti hrišćani kod njih?

Pogleda u Budimira.

On gleda negde u prazno i ćuti.

Jedan vlastelin nešto uzbuđen govori. Oči mu zakrvavile, vatra iz njih seva.

- Ne čini to, gospodaru Budimire, viče on. - Ne odriči se našeg Boga Svaroga radi lažne vere. Ako bez Boga ostanemo, izgubićemo dušu i propasti. Crni Bog će našim dušama zagospodariti kao što ovim nesrećnim Grcima gospodari.

Budimir ćuti.

Tek tada shvati šta se događa. Kralj je sazvao svesrpski sabor da veru hrišćansku primi.

Oseti strah.

Ni njoj se ta lažna vera ne dopada. Boji se od nje. Boji se da će im preko te vere drugi narodi zagospodariti.

- Oni nas uče da se pred krstom molimo Bogu, zavika jedan vlastelin, a mi za krst znamo od kada postojimo.

- Oni nekakve crkve prave, zavika drugi. - Kažu da su to božje kuće. Šta će Bogu kuća? Nebo i zemlja su božja kuća!

- Kažu da je i taj Hrist Bog. Kako žena može da rodi Boga?

- Bog je stvoritelj neba i zemlje, a oni kažu da je i Hrist Bog!

- Kad je Bog, što su ga razapeli na krst?

Kralj ustade. Podiže ruke, dajući svima znak da se umire.

Svi se utišaše.

- Braćo, zavika kralj Budimir. - Čujte me, braćo! Mi Srbi od pamtiveka znamo da postoji samo jedan Bog. Bog Svarog iz koga proizilaze i Svetovid i Perun. Oni su sveto trojstvo. I hrišćani tako kažu. I oni kažu da je Bog jedan, a da je sveto trojstvo Bog otac, Bog sin i Bog sveti duh. Ista je to vera kao naša.

- Nije,raču se jedan uzvik.

- Jeste, braćo, zavika Budimir još glasnije. -Bog je jedan i nama i Grcima i papi u Rimu. Čitav svet je hrišćansku veru prihvatio osim nas. Braćo, ne možemo mimo sveta, a više nemamo kuda da bežimo. Bežali smo od Kitajaca, bežali od Germana, a sada treba da bežimo i od Grka. Nema se više kuda, braćo.

- Branićemo se mačem!

- Ne možemo, braćo, odlučan je kralj Budimir.

- Možemo! Svarog je sa nama!

- Čekajte, braćo! Čekajte! Jeste Svarog sa nama, ali je čitav svet protiv nas. Možemo se braniti, ali se odbraniti nećemo. Seme će nam zatrti!

Svi ćute. Na svim licima ona sada vidi zabrinutost.

A na licima carevih i papinih izaslanika vidi se pobednički osmeh. Likovanje.

- Nema se kuda, braćo, nastavi Budimir. - Na Jugu su Grci, na Zapadu Rimljani, na Severu Germani, a na Istoku Hupi i Kitajci.

Otuda smo i pobegli. Nego da veru njihovu primimo, a Bog je

jedan i njima i nama.

Muk.

- Evo, ja ću prvi, braćo, povika kralj Budimir.

Priđe kardinalu Honoriju. On mu pruži krst. Kralj ga poljubi.

Budimir se potom prekrsti, pa se vrati i sede na presto.

Jedan pop odnekuda dođe noseći krunu u rukama. Pruži je kardinalu.

Honorije je uze u obe ruke, podiže iznad glave, pa reče:

- Sveti otac papa te ovom krupom proglašava carem svih Srba!

Svi poustajaše i poskidaše kape sa glava.

Ustade i ona. Samo Budimir ostade da sedi na prestolu.

Honorije mu lagano prilazi sa uzdigiutom krunom. Stavlja mu je na glavu.

- Živeo car Budimir,raču se iz mase.

- Živeo, odjeknu.

Ona oseti drhtavicu. Sada je carica a ne kraljica, ali ima osećaj da nije ni jedno ni drugo.

Car Budimir ustade podižući ruke, a ona u duši oseti bol. Učini joj se da je zauvek nešto izgubljeno.

Htede da vikne Budimiru da baci sa glave tu tuđu krunu, ali odjednom svega nestade...

Predsednik vlade je na televiziji govorio još nešto, ali ga ona više nije slušala. Činilo joj se da se nešto dogodilo, ali nije mogla da se seti šta.

Kao da je nešto mogla da uradi, ali nije uspela.

Pred oči joj ponovo izađe onaj stari kameni most i suvo korito ispod njega.

Nije uspela da skrene Sitnicu u staro korito, pa je zlo stiglo.

U glavi joj mutno. Čini joj se da čuje jauke ljudi koji su onog dana prolazili preko kamenog mosta. Jesu ljudi kao senke, ali im jauke čuje.

Melanija nešto kaže, ali je ona ne čuje. Čuje samo one jauke.

Obuče se.

- Kuda ćeš, upita je Melanija.

- Pazi na Miloša, reče joj i izađe.

Nađe se ne ulici. Nije bila svesna kuda ide.

Izašla je iz grada i krenula uzanim seoskim putem. Pored nje prođoše zaprežna kola. Umalo je konji ne oboriše. Točkovi je zasuše blatom. Ne obrati na to pažnju no produži.

U susret joj dolazi grupa žena u dugim mantilima, zabrađene maramama do očiju.

Oseća njihove poglede na sebi, ali se ne osvrće.

- Ćivša none, škinja, čuje iza sebe.

Ni na to ne obrati pažnju. Ne oseti ni strah. Kao da nisu njoj rekli. Znala je jedino da negde mora da stigne. Znala je i da je to mnogo važno.

U daljini se videla Ćićevica. Bila je gluva. Ni jednog pucnja.

Još jedna zaprega joj ide u susret. Nazire je kao kroz maglu. Ide pravo na nju. U poslednjem trenutku se skloni u stranu, ali je jedan konj zakači glavom. Pade u blato, pa se pridiže. Krenu dalje kao da se ništa nije dogodilo.

Ne zna koliko je još dugo išla. Osećaj za vreme je potpuno izgubila.

Bila je svesna jedino toga da je stala.

Kroz koprenu koja joj se na oči navukla vidi ispred sebe rečicu, više potok. Ni sama ne zna kako, ali je sigurna da je to Sitnica. Prvi put je vidi.

Zbunjuje je to što je tako mala. Seća se iz narodne pesme da je Banović Strahinja brod konjem na njoj tražio. I Turci su je pred boj skrenuli da bi srpsku vojsku zavarali.

Kako je sada tako mala?

Gde je nestala moćna Sitnica?

Zuri u rečicu s nevericom.

- Nešto treba da bude kao što je nekada bilo.

Sa užasom shvata da više tako nikada ne može biti.

Nema više velike reke da bi potekla ispod kamenog mosta u Vučitrnu.

Ostao je samo potočić.

***

Jeo je bezvoljno. Osećao se praznim.

- Ja, ipak, ne verujem, kaže. Valjda će neko uspeti da sve to zaustavi.

- Ne znam, Majkl. Ja se bojim da je za sve kasno.

- I zaista je televizija to objavila?

- Jeste. Čak su nabrojali i objekte koji će noćas biti bombardovani.

Majkl ostavi nož i viljušku. Nije mu se više jelo.

Milan pogleda na sat.

- Trebalo bi da krenemo. Profesor nas čeka.

Majkl odmahnu rukom.

- Ne znam. Ako večeras odista padnu bombe, onda ovo što pokušavam da uradim gubi svaki smisao.

- Kako hoćeš. Čovek će biti tu i narednih dana.

Majkl u mislima odluta u Ameriku. Pokušava da shvati šta se događa. Da odgonetne šta se to zbiva sa njegovom zemljom, sa Evropom, sa čovečanstvom, sa čovekom...

- Kuda ideš, čoveče, prošaputa.

Tog trenutka začu se prodorno zavijanje.

Žamor u „Grčkoj kraljici" utihnu. Ljudi u restoranu se nemo gledaju. Onaj prodorni jauk se stišava, pa pojačava.

- Evo. Rekao sam ti, gotovo šapatom kaže Milan.

Majkl ga nije razumeo.

- Šta je ovo, pita. - Je li požar?

- Rat, Majkl. Bombardovanje. Ovo je znak da su avioni poleteli prema Beogradu. Onaj prodorni zvuk utihnu. Muk u restoranu potraja još minut, pa žamor ponovo poče.

Majkl s nevericom gleda u ta lica oko sebe, a potom kroz staklo na glavnu beogradsku ulicu.

Nešto mu je čudno, ali ne može da dokuči šta. Milan na njegovom licu vide zbunjenost.

- Šta je, Majkl, osmehnu se. - Nešto ti nije jasno?

- Ne znam. Sve je čudno. Niko se ne pomera. Kao da se ne boje.

- A bojiš li se ti?

- Bojim, naravno. Samo sam čovek.

- I ja, Majkl. I oni. Svi ovi koji ovde sede. I svi oni koji šetaju ulicom.

Svi se mi bojimo. Nema čoveka koji se smrti ne boji.

- Ali, niko se nije ni pomerio. Gledaj. Svi sede, a ovi na ulici šetaju. Znaš li ti na šta bi sada ličio Njujork da na njega idu avioni i rakete?

- Pretpostavljam.

- Ne. Ne možeš ni da pretpostaviš. Ne bi umeli ni vrata da potrefe. Kroz

izloge bi iskakali. Jedni druge bi gazili. Ubijali bi se međusobno da bi se što pre negde sklonili.

- Ovo je Srbija. Nije ovo Amerika. Navikli smo.

- Ne razumem. Na šta?

- Na ratove, bombardovanja, na krv, na smrt. Na sve smo mi navikli.

Hoćeš li u neko sklonište, Majkl?

Majkl se oseti postiđenim.

- Ma, daj, čoveče...

- Zašto. I skloništa su večeras puna. Ima ljudi i na ulicama, ali i u skloništima. I Srbi su samo ljudi. Ima sigurno negde i panike. Poneko će i umreti od srčanog udara.

- A hoćeš li ti u sklonište, upita Majkl.

- Ne, mirno odgovori Milan. - Nisam došao iz Austrije da bih se zavlačio u podrum.

Majkl ga ispitivački pogleda.

- A zašto si u stvari došao u Beograd?

- Ne znam. Da budem tu. Morao sam. To je bilo jače od mene.

Kroz izlog restorana Majkl primeti da ljudi na ulici više ne šetaju već stoje i gledaju prema nebu. I Milan se okrenu za njegovim pogledom.

- Šta ovo rade, pita Majkl.

- Ne znam. Verovatno čekaju avione.

- Čekaju avione, prošaputa Majkl s nevericom.

- Nemaju šta drugo s neba da očekuju, sa goričnom u glasu reče Milan.

Ona postiđenost u Majklu se pojača. Učini mu se da je ma nje vredan, manje čovek od onih koji stoje na ulici i gledaju u nebo. Odjednom silno požele da bude jedan od njih.

- Hoću i ja, reče.

- Šta, ne razume ga Milan.

- Da čekam avione i rakete.

Milan se nasmeja.

- Idemo obojica, prijatelju. Sada, čini mi se, mogu da te tako nazovem.

Ustadoše istovremeno obojica. Milan mahnu rukom kelneru.

- Vratićemo se, reče, pa izađoše u Knez Mihailovu.

Na ulici ljudi u grupama stoje i gledaju u nebo. Priđoše najbližoj grupi.

Ljudi su glasno razgovarali.

- Ma visoko oni lete, ljudi, ne mogu se videti golim okom.

- Mogu kao svetle tačke. A „tomahovke" se noću lako vide. Ostavljaju svetleći trag za sobom.

- Kako znaš?

- Čitao sam. I ne lete visoko. Sad će one, videćeš.

Milan objasni Majklu o čemu ljudi pričaju.

- Eno je, viknu neko iz glasa. - Gledajte! Ide prema Batajnici!

- Eno je i druga za njom!

Prolomi se i stravično brujanje aviona. Kao da se zemlja stresla.

Nebo iznad Zemuna i Batajnice odjednom zaoraše svetleće kugle.

- Ono su naši! Gledajte, ljudi, kako šibaju!

Začu se gruvanje. Rafalno.

Rafali se začuše i iz Pančeva. I tamo se nebo osvetli. Nadjača ih jedna potmula eksplozija.

- Moj Bože, prošaputa Majkl. - Pa ovo je pravi rat.

- Evo ih opet! Gledajte! Idu od Zvezdare! Tri jedna pored druge!

Iznad Zemuna pravi vatromet.

- Pogodili su jednu!

Nešto odista blesnu iznad Dunava.

- Bravo majstori! - prolomi se Beogradom.

Uzvik je došao iz hiljada grla. Istovremeno.

Majkl s nevericom gleda u ljude oko sebe. Na njihovim licima umesto straha vidi se pobedničko oduševljenje.

- Avion! Avion, ljudi! Pogodiše ga!

- Iznad Surčina! Gledaj kako gori!

- Gori, mamu ti jebem fašističku!

- Jebo te Klinton!

- Vidiš li mi karu na radaru!

- Ja sam ja Jeremija, prezivam se Krstić, neko na ulici zapeva. Začu se još jedna eksplozija, potom druga, pa treća...

Potom sve utihnu. Presahnuše i svetleće kugle. Ponovo je bio mrak iznad Beograda.

- Odoše, mamicu im jebem.

- Za sada je gotovo, reče Milan. - Hoćemo li unutra?

- Ne znam šta bih drugo, odgovori Majkl oporim glasom. Ne zna čime je

više zbunjen. Da li time što je rat zaista počeo, a on se nadao da ipak neće, ili ponašanjem ovih ljudi. Ovo mu je

više ličilo na fudbalsku utakmicu nego na rat. Sve je tu bilo, i dva tima i navijači.

Pođe za Milanom prema restoranu.

Iza seberaču pesmu:

Olbrajtova, kučko stara, kučko stara,

tebi treba srpska kara, srpska kara!

Šta onaj peva, pita Milana.

On mu uz smeh prevede.

I Majkl se od srca nasmeja.

- Pa, vi ste nemogući. Kako je samo to odmah smislio?

- Srpska posla, smejao se Milan i dalje. - Sve su u stanju da okrenu u zajebavanje.

Dok su ulazili u restoran seti se legende o Skitima.

Skiti jure zeca, prođe mu kroz glavu.

Čuo je to negde, ali značenje nije shvatio. Sada se seti da je u Orbinijevoj knjizi pročitao da su Skiti preci Srba.

Kad se vratiše za sto, pita Milana:

- Da li si čuo za izreku: Skiti jure zeca?

- Jesam. Otkuda ti to pade na pamet?

- Interesuje me šta znači.

- Ovo što si video na ulici.

- Ne razumem.

- Legenda je nastala u jednoj bici. Ne mogu da se setim čiji kralj je ratovao sa Skitima. Bitku je taj kralj posmatrao sa nekog brežuljka.

Odjednom primeti da se nešto čudno događa, pa pošalje pratioca da vidi. A taj se vrati i kaže: „Skiti jure zeca". Skiti su toliko potcenjivali protivnika da su kada je naišao jedan zec svi jurnuli za njim, a zaboravili na neprijatelja.

Kralj je istog trenutka naredio povlačenje.

- Da. Sada sam razumeo. I video sam. U pravu si. Zagleda se u prazno, pa ponovo reče:

- Moj Bože, možda i jeste.

- Šta kažeš?

- Možda su koreni mržnje baš tu.

- O čemu pričaš, Majkl?

- O zecu. Možda vas i mrze zbog tog zeca.

***

Mali Miloš se pripio uz nju tresući se od straha. Nije plakao, samo je drhtao i stezao je.

A napolju je gruvalo kao da je sudnji čas došao.

Grmljavinu aviona na nebu pratile su strahovite eksplozije na zemlji.

Kuća je podrhtavala od detonacija. Prošla je rat u Sarajevu, ali nešto ovako nije tamo čula.

Melanija upade u kuću.

- Što sediš tu, kukala ti majka?

- A šta ću drugo, odgovori Jelena.

- Beži u podrum, crna ti.

- Kakav podrum? Ovde ga nema.

- Ima kod Maksimovića. Ajde brzo. Miči to dete odavde.

Jelena pomilova Miloša po glavi.

- Zlosrećni moj sine, prošaputa.

- Ajde. Ajde, brzo, vuče je Melanija za ruku.

Jelena poljubi Miloša, pa ga pruži Melaniji.

- Vodi ga tamo.

- A ti? Kuda ćeš ti?

- Doći ću brzo. Vodi ga, molim te.

Melanija je sumnjičavo pogleda.

- Šta si to naumila, crna drugo? Nemoj kako zlo da učiniš.

- Neću. Ne brini. Idite vas dvoje.

Melanija uze Miloša za ruku, pa izađoše.

Jelena obuče jaknu, stavi stari prsten u džep, pa izađe u m rak. Zastade ispred kuće i pogleda u nebo. Činilo joj se da gori. Uz grmljavinu vatrene kugle pele su se prema nebu. Kao rojevi pčela.

- Kad vatra počne da pada sa neba biće kasno...

Možda još nije. Možda...

Krenu prema izlazu iz grada, ka Sitnici.

Ne obraća pažnju na grmljavinu iznad sebe. Kao da se to događa negde drugo, a ne na nebu iznad Kosova.

Ne zna kako je po mraku pronašla onaj blatnjavi seoski put, ali je po odbljescima sa neba videla da ide prema Sitnici.

Šakom je stezala stari prsten, kao da se bojala da joj ne pobegne.

Ispred nje, pored Sitnice, nešto seva. Vatrena zmija se krivudajući penje prema nebu. Kroz grmljavinu joj se čini da neko nešto viče. Ne obraća pažnju ni na to. Ide prema onoj vatrenoj zmiji na Sitnici.

Neko je uhvati za ruku.

Sigurno joj se pričinjava, pomisli, pa pokuša da krene dalje.

- Kuda ćeš ženo noćas, Bog te jebo?

- Šta je to tamo?

- Neka žena.

- Kakva žena noćas ovde?

- Ne znam kapetane. Odnekuda se stvori.

- Kuda ćeš, ženo?

Neke ruke je vuku nazad.

- Pustite me, viče Jelena. - Pustite me!

- Mičite je nekuda!

- Pustite me! Sitnica mora da se vrati!

- Nazad! Gubi se odavde!

- Kako ne razumete? Vatra pada sa neba, a Sitnica se nije vratila. Pustite me.

- Ljudi, ona je luda!

- Stani, sestro! Stani! Smiri se.

- Sitnica... Sitnica mora...

- Dobro, sestro, dobro. Nije noćas nikome lako. Ajde kući, sestro. Da te nešto ne strefi.

- Zašto mi ne verujete? Sitnica mora da se vrati ispod mosta.

Jedva je govorila. Steglo je u grlu. Iz očiju provališe suze.

- Sitnica... Sitnica...

Ridala je.

- Miladine! Odvedi je kući ako zna gde stanuje...

- Sitnica... Sitnica...

***

Glasnija je, čini mu se, pesma pomahnitalih Šiptara od buke aviona i detonacija bombi i raketa.

Ori se Ćićevica od veselja.

- Još glasnije, arlauče Zmija. - Još! Hoću da se zemlja trese od pesme.

Došao je crni petak Srbima!

- Neće više biti Srba na Kosovu, viče neko.

- Ma kakvom Kosovu. Do Dunava i Save će šiptarsko da bude. Vidite li kako rokaju Amerikanci?

- Za tri dana Srbije biti neće! Pesmu da čujem!

Neke pesme je Dimitrije slušao u Vučitrnu, ali mnoge prvi put čuje. Peva i on uz njih. Mora da pokaže oduševljenje što je NATO napao Srbe. Ipak, čini mu se da Zmija nešto sumnja. Sigurno primećuje da on ne peva iz srca.

- Pevaj Fatmir! Pevaj da se do Amerike čuje! Pevaj, za tri dana krećemo da koljemo Srbe po Kosovu! Ni dete u kolevci ostaviti neću. Trag ću da im zatrem. Ima da se zaboravi da su Srbi ikada postojali. Pevaj Fatmir!

- Ne umem ja da pevam, Zmijo. Nisam naučio. Tamo u Americi nisam imao sa kim da pevam.

- Ima da naučiš kad ja kažem! Pevaj!

- Idem ja da spremim eksploziv i ostalo što treba. Dok ovi bombarduju lakše ćemo minirati branu.

- Nema miniranja, Fatmir! Samo pesma!

Drita mu očima daje znak da posluša.

Dimitrije ustade i htede da pođe, ali kad uhvati Dritin pogled sede.

Drita sede pored njega.

- Zajedno ćemo da pevamo. Hajde, Fatmir. Ti ponavljaj za mnom.

Drita poče da peva. Svi prihvatiše, a Dimitrije poluglasno ponavlja za njom. Razmišlja šta li je to Zmija naumio kad kaže da nema miniranja brane.

Strepi da nije neka zamka. Mora da Zmija nešto sumnja pa ga proverava.

Kad pesma utihnu, on ustade.

- Da ja pripremim što treba,- reče. - Bolje da postavimo eksploziv dok se Srbi ne priberu.

- Nema miniranja rekao sam, viknu Zmija.

Dimitrije oseća da će biti presudno to što sada učini.

- Ja imam precizna naređenja, kaže. - Ono zbog čega sam došao moram da uradim.

- Ovde sam ja zakon, Fatmir, a ne tvoji Amerikanci!

- Brana mora da se minira, viknu sada i Dimitrije.

- Mora, veliš. Mora. Pa da mi poplave Kosovo kad njima u Vašingtonu prdne. Ako im sutra ne budemo valjali mi Šiptari da i nas potope.

Dimitrije nije siguran šta treba da uradi. Ako mirno odustane od miniranja brane boji se da će to Zmiji biti sumnjivo i da će ga otkriti, a ako mu se i dalje suprotstavlja može da izazove njegov bes. Možda bi najbolje bilo da kao bajagi pokuša da napravi neki kompromis.

- Dobro, reče. - Daj mi tvoj satelitski telefon da pozovem Vašington, pa da se sa njima dogovorimo.

Po Zmijinom licu odmah je shvatio da je tek sada pogrešio. On preblede, lice mu se iskrivi od besa.

- Šta kažeš, dreknu besno.

- Da im objasnim da je sada miniranje nepotrebno.

Ni ova varka mu nije upalila. Zmija se još više razbesne.

- Ti si špijun, viknu. - Hoćeš da umesto Srba bombarduju Ćićevicu!

- Nisi me razumeo. Mislio sam...

- Sve sam ja razumeo! Vežite ga!

U sekundi mu se ruke nađoše na leđima u lisicama.

- Vodite ga!

Mnogo ruku ga dohvati i povuče. U deliću sekunde uspe da uhvati Dritin pogled.

Bio je tužan.

***

- Gospodine Mičel. To ste vi, gospodine Mičel?

Čovek mu krajnje ljubazno, kao stari znanac, pruža ruku. Majkl pokušava da ga se seti, ali ne uspeva. Seća se jedino da je pre šest godina sedeo tu u Klubu književnika sa više ljudi, ali da li je i ovaj bio sa njima ne zna.

Nije u trenutku znao ni šta da kaže. Ako ga je čovek već prepoznao besmisleno je da laže.

Nasmeši se, ustade i pruži mu ruku.

- Izuzetno mi je drago što vas ponovo vidim, gospodine Mičel.

- I meni, gospodine, promrmlja Majkl.

Čovek se okrenu prema Milanu.

- Vas, gospodine, nisam imao čast da upoznam.

- Ja sam Milan, reče gledajući ga podozrivo.

- Mogu li da vam se pridružim, gospodine Mičel?

- Svakako, svakako, biće mi zadovoljstvo.

Čovek sede držeći i dalje onaj osmeh na licu.

- Šta vas dovodi u ovo zlo vreme ovamo?

- Pa, znate i sami. Novinar sam. Tu mi je mesto.

- Da, da. Gde bi jedan takav novinar danas bio nego ovde. Baš ovde, u Beogradu, da prisustvuje poslednjem porazu komunizma.

Majkl ga zbunjeno pogleda, a Milan sa neskrivenom odbojnošću preseče pogledom.

- Ne razumem, reče Majkl.

- Ovo je poslednji obračun sa komunistima. Konačno ćemo ih se osloboditi. Majkl zbunjeno pogleda Milana.

- Nemojte da vam je neugodno, gospodine Mičel. Bez ovih bombi ih nismo mogli oterati sa vlasti. Ovako će za dan-dva zauvek otići. Srbija će konačno biti slobodna.

Majkl se priseti da je pre šest godina u ovom klubu imao sličan razgovor sa jednom grupom intelektualaca. I sada oseti isto gađenje kao onda. Htede da ustane i ode, ali se seti da se Milan dogovorio sa nekim ko se bavi praistorijom Srba da se u ovom klubu vide.

Baš tog trenutka Milan reče:

- Evo ga. Tačan kao sat.

Priđe čovek šezdesetih godina, omanji, sa kratkom bradicom i naočarima.

Pruži ruku Milanu.

- Ovo je gospodin Mičel, reče Milan.

- Marković, reče pridošlica pružajući Majklu ruku.

Čoveku koji je već sedeo za stolom ne pruži ruku samo mu klimnu glavom. Očito su se dobro poznavali.

- Drago mi je što sam vas upoznao, gospodine Mičel, reče potom sedajući. -Posebno mi je drago što vas interesuje praistorija Srba. Svet bi konačno o tome nešto morao da sazna.

- Da, reče Majkl. - Moram da priznam da ni ja ništa nisam znao i da sam nekim saznanjima prilično i iznenađen i zbunjen.

- Pobogu, gospodine Mičel, upade nepoznati, - kako ste i mogli da znate da su Srbi stariji od ameba.

Milan ga opet preseče pogledom, a Marković ga pogleda sa mržnjom.

- Nisam razumeo, reče Majkl.

- Ma, pustite, gospodine Mičel, kaže Marković. - Ne obraćajte pažnju.

- Kako ne razumete, gospodine Mičel, kaže čovek sa podsmehom gledajući Markovića. - Pošto su Srbi nebeski narod, prvo su nastali oni, pa tek onda od njih amebe. Tako bar tvrdi ovaj gospodin ovde. Nećete valjda reći da vas te gluposti intsresuju.

Marković se okrenu prema njemu.

- Ja možda i lupam gluposti, ali se ne radujem bombama koje padaju na Srbiju kao ti.

Ustade.

- Žao mi je, gospodine Mičel, reče. - Možemo da razgovaramo kad god budete hteli, ali ja sa onima koji se srpskoj nesreći raduju ne mogu da sedim.

Do viđenja. Nadam se da ćemo se videti.

Okrenu se i izađe iz restorana.

- Na svetu nema zemlje koja toliko budala ima kao Srbija, reče čovek.

Hteo je još nešto da kaže, ali ga Milan prekide.

- Idemo, Majkl.

Ustade, a Majkl za njim.

- Do viđenja, gospodine, reče odlazeći.

Izađoše na Francusku ulicu, pa krenuše prema Trgu Republike.

- Izvini Majkl, kaže Milan. Baš mi je neugodno.

- Sve je u redu. Meni je neugodno zbog gospodina Markovića.

- Javiću mu se. Videćemo se na drugom mestu.

Kod pozorišta Majkl zastade.

- Odakle se čuje ova muzika?

- Tu sa Trga. Hoćeš da pogledaš?

Tek tada vide ogromnu masu ljudi na Trgu. Zastade iznenađen.

- Šta se to zbiva?

- Valjda čuješ. Koncert.

- Koncert?

- Koncert. Idemo tamo, da pogledaš.

Pređoše preko ulice. Masa sveta ispred montažne tribine na kojoj neko peva. Muškarci, žene, deca pevaju zajedno sa pevačicom. U mnogim rukama su zastavice, a na većini grudi vidi metu. Čak i piše „ target".

- Moj Bože, reče Majkl glasno.

- Šta te zbunjuje?

- Ja ipak, o vama ništa ne znam.

- Saznaćeš. Ovo je pravo vreme da nešto shvatiš.

Tog trenutka muziku sa pozornice nadjača prodorni zvuk sirena.

- Uaaaa, prolomi se iz desetak hiljada grla.

Sirene posle minut-dva umukoše, a muzika ne prestaje. Niko se sa Trga nije ni pomerio. Na pozornicu posle pevačice izađe momak u kaubojskom odelu sa gitarom u rukama. Peva nešto uz melodiju iz vestern filmova.

- Šta je ovo, pita Majkl.

- Peva o američkom pilotu iz Teksasa koga su naši oborili. Kao, on je pilot, a tamo su ga prevarili da ovde nema protiv-vazdušne odbrane.

Na trgu, uz aplauze, gromoglasan smeh.

- Izgleda da je ovo nešto smešno?

- Jeste. Parodija.

Iznad Beograda zagrme. Neki avion prelete tako nisko da su se stakla na okolnim izlozima zatresla. Potom odnekuda dođe zvuk potmule eksplozije.

Hiljade ruku na Trgu se podiže prema nebu sa izbačenim srednjim prstom.

- Moj Bože, opet će Majkl, pa ovo je neverovatno.

- Zašto?

- Pa oni se, kako vi kažete, zajebavaju sa ratom.

- Kao što vidiš. Skiti jure zeca.

- A šta će biti ako neki paranoik odozgo sada ovde sruči bombu?

- Biće hiljade mrtvih. Znaju oni to.

- Ko oni?

- Ovi ljudi ovde. I ovi što pevaju i ovi što slušaju.

- Pevaju, a zemlja im u plamenu. Pevaju, a gotovo deo svet na njih udario?

- Pevaju, Majkl. Pevaju. Nikada vi to tamo nećete razumeti. Možda je to ono što tražiš. Ovi ljudi pevaju čekajući bombu koja će ih pretvoriti u pepeo.

Svi smo mi pepeo. I vi tamo i mi ovde. Samo što mi to znamo, a vi ne. Mi

vama moramo da pomognemo, Majkl?

- Šta kažeš?

- Moramo da vam pomognemo.

- O čemu to pričaš, Milane? Kako to vi nama možete da pomognete?

- Vi imate pare. Ogromne pare i moć, ali ste dušu izgubili. Odavno ste je izgubili. Uskoro nećete imati ničeg ljudskog. Zato moramo da vam pomognemo. Da povratite dušu. Da ponovo postanete ljudi. Možda nas i zbog toga mrzite. O svemu treba dobro da razmisliš.

Majkl ćuti. Ćuti i gleda u raspevanu masu na trgu.

- Ćutiš?

- Ćutim. Ćutim, jer ne umem ništa da kažem. Najgore je što se bojim da si ti u pravu.

- Slušaj, možda bi bilo dobro da odeš.

- Ne razumem. Kuda?

- U Ameriku, ili negde drugo. Skloni se odavde.

- Zašto?

- Onaj te je u klubu prepoznao. Za nekoga radi sigurno. Bojim se da će već danas oni koji treba, znati da si živ i da si u Beogradu.

- Neka znaju. Neću nikuda iz Srbije dok je moja zemlja bombarduje.

Milan ga zagrli.

- Ponekad čovek ne sme da bude ni preterano hrabar, reče.

- Hoću i ja malo da jurim zeca, moj dragi prijatelju.

***

Po ko zna koji put pušta snimke iz Srbije. Traži u njima nešto skriveno, a ni sam ne zna šta.

Neće da poveruje da se tamo sve događa onako kako vidi na ekranu.

Neće da poveruje da ti ludi Srbi zaista igraju dok im iznad glava lete hiljade NATO aviona i dok svuda oko njih padaju „tomahavke" i bombe od po dve tone. Centar Beograda im je u ruševinama, a oni po čitav dan pevaju na Trgu.

Ne zna da li mu teže pada to što pevaju ili što su oborili ponos američke avijacije, nevidljivi avion. Što je najgore, oborili su ga „praćkom", običnom raketicom koju je vojnik ispalio sa ramena. Nije hteo u to da poveruje sve dok nije video snimke iz onih njiva. Ništa sramnije Amerika nije doživela no

da joj ostatke nevidljivog aviona razvlači jedan srpski Ciganin sa mršavim konjićem. Zna Švaba dobro da je taj snimak obišao čitav svet. Zna takođe da se više od polovine sveta tome raduje. Raduju se oni koji otvoreno mrze Ameriku, a možda još više oni koji joj se iz straha dodvoravaju. Neprijatelj mrzi otvoreno, ne skriva, ali njegova mržnja nikada nije velika kao lažnog prijatelja. Ko zna koliko će se sada lažnih prijatelja Amerike okuražiti i pomisliti da se i njoj moguće suprotstaviti? Ko zna koliko će sada ljudi u svetu tajno početi da radi protiv novog svetskog poretka.

Sada je potpuno ubeđen da su u pravu oni koji kažu da su Srbi zlo seme čovečanstva. Seme koje je davno trebalo iskoreniti. Kroz svu ljudsku istoriju su neke nevolje pravili. I Hrista su na silu prihvatili. Poslednji u Evropi.

Hitler se bio okrenuo protiv Jevreja, a nije uvideo da su ovi još veća opasnost za čovečanstvo.

Po ko zna koji put dok gleda Ciganina kako razvlači „nevidljivog" pita se da li je ovo moguće. Bio je ubeđen da će posle prvih bombi Srbi kleknuti na kolena i moliti za milost, a oni evo gotovo dva meseca odolevaju. Brane se oružjem koje im je Staljin ostavio još '45. godine. Tim „praćkama" skidaju NATO avione kao kruške.

I još pevaju na mostovima i trgovima. Svojim telima brane mostove.

A ovi idioti ne smeju da gađaju most dok oni pevaju. Boje se sveta.

Zapišta telefon na stolu. Zna ko se javlja na toj liniji.

Pritisnu dugme, pa reče:

- Slušam.

- Oborili su nam „B-2".

- Šta kažeš?!

- Oborili su nam „tvrđavu" „B-2". Noćas je poleteo odavde, malopre su ga oborili.

- Je li to sigurno?

- Naravno da je sigurno.

- Znači; dali su im Rusi...

- Nisu. Znam pouzdano.

- Pa, čime, onda, čoveče?

- To još ne znamo.

- Možda im je Kina nešto dala za šta ne znamo.

- Nije. Znam i to. Oborili su ga onim njihovim „praćkama“.

U Švabi kuva. Bes raste.

- Rušite, viknu. Sve im ruište!

- Nema više šta. Sve mostove smo im porušili. Fabrike im porušili.,,

- Gradove rušite! Ne interesuje me. Ima strah u kosti da im uterate.

Čoveče, šta vi uopšte radite? Sve vreme vam pevaju!

- Pritisak je ogroman.

- Kakav pritisak?

- U Ujedinjenim nacijama. Mnogima se ovo ne dopada.

- Sranje! Kakve Ujedinjene nacije.

- Ginu civili.

- Neka ginu. U svakom ratu ginu. Neću nikakva opravdanja.

Besno isključi telefon.

Dugo gleda u prazno.

Oseća da mu moć izmiče iz ruku. Neki će jedva dočekati da mu je preotmu. Pogotovu oni koji mu stalno prebacuju da on mrzi Srbe zato što je Nemac.

- Moraju na kolena, viknu i udari rukom o sto. - Moraju!

***

Kondor je ispijao već treću čašu, a nije progovorio ni reč.

Jeleni se čini da to nije onaj čovek koga je nedavno upoznala.

Ipak joj je drago što ga vidi i tako smrknutog. Kao da je svojim dolaskom isterao iz nje osećaj beznađa.

Ćuti Kondor, ali Jelena oseća da ima nešto da joj kaže.

- Ti nisi slučajno svratio, reče napokon Jelena da prekine ćutanje.

- Nisam, veli skrećući pogled prema njoj. - Došao sam da te pitam šta čekaš ovde.

- Kako šta čekam, kaže Jelena kao da ga nije razumela.

- Znaš ti dobro šta ti kažem. Nego, vodi to dete odavde.

- Kuda?

- Bilo kuda, ali se mičite odavde. Zlo se veliko sprema.

- Zlo je već stiglo koliko ja vidim.

- Nije. Zlo tek dolazi.

... *Zlo dolazi, narode, viče jedan starac.*

Ljudi, žene i deca izlaze iz kuća. Zanemeli gledaju čudnog starca.

I ona stoji i gleda u njega. Čini joj se da ga je negde videla, ali ne može da se seti gde.

Starac ima više od sto godina. Zarastao u dugu sedu bradu i dugu kosu, samo mu se ugasle oči iz brade i kose vide. Kao da na njemu ničeg nema osim osušenih kostiju i sedih vlasi.

- Zlo dolazi braćo, viče starac. - Brat na brata udari! Zaratiše Srbi između sebe. Ona ne razume o čemu starac govori.

Kako to, pita se, zaratiše Srbi između sebe. Po pričama koje je čula zna da su od pamtiveka drugi narodi na Srbe udarali, a oni se samo branili.

- Braća careva na cara Bodina udarila, viče starac.

Ona se strese od jeze. Oseti strah. Privuče sinčića k sebi i prigrli ga. Činilo joj se da će joj ga neko oteti.

Vidi strah i na ljudima oko sebe.

Mnogi se krste. Prekrsti se i ona.

Isuse, bože, pomozi nam prošaputa.

Starac odjednom zastade. Zbunjen gleda u okupljeni narod.

- Šta to činite, kukala vam majka, zavika starac. - Svoju ste veru zaboravili! Zato nas Svarog kažnjava! Zato je brat na brata udario!

Ona pokušava da shvati o čemu starac govori. Čula je nešto o Svarogu, ali nije sigurna ko je on bio. Možda je neki bivši srpski car.

- Zar vam je Svetovid oči zaslepio, pa ne vidite kuda idete?

Starac podiže ruke prema nebu.

- Svarože, smiluj se nesrećnim Srbima! Perune, ne daj da se bratska krv proliva! Svetovide otvori nam oči da po mraku zlim putem ne idemo!

Odnekuda dotrča seoski pop. Vitla krstom iznad glave.

- Beži antihriste, viče pop. - Beži! Ne huli na Boga, neverniče!

Starac se ne uplaši.

Samo zastade, pa mirno reče:

- Ti si nevernik. Ti si tuđu veru primio, a Svaroga zaboravio.

Pop zamahnu krstom prema starcu.

- Klekni pred časnim krstom!

- Kakav krst, neverniče, opet će starac mirno. - Krst je Svarogov nebeski znak. Krst je na nebu, a ne u tvojim rukama.

Nije krst postao svet zato što ste nekakvog Hrista na njemu razapeli. Nije krst svet zato što je Hrist na njemu umro.

Da je bio Bog ne bi ni umro. Srbi znaju za krst od kada postoje. Mač je krst, kukavni pope. Zabodi mač u zemlju, videćeš krst. Naši su se preci pred mačem u zemlju zabodenim Svarogu molili, a ti nekakvu crkvu podižeš i mač na nju mećeš. -Antihrist, braćo, zavapi pop. - Antihrist! Kamenujte ga!

Ona vidi kako ljudi, žene i deca uzimaju sa zemlje po kamen.

Polako se primiču starcu.

- Kamenujte ga!

Prema starcu poleteše prve kamenice. On se i ne pomače.

- Udrite, braćo, veli. - Samo vi udrite. Odavno je trebalo da odem u Svarogove doline.

Kamenje pljušti po njemu.

Posrnu.

- Udrite, braćo, šapuće. - Možda će vam ***Svetovid*** *oči otvoriti.*

- Udrite, arlauče pop. - Udrite antihrista!

Starac pade ničice na zemlju.

- Ne! - vrisnu ona.

Htela je da potrči, da mu pomogne, ali su joj noge bile prikovane za zemlju.

- Ne - viknu ponovo.

- Jelena, šta ti je, ču neki poznat glas...

- Jelena, šta ti je?

Zbunjeno je gledala u Kondora. Bila je sigurna da se u jednom trenutku nije nalazila u svojoj kući i Vučitrnu.

Priseti se o čemu su pričali.

Reč „zlo" joj je odzvanjalo u ušima.

- Pravo zlo tek dolazi, kaže Kondor. - Oni biju odozgo, a Šiptari čekaju

trenutak da krenu u pokolj. Naši su mislili da ih nema nigde osim ovde u Ćićevici, a od kada bombardovanje poče puno ih i Kosovo i Metohija. Kao da su iz zemlje izmileli. Nego da ideš.

- Ne mogu.

- Moraš. Zbog Miloša.

- Ne mogu. Mislila sam da ti razumeš. Pričala sam ti.

- Jesi. I od tada neprestano mislim o tome.

- Misliš li da sam luda?

- Ne, Jelena. Ne mislim. Meni je dosta rata u Bosni bilo, pa sam opet ovamo došao. Moji su nekada odavde došli. Bilo je to jače od mene. Morao sam da dođem. Zato te razumem.

- Onda nemoj da me teraš odavde.

- Skloni bar Miloša.

- Ne znam. Pomišljala sam na to. Imam stan u Beogradu. Tamo su neki moji prijatelji.

- Pošalji ga tamo.

- Ne znam kako. Sam ne može, mali je.

- Odlaze neki moji. Odvešće ga.

S tugom pogleda u Miloša. Negde se začu grmljavina aviona, a onda jedna za drugom nekoliko detonacija. Miloš pritrča i sede joj u krilo.

- Ne boj se, srećo mamina, prošaputa ona i steže ga na grudi.

U Kondorovim očima ponovo vide tugu.

- Ti više nemaš nikoga, reče iako nije htela.

- Nemam, obori Kondor pogled.

Potom ustade.

- Moji kreću ujutru, veli. - Svratiću ja sa njima da pošaljemo Miloša.

Jelena ništa ne odgovori. U tom trenutku mislila je na Dimitrija. Ništa joj za njega ne kaže.

Kondor krenu, pa zastade. Vrti beretku u rukama.

- O Dimitriju ne znam ništa. Bojim se za njega.

Njoj se učini da mu u krajičku oka iskri suza.

- A to gde je otišao, je li mnogo opasno?

- Jeste. Mnogo. Nadam se da će se vratiti. Hrabar je i bistar.

Jelena uzdahnu.

- Nadam se i ja, reče.

Kondor joj pruži ruku. Ona je uhvati sa obe i steže. Činilo joj se da joj njegova ruka daje snagu.

- Vidimo se ujutru, reče on i izađe.

U njenu dušu se ponovo uvuče strah i nesigurnost.

***

Satima Hamdija osmatra omanju kuću. Niko u nju ni da uđe ni iz nje da izađe. Mora da se uveri da Jelena tu živi. Ne veruje mnogo Ramadanu. Boji se da ga ne uvuče u neku zasedu. Ako ona zaista tu živi sačekaće noć, pa da upadne. Odjednom se trže.

Džip sa dvojicom vojnika stade ispred kuće. Jedan ostade da sedi za volanom, a drugi, nešto stariji, krenu prema ulazu u kuću. Hamdiji se učini da ga je negde video. Nije imao vremena da ga bolje zagleda jer se vrata otvoriše i vojnik uđe. Poslao me, znači, Ramadan mečki na rupu, pomisli Hamdija.

Ostade ipak u blizini. Da bar vidi gde ga je to Ramadan poslao.

Posle pola sata onaj vojnik se pojavi na vratima i krenu prema džipu.

Hamdija ga sada dobro vidi.

Pomisli da mu se pričinjava. Vidi svog komšiju iz Sarajeva profesora Vladimira.

U strahu krenu unazad kao da je video avet.

Kondor beše rukom uhvatio vrata džipa kad mu pogled pade na Hamdiju.

Zastade. Gleda sa nevericom. I on misli da mu se pričinjava.

Kad im se pogledi sretoše znao je da se nije zabunio. Na pedesetak metara video je Hamdiju kako ide unazad, otvara vrata jednog mercedesa i munjevito uskače u njega. Htede da potrči za njim, ali automobil krenu.

Upade u džip, pa viknu:

- Vozi! Za onim kolima!

Boško pritisnu gas, pa krenu za „mercedesom". Ništa nije pitao.

Hamdija skrenu u centar Vučitrna, pa prema Prištini.

- Brže, viče Kondor. Pobeći će.

Sa zadnjeg sedišta dohvati kalašnjikov, pa otvori prozor.

- Brže! Pobeže!

Ispali kratak rafal, a „mercedes" ubrza.

Još su u gradu, boji se da puca ponovo. Pogodiće nekog slučajno.

Na izlazu iz Vučitrna Hamdija je već bio odmakao oko dvesta metara.

Kondor nanišani i zapuca.

- Brže! Brže, sunce ti jebem, pobeže!

- Ne može brže, kaže Boško.

Isprazni okvir, pa stavi novi. Ponovo nanišani. Puca. Hamdija je već bio van domašaja.

- Ne vredi, komandante, reče Boško. Brži je.

Kondor ćuti. Nemoćno drži prazan automat u rukama i gleda za

„mercedesom" koji odlazi prema Prištini.

- Vrati se, reče glasom od kojeg se Boško naježi.

Boško zaustavi džip. Na putu nije bilo nikog, pa okrenu nazad prema Vučitrnu. Krajičkom oka vide Kondorovo lice. Izobličeno je.

Kad skrenuše na seoski put Kondor progovori:

- Ne pitaš ništa.

- Reći ćeš kad budeš mogao.

- Znaš li ko je ovo bio?

- Ne. Nikada ga nisam video.

- Moj komšija iz Sarajeva. Hamdija Fazlić.

- Je li ti on...

Nije imao snage dalje da izgovori.

- Jeste. On mi je zaklao ženu, ćerku i sina.

- Otkuda ovde?

- Ne znam. Ne verujem da je čekao mene.

- Pobegao je čim te je video.

- On traži Jelenu.

- Kako znaš?

- I njen muž je bio Fazlić. Dimitrije se zvao Damir Fazlić. Možda je njega tražio. Boško odjednom zaustavi džip.

- Komandante, da se vratimo za Jelenu.

- Nema potrebe. Neće se Hamdija vraćati.

***

Zatvor je bio pećina sa gvozdenim rešetkama. Kad su ga ubacili unutra skinuli su mu lisice, pa je mogao da pripremi sebi ležaj za spavanje. Po stvarima koje je u pećini našao video je da su mnogi pre njega u njoj boravili.

Već danima samo Drita krišom navraća da mu donese vodu i hranu. Kaže da su u oduševljenju zbog bombardovanja na njega potpuno zaboravili.

- Pustila bih te ja da pobegneš, kaže mu, no Zmija drži ključ kod sebe.

- Ti si luda, veli Dimitrije. On bi te ubio.

- Ne bojim se ja.

- Kako ne bojiš?

- Tako. Ne bojim se ja ničega. A bojiš li se ti?

- Kad si ti tu ne bojim.

- Opet lažeš. Lažove jedan.

- Ne lažem. Stvarno volim kad si sa mnom.

- A ja bih pobegla s tobom.

- Kuda?

- Kuda god hoćeš. Svejedno mi je. A ti?

- Šta ja?

- Voliš li ti mene?

Dimitrije provuče ruke kroz rešetke.

- Daj mi ruke, reče.

Drita mu pruži ruke. Uhvati ih i oseti toplinu njene kože.

- Volim te, prošaputa.

Više od svega na svetu želeo je da je privije uz sebe, da joj ljubi čudne oči, tanki vrat, crnu kosu koja ispod beretke pada niz njena leđa.

Ćutali su držeći se za ruke.

Dimitrije se bojao da bilo šta kaže. Sve je laž, osim da je voli. Zato ne sme ništa da kaže da laži ne bi bile još veće.

Ona voli Fatmira, a on je Dimitrije.

Ona hoće da protera Srbe sa Kosova, a on se prijavio u vojsku da sa Kosova protera Šiptare.

Da li bi ga ubila kada bi znala da se zove Dimitrije, pita se.

Oseća toplinu njenih ruku, pa mu se čini da ne bi mogla.

Tog trenutka se seti oca. Bio je ubeđen da bi i Safet sve na svetu, pa i život, dao za Jelenu, a on je odveo u logor i silovao zajedno sa svojim

vojnicima.

Kakva li je to mržnja u Safetu nadjačala neizmernu ljubav prema Jeleni?

Ne ume da odgovori.

Zna jedino, dok drži Dritine ruke u svojim, da on to nikada ne bi mogao da uradi. Osećajući ljubav u sebi oseća i potrebu da joj sve kaže. Oseća da i ona njega voli, a tako krupna laž stoji između njih.

Mora da joj kaže. Ona mora da zna istinu. Ako joj odmah ne kaže ljubav će nestati. Neće biti stvarnost nego san. Drita će biti samo još je dna devojka koju noću sanja. Neće da se probudi a da je posle nema.

Toplina od njenih ruku mu zahvata čitavo telo. Čini mu se da gori.

- Što ćutiš, Fatmir, prošaputa ona.

Glas joj je topao, mekan. Još više onu vatru u njemu pojača.

- Drita, prošaputa. Drita, moram nešto...

- Ćuti, prošaputa ona. Ide neko.

Otrže mu se iz ruku i nestade u mraku.

Nije čuo korake koji su se približavali. Nije čuo ni škljocanje katanca, ni škripu gvozdenih vrata. Još je bio ošamućen od vreline njenih ruku.

Vidi pred sobom u mraku čoveka koji mu nešto govori. Ne razume ga.

- Što ćutiš, Fatmir, odzvanja mu Dritin glas u ušima.

Čovek ga povuče za ruku.

- Polazi bre! Zmija te zove.

Poslušno pođe kroz mrak prema Zmijinom podzemnom štabu. Negde u daljini čuju se detonacije.

- Jebaše im majku, kaže čovek. - Živ niko preteći neće.

Dimitrije ga ne sluša.

Morao je da kaže Driti da se ne zove Fatmir. Možda će drugi put biti kasno. Zmija ga dočeka namrgođen.

. Zašto si me lagao, Fatmir?

Dimitrije se pribira od ošamućenosti.

- Šta sam te slagao, reče da dobije u vremenu.

Nije mogao da nasluti šta se zbiva. Da su ga otkrili ponašali bi se drugačije.

Ubili bi ga. A i Zmija ga ne bi zvao Fatmir. Ono je nešto drugo. Mora da bude oprezan. Možda je neko shvatio šta je uradio na detonatoru.

- Ne znaš šta si me slagao, kažeš?

- Nisam ništa.

Dimitrije ga gleda pravo u oči. Zna da mora da izdrži njegov pogled bar dok ne sazna o čemu se radi.

- Ništa veliš. A što mi nisi rekao za ostale brane?

- Nije bilo potrebe, reagova munjevito Dimitrije. Ja sam zadužen samo za ovu na Ibru, a koga su poslali na ostale ne znam.

- Lažeš, Fatmir! Opet lažeš!

Oseća da je Zmija zbog nečega u procepu. Da nije, smoždio bi ga do sada. Ohrabri se. Povrati samopouzdanje.

- Ne lažem, reče. - Nismo smeli da znamo jedni za druge. Ništa jedni o drugima nismo smeli da znamo.

- Slušaj Fatmir. Oprostiću ti ovog puta. Ali, ako me opet nešto slažeš glave ti na ramenima nema.

- Nisam te ni do sada lagao.

- Slušaj sad što ti kažem. Spremi sve za miniranje brane. Ovo sa Srbima, izgleda, ne ide kako treba.

Zatvoren u pećini Dimitrije nije znao šta se događa. Koliko su avioni parali nebo nad Kosovom i koliko je detonacija čuo verovao je da je malo ko u jugoslovenskoj vojsci preživeo. Oseti radost.

- Kako ne ide, pita oprezno. - Pa, po ceo dan ih biju.

- Biju, ali izgleda uzalud. Ne znaš ti Srbe. Lukaviji su od lisice.

- Ne razumem, reče Dimitrije.

- Avioni biju u prazno. U makete. U drvene avione i tenkove. A ove kukavice iz NATO ne usuđuju se da uđu kopnenim putem. Zato će se možda rušiti sve tri brane. Jesi li sad shvatio?

- Ja bih svoje davno završio, kaže lukavo, - da me ti nisi sprečio.

- Dobro, dobro. Pripremi sve. Ja ću reći kad se polazi.

***

Čitavog dana ne može da se smiri. Od kada je jutros čuo Jelenu čini mu se da je za nešto kriv. I iz prethodnih telefonskih razgovora imao je osećaj da se sa njom nešto zbiva, ali ga je jutrošnji razgovor uverio da je u velikoj krizi.

Pričala je nešto o nekom mostu i nekoj reci. Više je govorila na srpskom

nego na engleskom. Kao da je engleski zaboravila, ili kao da se to što hoće da mu kaže na engleskom ne može reći.

Ništa od svega nije razumeo i to ga muči. Sada mu je krivo što nije odmah, onog dana kada se prvi put čuo sa njom, otišao u taj njen Vučitrn.

Sada mu se čini da joj je glas i tada bio molećiv, vapijući, kao da je preklinjala za pomoć, ali to nije rekla.

Ne zna kako tamo da ode. Milan mu kaže da su svi putevi i pruge prekinuti, pa nikakav saobraćaj ne funkcioniše. Uz to, ovi ludaci s neba gađaju autobuse i vozove. Taksista ga ni jedan povesti neće nekim prečicama i seoskim putevima, jer nema tih para za koje bi neko sada vozio na Kosovo.

Može samo neko iz inata, ali ga treba pronaći.

Dok iz restorana hotela „Jugoslavija" gleda u Dunav i misli na Jelenu raspoloženje mu još više pokvari onaj čovek iz Kluba književnika.

Odnekuda se stvori pored njegovog stola.

- Dobro veče, gospodine Mičel, reče. - Još ste u Beogradu.

Majkl mu samo klimnu glavom i ništa ne odgovori.

Čovek shvati da nije dobrodošao.

- Do viđenja, gospodine Mičel, reče i ode.

Lakše bi mu bilo da je tu Milan. Sa njim uvek može o nečemu da razgovara. Tek sada shvati koliko se za njega vezao.

Pogleda na sat. Neće doći bar još pola sata. Mrzi ga da poruči večeru i sam jede. Ipak će ga sačekati.

- Jesi li našao Vandu, učini mu se da čuje Robijev glas.

Besmisleno je što mu se ne javljam, pomisli.

Odluči se u trenutku. Pozvaće ga. Bar će saznati nešto više šta se sa ovom nesrećnom Srbijom dešava.

Ustade i ode do recepcije.

Kada zatraži telefon, recepcionar ga iznenađeno pogleda.

- Izvolite, gospodine, kaže pružajući mu telefon. Večeras ste vi, izgleda, jedini stranac u ovom hotelu. Svi su se razbežali kao da će bomba da padne.

- Izvinite, šta ste rekli, ne ču ga Majkl dobro.

- Ništa, gospodine. Kažem više za sebe. Samo vi telefonirajte.

Iskuca broj na telefonu i gotovo istog trenutkaraču ka ko zvoni.

- Alo.

Bio je to Robi. Odavno se ničemu nije toliko obradovao kao njegovom

glasu.

- Matori, reče.

Sekundu je trajao muk.

- Isuse, čuje Robijev šapat.

- Šta je bilo, matori, nasmeja se Majkl.

- Pa ti si živ, čoveče!

- Živ, kao što vidiš. Neće grom u koprive, što bi rekli Srbi.

- Pa, čoveče, ovde si nacionalni junak.

- Šta kažeš?

- Sve televizije i novine su objavile da su te Srbi ubili.

Majkli ćuti.

- Jesi li razumeo?

- Jesam. Ne čudi me to.

- Pa šta se dogodilo, čoveče?

- Klopka, matori. Tvoj „pouzdani" Helmut.

- Bio je do kraja naš. Ne znam kako su uspeli da ga kupe.

- Za dolare, Robi. Dolar vlada čovekom, a ne čovek dolarom.

- Znam. Ipak sam mislio da se sve ne može kupiti.

- Kao što vidiš može. Umalo su kupili i moju glavu.

- Pa, čoveče, za ime Boga, toliko dana ćutiš.

- Možda je tako bilo bolje.

Robi je opet ćutao jednu sekundu.

- Da. U pravu si. Možda nije trebalo ni sada da se javiš. Neću da te pitam gde si.

- Kod Vande.

- Isuse, zavika Robi. - Pa ti si lud. Gubi se odatle konju matori!

- Neću Robi.

- Šta kažeš?

- Neću nikuda odavde.

- Ti si potpuno poludeo. Čoveče, tamo kamen na kamenu neće ostati. Sve će sa zemljom sravniti. Naređujem ti da se odmah gubiš odatle.

- Ne, Robi. Neću. Ako pobijete Srbe neće imati ko da vam pomogne.

- O čemu pričaš, ludi čoveče?

- O vama tamo. Ako pobijete njih neće imati ko da vas spašava. Da vas sa zloga puta vrati. Ako njih pobijete definitivno ćete ubiti i svoju dušu i

nikada nećete moći da budete ljudi.

- Ili si pijan, ili si potpuno poludeo.

- Ne Robi. Nisam ni pijan ni lud. Samo sada znam nešto što ti ne znaš.

- Znači, uspeo si, zavika Robi. - Pronašao si!

- Nisam siguran. Nešto jesam, ali mi se čini da ima i nečeg drugog.

- Zbog toga hoćeš da ostaneš?

- Ne, Robi. Više mi to nije mnogo značajno. Hoću da ostanem da umrem kao čovek, a ne kao robot u toj tvojoj Americi.

- Amerika je i tvoja, budalo.

- Bila je. Bila je moja sve dok iznad ove zemlje nije zagrmelo. Sada je, čini mi se, mrzim više nego oni.

- Slušaj matori. Hoću još jednom da ti kažem. Ovi ovde su potpuno poludeli. Pene od besa. Niko nije verovao da će se oni održati ni tri dana.

Pohisterisali su.

- I još će. Ne znaju ludaci na koga su udarili. Znaš li da im skidaju avione kao kruške? Znaš li da su im oborili ona dva takozvana nevidljiva aviona.

Znaš li da su im oborili i jedan „B-2".

- Moj Bože! Zato oni ovoliko pene.

- A znaš li čime ih obaraju, prijatelju moj? Gotovo praćkama. Oružjem iz drugog svetskog rata. Staljinovim prepravljenim topovima, čoveče. Možeš li ti to da zamisliš. Pored svih satelita, „avaksa" i svog čuda od elektronike, oni ih obaraju kao da su glineni golubovi.

- Čoveče, pa da li je to moguće?

- Moguće je, Robi. Moguće.

- Zato hoće Srbiju da sravne sa zemljom.

- E, zato i ja hoću ovde da ostanem. Ako oni umiru i ja ću. Zbogom Robi.

- Čekaj.

- Ne smem duže. Možda me još nisu otkrili.

- Dobro, reče Robi. U pravu si. Ako možeš, javi se.

Sa olakšanjem u duši vrati se u restoran. Činilo mu se da je rekavši Robiju ono što misli rekao i čitavoj Americi. I onom šizofreničaru i seksualnom manijaku Klintonu, i onoj nedojebanoj babi veštici Olbrajtovoj, kako ovde kažu.

Samo što sede dođe Milan.

- Izvini, prijatelju, kaže, - zadržaše me.

- Zvao sam Njujork, reče Majkl.

- Nije trebalo, zavrte glavom Milan.

- Morao sam. Jače je bilo od mene. Morao sam bar Robiju da kažem šta se ovde događa.

- Šta je - tu je, kaže Milan. - Više se ne da popraviti. Ali se čuvaj.

Majkl neko vreme ćuti, pa reče.

- Moram nekako da odem u Vučitrn.

Milan ga zapanjeno pogleda.

- Čoveče, znaš li ti gde je to?

- Znam. Dole na Kosovu.

- Tamo se više ne može.

- Uvek postoji neki način.

Milan se nasmeja.

- Ti kao da nisi Amerikanac.

- Možda više i nisam, reče Majkl setno. Možda sam sada više Srbin.

Znaš, moram i vaš jezik da naučim. Da vas još bolje razumem.

- Ako budeš imao od koga. Ako neko preživi ovu apokalipsu.

- Imam osećaj da ćete se održati. Bog je na vašoj strani.

- Nije, Majkl. Varaš se. Nikada u istoriji nije bio na našoj strani, pa nije ni sada. Nego, jesi li večerao?

- Nisam. Čekao sam te.

- Već je dosta kasno, reče Milan. Valjda će nam nešto dati.

Tek tada Majkl primeti da se restoran ispraznio. Bila je blizu ponoć.

Milan pozva kelnera. Pokušao je da ih izbegne uz opravdanje da je već kasno, ratni uslovi i da kuhinja više ne radi, ali ga Milan ubedi.

- Nije dobro da se pred gostom, prijateljem iz inostranstva, izbrukamo, reče mu.

- Onda samo nešto gotovo, kaže kelner. - Šporeti su zaista isključeni.

Imamo sarme...

- Donesi to, prekide ga Milan. - To on sigurno nikada nije jeo.

Reče Majklu šta je poručio.

Majkl se osmehnu.

- Ako hoću da budem Srbin moram i to da probam.

Kelner ubrzo postavi večeru. Jeli su ćuteći.

Majklu neprestano u ušima odzvanjaju Robijeve reči:

- Sravniće Srbiju sa zemljom!

U trenutku kada je to Robi rekao mislio je da preteruje. Sa da mu se čini da se to može dogoditi. Oni ludaci tamo, bez duše i ičega ljudskog, moraju da sačuvaju ugled nepobedive sile na planeti.

Pili su neko dobro crno vino.

Majkl zagleda flašu, ali ne uspeva da shvati kako se zove.

- Zovu ga „vranac", reče Milan. - Kod nas tako zovu konja potpuno crne boje.

- Lepo ime, a dobro i vino, kaže Majkl.

Hteo je još nešto da doda, ali se začu neobičan huk. Potmuo. Naglo se približavao. A onda se sve ustreslo. Kao da se zemlja prolomila.

Majkl ne zna koliko je vremena prošlo dok je shvatio da negde leži.

Prvo što je čuo bilo je vrištanje, a potom je ugledao vatru. Nešto je ispred njega gorelo.

Pokušava da se pridigne i shvati gde je.

Čuje zavijanje sirena. Vidi ljude koji nekuda trče.

Ustao je. Stoji ispred neke zgrade. Na njoj su razbijena stakla, a u desnom delu bukti požar.

Polako se priseća,

Šta li je sa Milanom?

Okreće se oko sebe. Vidi ga kako ustaje sa zemlje. Prilazi mu.

- Živ si, pita.

- Izgleda, odgovori Milan.

Zanemeli gledaju u ruševinu ispred sebe.

- Izbacilo nas je napolje, reče Milan. - Kroz staklo. Jesi li povređen?

- Čini mi se da nisam.

Oseti krv na obrazu. Obrisa je rukom.

- Ipak jesi, kaže Milan.

- Malo me je ogrebalo. Sigurno staklo.

- Da nisu tebe gađali, Bog te tvoj. Zvao si Njujork.

- Ko zna. Možda.

***

Kad je otvorila vrata zastala je sekundu razrogačenih očiju, a onda mu se

bacila u zagrljaj i zaridala.

- Majkl! Šta se ovo događa, Majkl?

- Ne znam, jedva izgovori on. - Ne znam, sramota me je od samog sebe.

Jelena se odvoji od njega, pa se nasmeja brišući suze.

- Oprosti zbog suza, ali toliko sam ti se obradovala. Uđi, čoveče, što stojiš tu. Majkla su zbunile njene suze, pa su ušeprtljao. Očekivao je od nje sve drugo samo ne suze. Nije verovao da žena koja je prošla sve one grozote u Sarajevu može da zaplače. Oseti krivicu zbog njenih suza. Kao da on lično bombarduje njenu zemlju.

Krijući pogled od nje uđe i sede.

- Živ si, čoveče, kaže Jelena sedajući.

- Živ, reče Majkl. - A ti? Što si sama? Gde su ti Dimitrije i Miloš?

- Da li je moguće da si im upamtio imena?

- Jesam, kao što vidiš.

- Dimitrije negde ratuje, a Miloša sam poslala u Beograd.

- A šta ti čekaš ovde, izlete Majklu.

Jelena se odjednom izmeni. Lice joj postade čudno, nestvarno, a oči kao da ugasnuše. Tupo je gledala u Majkla.

- Ne znam, reče, a kao da ne govori njemu. - Moram da budem ovde.

Vatra sa neba pada, a Sitnica ne teče ispod starog mosta.

Majkl se seti da je i u poslednjem telefonskom razgovoru pominjala most i neku Sitnicu. Zagleda je dobro. Čini mu se da ona uopšte i nije tu.

Dugo je negde gledala ugaslim očima i ćutala. Majkl se nije usuđivao da je bilo šta pita. Bojao se da će nestati. U jednom trenutku čak pomisli da je ona možda nestvarna i da je to samo njena sen.

Jelena se odjednom strese. Uzdrhta joj čitavo telo. Posle sekundu-dve vrati joj se stari izgled, a oči postadoše normalne.

Delić sekunde nije bila svesna gde se nalazi. Čak nije uspela da sakrije iznenađenje što vidi Majkla.

- Oprosti, Majkl, reče potom. - Nešto se sa mnom događa.

- Mogu li ti pomoći?

- Ne. Hvala ti. Mislim da mi niko ne može pomoći. 0, Bože, a ja te ni pićem nisam ponudila.

Ustade i donese viski.

- Čuvam ga godinama, reče. - Za gosta kao što si ti.

Nasu dve čaše.

- Kod nas je uz kucanje običaj da se kaže dobro mi došao. Nažalost, došao si u zlo vreme, ali ne mogu reći da ne volim što te vidim. Pričaj mi nešto, Majkl. Pričaj. Gde si bio sve ove godine? Zašto si ponovo ovamo došao?

Majkl je pogleda u oči.

- Jelena, pričaću ti, ima vremena. Kaži mi, molim te, šta te muči. Ni pre neki dan te nisam shvatio.

- Bojim se da ne možeš shvatiti, reče Jelena više za sebe.

- Ipak mi reci.

- Reći ću ti, Majkl. Mislićeš da sam luda. Ponekad i ja ta ko mislim...

Dok je pričala nije gledala u njega. Zurila je u nešto što je samo ona videla.

- Eto, to je Majkl, reče na kraju. - Zato ne mogu odavde da odem. Nisam ništa izmislila, Majkl, kunem se. Pokazaću ti prsten.

Ustade i donese prsten. Pruži ga Majklu.

On ga dugo zagleda, dok ga prožima neki čudan osećaj. Kao da od prstena nešto struji njegovim telom.

- Ako hoćeš, pokazaću ti i most. Nije daleko.

- Voleo bih, reče Majkl, osećajući da u tajnovitoj Jeleninoj priči ima nečeg njemu za sada nedokučivog, ali možda...

Nije umeo sebi da objasni šta je to što je osetio da se krije u njenoj priči, ali strašno požele da vidi taj čudni most.

- Voleo bih, reče. Ako te ne mučim, zaista bih želeo da vidim taj most.

- Idemo odmah, skoči Jelena.

U očima joj nešto sevnu. Kao da joj se javi neka nada. Majklu to ne promače, ali ne reče ništa. Bojao se da je nečim ne povredi.

- Na Sitnicu idem svakog dana, reče Jelena kad izađoše iz kuće. - Molim je da se vrati. Još me nije čula.

Ubrzo stigoše do mosta.

Majkl je bio zadivljen njegovom lepotom. Kao da nije tu građen, već je sam od sebe iz zemlje iznikao.

Putujući svetom video je mnoge građevine i starije od ovog mosta, ali mu ni jedna nije bila toliko spomenik minulih vremena kao on.

- Vidiš, Majkl, ovuda je nekada tekla Sitnica. Mi sada stojimo u njenom

koritu.

- A gde je sada, pita Majkl.

- Tamo, pokaza Jelena rukom.

- Voleo bih i nju da vidim.

Želeo je da vidi tu reku i zbog Jelene jer je osećao da će joj to povratiti malo duševnog mira, ali je istovremeno osetio i potrebu.

- Zaista, pita Jelena s blagom nevericom.

- Zaista. Zaista želim da je vidim.

- Ne misliš da sam luda?

- Ne. Vodi me na tu reku.

- Ima malo blata usput, proverava Jelena njegovu odlučnost.

- Može da ga ima i mnogo. Ne smeta mi.

Dok su išli prema Sitnici Jelena je ćutala. Možda ovo nije trebalo da radi, mučila je sumnja. Ipak je on Amerikanac. Ništa ne može razumeti. Kondor je razumeo. Sigurna je da je Vlada shvatio. Videla mu je to u očima.

Na nebu se čulo brujanje aviona, a potom detonacije. Nije bilo daleko.

- Ne bojiš se, Majkl, upita Jelena.

- Ne, reče on, - Navikao sam u Beogradu. Strah je ovde besmislen. Kad te udari i ne znaš šta se dogodilo.

- Evo je, reče Jelena kad stigoše.

Iako mu je Jelena rekla da je od nekada velike reke ostao samo potočić, ipak je bio iznenađen. Ona tako sićušna, jedva teče, a onaj most ogroman, moćan, iz zemlje iznikao.

Ćutali su oboje zagledani u zamućenu vodu koja se jedva kretala.

Jelena iz džepa izvadi sveću, pa kleče na kolena. Zapali je i zabode u zemlju. Majkl na tom mestu tada primeti mnogo ostataka sveća.

Jelena je nešto šaputala krsteći se.

Posle dva tri minuta je ustala, rukom obrisala blato sa kolena, okrenula se i ćuteći pošla.

Majkl pođe za njom. Nije smeo ništa da je pita.

Posle nekoliko minuta Jelena reče:

- Opet me nije čula.

Majkl ćuti. Kroz glavu mu prolazi Jelenina priča o prstenu, mostu, Sitnici...

Tek kad uđoše u kuću on reče:

- Mogu li još jednom da vidim prsten.

Jelena mu pruži prsten, pa mu nasu viski.

Majkl se zagleda u čudne znake na prstenu.

- Šta si ono rekla da ovde piše, pita je.

- Ne znam, Majkl. Nije znala ni Radmila u Koviljači. Meni se samo u jednom trenutku učinilo da piše: „Srbi su majka".

- A šta to znači?

- Ne znam. Ne mogu da protumačim.

Majkl se seti sna i Vande. Možda je Jelena odista reinkarnacija kraljice Vandala. Možda ovaj prsten nije slučajno dospeo u njene ruke.

Možda njena vizija ima nekog smisla koji ona još nije u stanju da protumači. Oseti da se nešto tajnovito krije u prošlosti Srba, nešto zbog čega su u Austriji hteli da ga ubiju.

A Vanda - Jelena je deo te tajnovitosti.

***

Pretvarao se da pregleda eksploziv i ostalu opremu kad neko otvori vrata.

- Fatmir. Zove te Zmija.

Opet će nešto da proverava, pomisli Dimitrije. Nije ga to uznemirilo.

Ušao je dovoljno u psihu i Zmiji i ostalima tako da ja nadmoćno vladao situacijom.

- Je li sve spremno, Fatmir, pita Zmija čim je otvorio vrata.

- Jeste, odgovori mirno.

- Zovi ostale, reče Zmija Ašimu.

Dimitrije predoseti da se polazi na branu. Sada mora da bude izuzetno oprezan. Kod Zmije uđe desetak Šiptara. Sa njima je bila i Drita. Pogleda ga neprimetno, a krajičkom usana mu se osmehnu.

Osmehnu se i on, a u duši oseti bol. Došao je trenutak da ode.

Sigurno više nikada neće videti njene oči.

- Ibrahim, kaže Zmija. - Ti si vođa grupe. Ti mi odgovaraš za sve. Je li jasno?

- Jeste, komandante, reče Ibrahim.

Tog trenutka Dimitrije shvati da će čitava ta bulumenta poći sa njim prema brani na Ibru. Jasno mu je da neće imati nikakvu priliku da pobegne, a

ako se opet vrati ovamo i padne Zmiji u šake otkriće ga kad-tad.

- Ne idu, valjda, svi, reče odlučno.

- Svi, odlučno će i Zmija. - Nije meni do tebe no do eksploziva. Ako naiđete na one srpske svinje ko će da te brani?

- Ovo je diverzija, a ne front, uskočoperi se Dimitrije. - Potrebna su mi samo dvojica.

- Rekao sam, ide svih deset.

- Rekao sam i ja svoje, Zmijo. Ja ovaj posao znam bolje nego svi vi zajedno. Što nas je više lakše će nas otkriti, a ako nas otkriju svejedno je da li nas je trojica ili pedeset. Čak će trojica uvek lakše umaći nego veća grupa.

- Rekao sam! - zagrme Zmija.

Dimitrije ostade potpuno pribran.

- Onda neka idu bez mene. Ja pred onima koji su me ovamo poslali neću na ovaj način da snosim odgovornost.

Zmija preblede. Brada mu zaigra. Svi osim Dimitrija oboriše poglede očekujući njegov izliv besa.

Dimitrije oseti da je ovo prelomni trenutak. Zmija je već na ivici nerava.

Može i pištolj da potegne.

- Slušaj, komandante, reče mirnim glasom. - Potrebna su mi dva najbolja čoveka. Moraju da znaju kuda neprimećeni da se provučemo do brane, moraju da znaju da gađaju nožem, da brzo pucaju pištoljem, da su snažni...

Vidi kako se Zmijino lice menja. Bes ga polako prolazi.

- Moraju da bez pogovora rade ono što im kažem, nastavi Dimitrije. -

Ako nemaš takve, ići ću sam po mapi.

- Svaki je ovde veštiji od tebe, cinično reče Zmija.

- Onda neće biti problema. Odredi dvojicu i kaži kada da krenemo.

- Idu Ljatif, Ramadan i Drita.

Dimitrije se preseče. Htede nešto da kaže, ali mu zape reč u grlu.

Zmija to primeti.

- Šta je? Ne sviđa ti se što i žensko ide s tobom.

- Za nju je ovo isuviše opasno, snađe se konačno.

- Ne brini ti za nju. Prošla je ona obuku bolju od tebe. Golim rukama može kičmu da ti polomi.

Munjevito razmišlja. Ako Drita pođe moraće da se vrati ovamo. Neće moći da je ubije.

Ne sme da skrene pogled prema njoj. Boji se da će, ako joj vidi oči, poželeti da i ona pođe.

- Mislim da je nepotrebno, reče.

- Potrebno je, potrebno, Fatmir. Nisi ti Šiptar kao mi odavde. Nije ovo tvoja zemlja nego naša. Možda ćeš nešto da nas prevariš, Fatmir. Možda Amerikanci hoće da pobiju i Srbe i nas. Ne vole oni ni nas ni njih, Fatmir. A ti dušu šiptarsku nemaš.

Dimitrije vide da dalje ne sme da se protivi.

- Ne razumem, reče da dobije u vremenu.

- Razumeš, Fatmir. Razumeš. Dobro ti mene razumeš. No idi stavljaj taj eksploziv, pa da te vratim u Albaniju i da te moje oči više ne vide. Lako bih ja s tobom da ne moram da te vratim.

Oseti olakšanje, ali i strah od onoga što dolazi. Olakšanje zbog toga što zna da mu Zmija bar za sada ne sme ništa, a strah od Dritinih očiju. Hoće li izdržati da se pretvara da je Fatmir, a ne Dimitrije.

Da ne bi mislio na to pita Zmiju:

- Kada polazimo?

- Odmah, reče on.

- Dajte mi pištolj i bombe.

Zmija ga cinično pogleda.

- Nema, Fatmir.

Posumnja da mu je Zmija pripremio neku zamku. Možda je ono o vraćanju u Albaniju rekao samo da bi ga zavarao, a nekom koga mora da izvesti reći će da je poginuo u povratku sa Brane.

- Kako nema, pita i gleda ga u oči.

- Nema. Tebi ne treba oružje. Tvoje je da postaviš eksploziv, a njihovo da pucaju ukoliko bude trebalo.

Sada nije bio siguran šta treba da uradi. Zna da Zmiju dva puta ne može pobediti. On to neće dozvoliti zbog ugleda među svojim ljudima. Moraće da se snalazi i bez oružja.

- Neka neko onda ponese moje bombe. Vi takve nemate. Mogu nam trebati.

***

Više puta se u toku noći budio osluškujući kako Jelena u drugoj sobi diše.

Činilo mu se da spava na poseban način, potpuno drugačije od svih žena koje je upoznao. Svaki put je poželeo da ustane i da joj poljubi dugu crnu kosu, ali nije imao hrabrosti.

Sada dok je gleda kako sprema doručak, ponovo se u njemu javi osećaj da je protraćio godine i život. Nikada lepše jutro od ovog nije doživeo iako su nebo iznad Kosova parali avioni, a zemlja podrhtavala od detonacija.

Osećaj da mu njene ruke spremaju doručak činio ga je srećnim.

Prvi put, bar za trenutak, osetio je toplinu doma.

Kad se Jelena okrenu od šporeta i sa kajganom krenu prema stolu, njemu se ote uzdah, što njoj ne promače.

- Šta je Majkl, pita ga. - I tebe nešto muči?

- Muči me sve ovo što se zbiva, slaga on i obori pogled.

Bože, pomisli Majkl, kako bi divno bilo kada bi sva buduća jutra ovako izgledala. Zamišlja njih dvoje kako doručkuju u njegovom stanu u Njujorku.

Njoj kosa pala niz leđa. Smeje se. Prvi put je vidi da se smeje. Odjednom za stolom vide i malog Miloša. Oseti da je to njegov sin. Ruka mu pođe prema njegovoj glavi. Želeo ja da ga pomiluje, ali ruka naiđe na prazninu.

Trže se i vrati u stvarnost.

- Treba ti nešto, upita Jelena.

- Ne, reče. - Nešto sam se zamislio. Nego, reci mi šta planiraš za danas?

- Ništa. Gledaću avione, slušati eksplozije i ići tamo.

- Mogu li s tobom? Hoću ponovo da vidim most.

- Naravno. Biće mi drago. Jedi, ohladiće se. Jaja izgube ukus kad se ohlade.

- Hoću, hvala, reče Majkl.

U dobrim je godinama, a čini mu se da u životu ukusniji doručak nije pojeo. I jaja i bela kafa imali su ukus kakav do sada nije osetio. Boji se da to kaže Jeleni. Boji se da će se ušeprtljati.

- Majkl...

Jelena je htela nešto da kaže, ali se na vratima začu kucanje.

- Ovo je moja komšinica, reče ustajući. - Jedna predivna žena.

Otvori vrata i zausti da nešto kaže Melaniji, kad pred sobom vide Kondora.

Uz iznenađenje na licu joj se pojavi i strah.

- Vlado, jedva prošaputa, - da nije...

- Ne boj se, ništa još o njemu ne znam. Prolazio sam, pa...

Tog trenutka primeti Majkla.

Lice mu se promeni.

Obori pogled, pa oporim glasom reče:

- Izvini, nisam mislio da ću smetati.

Jelena ga uhvati za ruku i povuče.

- Ulazi, čoveče, kakvo smetanje.

- Ne bih ja, ipak...

Jelena mu tek tada vide izraz na licu. Steže mu ruku osmehujući se.

- Ulazi, reče, - šta si se ukočio kao bandera.

Kondor snebivajući se uđe u kuhinju. Majkl ustade pružajući ruku.

- Ovo je Majkl Mičel, moj stari prijatelj iz Amerike, kaže Jelena na srpskom. Majkl je pogleda kao da je upozorava da pazi šta će reći.

Ona je razumela njegov pogled.

- Ne brini, Majkl. Sve što mogu ja da znam može i on.

Kondor dobro zagleda Majkla.

- Zovu me Kondor, reče prihvatajući njegovu ruku.

- Govorite engleski, pita Majkl.

- Nažalost govorim, ali sada ne mogu ni da ga slušam.

- Da. Razumem, reče Majkl i obori pogled.

Jelena je za trenutak bila zbunjena. Seti se da Kondora nije ni predstavila.

- Majkl, reče, - ovo je Dimitrijev komandant. Sedite. Sad ću ja i kafu da skuvam. Njih dvojica sedoše ćuteći.

Majkl oseti da je ona jutarnja iluzija nestala. Oseti se ponovo praznim.

Ćutanje prvi prekide Kondor.

- Kako ste vi, gospodine, ovde zalutali u ovo zlo doba?

- Vlado, oseti Jelena potrebu da objasni, - Majkl je veliki prijatelj Srba. U

Sarajevu je umalo ubijen zajedno sa mnom u jednom podrumu. Oca i majku su mi tada ubili, a njega, malog Miloša i mene izvukao je jedan njegov prijatelj iz Njujorka. Pričaću ti o tome kada budem imala snage.

- Oprosti, Jelena, prošaputa Kondor.

- Nisam slučajno ovde, reče Majkl. - Pokušavam da nešto uradim. Ja sam novinar.

Kondor ga pogleda iznenađeno.

- Da li je moguće da u Americi ima i takvih? Ne ljutite se, gospodine, ali sam prilično zbunjen.

- Verujem vam. Ne mogu čak ni da zamislim šta o nama mislite.

Jelena prinese Kondoru kafu. Pogledaše se. Majkl je sve razumeo. Znao je da onu jutarnju toplinu više nikada neće doživeti. Uprkos tome oseti naklonost prema Kondoru. Zbog načina na koji ga je Jelena pogledala oseti i da mu u potpunosti može verovati.

- Gospodine Kondor, reče iznenada, - ja sam došao da pokušam da nešto saznam. Ako vas bude interesovalo pričaću vam o tome. Da li bih mogao da provedem neki dan sa vama i vašim ljudima?

Kondor neko vreme ćuti.

- Mogao bi, reče najzad, - mada se bojim za vas.

- Bomba može da me strefi bilo gde. Jedna me je za malo promašila u Beogradu.

- Ne mislim na to. Ljudi su ogorčeni i na reč Amerika. Bojim se da neko ne izgubi živce. To su ljudi koji lako potežu oružje.

- Rizikovaću, reče Majkl.

***

Kad je svanulo pa sa brda ugledaše jezero i branu Ramadan zavika:

- Bre, bre, Fatmir, pa ovo ni Amerika ne može da sruši. Vidi kolika je.

Drita ga pogleda očekujući šta će on da kaže.

- Sve što je čovek napravio može i da sruši, reče Dimitrije želeći da ostavi utisak na Dritu.

- Bre, bre, ovo ne može. opet će Ramadan.

- Na karti je ucrtano tačno gde treba da postavim eksploziv. Vaš posao je da mi omogućite da na to mesto stignem, moj da eksploziv postavim, a nečiji tamo u Vašingtonu da ga aktivira. Nego, bolje je umesto što pričate spustite se vas

troje malo dole i vidite kako su čuvari raspoređeni. To moj posao nije.

A, i nenaoružan sam. I pazite sa tim bombama. Sklanjajte se iza nečega ako ih bacate, domet im je ogroman.

- Zaista misliš da ovo može da se sruši, pita i Drita.

- Svaka građevina ima svoju slabu tačku, kaže Dimitrije. - Proračuni koji

su rađeni u Americi pokazali su da može ovim eksplozivom. A sada, idite vas troje u osmatranje. Treba da priđemo sa one strane.

Drita gleda u mapu.

- Koliko ja odavde vidim dole treba da postavimo.

- Pa, Ljatif, idemo ti i ja. A tebe će, Fatmir, Drita da čuva. Pazi na ponašanje, Fatmir. Ona bije gore nogom no ti rukom.

Drita ih strogo pogleda.

- Dosta zezanja, momci, veli. - Ovo je ozbiljno, može i da se gine.

- Ala si nešto na kraj srca danas.

- Nisam na kraj srca, no da završimo posao. A posle se zezajte koliko hoćete.

- Dobre, bre, dobro.

Njih dvojica krenuše niz šumu smejući se. Nisu napravili ni dva-tri koraka, a u Dritinoj ruci se stvori pištolj sa prigušivačem. Ču se dva puta kratko „puć", a njih dvojica popadaše.

Dimitrije zanemeo.

- Šta...

Ona ga prekide.

- Ubili bi te čim postaviš eksploziv. Tako je Zmija naredio.

On gleda čas u nju, čas u onu dvojicu i još ne može da poveruje da se to dogodilo.

- Šta ti je, budalo, reče Drita. - Umrla bih da su te ubili. Nego, uključi taj signal za satelit.

Dimitrije još ne može da se pribere. Sada ne razume šta će joj signal.

- Zašto, pita.

- Ti si baš jedna budala, nasmeja se ona. - Ako u Vašingtonu ne dobiju signal da je eksploziv postavljen javiće Zmiji, a on će naći ovu dvojicu.

Zemlju će preorati posle da i nas nađe. Misliće da si ih ti pobio, a da si mene oteo. Ovako, ako se niko od nas ne vrati na Ćićevicu, a u Vašingtonu dobiju signal, izgledaće kao da su nas Srbi negde u povratku pobili ili pohvatali.

Uključuj to.

Dimitrije poslušno pritisnu dugme. Upali se zelena sijalica. Satelit je registrovao signal i prosledio ga u Vašington.

- Tako, reče Drita. Ostavi to tu negde. Sakrij u onaj grm. Zavuče detonator u grm, ali ne izdrža da ne pita:

- Što ti je važno da ga sakrijem?

- Ti si stvarno jedna budala. Ako neko naiđe uništiće ga i prekinuti signal. Iz Vašingtona će poslati nekog drugog da sruši branu.

Dimitrije je gleda sa čuđenjem.

- Šta se čudiš, pita ona.

- Ti si protiv rušenja brane?

- Naravno. Zašto bi uništili Kosovo? Nego, i taj eksploziv zavuci negde.

Bolje je da ga neko ne nađe.

On opet poslušno zavuče eksploziv u jednu rupu i pokri granama.

- Tako, kaže Drita. - A sada da se sklonimo odavde. Hajdemo. Dimitrije stoji i ćuti.

Tek sada je postao potpuno svestan šta se dogodilo.

Iz jednog bezizlaza ušao je u još veći. Sada više ne može ni da pobegne.

Ako pobegne Zmija će ubiti Dritu.

- Idemo, čuje Dritu.

Nije se ni pomerio.

- Čuješ li ti mene? Idemo.

- Kuda, prošaputa.

- U Albaniju, a posle kuda hoćeš. Možemo u Ameriku.

- Nema Amerike, Drita.

- Ne razumem, začudi se ona. - Kako nema Amerike?

- Nema ni Amerike, ni Fatmira, Drita. Ubij sad i mene i idi na Ćićevicu.

Idi nazad i sve zaboravi.

- Fatmir, šta je tebi?

- Nisam Fatmir.

Sada Drita njega zapanjeno pogleda.

- Šta kažeš?

- Ja nisam Fatmir, Drita. Pucaj u mene i idi, molim te. Gledaju se u oči.

Dimitrije je u njenim video iznenađenje, ali su ostale iste. Ni trunke mržnje.

U očima joj još vidi da ga voli, a lakše bi mu bilo kada bi video mržnju.

- Ko si ti, prošaputa ona.

Ne sme da sazna. Ne sme da pati.

- Ubij me, prošaputa sada on.

- Budalo. Kako mogu da ubijem prvu ljubav?

- I ti si moja prva ljubav. Zato moraš. Moraš, Drita. Ako me pustiš da

odem Zmija će tebe ubiti. Radije ću umreti srećan nego da čitavog života za tobom patim.

- Pa šta ako nisi Fatmir? Nisam se ja zaljubila u tvoje ime no u tebe.

Pištolj koji je još držala u ruci pusti da padne na zemlju, pa mu se obesi oko vrata i poljubi ga. Dimitrije oseti da mu se u glavi muti.

Pokušava da izbegne njene poljupce.

- Nemoj, Drita, šapuće. - Nemoj. Ne smeš.

Ona ga još snažnije privuče.

- Smem. Smem, budalo. Pa šta ako si Srbin. Umrla bih bez tebe. Ljubi me idiote srpski.

***

Retko je Majkl sretao ljude kao što je Kondor. Najčešće je sam, a i kada je u društvu gotovo da je sam. Nikada ne govori ako ne mora. I ono što kaže vrlo je kratko, precizno i jasno.

Od kada je došao čeka priliku da sa neobičnim komandantom duže razgovara. Oseća da mu nije baš prirastao za srce i zna da je to zbog toga što ga je našao kod Jelene!

A Kondor ga koliko god može izbegava.

Posle nekoliko dana ukaza mu se prilika.

Vide ga usamljenog i zamišljenog kako sedi ispod jednog drveta, pa priđe.

- Gospodine komandante, reče, - smem li nešto da vas pitam?

- Vi novinari pitate i kad ne bi trebalo, reče on oporo. Nego, pitajte.

- Zašto ste vi ovde pored tolike redovne jugoslovenske vojske?

Kondor ga po ko zna koji put sumnjičavo pogleda.

- A zašto vas to interesuje?

- Jelena vam je već rekla da pokušavam da napišem knjigu o korenima mržnje prema Srbima...

Kondor ga prekide.

- Pa, eto, ja sam tu upravo zbog tih korena mržnje.

Majkl ga nije najbolje razumeo, ali oseti da razgovor može da krene u dobrom pravcu.

- Pokušavam da nešto saznam iz vaše istorije...

Kondor ga ponovo prekide.

- Zbog te naše nesrećne istorije sam ja ovde, moj gospodine. Da se ne bi uvek iz početka ponavljala. Na svetu gorih đaka kad je istorija u pitanju od nas nema. Svaki put učimo istu lekciju ispočetka i uvek ponavljamo. Toliko vekova ništa nismo naučili.

- Pročitao sam u jednoj knjizi da vi čak ni svoju istoriju niste napisali.

- U Orbinijevoj knjizi, sigurno.

Majkl se ne iznenadi. Jasno mu je da je Kondor čovek izuzetnog obrazovanja.

Po njegovom glasu oseća da se led otapa. Manje je mrzovoljan.

- Jeste, reče. - Upravo u njegovoj knjizi. Da li je to moguće, gospodine Kondor?

- Kad su Srbi u pitanju sve je moguće. Kako da na pišemo istoriju kad je i ne znamo, kukala nam majka. Zato su nam je pisali drugi.

Majkl oseti da će verovatno od ovog čoveka saznati više nego što je očekivao.

- Vi, izgleda, dobro poznajete istoriju.

- Na žalost, poznajem. Predavao sam je nekada na fakultetu.

- Onda mi to možete i nešto detaljnije objasniti.

- Šta, pita Kondor.

- Čini mi se da ste rekli da su vam drugi pisali istoriju.

- Na našu nesreću, jesu.

Kondor zaćuta. Na licu mu se pojavi grč, a pogled mu odluta prema Ćićevici. Majkl je sada siguran da je naišao na nešto izuzetno značajno.

Pokuša da ga podstrekne da dalje priča.

- A kako vam se to desilo?

- Šta?

- Da vam drugi pišu istoriju.

- Kao i sve drugo što nam se dešavalo. Pošto ste čitali Orbinija nešto ste o nama saznali. Nadam se da ste shvatili da je pre turske najezde Srbija bila kulturno najrazvijenija zemlja u Evropi.

- Da. To sam mogao da zaključim.

- E, vidite, pošto su Turci vekovima bili gospodari, a mi robovi, raja kako se kod nas govorilo, sve je to nestalo. Od srpske civilizacije nije ostalo ništa.

Kada smo pre nekih dvesta godina krenuli da se od Turaka oslobađamo, u

Srbiji je samo poneki kaluđer umeo da čita i piše, i to jedva.

- Moj Bože, zar ste dotle bili došli?

- Dotle, moj gospodine. Dotle. Do dna. A kada neko od dna počinje svako može da mu radi šta hoće. Pošto u našoj jadnoj, ponovo rođenoj državi, nije imao ko da uči decu pismenosti, prve đake smo slali u Austriju na opismenjavanje.

- Ni to nisam znao.

- Bilo bi čudo da jeste. Ali, pre toga da ja vas nešto pitam. Znate li da Srbi imaju najidealnije pismo na svetu?

- Ne. Kako?

- Kod nas svaki prosečan čovek može za nekoliko dana da nauči da čita i piše.

- Nemojte, molim vas. Pa to je gotovo nemoguće.

- Moguće je, gospodine. Moguće. Mi smo istovremeno i genijalan i lud narod. Kod nas svaki glas ima svoj znak. Onako kako izgovaramo, tako i pišemo. Ne pišemo jedno, a čitamo drugo kao vi Englezi.

- Pa to je fantastično. Genijalno.

- Ma nemojte. Pa kad je tako genijalno što to vi niste uradili?

- Zaista ne znam. Nisam o tome razmišljao. Valjda se nije našao niko ko bi nešto tako uradio.

- Nije tačno, gospodine Mičel. Našao se čovek koji je čak po srpskom receptu odštampao „Hamleta". Znate li da je samo zbog izbacivanja nepotrebnih slova knjiga za trećinu bila manja?

- Ne. Nisam to znao.

- I šta ste mu uradili?

- Kažem, o tome ništa ne znam.

- U zemlju ste hteli da ga uterate. Optužili ste ga da svu vekovnu kulturu hoće da vam baci u smeće. A mi smo svoju bacili, moj gospodine. Imamo najidealnije pismo na svetu, to je tačno, ali zato kad u crkvu uđemo ne umemo da pročitamo šta na našem starom jeziku ispod fresaka piše. Eto, to su nam učinili Germani. Počupali su nam korene, a posle su mirno mogli da nam pišu istoriju. Lepo su nam je skrojili. Skrojili su nam je tako da nas evo sada po treći put u ovom veku bombarduju.

- Gospodine Kondor, ipak nisam razumeo, - šta su vam uradili sa istorijom?

- Naravno da ne razumete. I u Srbiji možete na prste nabrojati one koji to razumeju, a ne vi. Znate li od kada, po našim školskim udžbenicima, počinje istorija Srba?

- Ne. Ne znam.

- Vidite, gospodine Mičel, mi u školama našu decu učimo da su Sloveni, a to znači Srbi, na Balkan došli u šestom veku nove ere.

- Ali, kod Orbinija piše drugačije.

- Naravno da piše drugačije. Ali, ko zarezuje Orbinija. I tako svi mi znamo da su naši preci ovde došli u šestom veku, a šta je bilo pre toga niko pojma nema. Prema našim udžbenicima Srbi su se u tom veku odjednom pojavili niotkuda. Kao da su s neba pali.

- To je čudno. Vrlo čudno. Kako je to moglo da vam se dogodi? Ako su vam pre dvesta godina podmetnuli Germani lažnu istoriju, što je sada ne napišete?

- Bravo, gospodine Mičel. Pravi ste Amerikanac. Kod vas je sve jednostavno, ali nije i kod nas. Ta istorija je bila napisana još u prošlom veku, ma uzalud.

- E, sad tek ništa ne razumem.

- Razumećete. Samo polako. Sve ćete razumeti. Miloš Milojević, jedan od naših prvih istoričara, napisao je u drugoj polovini prošlog veka istoriju Srba drugačiju od one zvanične, one koju su nam Germani podmetnuli. Nešto kao Orbini, ali detaljnije i dublje, sa mnogo više dokaza. Objavio je i knjigu.

I šta mislite šta se dogodilo?

- Vi me sve vreme iznenađujete i zbunjujete, gospodine Kondor.

- Tek ću da vas iznenadim. Knjiga Miloša Milojevića je zabranjena i spaljena!

- A gde je knjiga objavljena? U Beču?

- Ne, dragi gospodine. U Beogradu.

- Čekajte, molim vas. Kako su onda Germani mogli da vam je spale u Beogradu?

- Nisu oni. Mi smo je zabranili i spalili.

- Vi?! Vi Srbi?!

- Da, gospodine Mičel. Mi. Mi Srbi.

- Moj Bože, ali zašto?

- Zato što Germanima nije odgovaralo da Srbi znaju svoju istoriju. Za njih

je to bilo, a i sada je, izuzetno opasno.

- Ipak ne razumem. Kako su mogli da vas primoraju da spalite sopstvenu istoriju?

- Mogli su. Dosta je to jednostavno. Čine li ovi vaši, Klinton i ostali, u nekim malim zemljama šta hoće?

- Čine i ono što ne bi smeli.

- E, pa vidite, u to vreme je to radila Austrija. Naši tadašnji gospodari su bili primorani da knjigu zabrane i spale. Policija je po kućama otimala primerke i spaljivala. I ta knjiga je, dragi gospodine Mičel, bila zabranjena sve do pre nekoliko

godina. Razumete li vi koliko je ona bila za nekog opasna kada je bila zabranjena oko 130 godina?

- Nisam siguran da razumem, ali se nadam da ću shvatiti. Možda je to ono za čime tragam. Nego, recite mi zašto je sada ne objavite? Zašto sada ne napišete pravu istoriju? Nije moguće da ni jedan primerak te knjige nije sačuvan.

Znao sam da ćete i to pitati. Jeste, sačuvan je poneki primerak. Jedna žena entuzijasta, vodi u centru Beograda jednu knjižaru, objavila je pre četiri-pet godina reprint izdanje Milojevićeve knjige. Uspela je knjigu da pronađe u jednoj beogradskoj porodici. I šta mislite, ja vas sve vreme pitam, izvinite me, šta mislite, šta se dogodilo?

- Pretpostavljam da je knjiga bila prava senzacija.

- E, moj gospodine Mičel. Ne samo da nije bila senzacija, nego kao da nije ni izašla.

- Opet me zbunjujete, gospodine Kondor. Nije valjda da je opet zabranjena i spaljena?

- Ne. Još gore od toga. Da je zabranjena digla bi se prašina oko toga.

Nije zabranjena, ali je malo koga zainteresovala.

- Ne razumem.

- Nažalost, ni ja. Ne bih se usudio da to objašnjavam. Znam samo da postoji jedna grupa ljudi koji pokušavaju da se bave starijom istorijom Srba, ali uglavnom nailaze na podsmeh.

Majkl se seti čoveka iz Kluba književnika.

- Da, reče, pre neki dan sam u Beogradu čuo jednu zajedljivost na tu temu.

- Da su prvo nastali Srbi, pa od njih amebe.

- Da. Upravo to.

- To su naši Evropejci.

- Ko su oni?

- Zovemo ih Evropejci. Sve su u stanju da učine samo da se ne zamere Evropi koja ih bombarduje. Čak kažu i da treba da nas bombarduje.

- Čuo sam, nažalost, i to.

- Eto, gospodine Mičel. Pitali ste me šta ću ovde. Ovde sam zbog istorije i zbog Evropejaca.

***

- Kriješ li se ti to od mene, besno viknu Švaba. - Gde si?

- U svojoj kući.

- Šta ćeš tamo? Hoću da budeš u Beloj kući. Šta ti uopšte radiš?

- Znam da si besan, ali se ništa ne može. Ovo je teško poverovati.

- Teško. Naravno da je teško kad ste nesposobni. Bombardujete ih dva i po meseca, niste im tri tenka uništili. Moraju na kolena! Razumeš li? Moraju!

- Kako. Nemamo više šta da gađamo.

- Ima. Beograd!

- Sve vojne ciljeve u Beogradu smo porušili.

- Beograd. Razumeš li ti šta ti kažem? Beograd!

- Civile?

- Beograd, čoveče! Hoću da dve hiljade aviona odjednom napadne Beograd. Tepih bombi. Da se preore. Da ni kamen na kamenu ne ostane. Da se ne zna gde je bio.

- Ali...

- Nema ali!

- Ali, to su dva miliona mrtvih. Šta će svet reći?

- Ne intsresuje me šta će svet reći. Dva miliona! Šta su dva miliona.

Deset miliona. Prvo nema! Beograd, pa Novi Sad, pa Niš, pa redom. Sve sravnite!

- Ali...

- Nema ali. Recite im: ili na kolena, ili Beograda nema!

***

Da ne grme avioni i ne odjekuju detonacije mislila bi da je u grobnici.

Slabašni plamičak sveće ne može da razbije mrak koji se kao testo spustio iznad Vučitrna i čitave kosovske ravnice. Čini joj se da će i taj plamičak svakog trenutka usahnuti i da će sve nestati. I njena veza sa životom.

A možda ona i nije živa.

Možda je Safet još onda u Sarajevu ubio i odveo u pakao. Ovo mora da je pakao kad ovako grmi.

Otupela je u mraku, ni strah ne oseća.

Svesna je jedino toga da je za sve ovo što se zbiva kriva ona.

Nije ispunila zavet vojvode Miloša, a vatra sa neba pada. Sva će Srbija jedan oganj biti.

Blesnu nešto odjednom. Nije se ni pomerila. Opet su onu svetleću bombu izbacili. Opet oganj sa neba pada. Čudi je što dugo traje. Obično posle dve-tri sekunde još dublji mrak nastane, a sada dugo svetli. Možda su sada sve u oganj pretvorili. Zato se verovatno ne gasi.

Čini joj se da čuje ljudski glas.

Otkuda ljudski glas kada se sve u oganj pretvorilo?

Neke slike joj pred očima igraju.

Pokušava da ih vidi. Kao da ih kroz prozor gleda. A ona svetlost nikako da nestane.

Pa, to je nešto na televiziji.

Kako televizor radi kad struje nedeljama nema?

Podiže pogled prema tavanu. Ona svetlost što se ne gasi dolazila je od sijalice. Nije, znači, bila svetleća bomba.

I televizor je zaista radio...

Vidi ogromne požare. Prepoznaje centar Beograda. Ulica Kneza Miloša sva u plamenu.

Sada poznaje i jezik. To je šiptarski. Televizija Tirana. Prepoznaje i znak na ekranu. Verovatno je tako televizor ostao kad je nestalo struje.

Razume samo poneku reč, ali uspeva da shvati šta prikazuju.

Na ekranu se pojavi još veći požar. Spiker objašnjava da to gori Rafinerija nafte u Pančevu. Ogroman oblak dima natkrilio i Pančevo i Beograd.

Slike iz Pančeva zameniše slike iz Novog Sada. I tamo se plamen u nebo diže. I tamo gori Rafinerija. Na ekranu se pojavi Dunav. Svi mostovi su porušeni.

Slični snimci nailaze iz Čačka, Kruševca, Niša, Užica, Kragujevca...

Pojavljuje se autoput. Ni jednog mosta više nema.

- Srbija je sva u plamenu, uspe da razume reportera.

Likuje Šiptar iz Tirane.

Uspeva da razume i da još kaže da će Kosovo uskoro biti njihovo.

Čini joj se da negde nešto zvoni.

Možda je sahrana Srbije?

Nisu crkvena zvona. Zvoni čudno, dugo. Kao telefon. Otkuda telefon, ni on nedeljama ne radi.

Ustade da podigne slušalicu.

Neko nešto govori na engleskom.

- Majkl, viknu. - Pa gde si, čoveče?

- Jelena, nije Majkl. Robi ovde.

Zaćutala je s nevericom.

- Robi ovde, čujete li me, Jelena?

Polako se priseća glasa. Čini joj se da je zaista Robi.

- Gospodine Roberte, pa kako ste me pronašli?

- Uspeo sam nekako. Je li Majkl kod vas?

- Bio je. Otišao je nedavno kod jednog mog prijatelja.

- Znači, tu je. U blizini.

- Jeste. Desetak kilometara odavde.

- Jelena! Slušajte dobro šta vam kažem. Nađite Majkla i sklanjajte se iz Srbije.

- Molim. Ne razumem.

- Jelena! Nađite Majkla, pa sa decom i sa njim preko Crne Gore idite nekuda. U Italiju. Bilo kuda. Mičite se iz Srbije.

Jelena ćuti.

- Jelena!

- Čujem vas, gospodine Roberte.

- Jeste li me razumeli?

- Ne, gospodine Roberte. Ništa vas nisam razumela.

- Jelena, pobogu. Srbija će biti sravnjena sa zemljom. Idite sa Majklom

nekuda.

- Kako ste rekli, gospodine Robert? Biće sravnjena sa zemljom?

- Pretvoriće je u prah i pepeo!

- Pa i ja sam prah i pepeo, gospodine Robert. I vi ste prah i pepeo. I svi vi tamo u toj Americi ste samo pepeo. Zemlja.

- Jelena'!

- Ali mi to Srbi znamo, gospodine Robert. Mi to znamo dok živimo, a vi tek kad umirete. Ne možemo vam pomoći, jer ste dušu izgubili.

- Jelena...

- Zbogom, gospodine Robert. Videćemo se u prahu.

***

- Šta da činimo? Hrana je pri kraju, a ne možemo ni kod tvojih ni kod mojih.

- Mene bi tvoji streljali.

- I mene tvoji. Bila sam u oslobodilačkoj vojsci Kosova.

- Mi, znači, sada nismo ničiji.

- Jesmo. Ti si moj, a ja tvoja. Za sada nam je to dovoljno. Fali nam samo malo hrane da ne pomremo od gladi.

- Ukrašćemo dole u onom selu.

- Ali, tamo su Srbi.

- I ja sam Srbin. Snaći ću se.

- A ja ću da im kažem da si ti Fatmir.

- A ja ću da odem kod Zmije i da mu kažem da si ti sada Srpkinja.

- A Zmija će da te odere kao jarca što si mu ukrao sestru.

- Šta kažeš? Koga sam mu ukrao?

- Sestru. Naši očevi su braća.

- Uh, Bog te tvoj.

- Ima još nešto.

- Šta još?

- Moji su nekada bili Srbi.

- Izmišljaš.

- Ozbiljno ti kažem. Moji su bili Srbi.

- Kako to, bili Srbi, pa sad Šiptari?

- Evo kako. Moji su se nekada prezivali Ljušići. Jedan predak je primio islam. Njegov sin se oženio Šiptarkom, pa su deca govorila šiptarski.

Vremenom su se prozvali Ljuši. Pola Šiptara na Kosovu su nekada bili Srbi.

Tako sam ja Drita Ljuši. Zbog toga Zmija onoliko mrzi Srbe.

- Hoće da zatre svoje korene.

- Kako znaš?

- Znam. Sada hoće da dokaže da je veći Šiptar od onih koji su ovamo sa Kavkaza došli.

- I ja sam to htela. Zato sam otišla u OVK. Teško to može razumeti neko ko nije bio u našoj koži.

- Ja to razumem bolje nego što misliš.

- Lažeš. Lažeš da bi me utešio. Vi koji ste ostali Srbi do kraja to nikada ne možete razumeti.

- I ja sam tu muku imao.

Drita ga nije shvatila.

- Ipak ti to ne možeš da razumeš, reče. - Ne znaš ti kako je to kada znaš da nisi ono što hoćeš da budeš.

- Znam, i to isuviše dobro. Do pre šest godina ja sam se zvao Damir Fazlić.

- Šta kažeš?

- U Sarajevu imam sestru koja se i danas zove Amira. Amira Fazlić.

Sestra od istog oca i iste majke.

- I ti si mrzeo Srbe?

Dimitrije uzdahnu.

- Mrzeo. Malo je to reći. Malo je falilo da ruke okrvavim.

- Nisam ni ja. Na sreću. Onu dvojicu sam zbog tebe ubila.

- Šta je to sa nama, Drita?

- Sa tobom i sa mnom?

- Ne. Sa ljudima?

- Ne znam. Dok se u tebe nisam zaljubila nisam o tome razmišljala. Sada više ništa ne razumem. Sada ne mogu da shvatim zašto sam toliko mrzela Srbe.

- Ja o tome razmišljam godinama. Čini mi se da sam shvatio tek kada sam postao dobrovoljac.

- Šta si shvatio? Mrzeo si Srbe, pa si se vratio u njihovu veru. Ja sam

mrzela Srbe, pa sam se zaljubila u tebe. Sva ta mržnja nema nikakvog smisla.

- Naša mržnja je poticala iz kompleksa manje vrednosti.

- Nije tačno. Šiptari misle da su Srbi prljave svinje.

- Tako pričaju i muslimani u Bosni. Da sami sebe zavaraju i uteše, a znaju da su njihovi preci preverili. Izdali. Iz te naše izdaje naša mržnja koren vuče. Sama si rekla zašto Zmija toliko mrzi Srbe.

- A zašto si uzeo prezime Miljanić?

- Moji su nekada bili Miljanići. Kao tvoji Ljušići.

- A mrziš li Šiptare?

- Ne znam. Sada više nisam siguran.

- Ali si ih do sada mrzeo.

- Možda. A možda i nisam.

- Zašto si, onda, otišao u dobrovoljce?

- To je nešto drugo. Zato što hoćete zemlju da mi uzmete.

- A moji kažu da ste vi našu zemlju oteli.

- Gluposti. Kako nisi shvatila? Sama kažeš da su pola Šiptara bili Srbi.

- Da. Na taj način nisam razmišljala.

- A znaš li, prema turskim popisima, posle Kosovske bitke na Kosovu i u Metohiji je živelo samo nekoliko šiptarskih porodica?

- Ne. Naši kažu da je ovo oduvek bila naša zemlja i da su nam je Srbi oteli.

- Kao što moji muslimani u Bosni sada tvrde da nisu poreklom Srbi nego Bogumili.

- A ko su ti Bogumili?

- Opet Srbi, samo verska sekta.

- A koje ćeš meni ime da daš?

- Tebi. Da vidimo. Ja sam bio Damir, a sada sam Dimitrije. Kako Srbin zove svoju ljubav?

- Znam. Dragana. Sada smo Dimitrije i Dragana. A sad mi reci, šta Dimitrije i Dragana da čine od sebe? Ne možemo doveka ostati u ovoj šumi.

- Moramo još. Prestaće valjda i ovo bombardovanje. Evo skoro tri meseca kako gruvaju. Posle će biti lakše.

- A šta će biti ako poruše branu?

- Kako mogu da je poruše kad smo eksploziv sakrili? Samo smo signal za satelit ostavili.

- A druge dve? I njih dve mogu da potope Kosovo.

- Ne mogu.

- Ne znaš ti kolika je to voda.

- Ne mogu. Podvalio sam im. Ako se ne aktivira detonator na Ibru ne može ni na ostalim branama. Prevario sam satelit.

- Umrla bih, čini mi se, kad bi potopili Kosovo.

- Neće. Ne brini. Potopiti ga neće, ali šta će sa njim biti to samo Bog zna.

***

Ima osećaj da ga Kondorovi vojnici pogledima optužuju za svaki porušeni most, uništenu fabriku, zapaljenu rafineriju, za one pobijene ljude u vozu kod Grdelice, za one što su izgoreli u autobusu kod Podujeva, za mrtvu decu u Aleksincu...

Niko mu ni jednu ružnu reč nije rekao, ali se njemu čini da pogledi govore sve. Najradije bi nekuda otišao, ali ne zna gde. Zarekao se da iz Srbije neće otići dok ovaj rat ne prestane. Bilo gde da ode sačekaće ga isti pogledi. A sada više odavde nikuda ne može.

Pomišlja da ode kod Jelene, ona ga ni za šta ne bi optuživala, ali zna da to ne bi bilo korektno prema Kondoru. Ne može da ga povredi iako bi više od svega želeo da bar još jednom

doživi ono jutro u njenoj kući i vidi je kako mu sprema doručak.

Nema kuda. Mora u sebi da nosi postiđenost.

Nekada je bio ponosan što je Amerikanac. Putujući svetom osećao se superiornim, nadmoćnim nad ostalim narodima, jer dolazi iz moćne Amerike.

A sada bi ne zna sam šta dao da nije Amerikanac.

Nema više snage ni da sluša „Glas Amerike" i BBS, iako ga Kondor tera da to čini.

U takvom raspoloženju ga Kondor ponovo zateče.

- Šta kažu jutros, Majkl, upita.

- Što i svakog dana. Po njihovim izveštajima ni mi ovde nismo živi.

- I ni jedan avion ni noćas nije oboren?

- Neće oni to priznati ni za deset godina.

- Hoće, da jebu majku svoju. Kad-tad će se saznati koliko im je aviona oboreno i koliko raketa i koliko su civila pobili i sve. Nego, hoćeš li sa

mnom?

- Kuda?

- Do Vučitrna. Da je obiđemo. Obradovaće se.

Majkl ga pogleda iznenađeno.

- Što se čudiš, pita Kondor.

- Mislio sam...

- Nemoj ništa da misliš, no idemo.

Dugo su u džipu sedeli ćuteći.

Najzad Majkl progovori.

- Mnogo ti je stalo do nje?

- Lagao bih te da kažem da nije, odgovori Kondor.

- Čuvaj je, onda.

- Ne znam da li je i njoj stalo do mene.

- Jeste.

- Siguran si?

- To se sa strane bolje vidi.

Kondor ne reče ništa.

- A od malog ni traga, ponovo će Majkl.

- Ne mogu da prežalim što ga nisam zaustavio.

- Neću da te pitam gde je otišao.

- Nisam ni njoj rekao. Možda je, ipak, živ.

Opet su zaćutali.

Jelena im se obradova, ali joj se u očima video i strah. -Ništa još, reče joj Kondor.

Bi joj lakše. Ostala joj je nada.

U Kondorovim očima vide osećaj krivice.

- Nisi ti ništa kriv, kaže mu.

- Ne znam. Sada mi se čini da sam mogao da ga zaustavim. - Nisi.

Poznajem svog sina. Zbog toga što je bio musliman ima potrebu da se dokazuje. Trebaće godine da to prevaziđe.

- A meni, čini mi se, ni godine neće pomoći, reče iznenada Majkl.

Jelena i Kondor ga začuđeno pogledaše.

- Znam da ne shvatate o čemu pričam. Imam osećaj krivice kao da sam ja sve ove bombe koje su na vas pale izručio.

- Ma daj, Majkl, čoveče. Oslobodi se toga.

- Ne mogu. To je jače od mene. Takav stid u životu nisam osetio.

- Nemaš razloga za to, Majkl, dodade Kondor. - Da u svetu imamo više takvih prijatelja ne bi nam se ovo ni događalo.

- Ja sam nešto odlučio. Danima o tome razmišljam i rešio sam. Hoću da pređem u vašu veru. Hoću i neko ime vaše da uzmem.

Jelena i Kondor se zgledaše i zanemeše.

- Vidim da ste zbunjeni, dodade Majkl. - Hoću da me vas dvoje krstite.

Da mi budete kumovi i lepo ime da mi nađete.

Posle dužeg muka prva progovori Jelena.

- Ne čini to, Majkl.

- Zašto? Hoću da budem ono što ste vi. Hoću da pripadam narodu koji bombarduju, a ne narodu koji bombarduje.

- Majkl, Srbima bi to bila velika čast, ali ne i velika pomoć.

- Ne razumem.

- Kao Majkl Mičel možeš nam mnogo pomoći. Tamo, u tvojoj zemlji.

- Odlučio sam se, Jelena.

- Onda sačekaj da sve ovo prođe. Nemoj da se krštavaš pod bombama.

Nego, umalo da zaboravim. Zvao te je Robi.

- Moj Bože, on je nemoguć. Kako je samo pronašao telefon?

- Bila sam dosta neprijatna prema njemu.

- Ne razumem, kaže Majkl.

- Izgubila sam živce. Zovi ga. Reći će ti. Telefon za čudo opet radi.

Majkl s nevericom pogleda Jelenu, pa priđe. Nije mogao da poveruje da je ona prema nekome mogla da bude neprijatna.

Okrenu Robijev broj. Dugo čeka. Napokon telefon zazvoni.

- Alo, čuje Robija.

- Gde si, pita on.

- Kod Vande.

- Spusti. Odmah zovem.

Majkl spusti slušalicu.

- Zvaće .

- Majkl, pita Jelena, ko ti je ta Vanda?

- Kraljica Vandala, reče Kondor. - Ili, ako hoćeš, srpska kraljica.

- To ti je neka šifra?

- Jeste, nasmeja se Majkl.

Telefon zazvoni, pa Majkl podiže slušalicu.

- Stari, slušaj me dobro, reče Robi. - Prvo, možemo da pričamo koliko hoćeš, ovaj telefon ne mogu da slušaju. Reci mi kako je tamo. Sigurno je pakao.

- Manji nego što bi oni želeli. Jeste da Srbija gori, ali mislim da je u Pentagonu veći pakao nego ovde.

- Znam. Ne možeš ni da zamisliš koja je to histerija. Šačica Srba im se odupire evo više od osamdeset dana. Obični ljudi su počeli da im se smeju.

Ali, sada je gotovo.

- Šta je gotovo, Robi?

- Sa Srbijom je gotovo.

- Ma, daj, Robi. Nisu im dva tenka uništili. Samo žene i decu ubijaju. Ne mogu im ništa, čoveče.

- Mogu, Majkl. Nemoj da se zavaravaš. Ako ne napuste Kosovo neće ih više biti.

- Koga neće biti, Robi?

- Srba, Majkl. Srba. Prvo će oko dve hiljade aviona odjednom sručiti tepih bombi na Beograd. Sravniće ga sa zemljom.

- Jesi li ti lud, čoveče?

- Ja nisam, ali oni jesu. Oni sada nemaju izbora. Amerika i NATO ne smeju da priznaju poraz od šačice Srba. Učiniće to, veruj mi. To u Pentagonu svi znaju.

- Moj Bože! Pa to su dva miliona mrtvih!

- Jeste, Majkl. Dva miliona. Znaju oni sve dobro. Ako ni tada ne napuste Kosovo u novom naletu zbrisaće Novi Sad, Niš i Kragujevac.

- Robi, čoveče...

- Ako ni to ne pomogne u trećem naletu će sravniti ono što je ostalo.

- Ne, Robi. Ne. Ne verujem ti.

- Budalo, matora. Kao da ne znaš šta se zbiva. Znaš li da mnogi ovde Boga mole da se oni sa Kosova ne povuku.

- Robi...

- Jeste, Majkl. Jeste. Priželjkuju razlog da ih unište. Nego, slušaj me dobro, matori. Uzmi Vandu i decu i mičite se odatle.

- Šta kažeš?

- Kažem, mičite se odatle. Rekao sam to i njoj, a ona se naljutila. Još

danas idite. Već sutra može da bude kasno.

- Ne, Robi.

- Šta ne?

- Ja ne idem nikuda.

- Čoveče, ti si lud.

- Verovatno. Lud sam koliko i svi Srbi.

- Ma, daj Majkl, čoveče. Nisi valjda potpuno razum izgubio.

- Ne mogu ja odavde, Robi. Ja sam Srbin.

- Šta kažeš?

- Ja sam Srbin, Robi. Primiću njihovu veru, uzeću njihovo ime, naučiću jezik, imam već i kumove...

- Budalo matora, šta to pričaš?

- Čuo si me dobro, Robi. Ostajem ovde da me ubijete sa njima. Sa nama ćete ubiti i svoju dušu. Nikada više nećete biti ljudi!

- Majkl, šta ti je čoveče? Ti si lud kao i ona. I ona mi je to rekla.

- Dobro ti je rekla. Zbogom, stari prijatelju.

- Majkl!

- Možda se sretnemo sa druge strane života.

- Majkl!

Majkl spusti slušalicu.

Jelena i Kondor ga nemo gledaju ošamućeni.

***

Majkl vidno utučen uđe kod Kondora.

- Šta se ovo događa?

- Ne znam, odgovori Kondor ne dižući pogled sa stola.

- Oni u Briselu slave pobedu. U Vašingtonu takođe. Sve radio stanice bruje da ste potpisali kapitulaciju.

- Ne znam, prijatelju. Ne znam. Ja uvek sve poslednji čujem. Ovde sam im trebao da obavim ono što oni ne mogu ili ne smeju, a sve od mene kriju.

- Je li ovo kapitulacija ili nije, čoveče? To te pitam. Onima tamo mojima ja ništa ne verujem.

- Ne znam, Majkl. Zaista ne znam. I jeste i nije. Oni će u Vašingtonu i Briselu tvrditi da jeste, da su nas u zemlju uterali, a mi ćemo ovde tvrditi da

nije, da smo pobedili NATO. Svako će imati svoju istinu. A ti uzmi onu koja ti odgovara.

- Izgleda da ste morali da popustite.

- Ne znam ni to.

- Robi je dobro obavešten. Sigurno bi učinili kako su za pretili.

- Sada to više nema značaja. Možda bi, a možda i ne bi.

- Oni javno saopštavaju da bi išli do kraja.

- Ko zna šta je kraj. Možda su taj kraj samo odložili za neko drugo vreme.

- Znaš, Kondore, ja nisam odustao.

- Od čega?

- Hoću da se prekrstim.

- Pusti sad to. Da vidimo šta će biti.

- Kako god bude, hoću. Daj mi reč da ćete mi vas dvoje biti kumovi.

- Hoću, kume. Hoću i ja i ona. Kumstvo se kod Srba ne odbija, a posle je svetinja.

Majkl je hteo nešto da pita, ali u kancelariju upade gomila vojnika.

- Šta je ovo, Kondore, zavikaše uglas.

Kondor se laktovima osloni o sto, pa stavi glavu u šake. Ćuti.

- Kondore!

- Komandante!

- Progovori, sunce ti jebem! Napuštamo li Kosovo?

- Što si me dovodio ovamo, Kondore? Krajinu sam napustio, sad i Kosovo!

- Kondore, odgovori, sunce ti jebem! Ti si profesor, moraš da znaš. Zašto uvek izginemo i pobedimo, a onda nam sve uzmu? Zašto, čoveče?

- Tako je. Uzeše nam pola Bosne, pola Hercegovine, Krajinu, Slavoniju, Baranju...

- Uzeše nam sada i Kosovo!

- Šta se to sa nama događa, Bog nas milosni jebo?

- Kako su krenuli i Beograd će nam uzeti.

- Hoće da nas satru, pa to ti je.

Kondor podiže glavu. Oči mu zakrvavile.

Majklu se učini da je odjednom, od malopre, postao potpuno drugi čovek, kao da je naglo ostario.

- Skupite se svi u dvorištu, reče tiho.

- Šta ćemo se skupljat'? Crno nam skupljanje kad Kosovo izgubismo.

- Skupite se, kad sam rekao, drekni Kondor.

Sekundu-dve vojnici su ćutali, pa jedan za drugim izađoše.

- Ti, ako hoćeš, ostani tu, reče Majklu.

- S tobom ću, odgovori on.

Dobrovoljci su u dvorištu već bili na okupu. Nije ih trebalo zvati. Kad se Kondor pojavi na stepenicama samo su ćutali.

Kondor ih je dugo gledao. Sve ih dobro poznaje. Godine ratovanja su iza njih. Gleda ih i prikuplja snagu da im se

obrati.

- Braćo, reče najzad. - Naređeno je povlačenje sa Kosova i Metohije. Mi nismo redovna vojska, mi se ne povlačimo. Mi ovde zvanično nismo ni bili.

Moja poslednja naredba je: Idite kućama, ako ih imate. Ova jedinica je raspuštena. Ponesite svoje oružje. Daće Bog da se ovamo opet vratimo.

***

Probudila ih je tišina. Nisu se čuli avioni ni detonacije.

Mukla tišina u brdima iznad Ibra.

Oboje osetiše strah od tog muka.

- Nešto se događa, reče Drita.

- Izgleda da je rat gotov, kaže Dimitrije.

Po ko zna koji put seti se Jelene. Sigurno je očajna zbog njega. Kondor verovatno misli da je odavno mrtav. Verovatno joj je rekao da se više ne nada.

- Šta je ono tamo, trže ga Drita.

- Gde?

- Sa druge strane jezera. Na magistrali.

Dimitrije vide dugu kolonu vozila. Kamioni, automobili, traktori...

- Majko Bogorodice, prošaputa. Beže Srbi.

- Šta kažeš?

- Beže Srbi sa Kosova.

- Kako znaš?

- Znam. Video sam kada su bežali iz Krajine. Bilo je slično ovome.

Ućutaše. Dimitriju se misli vratiše na Jelenu, a Drita se seti oca, majke,

braće, Zmije...

Nesrećna Jelena, pomisli Dimitrije. Šta li ovog jutra teže podnosi. To što misli da je on mrtav, ili što je Kosovo izgubljeno.

- Sada ćeš da odeš, čuje Dritu.

- Šta kažeš?

- Kažem, sada ćeš da odeš. Sa svojima.

- Bez tebe neću nikuda.

- Pa šta ćemo?

- Idemo tamo.

- Gde?

- Da se pridružimo izbeglicama. Niko u onom haosu neće obratiti pažnju.

Možda je negde tamo i moja Jelena.

Ustade i uhvati Dritu za ruku.

- Idemo. Da nam kolona ne izmakne.

Ustade i Drita kad ih preseče poznati glas:

- O Fatmir!

Oboje se sleđeni okrenuše. Ispred njih je stajao Zmija sa desetak svojih ljudi. Rezao ih je pogledom.

Vide kako podiže „kalašnjikov".

- Ja sam ih pobila, reče Drita i krenu prema njemu. Dimitrije je uhvati za ruku. Vidi uperenu cev „kalašnjikova". Stade ispred Drite i raširi ruke.

- Laže! - viknu. Nije ona ništa kri...

Odjeknu rafal.

Padoše jedno pored drugog.

***

Čuje se brundanje tenkova i teških transportera pored Vučitrna. Vojska se povlači prema Raškoj i Kraljevu.

Sa vojskom odlaze i Srbi. Malo ko ima hrabrosti da ostane. Svi znaju da će kako vojska zamakne uz Ibar nagrnuti podivljali Šiptari da ubijaju i pale.

A od Dimitrija ni traga ni glasa.

Snuždena sedi u kuhinji.

Sada je sve gotovo.

Dobro je što je Miloša poslala u Beograd. Možda mu Bog da više sreće

nego njoj i Dimitriju.

- Što se ne spremaš, kukavice, upade Melanija u kuću. Jelena je nije razumela.

- A što da se spremam, pita.

- Kako što, crna ti. Zar ne vidiš da svi pobegoše?

- Beže, veliš. Uvek su Srbi nekuda bežali, a nigde nisu stizali.

- Jelena, crna drugo, šta je s tobom?

- Ništa. Onako pričam.

- Ajde. Pakuj to malo stvari, pa da idemo. Neko će nas valjda primit'

makar do Raške.

Kako da joj kaže da ona više nema kuda da ode. Ništa dobra Melanija ne bi razumela. Ovde je početak i kraj puta.

- Idi ti, Melanija, reče. - Spremaj se. Brzo ću ja. Melanija bez reči ode, a Jelena ustade, uze stari prsten, steže ga šakom i izađe.

Mora tamo. Na Sitnicu.

Možda još sve nije gotovo. Možda će je Sitnica čuti i vratiti se ispod starog mosta.

Dok ide seoskim putem učini joj se da čuje smeh:

- Ha, ha, ha, ha...

Poznat joj je taj smeh. Već ga je negde čula. To je onaj smeh što ledi krv u žilama.

To se Safet smeje.

A možda je Crni Bog.

Isto je to. Crni Bog je u Safetu.

Potrča. Pokušava da ne čuje taj smeh.

Kad stiže na Sitnicu, kleknu i zapali sveću, a potom zagazi u rečicu.

Moli Sitnicu da se vrati u staro korito, da ponovo poteče ispod kamenog mosta. Zna da je zadnji trenutak. Zna da će kroz nekoliko sati već biti kasno.

Ne čuje je Sitnica, ali zato ona čuje onaj smeh.

- Ha, ha, ha, ha...

Crni Bog je zadovoljan. Ponovo je pobedio Belog Boga.

- Ha, ha, ha, ha...

Gleda u rečicu i opet je moli.

Opet je Sitnica ne čuje, a sa svih strana na nju kao rojevi muva nagrnuše neki ljudi. Prepoznaje ih. To su tamnoputi Kitajci, Germani, Grci, Šiptari,

bosanski muslimani...

Nekima su u rukama mačevi, nekima krstovi, neki drže polumesec i svi nasrću na Sitnicu.

- Pobijte ih! - čuje glas Crnog Boga. Sve Srbe pobijte! Ha, ha, ha, ha...

Zahvati šakama vodu iz rečice.

- Molim te, šapuće. Molim te.

- Pobijte ih! Oni su majka! Ubijte majku!

***

Vrata su bila otvorena. Uđoše.

- Jelena, viknu Kondor.

Nije bilo nikog.

Njih dvojica se pogledaše.

- Ne verujem da je otišla, kaže Kondor.

- Nije, reče Majkl. - Ja znam gde je.

Kondor ga zbunjeno pogleda.

- Ona je na Sitnici, dodade Majkl.

- Gde?

- Na Sitnici. Znam gde je to. Hajdemo.

Bez reči pođoše.

Kondoru je bilo neugodno da bilo šta pita.

Trčali su prema Sitnici.

Stajala je u sredini rečice. Voda joj je bila nešto ispod kolena. Zagledana u vodu nije ih ni osetila kad su došli na obalu. Bila je nestvarna. Kao da to nije bila ona, nego samo njena sen. Dugo su je gledali ćuteći. Svako se bojao da će ako nešto progovori ona nestati.

- Jelena, prošaputa Kondor.

Nije se ni pomerila, ali su po izrazu njenog lica videli da ga je čula.

- Jelena, reče on ponovo.

- Sve je gotovo, kaže ona tiho, a ne pomera se. - Ne čuje me Sitnica.

Neće da se vrati. Nema više nikakve nade.

Kondor sa strahom zagazi u vodu, pa je zagrli.

- Idemo, Jelena. Svi su otišli.

Jelena se opet ne pomeri.

- Idite vi, kaže ne skrećući pogled od vode. Moram još da je molim.

- Molim te, Jelena. Gotovo je.

- Nemoj, Vlado. Za mene ni jednog puta iz ove reke nema. Zajedno ćemo se možda vratiti ispod s starog mosta.

- Jelena, viknu Kondor. - Probudi se! Rat je završen! Uhvati je za ramena i snažno prodrma.

- Čuješ li me? Rat je završen!

- Polako, kume, kaže Majkl. - Polako, nije ona ovde.

Jelena gleda Kondora u oči, a njemu se čini da gleda kroz njega.

- Jelena, probudi se. Sve je gotovo. Vojska se povlači sa Kosova.

Moramo i mi da idemo.

- A je li Lazar poginuo?

- Probudi se, molim te.

- A je li Miloš ubio Murata?

Kondor je snažno steže na grudi.

- Nema Lazara. Nema Miloša. Nema više ni Kosova. Probudi se, molim te.

- A Vuk? Je li Vuk izdao Lazara? Znaš, Turci su mu skrenuli Sitnicu da ga prevare.

- Jelena, molim te, probudi se. I Majkl je tu. Tvoj kum. Treba da ga krstiš.

- Jesu li svi izginuli? Nema više Srba. Kaži mi.

Kondor je uhvati sa obe ruke i podiže, pa izađe na obalu.

Tek kad je spusti, ona primeti Majkla.

- I ti si tu, kume, reče. - Shvatila sam...

- Jelena, idemo, molim te.

- Čekaj, kaže Majkl. - Šta si shvatila?

Jelena otvori desnu šaku. Držala je stari prsten.

- Tajnu Svetog Save. Zašto ubijate majku?

Kondor opet htede nešto da kaže, ali mu Majkl dade znak rukom da sačeka.

- Koju majku, Jelena?

- Srbi su majka belim narodima. Shvatila sam poruku sa prstena. Zašto ubijate majku, Majkl? Vama gospodari Crni Bog.

- Moj Bože, prošaputa Majkl. - Pa to je.

2000

Vojvoda Miloš izroni na konju iz sumaglice. Konj mu na jednu nogu hramlje, a sa njega lipti krv na sve strane.

- Jelenaaaaa!

Glas mu je očajnički. Više je to jauk nego dozivanje.

Jaše kosovskom ravnicom prema Vučitrnu.

- Jelenaaaaa!

Sa svih strana, kao iz zemlje, izranjaju Šiptari. Muškarci sa belim kečićima, žene sa maramama na glavama i u dugim mantilima, a oko njih deca. Skupljaju se oko vojvode Miloša. On se osvrće oko sebe kao da traži put kuda bi im umakao. Uzalud gleda, puta nigde nema. Svuda oko njega su hiljade Šiptara. Beli se kosovska ravnica od kečića.

- Jelenaaaaa! - vrisnu.

Stotine ruku podižu se prema njemu. Hvataju ga, hoće da ga svuku sa konja. On se otima, udara sabljom oko sebe, ali uzalud.

Kako jedan Šiptar padne od njegove sablje, tako desetine drugih prilaze i vuku ga s konja.

- Jelenaaaa!

Ona sve to vidi, ali ne može da mu pomogne. Ne zna kako, ali ne vidi samu sebe. Kao da ne postoji. Kao da je umrla, pa samo vidi šta njemu čine.

Svukoše ga sa konja.

Konj nekuda ode kroz masu Šiptara, a Miloša oboriše na zemlju.

- Jelenaaaa, jedva se sada čuje njegov glas.

Iz mase se izdiže jedan Šiptar. Njega poznaje.

- Bre, bre, viče, - ne može Miloš u Vučitrn! - Ostali skaču po nesrećnom vojvodi.

- Bre, bre, vrišti Šiptar od zadovoljstva.

- Jelenaaaaaa.

Glas dođe iz zemlje. Duboko ispod zemlje.

Iako zna da nije živa oseti strah.

- Miloše! - vrisnu.

Kosovska ravnica, vojvoda Miloš i gomila Šiptara nestadoše, ali je sada videla samu sebe.

Oseća sada sebe, zna da je sanjala, ali nije potpuno sigurna. Ovaj san je mesecima deo svake njene noći, tako da ne zna da li se to Stvarno događa ili samo sanja.

Ustade. Mora nekuda da ode. Ne zna još kuda, ali oseća da je nešto vuče da izađe iz stana. Vidi malog Miloša kako spava. Čuje i kako stari Vukašin hrče u drugoj sobi. Uze prsten iz vitrine, pa tiho otvori vrata.

Kad izađe na ulicu vide da sviće.

Još ne zna kuda je pošla. Stiska prsten u ruci i ide kao da je nešto vodi.

Ništa oko sebe ne primećuje i ne čuje. Ne vidi retke prolaznike, ne čuje automobile. Pred očima joj je samo ona poslednja slika iz sna. Vidi kako Šiptari u zemlju uteruju vojvodu Miloša.

Dugo ide beogradskim ulicama.

I odjednom se nađe u parku, ne može da se seti koji je. Tu je i tvrđava.

Bila je tu jednom, ali ne može da se seti zašto.

Ide kroz staru tvrđavu, pa se potom spušta izlizanim kamenim stepenicama. Nađe se ispred crkve.

Prepoznaje je. Bila je tu jednom. Otac je doveo. Zbog malog Miloša.

Sećanje joj se vraća.

Čuje pojanje iz crkve. Zna da je jutarnja molitva ali se ne usuđuje da uđe.

Boji se.

.Možda ona i nije živa, pomisli. Možda samo onaj san postoji i ništa više.

A možda je sve i izmislila. Vučitrn, Kulu Vojinovića, stari most, Sitnicu...

Steže prsten u ruci.

Možda je ona stvarno luda kao što oko nje šapuću. Videla je kako je stari Vukašin i Ruža sažaljivo gledaju. Ne sme ni da im kaže šta je trebalo da

uradi na Kosovu ni šta svake večeri sanja. Ne bi joj verovali da je Kosovo propalo zato što ona nije razumela vojvodu Miloša.

Ne zna koliko dugo je stajala ispred crkvenih vrata. Trgla je nečija ruka koja joj se spusti na rame.

- Uđi, ćeri.

Jelena ćuti. To je isti onaj prota kod koga je nekada bila.

- Dolazila si ranije, reče prota. - Sećam te se.

Jelena obori pogled. Nema snage da ga pogleda u oči. Ne zna šta da mu kaže.

Ne zna zbog čega je došla, ni kako je ovamo došla.

- Setio sam se.

Prota je zagrli.

- Uđi. Uđi, ne boj se. Sveta mati Paraskeva će razumeti.

- Niko mene ne razume, oče, prošaputa Jelena ne dižući pogled.

- Ona će te razumeti. Sveta Petka će sve razumeti. Uđi, poljubi ikonu i ispričaj joj sve što te muči.

Uvede je u crkvu.

- Idi dole kod velike ikone, reče joj. - Ostani koliko hoćeš. Rano je još, nema nikoga.

Spusti se prema velikoj ikoni u zadnjem delu crkve. Poljubi je, prekrsti se, pa stade ispred nje.

Otvori šaku u kojoj je držala stari prsten. Ispruži šaku prema ikoni kao da joj ga pokazuje.

Plava svetlost na trenutak obasja ikonu.

Jelena se strese. Oseti tople žmarce koji joj prođoše telom.

Ponovo se prekrsti, pa još jednom poljubi ikonu.

Pope se uz male stepenice. Prota je stajao na sredini crkve i smešio joj se. Jelena oseti potrebu da mu priča.. Sve. Kao onda posle Miloševog rođenja.

Stari prota to oseti.

- Pričaj mi, ćeri, reče. - Pričaj. Šta te sada muči?

Jelena mu pokaza prsten. Prota ga uze u ruku. Zagleduje ga radoznalo.

- Čuvaj ga, ćeri, reče pružajući joj ga. - To je sveta stvar.

- Doneo ga je Sveti Sava sa putovanja. Iz nekog manastira. Car Dušan ga je poklonio svom sestriću, mom pretku Milošu Vojinoviću...

Zastade. Kao da se odlučuje da li da nastavi priču.

- Pričaj, ćeri, pričaj, reče prota toplim glasom.

- Moji preci su ga čuvali. Više puta se kroz vekove gubio, pa se opet vraćao u kuću Vojinovića...

Dok Jelena priča proti topli osmeh ne silazi sa lica. U očima mu povremeno nešto sevne.

Kad Jelena reče da joj se čini da je videla sebe kroz hiljade godina unazad, da je videla mnoge srpske polome, on se prekrsti, ali ne progovori.

Prekrsti se i kada je pričala o Sitnici koju nije uspela da vrati u staro korito ispod kamenog mosta u Vučitrnu.

Kad završi, Jelena obori pogled.

Ćutala je nekoliko trenutaka, pa potom prošaputa.

- Jesam li ja luda, oče?

Prota je prekrsti.

- Nisi, ćeri. Nisi ti luda. Ti samo ono što nam se zbiva vidiš na drugi način. Bog ti je dao nešto što ostali ljudi nemaju, pa vidiš ono što mi ne možemo.

- Plašim se, oče proto.

- Ne boj se, ćeri? Sveta Petka je s tobom.

- Ne bojim se ja za sebe, oče proto. Mogla sam toliko puta da umrem.

Spremna sam da umrem. Plašim se onog što vidim.

- Bog nas neće zaboraviti.

- Ne znam, oče proto. Bojim se. Bojim se da nas je zaboravio. Ili smo mi njega zaboravili.

- Ne govori tako u božjem hramu, ćeri.

Jelena se prekrsti.

- Oprosti mi Sveta Petko, prošaputa, - ali samo nesreću vidim. Samo zlo slutim. Prota se zagleda u nju. Sa lica mu nestade onaj osmeh.

- Dođi, ćeri, veli. - Dođi ovamo da zapališ sveće.

Izvede je iz crkve, pa je uvede u ćeliju preko puta u kojoj se pale sveće.

- Evo, ćeri, reče pružajući joj dve sveće. - Zapali jednu za žive i jednu za mrtve. Za sve žive i za sve mrtve ljude. Ti si božji čovek.

Jelena uze sveće, ali zastade. Ne zna šta treba da učini. Nikada to nije radila. Prota shvati.

- Nisi to do sada radila, pita.

- Nisam, prošaputa Jelena.

- Ovde gore je za žive. Poljubi sveću, prekrsti se, pa je zapali.

Jelena uradi kako je prota rekao.

- Ovde dole je za mrtve. Opet poljubi sveću, prekrsti se, pa zapali.

Jelena kleče. Poljubi sveću, prekrsti se, pa je zapali.

Kad ustade prota je poljubi u čelo, a potom se prekrsti.

- Bog će te čuti, ćeri, prošaputa.

***

Mesecima ne može Švaba da se otme utisku da su on i njegova grupa iz rata sa Srbima izašli slabiji nego što su bili

pre toga. Hteo je svima koji pomišljaju da se suprotstave novom svetskom poretku da utera strah u kosti.

A sada mu se čini da je strah kod nekih naroda manji nego što je bio pre rata sa Srbima.

Pokušava da utvrdi gde je napravljena greška.

Sada mu je jasno da su sve analize i predviđanja timova eksperata bila pogrešna. Sva ta silna američka mašinerija je negde napravila grešku. Pred samo bombardovanje Srbije ti vojni eksperti tvrdili su da se Srbi ne mogu održati ni tri dana, a oni su se branili punih 78 dana. Da su još imali pravo oružje ostao bi NATO bez ijednog aviona.

Do besa ga dovodi to što se čak i u američkoj štampi sve češće postavlja pitanje ko je, u stvari, dobio rat. Šačica Srba, ili najmoćnija vojna sila sveta?

Vajni generali su proslavljali pobedu u Briselu, hvalili se da su potpuno uništili srpsku armiju, a kada su se Srbi povlačili sa Kosova izgledalo je kao da su na vojnoj paradi. Sva vojna tehnika nedirnuta. Uspeli su posle ti moćni NATO generali da pronađu na Kosovu samo nekoliko oštećenih srpskih tenkova. Svih 78 dana gađali su glinene golubove. I snimci njihovog povlačenja su obišli svet. Od toga zebe Švaba. Sva sila NATO tehnike i elektronike, svi nevidljivi i vidljvi avioni i sateliti poklekli su pred čovekom.

To ga razjeda. Toga se plaši.

Čovek mora da bude mali, ponizan pred silom tehnike da bi se njime vladalo. Ako ljudsko biće shvati da je jače od kompjutera i satelita novi svetski poredak će se zaglaviti u blatu pre nego što se i uspostavio.

A čini mu se da se se prilično zaglavio u srpskom blatu. Kao njegov deda

na onoj prokletoj planini Ceru. Sva nemačka sila nije tada uspela da savlada srpske seljake u opancima.

Po ko zna koji put se pita šta će se dogoditi ako još neko pođe putem Srba. Sav njegov san da vlada planetom će se začas raspršiti.

Besno opet udara rukom o sto.

Mora da postoji načn da se ti Srbi bace na kolena i ostalim narodima utera strah u kosti, kaže sam sebi.

Mora da postoji, ali on ne može da ga nađe.

Sada se kaje što je dozvolio da se sklopi mir. Trebalo je Beograd sravniti sa zemljom. Nikome posle toga ne bi palo na pamet da se pita ko je u ovom ratu pobedio.

Za to je sada kasno. Niko se više ne bi usudio da bombarduje Srbiju jer bi se čitav svet protiv njega okrenuo, a to je i najbolji dokaz da oni baš i nisu izgubili rat.

Pogleda na sat. Za miut-dva treba u salon da uvedu nekog hrvatskog diplomatu. Rekli su mu da je odrastao sa Srbima i da ih poznaje bolje nego bilo ko u Americi. Baš tog trenutka se otvoriše vrata. Uvedoše elegantnog čoveka pedesetih godina.

Pokazaše mu gde da sedne.

Švaba ga gleda kroz purpurnu zavesu.

Čovek mirno sedi. Ne smeta mu što su ga samog ostavili. Pritisnu dugme, a zavesa nestade.

Posetilac se trže, zbunjen ustade sa namerom da se pozdravi. Švaba se ne pomeri, pa on ponovo sede.

- Odakle ste, pita Švaba.

- Ja sam Hrvat, odgovori on. - Stipe Delić.

- Znam da ste Hrvat, reče Švaba, - no odakle. Iz kog mesta?

- Iz Knina, gospodine.

- To je dobro. Poznajete, znači, dobro Srbe.

- Odrastao sam među njima.

- Odlično, reče Švaba. - Odlično.

- Kako mogu da vam pomognem, gospodine, pita Stipe. Švaba se iznenadi nepromišljenošću gosta.

- Meni pomoć nije potrebna, reče nabusito. - Ja sam taj koji pomaže, ili odmaže. Sve što mi treba kupujem. Čak i ljude.

- Izvinite, gospodine, reče Stipe shvatajući šta mu je izletelo.

- Rečeno mi je da dobro poznajete Srbe.

- Mislim da ih dobro poznajem.

- Kako se mogu pobediti? Oboriti na kolena?

Stipe trenutak-dva ćuti. Razmišlja.

- Da čujem, reče nervozno Švaba.

- Srbe na Srbe, reče Stipe.

- Molim?

- Srbe na Srbe. To je jedini način.

- Nisam razumeo, opet nervozno reče Švaba.

- Srbe kad su jedinstveni gotovo je nemoguće pobediti. A NATO ih je ujedinio. Odavno tako jedinstveni nisu bili, zato im niste mogli ništa. Kod nas Hrvata još od Prvog svetskog rata...

- Ne pominjite mi taj rat, prekide ga Švaba.

- Izvinite, opet se ujede za jezik Stipe. - Kod nas postoji izreka: Srbe na vrbe. Da ih vešamo. Nije bilo efikasno. U Drugom svetsko m ratu su se izdelili. Udarili jedni na druge. Podelili su se na komuniste i četnike. Ni danas to nije zaboravljeno. Zato sada kažemo umesto Srbe na vrbe, Srbe na Srbe. To je efikasnije.

- Sad razumem, reče Švaba.

- Treba ih ponovo zavaditi, nastavi Stipe. - Tako ih možete baciti na kolena.

- Dobro, reče Švaba. - Moji ljudi će vas isplatiti.

- Ali...

- Ništa ali, odseče Švaba. - Ja sve kupujem. Tako mi ne ostaju repovi.

Stipe ustade i krenu prema vratima.

- Do viđenja, gospodine, reče odlazeći.

Švaba ništa ne odgovori. Nije ni primetio da odlazi.

Rodila mu se ideja.

Pritisnu dugme na telefonu. Dok automat okreće specijalni broj on se smeška. Raduje se što će ipak te Srbe videti na kolenima.

- Alo, saču poznati glas.

- Ja sam, reče. - Nešto sam smislio.

- Šta?

- Srbe na Srbe.

- Ne razumem.

- Nisam ni ja razumeo, ali sada razumem. Ti imaš onaj sud u Hagu.

- Zbog njih je i osnovan. Ali teško ih lovimo.

- Neću da ih više lovite.

- Ne razumem. Šta onda da radimo?

- Hoću ih na kolenima. Hoću da sami sebe šalju u Hag. Da ih unizim.

Razumeš li čoveče? Bez toga nismo dobili rat. Tako će sami da priznaju da su ratni zločinci, a istovremeno će se pred svetom uniziti. Neće potom biti primer ni jednom drugom narodu. Razumeš li ti o čemu ti govorim?

- Razumem.

- Razumeš đavola. Znaš li ti, da, se u mojoj i tvojoj Nemačkoj deca igraju Srba i NATO vojnika?

- Ne, nisam čuo.

- E, pa sad čuješ. A znaš li da niko neće da bude NATO vojnik? Svi hoće da, budu Srbi. Shvataš li ti šta nam se dogodilo?

- Da. Shvatam.

- Shvataš đavola. I ti i sva ta tvoja bulumenta. Da ste što shvatali ne bi do ovoga došlo. Hoću da Srbi sami sebe dovode na taj tvoj sud za ratne zločine. Jesmo li se razumeli?

- Jesmo, ali ne znam kako.

- Snađite se. Platite. Nemoj mi reći da nemaš svoje ljude tamo.

- Imam, naravno.

- Preko njih. Ne pitam koliko će da košta. Plaćam koliko treba, ali hoću da ih vidim ponižene. Ni jedne večeri ne mogu da zaspim a da ne mislim na njih.

- Dobro. Možda će i uspeti.

- Nema možda. Nema. Još ovo moraš da odradiš ako misliš mirno da odeš. Sačuvao sam te da te ne zgaze zbog tvojih jebačina, ali sada ću te ja zgaziti.

- Dobro. Biće u redu.

- To volim da čujem, reče Švaba pa pritisnu dugme.

Zavali se u fotelju. Bio je zadovoljan.

Osvetiće im se i za Prvi svetski rat. Za taj prokleti Cer.

***

Topi se sneg na Romaniji. Sa krova kuće curi voda i najavljuje proleće.

Kondor džara vatru u kaminu, a Majkl sedi za malim kompjuterom i piše.

Obojica zaneti svojim mislima i ne primećuju jedan drugog: Dok u kaminu prskaju varnice Kondoru je sve vreme pred očima Jelena.

Ne može da se oslobodi osećaja krivice. Nije smeo da pusti Dimitrija da ode u Ćićevicu. Od tada Jelena ne može da se povrati. Boji se da potpuno nervno nije poremetila. Ne sme više ni da je pozove telefonom. Poslednji put kad je zvao nije mogla da se seti ni ko je on.

Možda joj je potrebno lečenje, a ona tamo u Beogradu verovatno nema para ni da prehrani dete. Oseća da mora nešto da učini, ali ne zna šta.

Pribojava se i da ne učini još gore, da joj se stanje ne pogorša. Kad je poslednji put zvao Vukašin reče da se i dalje često gubi, ne zna gde se nalazi i priča nešto nerazumljivo. Odjednom ga trže tišina. Ne čuje kompjuter.

Okrenu se. Vidi Majkla pored prozora zagledanog u belinu Romanije.

- Ne ide, Majkl, reče.

- Ide, ali teško, odgovori on. - Mnogo šta me zbunjuje. Mnogo šta je u svemu što se ovde događa nelogično.

- Nemoj da odustaješ.

- Neću, naravno. Napisaću ja tu knjigu. Jednog dana će biti objavljena makar i posle moje smrti.

- Piši Majkl. Piši. Onako kako si video i doživeo. Ne ulepšavaj ništa. Ne štedi nikoga. Ni nas ni njih. Ni mene, ako me tamo pomeneš. Napiši kako je jedan profesor od humaniste postao surovi ratnik. Bez duše i ikakvih osećanja.

- Nije ti to tačno, stari moj. Nisi ti izgubio dušu. To i jeste tvoj problem.

Zato i patiš. Nećeš to ni sam pred sobom da priznaš. Žališ ti i svakog muslimana i svakog Šiptara koji je od vaših metaka poginuo. To je tvoja nesreća, Kondore. Shvatio si da ti osveta i ratovanje nisu vratili ženu, sina i ćerku ni smirili dušu. Nikome rat ne može da smiri dušu, pa ni onima najsurovijima.

Kondor uzdahnu. Ne reče ništa.

- A sada još i Jelena.

- Šta hoćeš da kažeš?

- I to te proganja. Njena nesreća.

- Nemoj mi reći da za to nisam kriv.

- I jesi i nisi. Nisi ti počeo rat ni ovde ni na Kosovu. Kriv si možda što si popustio Dimitriju i dozvolio mu da ode. Ali i to je deo rata, stari. Mnogo ratova sam video i veruj mi svi su slični. Na kraju se i pobeđeni i pobednici najčešće pitaju zašto je sve to bilo potrebno.

- Za nju sam, ipak, ja kriv.

- Idi u Beograd. Obiđi je. Možda će ti biti lakše.

- Ne mogu. Bojim se. Možda me neće prepoznati.

- Treba je odvesti na lečenje, čoveče.

- Tu lekar ne pomaže. Ne treba njoj lekar.

- Pa šta onda? Kako joj drugačije pomoći?

- Ne znam ni ja, ali sam siguran da bi je u bolnici uništili.

- Dovedi je onda ovamo.

- Kako to misliš?

- Onako kako sam rekao. Dovedi je na Romaniju. Uostalom...
Majkl zastade.

- Šta si hteo da kažeš?

- Trebaš joj, čoveče! - viknu Majkl.

- Ali ona ne može ni da me se seti.

- Setiće se. Setiće se kad te vidi. A i ona tebi treba.

- Ne misliš valjda...

- Mislim. Upravo to mislim. I tebi treba lečenje kao i njoj. Vas dvoje samo jedno drugom možete pomoći.

- Majkl, meni je nje žao kao čoveka. Teško mi je zbog Dimitrija.

- Znam, stari, znam. Nećeš ni pred sobom da priznaš. Bojiš se da ne izneveriš prošlost. Ona ti je jedina šansa. I ti njoj.

Kondor ćuti.

- Čuješ li ti mene?

- Čujem, tiho reče Kondor.

- Učini onda nešto. Nemoj kao..,

Nije izgovorio do kraja. Nešto ga steže u grlu.

- Šta si hteo da kažeš?

- Nemoj da od sebe učiniš ono što sam ja učinio.

- Nisi mi o tome pričao.

- I bolje je. Imao sam i ja svoju Jelenu. Nisam na vreme shvatio šta mi

znači.

Sada sam vuk samotnjak. Šta misliš, zašto ja sedim ovde na Romaniji?

- Pišeš knjigu.

- Da. Pišem knjigu. A što ne odem u Njujork da je tamo pišem?

- Ne znam.

- Zato što je nikada ne bih napisao. Kako stignem tamo dohvatiću viski i neću se trezniti. Nemoj to od sebe da učiniš. Idi kod nje.

- Ne mogu.

- Zašto, ludi čoveče?

- Bojim se.

- Čega?

- Ne znam. Ne znam tačno, ali nečega se bojim.

- Moraš. Savladaj to u sebi.

- Hoću, ako ćeš i ti.

- Šta ću ti ja?

- Trebaš mi. Sigurniji sam sa tobom. Trebamo joj obojica. Možda ćemo joj pomoći.

***

- Mihailo, Vuka, Braca, Damir...

Zastade.

- Nije Damir. Ne zove se tako. Nekako drugačije se zove.

Opet ćuti zagledana u prazno.

- Dimitrije. Jeste, Dimitrije, Amira... Ali, Amira nije sa njima. Amira nije mrtva. Pokušava da se seti.

- Amira je tamo. Tamo. Ona nije mrtva.

Obuze je strah.

- Majko Bogorodice, gde li je Amira? Da je nisu zatvorili u onu kamenu kuću. Možda su joj feredžu stavili preko lica. Možda me mrzi. Mrzi, mrzi.

Sigurno me mrzi. Naučio je nju Saša da me mrzi.

Priseća se. Ne zove se on Saša. Slagao je kad su se upoznali, a otac je prepoznao đavola na vratima. Drugačije se on zove.

- Safet. Jeste, Safet. On je Safet Fazlić, đavo koji je bacio u Koritsku jamu sve Vojinoviće i njoj nacrtao polumesec na stomaku. Amira je u

đavoljim rukama. Safet je u vlasti Crnog Boga.

Vidi je u šarenoj haljinici kao trči Baščaršijom.

- Mamaaa... Mamiceeee!

Odjednom izraste. Postade velika. Preko lica joj feredža. Neko je drži ispod ruke. To je on. Prepoznaje ga. Safet. Eno mu i dva mala crna roga na glavi. Đavo sa Koritske jame.

Potrča za njima. Hoće da otme Amiru, ali se đavo odjednom okrenu.

Prostreli je đavoljim očima. U ruci mu vidi trozubac. Maše njime. Preti.

- Mama, čuje opet dečiji glas, ali kao da nije Amirin.

- Mama... Mamice...

Majko Bogorodice, kako joj se to glas promenio.

Neko je vuče za ruku.

- Mama. Mama, evo ga čika Vlada.

To je Miloš vuče za ruku. Nije Amira. Amiru odvede onaj đavo Safet.

- Mama. Došao čika Vlada.

Vlada?

Ne može da se seti.

- Mama...

Podiže pogled. Vidi dva čoveka ispred sebe. Poznati su joj, ali ne može da se seti.

- Jelena...

I glas joj je poznat. I oči. I veliki nos.

- Kako si, Jelena?

Bože, ko je taj čovek. Zna da joj je drag. Mnogo drag.

- Jelena, tu je i Majkl.

I taj drugi čovek joj je drag.

Majkl? Majkl?

Njega je onaj đavo Safet razapeo na krstu u Sarajevu. Otkuda on sada ovde?

- Helou, Jelena. Ili, zdravo.

Vlada? Kondor? Majkl? Vučitrn?

Vučitrn, Sitnica, stari kameni most...

Puče nešto pred njom. Kao da neka zavesa pade.

- Vlado! - vrisnu, - Vlado!

Baci mu se u zagrljaj.

- Vlado. Vlado, o Gospode...

Ridala je.

- Vlado, svi su mrtvi. Svi su mrtvi, Vlado. I Mihailo i Vuka i Braca i Dimitrije... Kondor ja snažni stisnu na grudi.

- Smiri se, prošaputa.

Jelena je glasno plakala.

- Samo mi je Miloš ostao. Pomozi mi, Vlado. Moram Amiru da nađem.

- Naći ćemo je. Obećavam ti. Naći ćemo tvoju Amiru.

Krajičkom oka Jelena tada primeti Majkla.

Pusti Kondora, pa mu priđe, snažno ga zagrli i poljubi.

- Izvini, Majkl, reče.

-U redu je, Jelena. U redu.

***

- Čuvajte se, kaže policajac na izlazu iz Srpskog Sarajeva. - Budite oprezni.

- Ne brini, brate, reče Kondor smejući se. Ja sam samo vozač. Vidiš da se zovem Hilmija Mahmutbegović. A on je Amerikanac. Ko njega sme da proverava.

- Ipak, budite oprezni. Da džip nekome ne bude sumnjiv. Može neko tebe ili Jelenu da prepozna i na ulici.

- Kako smo se prerušili niko nas neće poznati. Ne brini. Nego, za svaki slučaj ako budemo bežali neka tvoji budu spremni da nas prihvate.

- To je moja briga. Srećno.

Kondor sede za volan, Majkl pored njega, a Jelena pozadi. Džip krenu prema graničnoj rampi muslimanskog dela Sarajeva.

- Vas dvoje ništa ne govorite, reče Majkl. - Pustite mene.

Ispred rampe Kondor stade.

Jedan policajac priđe, pa reče:

- Dokumenta.

- Amerikance vozim, jarane, reče Kondor, a Majkl pruži pasoš.

Policajac samo otvori pasoš, pozdravi, pa mahnu rukom onima na rampi da otvore.

Kad prođoše rampu Jelena reče:

- Bilo je lakše nego što sam mislila.

- Krenulo nam je dobro, dodade Majkl.

- Dobro će se i završiti, s božjom pomoću, reče Kondor. Zaćutaše. Idu poznatom širokom glavnom ulicom.

Jelena i Kondor istovremeno uzdahnuše. Tuga im se u dušu uvlači.

Naviru sećanja. Slike iz detinjstva, mladosti...

Oboje jedva suzdržavaju suze.

Dok pored njih promiču porušene i spaljene zgrade svi ćute. Ispred jedne raskrsnice Jelena reče:

- Skreni levo.

Kondor ćuteći skrenu.

Posle dva-tri minuta Jelena ponovo reče:

- Stigli smo. Stanovala sam u onoj zgradi.

Kondor parkira džip, pa ćuteći izađoše.

Jelena gleda u zgradu u kojoj je stanovala. Po zidovima se vide tragovi rafala, ali je zgrada neporušena.

- Šta ćemo sada, prvi progovori Majkl.

- Da čekamo, kaže Kondor. - Najlakše bi bilo ako izađe da se igra sa decom ili ako se vraća iz škole.

- Eno je, jedva čujno prošaputa Jelena.

Steglo je u grlu. Htela bi da potrči, da je zagrli, ali nema snage da se pomeri.

- Gde, pita Kondor.

- Onamo. Sa onom decom. Gospode, koliko je porasla.

- Samo oprezno, reče Majkl. - Jesi li sigurna da je ona.

- Jesam. To je moja Amira, samo što je izrasla.

Kondor se okrenu oko sebe.

- Pogledaj ima li koga poznatog u blizini.

Jelena osmotri.

- Ne vidim nikoga.

Kondor opipa pištolj.

- Priđi joj polako. Mi ćemo biti u blizini ako neko naiđe.

Jelena krenu prema deci koja su se igrala ispred zgrade. Noge joj podrhtavaju. Teško diše. Boji se da se ne sruši na ulici.

Priđe grupi dece. Ni jedno na nju ne obraća pažnju.

- Amira, prošaputa.

Nije je čula.

- Amira, ponovi.

Devojčica zastade, pa se okrenu. Gleda u nju i ćuti. Ne poznaje je.

Jelena joj priđe. Kleknu ispred nje.

- Bože, koliko si porasla. Zagrli me.

Amira se ne pomeri.

- Poznaješ li me?

- Ne, odgovori Amira.

- Ja sam tvoja mama.

Amira je čudno pogleda.

- Nemam ja majku.

Jelena je uhvati za ruku.

- Ja sam tvoja mama. Jelena. Ajde da te vodim na Romaniju. U Sokolac.

Amira istrže ruku.

- Nisi ti moja majka!

- Jesam, srećo mamina. Ja sam Jelena, tvoja mama. Hajde sa mnom.

U tom trenutku u Amirinim očima vide mržnju.

- Krmačo vlaška, reče Amira, odmičući se. - Ti si ubila moga baba.

Jelena se pridiže. Sleđena gleda u Amiru, u njene oči pune mržnje.

Amira se odmače još za korak, pa viknu:

- Kurvo srpska!

Sva deca zastadoše. Gledaju u Jelenu.

- Kurvo srpska, viknu ponovo Amira i potrča prema ulazu u zgradu.

Kondor pritrča i uhvati je. Krenu prema džipu.

- Idemo, viknu.

- Pusti me, vrisnu Amira. - Pusti me krmče vlaški! Jelena pritrča.

- Pusti je.

Kondor je začuđeno pogleda.

- Pusti je, ponovi Jelena. - Tu se više ništa ne može. Kondor pusti Amiru.

- Kurvo srpska, zavika ona ponovo trčeći prema zgradi. Ostala deca pribraše se od iznenađenja. Počeše da plaču i da

vrište.

- Babo!Babo!

- Šta je to dolje, naču se sa prozora.

- Idemo odavde, reče Majkl. - Brzo.

Potrčaše prema džipu.

Dok su ulazili Jeleni se učini da ču:

- Jelena!

Kondor upali motor, pa pritisnu gas.

***

Hatidža ču dečju vrisku, pa pogleda kroz prozor. Vidi da neki čovek nosi Amiru, a ona se otima.

- Šta je to tamo, viknu.

Jedna ženu mu priđe, a on spusti Amiru na zemlju. Onda dva muškarca i jedna žena potrčaše prema džipu.

Poznata joj je ona žena. Poznaje joj stas, korak.

Pa, to je... To je...

- Jelena!

Viknula je iz sveg glasa, ali njih troje uđoše u džip.

Istrča iz stana pa se sjuri niz stepenice. Kad izađe iz zgrade džipa više nije bilo ni na vidiku.

Okrenu se prema deci. Ona se preplašena skupila uz zid i ćute.

- Amira, pozva Hatidža.

Amira priđe.

- Ko je ovo bio, upita.

- Ona vlaška krmača, reče Amira.

- Ko, iznenadi se Hatidža.

- Jelena. Ona srpska kurva.

Hatidža zaneme. Gleda zbunjeno u Amiru. Vidi joj mržnju u očima.

- Amira, ona je tvoja majka.

- Nemam ja majku, opet sa mržnjom reče Amira. - Ona je vlaška prljava krmača.

- Ko ti je to rekao, Amira?

- Nana Zejna. Ona srpska kurva je ubila moga baba.

- Je li ti i to rekla nana Zejna?

- Jeste. Nana Zejna sve zna. Ona kaže da će me ona vlaška krmača zaklat ko baba ako me uvati.

Zbunila se Hatidža. Ne zna kako Amiri da kaže istinu. Još je mala, boji

se da neće razumeti.

Uze je za ruku.

- Dođi ovamo da sednemo. Da ti nešto ispričam.

Povede je na obližnju klupu. Amira sede, pa zbunjeno gleda u Hatidžu.

- Ti znaš da ja tebe mnogo volim, reče Hatidža.

- Znam, tiho kaže Amira.

- Slušaj, tvoja majka nije ubila baba Safeta.

- Jeste. Tako kaže nana Zejna.

- Slušaj, Amira. Tvog baba su ubili naši.

- Koji naši, zbuni se Amira.

-Naši. Muslimani.

- Ti lažeš.

- Ne lažem, Amira. Treba da znaš istinu. Tvoj babo je odveo tvoju majku u logor.

- Ti lažeš, opet reče Amira a jedva se suzdržava da ne zaplače.

- Ne lažem, zlato moje. Ja sam tvoju majku izvela iz logora da je tamo ne ubiju. Bila si mala, ne sećaš se. Odveli su je odavde iz podruma, a ti si ostala kod mene. Seti se, Amira. Bila si kod mene sve dok ti nije došla nana Zejna. Ja sam te čuvala. Sećaš li se?

- Sećam, reče Amira i poče da plače.

Hatidža je prigrli. Amira gada zarida.

- Hoću moju mamu, kaže kroz plač.

Hatidža je još snažnije prigrli.

- Šta je htela tvoja mama? Šta ti je rekla?

- Htela je da me odvede, plače i dalje Amira.

- A je li rekla gde? Gde je htela da te vodi?

- Tamo kod Vlaha. Na Romaniju. Ja sam se uplašila da me Vlasi ne zakolju.

- A je li ti rekla gde na Romaniju?

- Jeste, no sam ja zaboravila.

- Je li na Pale?

- Nije. Nekako drugačije.

- Da nije Han Pijesak?

- Nije.

- A Sokolac?

- Jeste. Tako je rekla, a tamo su Vlasi, pa sam se uplašila. Hoću moju mamu. Hatidža je miluje po kosi.

- Naći ćemo tvoju mamu, zlato moje. Kad je ona živa, naći ćemo je. Ja sam joj obećala da ću te čuvati. Nemoj ti da plačeš.

- Ja sam kriva.

- Nijesi ti, srećo, ništa kriva. Mala si ti.

- Jesam. Rekla sam joj da je srpska kurva i ona se naljutila.

- Nije, zlato, ne boj se. Nikada se tvoja mama na tebe ne može naljutiti.

Poznajem ja dobro tvoju mamu. Bila mi je najbolja drugarica. Imaš li ti najbolju drugaricu?

- Imam.

- Eto vidiš. A tvoja mama je bila moja najbolja drugarica. Neće ona da se naljuti na tebe. Nego, da mi nešto obećaš. Hoćeš li?

- Hoću, reče Amira brišući suze.

- Da ne kažeš ni nani ni daju Hamdiji da je tvoja mama dolazila. Hoćeš li da obećaš?

- Hoću.

- Ako kažeš nikada nećeš videti svoju mamu.

- Neću da kažem. Nikome.

***

- Slušam, reče Švaba.

- Ja sam.

- Šta se događa?

- Vlast u Beogradu je pala.

Svaki damar na njemu zaigra. Odavno čeka ovu vest, već je mislio da je nikada neće dočekati. Konačno će ih imati u rukama.

- Pa, čestitam, reče.

- Nema baš nekog razloga meni da se čestita.

- Kako? Pa tvoji su to obavili.

- Nisu baš obavili. Samo su malo pogurali. Da u narodu nije veliko nezadovoljstvo bilo uzalud bi bacili pare kao i ranije.

- Čudno da ti to priznaješ.

- Bolje je da ti ja kažem no da čuješ od drugog.

- A ja sam mislio da su oni svi crveni.

- Mislio sam i ja.

- I te su procene bile pogrešne.

- Izgleda.

- Sada ih hoću na kolenima. Hoću da napunite Hag.

- To više neće biti moj posao. Neka se time bavi onaj ko dođe na moje mesto. Naravno, ako bude hteo da sluša kao ja.

- Moraće. Svejedno je ko će tu biti. Moraće da radi kako mu se kaže.

- Nisu vam svi odani kao što sam ja bio.

- Takvi ne ostaju dugo. Nego, pripremajte što treba dok si još tamo. Hoću od vrha da se počne.

- Procene su da bi to moglo da izazove nemire.

- Ne interesuju me vaše procene.

- Mogu stvari da se izmaknu kontroli.

- To me ne uzbuđuje. Hoću da ih vidim ponižene i drugo me ne interesuje.

- Ali...

Švaba pritisnu dugme i isključi telefon.

***

Dok su se vraćali iz crkve počeo je da proleće prvi sneg.

- Evo snega, kume, reče Kondor.

- Romanija je predivna zimi, osmehnu se Majkl.

- Razlog više da još ne odeš od nas.

- Sad ga ne puštamo lako, nasmeja se Jelena. - Niko ga nije terao da nas venčava.

- Nisam više mogao da gledam kako sklanjate pogled jedno od drugog.

Kao zaljubljeni klinci.

- Ego, Majkl, reče Jelena - ipak smo kumovi. Bolje je što si ti nas venčao nego da smo mi tebe krstili.

- Moglo je i jedno i drugo.

- Bolje je ovako, veruj mi, dodade Kondor. - Trebaćeš nam tamo u Americi.

- Najvažnije je da smo kumovi, osmehnu se Majkl.

Kondor steže Jeleni ruku.

Ona uzdahnu.

Kondor zna da se setila Dimitrija i Amire.

- Budi jaka, prošaputa.

- Ne boj se, reče Jelena. - Mogu da se savladam.

Manja grupa svatova, tek njih nekoliko, uđe u kuću. Sedaju za sto.

Kondorovi momci služe piće.

Svadba je, ali bezglasna. I razgovor je čak tih. Svi se boje da preteranim veseljem ne povrede sećanje na mrtve Jelenine i Kondorove. Kondor stalno pogleduje na Jelenu. Boji se ovog dana. Boji se da ponovo ne počne da se gubi. Jelena to opet oseti.

- Ne boj se, kad ti kažem, prošaputa ponovo. - Imam snage da se izborim sa tim u meni.

Telefon dugo zvoni. Jedan od Kondorovih momama podiže slušalicu.

- Ne razumem ništa, reče. - Neko govori engleski.

- Verovatno za tebe, kume, reče Kondor.

Dodadoše Majklu bežični telefon.

- Robi, zavika Majkl. - Šta radiš, matori?

- Čekam tvoju knjigu.

- Završavam. Za nekoliko dana će biti gotovo. Misliš da možeš da je objaviš?

- Pokušaću. Pošalji mi u moj kompjuter. Imaš šifru.

- Mislio sam da dođem tamo.

- Nemoj još.

- Zašto?

-Bolje je tako. Ti zvanično ne postojiš. Bolje je još neko vreme ostani tamo. Nadam se da ti nije dosadno.

- Nije. Upravo sam postao kum kraljici Vandala.

- Šta kažeš?

- Venčao sam je za čoveka koga zovu Kondor. Možeš onda da misliš koliki mu je nos.

- Onda ti tamo nije dosadno. Čestitaj im u moje ime. Ostani još neko vreme, staro momče, pa se čujemo. I pošalji mi to što pre.

- Važi matori, reče Majkl i isključi telefon. - Robi vam čestita.

Majkl ustade da podigne zdravicu, kad se začu zvono na vratima. Jedan momak otvori. Pojavi se nepoznat čovek.

- Dobar dan, reče na engleskom. - Tražim Jelenu.

Za trenutak nastade muk. Sve oči se okrenuše prema nepoznatom posetiocu. Dva Kondorova momka se za svaki slučaj stvoriše pored njega.

- Ja sam, reče Jelena ustajući.

- Neko želi da vas vidi, gospođo.

Čovek izađe. Svi još zbunjeni čekaju.

Posle dve-tri sekunde neznanac se pojavi vodeći za ruku jednu devojčicu.

Jelena zaneme. Gubi vazduh. Pridrža se rukama za sto da ne padne.

- Amira! - izlete iz nje vrisak.

Amira potrča prema njoj i baci joj se u naručje.

- Mama. Mamice moja.

Plakale su obe.

***

- Gde je Amira? Govori kurvo!

Hatidža ćuti. Gleda u Hamdijine zakrvavljene oči. Vidi da nisu ljudske već vučje.

- Zaklaću ti decu krmačo!

Hatidža se strese od jeze. Po njegovim zverskim očima vidi da će to učiniti.

- Oboje ću da zakoljem. Kao oca što im je Safet zaklao. Nisu ga Srbi ubili no Safet. Zato što nije hteo da ubija Vlahe.

Hatidža se trese od straha i pogleduje prema vratima. Svakog trenutka Ajša i Omer treba da se vrate iz škole.

- Govori! - zagrme ponovo Hamdija prinoseći joj nož pod grlo. - Gde je Amira?

- Ne znam, prošaputa Hatidža.

- Lažeš, kurvo! Ti si je kod one vlaške krmače poslala!

- Nisam, kunem se.

- Lažeš! Svi znaju da se niste razdvajale! Ti si je i iz logora izvukla, krmačo!

Na vratima se začu zvono.

- Ne decu! - vrisnu Hatidža. - Ubij mene, ne diraj decu!

Pokuša da se otrgne od cevi za grejanje za koju je privezana.

- Ne!

Hamdija izađe u hodnik. Čuje kako otključava vrata.

- Omere! Beži!

- Majko! - začu se Omerov vrsak iz hodnika.

- Beži! - vrisnu Hatidža ponovo. - Beži! Nađi Ajšu!

Čuje kako Omer trči niz stepenice.

- Majko! - udaljavao se njegov vrisak.

- Šta je to, začu se sa stepeništa neki muški glas.

- Nazad! - arlauknu Hamdija, a na stepeništu odjeknu pucanj.

Hamdija utrča u sobu.

- Zaklaću te, kurvo!

- Beži, sine, viče Hatidža, dok je Hamdija hvata levom rukom za kosu.

Zadnje što je videla bio je nož, a onda je osetila strašan bol u grlu i počela negde da propada.

***

Dok se sunce spušta prema zapadu Jelena gleda čas u rascvetale padine Romanije, čas u Amiru. Vidi joj tugu u očima. Još je dete, a dobila je lice gotovo zrele devojke.

Oseća da Amira hoće nešto da je pita, ali se usteže.

Uze je i stavi u krilo.

Amira joj nasloni glavu na grudi. Duboko uzdahnu.

Jelena je prigrli.

- Mama...

Htela je još nešto da kaže.

- Kaži mila, reče Jelena.

- Mama, koje si ime dala bati?

Jelena se zbuni. Nije ovo očekivala.

- Dimitrije, jedva izgovori.

- A meni?

- Šta tebi?

- Koje ćeš meni ime da daš?

- Ne znam, mila. Koje ti hoćeš. Dobro je i ovo koje imaš.

- Ali...

- Odrasti još malo, pa vidi sama.

- Mama.

- Kaži, mila. Ako hoćeš menjaćemo ime.

- Mama, eno ga dajo.

- Ko, trže se Jelena.

- Dajo Hamdija.

Jelena se okrenu oko sebe. Ne vidi ništa. Ipak joj se strah u dušu uvlači.

- Gde je, prošaputa.

- Iza onog drveta.

Jelena je podiže.

- Polako, prošaputa. - Idemo polako kući.

Pokušava da ostane pribrana. Ne okreće se prema ono m drvetu dok lagano ustaje.

- Idemo polako, prošaputa ponovo, pa uhvati Amiru za ruku.

Lagano krenu prema kući kao da se ništa ne događa.

Amira se okrenu.

- Evo ga! - vrisnu.

- Trči! - viknu Jelena i povuče je za ruku.

Potrča iz sve snage vukući Amiru.

- Kondore! - vrisnu.

Kondor i Majkl su sedeli za šahovskom tablom kad se začuo Jelenin vrisak. U trenutku se zgledaše.

Kondor shvati da je Jelena u opasnosti. Nikada ga ranije nije pozvala tim imenom.

Munjevito skoči, dohvati „kalašnjikov" sa zida, pa izlete iz kuće.

Majkl nije imao vremena da se pomeri.

S vrata Kondor vide Jelenu i Amiru. Trče prema kući, a neki čovek za njima. Potrča im u susret.

- Vlado! - zavika Jelena kad ga primeti.

Kondor pogleda u njih, pa u onog čoveka. U deliću sekunde vide mu

„hekler" u rukama. Ne razmišljajući podiže „kalašnjikov" i pritisnu obarač.

Pucao je sve dok se šaržer nije ispraznio.

Čovek zastade, zaljulja se, „hekler" mu ispade iz ruku, a potom se i on sruči na zemlju.

Jelena i Amira stigoše do Kondora zadihane.

- On je, jedva izgovori Jelena.

2001

- Majko Bogorodice, vrisnu Jelena. Da li je ovo moguće? Kondor i Majkl koji su za trpezarijskim stolom igrali šah istovremeno podigoše glave.

- Šta je bilo, pita Kondor.

- Dođite brzo! Ovo je strašno! Isuse Bože!

Kondor i Majkl skočiše sa stolica i priđoše joj.

- Gledajte! - pokazuje Jelena na televizor. - Gledajte ovo!

- Šta je to, pita Majkl.

- Hag, odgovori Jelena. - Zatvor u Hagu.

Na ekranu se vide dva policajca kako između sebe vode nekog čoveka sa lisicama.

- Koga ono vode, upita Majkl.

- Miloševića. Bivšeg predsednika.

- Moj Bože, zavika Majkl. - Kako su ga samo uhvatili?

- I nisu, reče Jelena.

- Kako nisu? Nije se valjda dobrovoljno predao?

- I nije. Naši su ga isporučili. Iz zatvora u Beogradu prebacili su ga helikopterom u Tuzlu, a odatle avionom u Hag.

Kondor sve vreme ćuti. Zanemeo. Gleda u ekran s nevericom. I Majkl zuri u ekran. I njemu neki bol u duši. Hteo bi da ovo ne vidi, da se ovo ne događa. Pogleda u Kondora. On bled.

- Šta je ovo, kume, pita tiho.

- Ne znam, jedva izgovori Kondor.

- Ništa sramnije do sada nisam video, reče Majkl. - Bolje bi bilo da su ga ubili ili otrovali u zatvoru. Kako je ovo moglo Srbima da se dogodi?

- Ne znam, kume. Sada više ništa ne znam.

- Svi smo osramoćeni, drhtavim glasom reče Jelena.

- Bacili su vas konačno na kolena, opet reče Majkl. - Izbrukali vas pred čitavim svetom.

Jelena i Kondor ćute. Još gledaju u ekran iako je na njemu druga slika koju i ne vide.

Ćutanje dugo traje. Jelena sedi u fotelji, a njih dvojica stoje pored nje.

Svo troje ošamućeni.

- Ovo vam je za „nevidljivog", prvi progovori Majkl.

- Za šta, ne razume odmah Jelena.

- Za onaj nevidljivi avion što ste im oborili. Za onu moćnu „tvrđavu" koja je kod Beograda pala. Ovo vam je zato što NATO 87 dana nije mogao da vas prinudi na kapitulaciju.

- Dobro kažeš, procedi Kondor kroz zube.

- Ovo vam je zato što ceo svet misli da niste izgubili rat. Da je NATO

poražen. Sada su vas, konačno, porazili. Sami ste isporučili u Hag svog bivšeg predsednika.

Jelena i Kondor ćute. Ne znaju šta da kažu. Nemaju reči.

- Moraću da promenim kraj svoje knjige, opet reče Majkl.

- Šta ćeš napisati, tiho upita Jelena.

- Napisao sam da zlo ipak nije pobedilo. Pokleklo je pred dobrom, jer Srbi nisu savladani. Napisao sam da čovečanstvo zbog toga ima budućnost.

Moraću sada to da promenim.

- Crni Bog je pobedio, reče Jelena više za sebe.

- Da, kumo, nastavi Majkl. - Pobedio je Crni Bog. Napisaću na kraju da je prema vašoj staroj religiji Beli Bog poražen. Napisaću da ljudski rod više ne očekuje ništa dobro.

***

Više od jednog sata iznova gleda snimak iz Haga. Zaustavlja traku na određenim mestima, proučava snimak, kao da pokušava da otkrije nešto što se na prvi pogled ne vidi. Ne zna tačno šta traži, ali mu se čini da ovo što je urađeno Srbima nije dovoljno. Boji se da će i ovog puta sve ovo imati neki rep i da će ponovo svetsko javno mnenje tiho biti na njihovoj strani. Boji se da bivši srpski predsednik koga su ovako spektakularno sproveli u Hag ne postane svetski mučenik, ili, ne daj Bože, novi Če Gevara.

Jeste on u Hagu, ali Švaba ima osećaj da tu nešto nikako ne valja. Istina je i da su ga Srbi sami isporučili, ali ostaje pitanje da li će svet to baš poverovati. Dobro svet zna šta sve CIA ume da namontira i uradi. Pomisliće da je tako i ovog puta i da Srbi, u stvari, nisu sami isporučili svog bivšeg predsednika.

Ponovo pusti snimak iz haškog zatvora. Opet oseti neki nemir. Opet se zbog nečega pribojava tog čoveka koji tako mirno korača dok ga za vezane ruke drže dva policajca.

Zaustavi snimak.

Ponovo dugo gleda. Njemu su ruke na leđima, vezane lisicama, a još ga dvojica naoružanih policajaca drže.

Sinu mu.

Konačno shvati šta ga muči.

Izgledaće da ga se toliko plaše da čak i sa rukama na leđima, u lisicama, dva policajca, moraju da ga drže da im ne bi pobegao.

Udari rukom o sto.

- To je ta glupost, viknu glasno. - Budale! Sve same budale!

Besno pritisnu dugme na telefonu ispred sebe.

Telefon dugo zvoni.

Švaba kipti od besa. Što se kog đavola taj ne javlja?

- Alo, začu najzad.

- Jesi li ti, pita besno.

- Ja sam. Čujem te.

- Što se ne javiš, kog đavola.

- Morao sam da pređem u drugu prostoriju. Znam da si ti.

- Koje su budale ovo radile?

- Na šta misliš?

- Na ovu otmicu u Beogradu.

- Profesionalci. Pravi ljudi. Kao što si video sve je uspešno obavljeno.

- Đavola uspešno, zavika Švaba. - Kako uspešno? Opet će nama da se obije o glavu.

- Ne razumem. Učinjeno je kako si tražio. Sami su ga isporučili.

- A što ga vode onako?

- Kako? Ne razumem.

- Ništa ti ne razumeš! Ništa! Kao i onaj što je pre tebe tu bio. Gde vas

samo nađu nije mi jasno. Kako ne razumeš, čoveče? Čoveka sa lisicama na leđima još dvojica drže za ruke dok ga vode kroz dvorište zatvora. Ko se tu koga plaši? Šta će svet da misli?

- Nisam na to tako gledao.

- Nisi. Naravno da nisi. Za vas je tamo sve jednostavno. Nisam zadovoljan. Morate da učinite još nešto.

- Šta? Imaš li ideju?

- Ne interesuje me šta. Moraju još više da budu poniženi. Radite šta znate! Smislite! Ali neću da ih svet sažaljeva, ili da im se divi. Hoću da se zgražava. Jesmo li se razumeli?

- Jesmo. Shvatio sam.

***

- Šta to gledaš, kumo, upita Majkl.

- Ništa, odgovori Jelena. - Neke gluposti.

- Je li to neko arheološko nalazište?

- Na neki način.

- Ne razumem.

- Ne razumem ni ja, Majkl. Ništa više ne razumem. Otkopavaju, navodno, neku masovnu grobnicu kod Beograda. Masovnu grobnicu, a nigde leševa.

Samo su jednu već istrulu lobanju pokazali.

- A ko je tu sahranjen?

- Ko zna. Verovatno Srbi koje su ustaše bacile u Dunav.

- Vraća ti se sećanje na to vreme. Zato si tužna.

- Nisam zbog toga, kume moj. Oni tvrde da su tu zakopani Šiptari, žrtve srpskih zločina na Kosovu.

U tom trenutku u kuću uđe i Kondor.

- Šta je to, pita. - Je li opet neka masovna grobnica?

- Jeste, odgovori Jelena. - Sada na Batajnici.

- Isuse, reče Kondor - šta ovi to u Beogradu čine?

- Hoćete li mi objasniti šta se događa, pita Majkl.

- Crni Bog, reče Jelena.

- Razumem, ali šta je sada?

- Naši prekopavaju Srbiju. Traže masovne grobnice. Hoće da dokažu da

smo na Kosovu počinili ratne zločine. Pripremaju sigurno nove isporuke Hagu, pa da to opravdaju.

Majkl pogleda u Kondora s nevericom.

- Sami dokazujete svoje ratne zločine?

- Sami, Majkl. Sami. Dokazaćemo mi i ono što je nemoguće. Kao ovo sa hladnjačama.

- Kakvim hladnjačama, pita Majkl.

- Vlado, objasni mu molim te, reče Jelena. - Ja nemam snage za to.

- Gledaj, Majkl. Nekome je potrebno da se po svaku cenu dokažu srpski zločini na Kosovu. Pored ovih grobnica pronašli su i hladnjače.

- Ne razumem.

- Ne razume niko, ali to nije bitno. Navodno su leševi nevinih Šiptara, žena, dece, staraca, hladnjačama dovoženi u Srbiju. Jedna takva hladnjača je gurnuta u Đerdap, a nedavno je isplivala.

- Kako? Kako može hladnjača da ispliva? Nije to riba.

- E, vidiš, moj kume, kod nas Srba sve može, pa i kamion da pliva po jezeru.

- Pa to je smešno.

- Da nije tragično, bilo bi smešno. Pre neki dan su pronašli još jednu hladnjaču. Gurnuta je, kažu, u ovo jezero na Drini.

- I ona isplivala, nasmeja sa Majkl.

- Isplivala. Isplivala, saopštavaju na televiziji, pa su je onda Srbi gađali

„zoljama", ali im je ona pobegla.

- Moj Bože, zavapi Majkl - šta se to sa vama događa? A divio sam vam se toliko.

- Crni Bog, Majkl, reče Jelena. - Crni Bog pobeđuje.

***

Spuštaju se niz Romaniju prema Zvorniku dobro poznatim putem.

Jeleni stomak otežao, teško diše, oseća da je porođaj blizu. Još dva-tri dana. Kondor vozi lagano i stalno pogleduje na Jelenu.

- Čega se opet bojiš, osmehnu se ona.

- Ne znam. Ne ljuti se.

- Ne ljutim se, naravno, ali ipak mislim da sam mogla da se porodim i na

Romaniji. Nismo morali da idemo u Beograd.

- Ipak je bolje, upade Majkl u razgovor. - Organizam ti je dosta napaćen, bolje je da budeš u Beogradu.

- O kome ti brineš, nasmeja se Jelena. - O meni, ili o kumčetu?

- O oboma. Čekam još njega da krstim pa se vraćam.

- Nisi, valjda rešio, pita Kondor. - Šta ti kod nas fali?

- Ništa. Čak mi je mnogo lepo, ali ne mogu večito ostati.

Kad ugledaše Drinu, Majkl pita:

- Je li to ta reka po kojoj pliva hladnjača?

- Jeste, reče Jelena. - To je Drina. Večita međa.

Na početku mosta na izlazu iz Republike Srpske policajac im samo pokaza rukom da produže. Kad pređoše most u Malom Zvorniku ih zaustaviše.

- Dokumenta, reče policajac.

Kondor pruži Majklov pasoš i svoju i Jeleninu ličnu kartu.

Policajac ovlaš pogleda pasoš, potom Jeleninu ličnu kartu, a kad otvori Kondorovu lice mu se promeni. Gleda čas u ličnu kartu, čas u njega.

Zatvori je, pa zajedno sa Jeleninom ličnom kartom i pasošem pruži Kondoru.

- Vratite se, reče.

- Zašto, iznenadi se Kondor.

- Vaša lična karta ne važi.

- Kako ne važi, pobuni se Kondor. - Potpuno je u redu.

Policajac baci pogled oko sebe, pa se sagnu prema Kondoru.

- Vrati se, čoveče. Odmah.

- Ne razumem, zbuni se on.

- Zovu li tebe Kondor, tiho pita policajac.

- Zovu, odgovori šapatom.

- Beži onda nazad. Imaju te na spisku za Hag. Zbog ratnih zločina na Kosovu.

- Kako? Ne razumem?

- Što mene pitaš? Video sam ti samo sliku. Vraćaj se nećeš stići do Beograda.

- Ali...

- Vlado, vraćaj se, molim te, tiho reče Jelena.

Kondor ćuti.

- Molim te, Vlado. Ako ti je do mene stalo vrati se. Policajac se ispravi, pa glasno reče:

- Okrenite se, molim vas! Neću da se raspravljam. Dokumenta vam nisu u redu!

***

Majkl drži novorođenče na rukama. Jelena i Kondor stoje iza njega. Stari pop čita iz molitvenika.

Pomaza potom dete po čelu, pa iza uva, pa na kraju po nožici.

- Krštava se rab božji...

- Ime, kume. Koje je ime?

Jelena prevede Majklu šta pop traži.

Majkl se okrenu. Pogleda Kondora, pa Jelenu. Na licu mu se javi blag osmeh.

- Dimitrije, reče.

- Krštava se rab božji Dimitrije...

Jelena uhvati Kondora za ruku.

- Ovo ste se vas dvojica dogovorili, prošaputa.

- Jesmo, prošaputa i Kondor i steže joj ruku.

***

Probudila ga je strahovita eksplozija.

Dok otvara oči pomisli da je u Beogradu, u hotelu „Jugoslavija". Onda shvati da nije na onoj poljani pored Dunava, već u nekom krevetu.

Prepoznaje svoj stan u Njujorku.

Ipak je sanjao, pomisli i htede da se okrene na drugu stranu i nastavi da spava. Legao je pred samu zoru, oseća umor.

Ponovo se začu jaka eksplozija. Negde je nešto i blesnulo.

- Moj Bože, šta je ovo?

Skoči iz kreveta i pritrča prozoru.

Ne vidi ništa.

Zazvoni telefon. Dohvati slušalicu.

- Vidiš li ti ovo, čuje Robija.

- Šta se događa? Da nije atomska bomba?

- Ne znam. Nešto je eksplodiralo na Menhetnu. Gore oba tornja.

Bog te tvoj.

- Ogroman je dim tamo. Eksplozija je bila strahovita. Uključi CNN.

- Šta može da bude, čoveče?

- Ne znam. Da nisu oni tvoji?

Koji moji?

- Srbi.

- Ma, daj, Robi. Oni to nikada ne bi uradili.

- Javiću se, reče Robi i isključi telefon,

Majkl uključi televizor.

Na ekranu vidi kako gori Svetski trgovinski centar. Ponos Amerike.

Dokaz njene moći. Dve zgrade kojima Amerika plaši ostali svet.

Reporter uzbuđeno objašnjava da su u oba tornja udarili putnički avioni koje su teroristi oteli. Vidi potom kako se južni toranj ruši. Sam nestaje, pretvara se u prah i dim. Drugi još stoji, gori pri vrhu.

Uključi se reporter iz Vašingtona. Kaže da je jedan putnički avion udario u Pentagon, u sam komandni centar.

- Isuse, prošaputa Majkl. - Šta je ovo?

Kamera pokazuje i Pentagon. Reporter kaže da su verovatno unutra stotine mrtvih.

Na ekranu se ponovo pojavi Menhetn. Pokazuju kako je veliki avion prosto ušao u toranj i eksplodirao.

Majkl, zanemeo, još sa nevericom gleda u ekran. Sve, ipak, izgleda nestvarno. Kao dobro režiran film.

Hiljade upaničenih ljudi beže od dima i prašine.

Kamera se vraća na severni toranj. Majkl vidi kako se zaljulja, pa se i on za sekundu-dve sruči u prašinu.

Reporter uspaničenim glasom objašnjava da su pod ruševinama sigurno hiljade mrtvih i da nad Amerikom kruži još nekoliko otetih aviona. Ne zna se u šta će udariti.

- Amerika je napadnuta! - histerično viče reporter. - Napadnuta je sloboda Amerike!

Telefon ponovo zvoni.

Majkl pruža ruku za slušalicu ne odvajajući pogled od ekrana.

- Alo!

Nije Robi. Čuje se ženski glas.

- Alo, Majkl.

Prepozna Jelenu.

- Alo, Majkl. Šta se to tamo događa?

- Svarog! - viknu Majkl u slušalicu.

- Šta kažeš?

- Svarogova osveta!

Kraj romana!

obrada: https://telegram.me/exyurep

Document Outline